ISSN 1302 - 6938 79

GÜNEY 79

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

ocak · şubat · mart '17
çile · sebat · adar '17
8 tl · 5 euro

DEVRİMCİ, DEMOKRAT, YURTSEVER BASINA YÖNELİK
SALDIRILAR DEVAM EDİYOR! DİRENMEKTEN BAŞKA YOL YOK!
MÜCADELE İLE KAZANACAĞIZ...

"Mutlaka kazanacağız!"

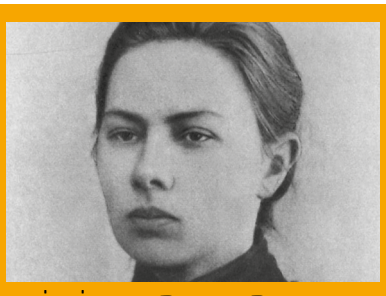

EKİMİN KADINLARI
NADEJDA KRUPSKAYA

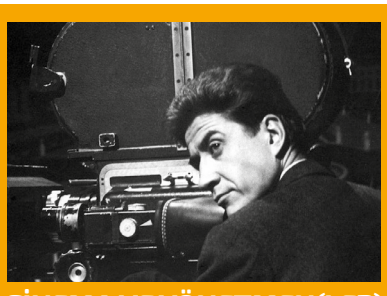

SİNEMA VE YÖNETMEN(LER)
TEMEL DEMİRER

YÖNETMEN
HAYRİ ARGAV'LA SÖYLEŞİ

1917 - 2017
BÜYÜK SOSYALİST
EKİM DEVRİMİ
100 YIL

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE EĞİTİM SEFERBERLİĞİ

2017 TAKVİMİ *çıktı!*

TÜM GÜNEY SATIŞ NOKTALARINDA

İsteme Adresi:
Güney Kültür Sanat Edebiyat Dergisi
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu İstanbul

Tel/Faks
0212 - 2511191

İnternet
www.guneydergisi.org

E-Mail
mail@guneydergisi.org
guneydergisiistanbul@gmail.com

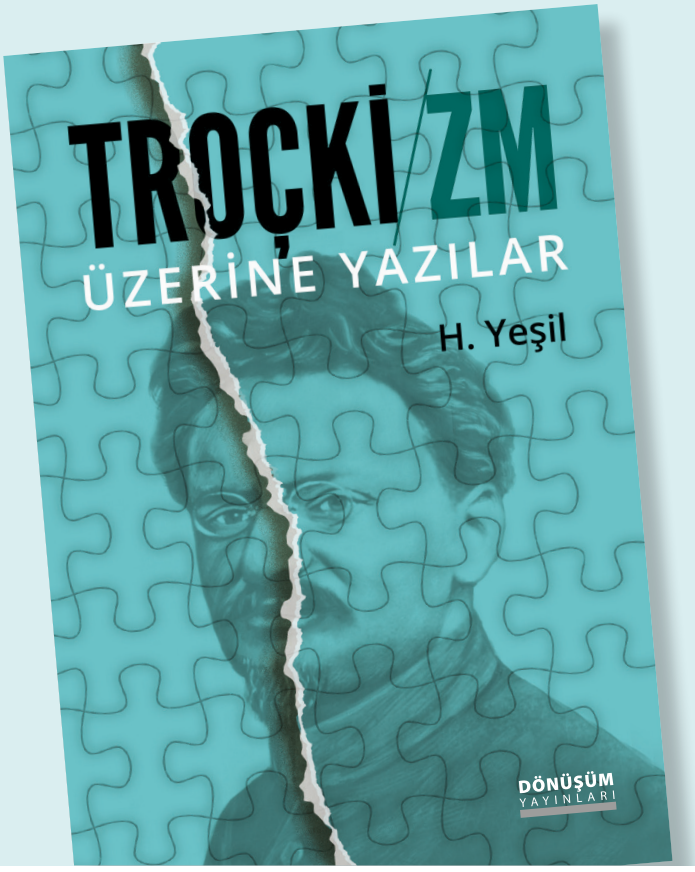

Çıktı!

İsteme Adresi:
Fatih Mah. Bahçeyolu Cad.
Ülbeği İş Merkezi
No: 9 Kat: 4 Esenyurt / İstanbul

Tel./Faks: 0212 - 620 67 57

GÜNEY'DEN SİZLERE

Merhaba...

Bir yılı daha geride bıraktık. 2016 darbe girişimi başta olmak üzere birçok olumsuzluğun yaşandığı bir yıl oldu. Darbe girişimi gerekçe gösterilerek ilan edilen OHAL koşullarında yeni yıla girdik. Savaşın yükseldiği, baskıların, koğuşturma ve tutuklamaların, hak gasplarının... yoğunlaştığı koşullarda yeni yıla girdik... Özellikle muhalif, devrimci, demokrat ve yurtsever basın üzerinde baskıların arttığı koşullarda yeni yıla girdik. Hâkim sınıflar, zaten az çıkan sesimizi tamamen kesmek istiyor. Bu saldırılar karşısında işçilerin, emekçilerin devrimci, demokrat ve yurtsever basın ve yayın organlarını daha fazla sahiplenmesi egemenlere verilecek en iyi yanıt olacaktır.

2017 yılı Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin 100. yıldönümü...

Bu yıl Güney sayılarında Ekim Devrimi'nin çeşitli alanlardaki kazanımlarını irdeleyeceğiz. Bu sayıdaki dosyamızda Ekim devriminin eğitim alanındaki kazanımlarını irdeliyoruz. Yine Ekim Devrimine damga vurmuş komünist kadınlardan Nadejda Krupskaya üzerine bir yazıyı Gülfer Uğur arkadaşımız kaleme aldı. Anuş Pazarcıyan'ın Sinema Notları yanında bu sayımızda sinema ile ilgili başka yazılarımız ve röportajlarımız da var. İlgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz..

Geçen sayımızda da söylemiştik: GÜNEY sizin derginiz. Ürünlerinizi derginizde görmek, başkalarıyla paylaşmak istemez misiniz? O halde ürünlerinizi GÜNEY'e gönderin, yayınlayalım.

100. yıldönümünde dünyaya yeni Ekimler gerek... Yeni yılın yeni Ekimleri yaratma yolunda kazanımlarla geçmesini diliyoruz...

Yeni sayıda buluşuncaya kadar hoşçakalın...

GÜNEY

KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Genel Yayın Yönetmeni:
İlyas Emir

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Hüseyin Gül

Yönetim Yeri ve Adresi:
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu İstanbul

Tel.: 0212 - 2511191

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
C Blok No: 215-216-239
Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 613 11 12

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Hüseyin Gül
İş Bankası İstanbul Esenyurt Şubesi
Hesap No: 1247 0336697
IBAN No: TR51 0006 4000 0011 2470 3366 97

Posta Çeki:
Hüseyin Gül Hesap No: 11939375

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 40 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 25 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaralarımıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000 TL
1/2 sayfa: 1.000 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500 TL
1/4 sayfa: 250 TL
(Yayınevi ve kitapçılara %30 indirim yapılır.)

Almanya Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32 · 42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401 · Fax: 02191/460 15 20
Cep: 0172 - 75 09 44 0

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası:
Sparkasse Remscheid
IBAN: DE40340500000000037325
BIC: WELADEDRXXX

İnternet: www.guneydergisi.org ■ **E-Mail:** guneydergisiistanbul@gmail.com
www.facebook.com/Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Yazılar mailimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir.
Yayına kapanış süresi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İÇİNDEKİLER

	3	güney'den sizlere	
	5	Sosyal medyadan	
güncel	**6**	"Kazanacağız! Mutlaka kazanacağız!"	Derya GÜMÜŞ
şiir	**11**	Ağıtlar yurtsuz değil oysa	Emin ALİ
	11	Mavi şarkı	Serpil KAYA
güncel	**12**	Aslı Erdoğan'a özgürlük!	
	16	Devlet aklı kötülük üretiyor	Adil OKAY
öykü	**20**	Tolga nasıl kaybedildi — III	Kadriye B. CEYLAN
	24	Yılbaşı	Erkan ÖZTÜRK
şiir	**25**	Ruh kuşu	Gülsen GÜLBEYAZ
haber	**26**	Güney "Umut insanda" etkinliğinde okurlarıyla buluştu	
söyleşi	**28**	Yazar Göktuğ Canbaba ile söyleşi	Mehmet UTKU
deneme	**30**	Yaşanan gerçeklik ve insanlığın hakikat arayışı	Adar JİYAN
öykü	**32**	Ölü Palyaçolar	Gülbin SODAN
	34	Dezge	Veysi ÜLGEN
dosya	**36**	Sovyetler Birliği'nde eğitim seferberliği	GÜNEY
şiir	**43**	İşler yolunda	Vladimir MAYAKOVSKİ
	47	Sovyet Pasaportu Üzerine	Vladimir MAYAKOVSKİ
	51	Şair işçidir	Vladimir MAYAKOVSKİ
	52	Ekim'in Komünist Kadınları: Nadejda Krupskaya	Gülfer UĞUR
şiir	**57**	Selena	A. KARABAĞ
deneme	**58**	Rus kadınlarını yücelten dahi: İ. S. Turgenyev	B. KORKANKORKMAZ
şiir	**63**	Sormadın serüven boyunca	Hasan ÇAPİK
öykü	**64**	Nanay Nene	Ali Fuat KARAÖZ
şiir	**65**	Ötelerde ışığın	Rahime HENDEN
öykü	**66**	Anka kuşu	Yavuz AKÖZEL
söyleşi	**70**	Yönetmen Hayri Argav'la söyleşi	Mehmet KAYA
sinema	**76**	Sinema ve yönetmen/ler	Temel DEMİRER
	80	İran Sineması'nda kadınlık halleri	Mehmet UTKU
röportaj	**82**	Sanatçı Jeyan Mahfi Ayral Tözüm ile röportaj	Mutlu HANER
sinema	**86**	Sinema Notları	Anuş PAZARCIYAN
karikatür	**98**		Kaya ÖNTAŞ

SOSYAL MEDYADAN

Geçtiğimiz dönemde sosyal medya üzerinden paylaştığımız bazı görseller...

John Heartfield, "Savaş ve ölüler – Zenginlerin son umudu", 1932

GÜNEY

UNUTMADIK AHPARİG, UNUTMAYACAĞIZ!

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

SUSTURULAMAZ!

TÜRKÜLER SUSMAZ HALAYLAR SÜRER

GÜNEY

Türkiye'de oyunları yasaklanınca "İkinci kez Nobel kazanmak gibi" diyen Nobel Ödüllü Oyun Yazarı, Yönetmen ve Oyuncu **Dario Fo** yaşamını yitirdi. Güle güle "bayraksız militan"... Eserlerinle yaşayacaksın...

GÜNEY
KÜLTÜR - SANAT - EDEBİYAT DERGİSİ

İllüstrasyon: Elisa Baldissera

barış güvercinlerini anıyoruz...
unutma, unutturma!

GÜNEY
KÜLTÜR - SANAT - EDEBİYAT DERGİSİ

Fotoğraf: Ali Osman Aball

“KAZANACAĞIZ! MUTLAKA KAZANACAĞIZ!”

Baskının, zulmün halklar üzerinde yoğunlaşarak sürdürüldüğü dönemlerden geçiyoruz... Denilecektir ki, “Ama ne zaman eksik oldu ki zulüm?” Soru haklı bir sorudur... Tüm cumhuriyet tarihi boyunca şu ya da bu biçimde eksik olmadı bu coğrafyada zulüm... Yine ateşin ortasındayız... Yine topyekün saldırılar düzenliyorlar. Onların görevi bu! Sömürü düzenlerini korumak için her yola başvuruyorlar... Bizim ise direnmekten ve mücadele etmekten başka yolumuz yok! Her zaman söylediğimiz bir şey var: Bir ülkede zulüm meşrulaşmışsa isyan etmek haktır!

■ **DERYA GÜMÜŞ**

Türkiye... Yasaklar ülkesi... Sansür ülkesi... Gazetecinin muhalif olanı için “cehennem” (doğal olarak yandaş olanı için ise “cennet”) ülke!

Gazetecinin muhalif olanının teslim alınmak istendiği, alınmadığı, alınamadığı koşullarda koğuşturmalara uğratıldığı, onlarca yıllık hapis cezaları ile yargılandığı, cezalandırıldığı... ülke!

Muhalif gazetelerin binalarının bombalandığı, gazetecilerin katledildiği ülke burası.

Bu ülkede muhalif olarak yazmak bedel ödemeyi göze almak demektir. Tüm cumhuriyet tarihi boyunca yaşananlar bunun kanıtıdır.

“Tutuklu üç gazeteci var!”mış...

Bu ülkede şu anda tutuklu 3, evet yazıyla “üç” gazeteci varmış! Bunu söyleyen bu ülkenin Adalet Bakanı... Adalet Bakanı Bekir Bozdağ HDP’nin hapishanelerde kaç gazeteci olduğuna ilişkin verdiği bir soru önergesini yanıtlarken cezaevlerinde üç sarı basın kartlı gazeteci bulunduğunu iddia etmiş...

Bırakalım bu ülkenin adaletine “bakan”ının söylediklerini de biraz gerçeklere biraz bakalım... Geçerken, bakanın hapishanelerde üç tutuklu gazeteci olduğunu ifade etmesinin bile başlı başına bu ülkede insanlarla alay etmek olduğunu da belirtelim.

İnsan Hakları Derneği Genel Merkezi (İHD) ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), 10 Aralık İnsan Hakları Günü dolayısıyla ortak bir açıklama yaptı. Bu ortak açıklamada basın alanındaki duruma ilişkin şu veriler var:

Toplamda 177 basın yayın ve medya kuruluşu; Kürt halkının en önemli sesi olan Özgür Gündem ve tek Kürtçe gazete olan Azadiye Welat gazeteleri kapatıldı, sadece OHAL döneminde 100’den fazla gazeteci ve yazar tutuklandı. Halen gazeteci, basın-yayın çalışanı ya da gazete sahibi 146 kişi tutukludur. (Bu yazı kaleme alındığı sıralarda hapisteki gazetecilere bir yenisi eklendi; Suriye kökenli Hüsnü Mahalli “devlet büyüklerine hakaret” iddiasıyla hapse atıldı!)

2016 yılında OHAL ile birlikte 5 haber ajansı, 16 televizyon, 24 radyo, 62 gazete, 19 dergi, 29 yayınevi olmak üzere 155 medya kuruluşu çıkarılan KHK’larda kapatılan kuruluşlar listesinde yer aldı.

* 12 televizyon ve 10 radyo da 668 sayılı KHK’nin ikinci maddesi dördüncü bendi kapsamında kullanılan yetki ile kapatıldı. Toplamda

177 basın yayın ve medya kuruluşu kapatıldı.

* Erişime engellenen site sayısı, 5 Aralık 2016 tarihi itibariyle www.engelliveb.com sitesi verilerine göre 116 bin 126'dır. Bu sayı 2015 yılında 105 bin 958, 2014 yılında 40 bin 773, 2013 yılında ise 35 bin 1 idi.

Bu sistemde basın özgürlüğü mü?!

Hâkim sınıfların sık sık yineledikleri kategorik yalanlardan birisi Türkiye'de basının özgür olduğu yalanıdır. Güya bu ülkede gazetecilerin hiçbir kısıtlama olmaksızın istediklerini yazabilir, gazetelere müdahale edilemez, sansürün esamesi okunmaz vs. vs.

Bu yalanlara karşı söylenmesi gereken şey şudur:

Sadece bu ülkede değil, kapitalizmin hüküm sürdüğü hiçbir ülkede basın özgür değildir, olamaz! Kapitalizmde basın özgürlüğü denilen şey göstermelik olarak ancak olabilir. Ötesinde basın özgürlüğü gerçekte yoktur.

Onların basın özgürlüğü dedikleri şey, burjuva sınıfın çıkarlarını savunma, onların soygunculuklarını, zalimliklerini gizleme özgürlüğüdür.

Onların basın özgürlüğü dedikleri şey, gerçekleri tahrif etme, bilinçleri yalanlarla esir alma özgürlüğüdür.

Onların basın özgürlüğü dedikleri şey, gerçekte, bilinçleri esir alınmış yığınları sistemin uysal köleleri olarak tutma, onların haklı taleplerini dillendirmelerinin önünde engel olma, sahibinin sesi olarak hâkim sınıfların dikensiz gül bahçesi özlemlerine/istemlerine alanında destek olma özgürlüğüdür.

Evet bu işleri yapan, sahibinin sesi olarak hizmet veren basın kapitalist sistemde özgürdür! "Kapitalizme hizmet etme özgürlüğü" basın alanında da geçerlidir! Hem de fazlasıyla!!!

"Bütün dünyada nerede kapitalist varsa orada basın özgürlüğü; gazete satın alma özgürlüğü, yazar satın alma özgürlüğü, rüşvet, halkın görüşünü satın alma ve burjuvazinin yararına saptırma özgürlüğü anlamına gelir." derken Lenin ne kadar da haklıdır! (Toplu Eserler, 32. Ciltten aktaran, https://tr.wikiquote.org/wiki/Vladimir_Lenin)

Eğer bu ülkede ve kapitalizmin hükmünü sürdürdüğü tüm ülkelerde, anda tüm dünyada, gerçekte basın esasta hâkim sınıfların borazanı olduğu koşullarda ezilenlerin sesi olmak çok daha fazla önem kazanmaktadır.

Hâkim sınıflara, onların sistemlerine, o sistemi koruyan devlete... muhalif olmanın; ezilenlerin sesi olmanın bu denli önemli hale geldiği noktada hâkim sınıfların baskısı, zoru, şiddeti devreye sokulmaktadır. Kimi zaman maddi cezalarla, kimi zaman koğuşturmalarla, hapislerle... kimi zaman da gazetecileri katletmekle, gazete binalarını bombalamakla... muhalif basın susturulmak istenmiştir.

Dün yapılan buydu, bugün yapılan da budur...

Sistem değiştirilmediği sürece yarın da bu yapılacaktır.

"Gazetecinin özgürlüğü benim sınırımın başladığı yerde biter!" Bunu söyleyen bu ülkenin cumhurbaşkanıdır ve bu sözleriyle basının özgürlük sınırını gayet güzel anlatmıştır! Bu anlayıştır ki, bugün 147 gazeteci hapishanededir ve yüzlerce

yıl hapis cezası istemleriyle mahkemelerde yargılanmakta, cezalara çarptırılmaktadırlar.

Bu sistemde baskı, sansür, yasak, koğuşturma... vb. vb. sistemin karakterine uygundur. Peki sistem değiştirildiğinde, bir halk iktidarı kurulduğu koşullarda nasıl bir basın öngörülmelidir?

Bu soruya yanıt kabaca şöyle olmalıdır:

Demokratik bir devrimin gerçekleştiği koşullarda hâkim sınıfların elinde bulunan ve halkı aptallaştırmak için kullanılan tekelci medya dışındaki medya özgür olacaktır!

Tekelci burjuvazinin elinde bulunan ve halkı aptallaştırmak için kullanılan tüm medyaya demokratik halk iktidarının ilk gününden itibaren tazminatsız olarak el konulacak; büyük medya kuruluşlarının tümü devletleştirilecek, bu alanda devlet tekeli kurulacaktır. Buradaki devletleştirme büyük medyanın devletleştirilmesi anlamında bir

tekeldir. Halkı kışkırtan, ırkçı, şoven, gerici... tekelci burjuva medyanın sınırlandırılması mutlaka gereklidir.

Bunun yanında ama halk demokrasisinin kurulduğu bir toplumda çok sınıflılığın ve çok sesliliğin ifadesi olarak orta ve küçük medya kuruluşları da varlığını sürdürecek, bu medya özgür olacaktır. Peki ya devlet medyası? Elbette o da kendi içinde çok sesliliğin yaşatılmasını ilke edinecek, pratiği de buna uygun olacaktır.

Özgürlüğünü kazanmış bir toplumda medyanın temel işlevi halk yığınlarının eğitilmesi ve aydınlatılması, bilinç ve kültür seviyesinin yükseltmektir. Bu temel işleve sahip olması ama medyanın tek sesli, sıkıcı, izlenmeyen bir propaganda aracına dönüştürülmesi anlamına gelmez. Yine bu eğitim ve aydınlatma yanında eğlendirici-dinlendirici-yeniden üretici fonksiyonlarının bir kenara bırakılması vb. anlamına da gelmez.

Yukarıda devlet tekelinden bahsettim. Buradaki devlet tekelinin hangi anlamda bir tekel olduğunu da kısaca vurguladım. Demokratik halk iktidarı koşullarında devlet tekeli aynı zamanda herkesin demokratik kullanımına açık medyanın (internetin) sansürlenmesi vb. anlamına da gelmez. Sansür demokratik halk iktidarı koşullarında uygun olmayan bir yöntem olarak reddedilir. Bu alanda yalnızca açık faşizm propagandasına, ırkçılık yapan, erkek şovenisti cinsiyetçi, çocuk pornocu yayınlara izin verilmez.

Üç gazeteciden fazlası...

Bu ülkede sadece gazeteciler üzerinde baskı ve terör uygulanmıyor, toplumun birçok kesimi devletin saldırılarına maruz kalıyor.

Özellikle darbe girişimi sonrasında, darbeyi bahane ederek muhalif kesimlere saldırı alabildiğine artırıldı. Bu konuda Ortak Açıklamadan veriler aktarmak istiyorum. Veriler nasıl bir yıl geçirdiğimizi de ortaya koymak açısından önemlidir.

* Sokağa çıkma yasaklarının başladığı 16 Ağustos 2015'ten 16 Ağustos 2016 tarihine kadar geçen süre içerisinde başta Amed (61 kez), Mardin (18 kez), Şırnak (13 kez) ve Hakkâri (11 kez) olmak üzere Muş (2 kez), Batman (2 kez), Bingöl (2 kez), Elazığ (1 kez) ve Dersim (1 kez) dahil toplam 9 il ve en az 35 ilçede, resmi olarak tespit edilebilen en az 111 süresiz ve günboyu sokağa çıkma yasağı ilanı gerçekleşti. Bu yasaklar nedeniyle 2014 nüfus sayımına göre ilgili ilçelerde yaşadığı bilinen en az 1 milyon 671 bin kişinin en temel yaşam ve sağlık hakları ihlâl edilmiştir.

* En az 321 sivilin 16 Ağustos 2015 ile 16 Ağustos 2016 tarihleri arasında sadece resmi sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş zaman dilimleri içerisinde, bu kapsamdaki bölgelerde yaşamlarını yitirdikleri tespit edilebilmiştir. Bu kişilerden; 79'u çocuk, 71'i kadın ve 30'u 60 yaşın üzerindedir.

* Ev sınırları/kapalı alanlar içerisinde yaşamlarını yitiren en az 202 sivilden 147'si ise sadece Cizre ilçesinde bulunan kişilerdir. Cizre'de 3 bina bodrumunda yakılarak öldürülen siviller ile ilgili hâlâ etkili soruşturma başlatılmamış, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserinin ekibi ile inceleme yapmasına izin verilmemiştir.

* Sokağa çıkma yasakları uygulanan il ve ilçelerde uygulanan abluka sonucu gerçekleştirilen yıkımların da etkisi ile yaklaşık 500 bin insan zorla yerinden edilmiş olup bu insanlar göçe zorlanmıştır.

* Sokağa çıkma yasağı uygulamaları ile ilgili Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi İzleme Komitesi Başkanlığı'nın talep etmesi üzerine Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) tarafından 13 Haziran 2016 tarihinde "Sokağa Çıkma Yasaklarının Yasal Çerçevesi Hakkında Görüş Raporu" yayınlandı. Bu raporda, sokağa çıkma yasaklarının yasal çerçevesinin olmadığı özellikle belirtilmiştir.

* Öte yandan bu süreçte söz konusu il ve ilçelerin seçilmiş belediye başkanları tutuklanmakta ya da görevinden uzaklaştırılmaktadır. Halkın iradesini yok sayan bu uygulamalar ile çok temel bir demokrasi ilkesi çiğnenmektedir.

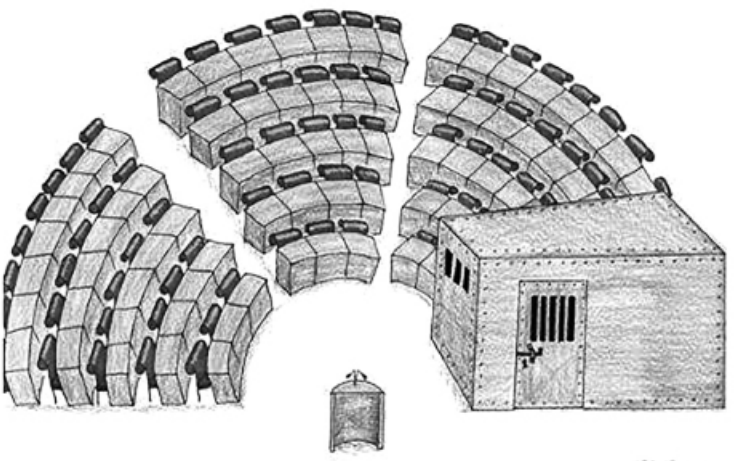

Karikatür: Haydar Bayar (1 Nolu F Tipi Hapishane Tekirdağ)

* 2016 yılında korucu sayısı artmaya devam etmiştir.

* 2016 yılında KCK soruşturmalarının yanı sıra HDP/DBP ve HDK'ye yönelik operasyonlardan yaklaşık 15 bin kişi gözaltına alınmış 5 bin 600 kişi ise tutuklanmıştır.

* HDP Eşbaşkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ ile birlikte 10 milletvekili tutuklandı.

* Darbe girişimi sonrasında çıkarılan KHK'lerle ise 100 binden fazla kamu görevlisi açığa alınmış, 80 bine yakın kamu görevlisi ihraç edilmiştir. HSYK kararı ile 3 bin 698 hakim ve savcı meslekten çıkarılmıştır.

* 15 Temmuz-10 Kasım 2016 döneminde, 90 binden fazla insan gözaltına alındı. 36 binden fazla insan tutuklandı. Tutuklananlar arasında 2 bin 500'den fazla hakim ve savcı, 6 bin 500'den fazla askeri şahıs ve 7 binden fazla polis var.

* OHAL döneminde 100'den fazla gazeteci ve yazar tutuklandı.

* Bin 61 anaokulu, orta öğrenim kurumu ve lise, 15 özel üniversite, 113 öğrenci yurdu ve pansiyon kapatılmıştır.

* 35 sağlık merkezi, yaklaşık bin 600'den fazla dernek ve vakıf, 19 sendika kapatılmıştır.

* Gözaltı süresi 30 güne kadar artırılmış, gözaltının ilk 5 günü avukatla görüş yasağı getirilmiştir.

* Gözaltında ve tutuklandıktan sonra avukata erişim hakkı sınırlandırıldı ve gizli olması gereken avukat-müvekkil görüşmeleri kayıt altına alınarak çok ciddi savunma hakkı ihlali yaratıldı. Bu şekilde işkence ve kötü muamele yapılmasına zemin hazırlandı.

* Toplamda 177 basın yayın ve medya kuruluşu; Kürt halkının en önemli sesi olan Özgür Gündem ve tek Kürtçe gazete olan Azadiye Welat gazeteleri ve Dicle Haber Ajansı (DİHA) kapatılmıştır.

* En az 80 bin kişinin pasaportu iptal edilmiştir. İptaller devam etmektedir.

* İşkence ve kötü muamele görüntüleri resmi yayın organlarında yayınlanmış, ciddi iddialar hakkında hiçbir şekilde etkili soruşturma yapılmamıştır.

* 2016 yılında da cezaevleri, insan hakları ihlallerinin en yoğun yaşandığı yerler olma özelliğini sürdürdü.

* 1 Kasım 2016 (Adalet Bakanlığı'nın bilgi verdiği son tarih) itibariyle cezaevlerinde toplam 197 bin 297 tutuklu/hükümlü/hüküm özlü kişi bulunmaktadır. Bu sayı 2015 yılında 178 bin 89, 2014 yılında 154 bin 179 idi. AKP iktidara geldiğinde ise bu sayı 59 bin 429 idi. Görüldüğü gibi çıkarılan örtülü aflara rağmen dramatik yükselişler olmaktadır.

* Cezaevlerinde sağlık hakkı alanında ciddi sorunlar bulunmaktadır. 331'i ağır olmak üzere 926 hasta mahpus bulunmaktadır.

* 2000 yılından bu yana uygulanmakta olan tecrit ve tretmana dayalı ceza infaz sistemi, tutuklu ve hükümlülerin fiziksel-sosyal-ruhsal bütünlüğünü tehdit etmeye devam etmektedir."

Mücadeleden başka yol yok!

Baskının, zulmün halklar üzerinde yoğunlaşarak sürdürüldüğü dönemlerden geçiyoruz... Denilecektir ki, "Ama ne zaman eksik oldu ki zulüm?" Soru haklı bir sorudur... Tüm cumhuriyet tarihi boyunca şu ya da bu biçimde eksik olmadı bu coğrafyada zulüm...

Zulme verdiğimiz cevap direniş oldu, mücadele oldu... Şairin dediği gibi;

"Su ve ateş çağındaydı soluğumuz
En umutsuz geceyarılarında
En ıssız yollarda bırakıldık hep
Yıkılmadık
Günün bir yüzünde avuçlarken güneşi
Bir yüzünde yeniden düştük toprağa
Korkmadık
Yüreğimizle parçaladık en sert kayaları
Filizlenip uzandık dostluğun gökyüzüne
En bereketli yağmurları
Hep kendi soluğumuzla yarattık." (*)

Yine ateşin ortasındayız... Yine topyekün saldırılar düzenliyorlar. Onların görevi bu! Sömürü düzenlerini korumak için her yola başvuruyorlar... Bizim ise direnmekten ve mücadele etmekten başka yolumuz yok! Her zaman söylediğimiz bir şey var: Bir ülkede zulüm meşrulaşmışsa isyan etmek haktır!

Unutmamak gerekir: Tüm baskılara, zulme karşı "ah vah" edip yakınmakla özgürlük kazanılamaz... Karşı çıkmazsak yasaklar son bulmaz! Sessiz kalırsak, mücadele etmezsek zulüm hükmünü sürdürmeye devam eder! Uyuyan bir dev olan işçi sınıfı ve emekçiler uyanmadığı, bilinçli ve örgütlü bir mücadeleyle bu sistemi yıkmadığı, kendi iktidarını kurmadığı sürece sömürü düzeni devam eder... Savaşı başlatanlardan, savaşı kışkırtanlardan, savaştan nemalananlardan... barışı beklersek bu coğrafyaya barış gelmez! İstemezsek, talep etmezsek, mücadele etmezsek... hiç kimse bize hak, hukuk, adalet bahşetmez!...

Özgürlükleri kazanmanın, zulmü ve zulüm düzenini ortadan kaldırmanın, gerçek anlamda barışı ve halkların kardeşliğini kazanmanın yolu mücadeledir! Mücadele edeceğiz ve;

"Kazanacağız! Mutlaka kazanacağız!" (**)

22 Aralık 2016 ■

(*) Adnan Yücel, Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek, 1986
(**) (Yılmaz Güney)

"Barış!" diyen sinemacılara da soruşturma

Devlet kendisine muhalif olan kesimlere saldırmaya devam ediyor. En son barış için akademisyenlerin ardından barış sinemacıları için de soruşturma başlatıldı.

İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü, Oyuncular Sendikası'na gönderdiği bir yazıda, "Sözde çağrı ve barış müzakarelerine destek amaçlı bildiri yayınlayan 1128 şüpheli hakkında 2016/5734 sayılı evrak üzerinden 'Terör örgütü propagandası yapmak' suçundan soruşturma yürütülürken 14. 01. 2016 tarihinde, konusu suç teşkil eden bildiri içeriği ve bildiride bulunanlara destek olmak amacıyla bildiri yayınlayan sinemacı olduğu bildirilen 433 kişi hakkında 'Suçu ve suçluyu övmek' yönünden soruşturma başlatıldı" denildi.

Sinemacılar barışa destek vermişti

İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü, Oyuncular Sendikası'a gönderdikleri isim listesinde üyelerine ait kimlik ve iletişim bilgilerini İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü'ne göndermelerini istedi.

'Bu suça ortak olmayacağız' diyerek çatışmalı sürecin sona ermesini isteyen ancak Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan ile dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu'nun hedefi olan 2 bini aşkın akademisyene, gazeteciler, edebiyatçılar, hukukçular ve sinemacılar destek vermişti. "Ama'sız, fakat'sız, eğer'siz bu suça ortak olmayacağız; 'Barış için Akademisyenler İnisiyatifi'nin yanındayız" diyen 400'ü aşkın sinemacının açıklamasında "Bizler Türkiyeli sinemacılar olarak, Barış İçin Akademisyenler İnisiyatifi'nin, 11 Ocak 2016 tarihinde hükümete yaptığı barış ve müzakere çağrısına destek veriyoruz. Düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenmesini reddediyoruz. Eşitlik ve barışın yanındayız. Yaşam hakkının yanındayız. Özgür düşüncenin ve sanatın yanındayız. Ama'sız fakat'sız eğer'siz: "Bu suça ortak olmayacağız!" Barış İçin Akademisyenler İnisiyatifi'nin, yanındayız" ifadeleri yer almıştı.

"Barış" istemenin "terör propagandası", "suçu ve suçluyu övmek" olarak koğuşturulduğu, "barış" isteyenin "terörist" sayıldığı bir coğrafyada

AĞITLAR YURTSUZ DEĞİL OYSA

■ EMİN ALİ

Yeşil rengine bürünmüş faşizm,
Azılı katiller üretiyor çocuklarımızdan,
Köhnemiş kokmuş tezgahında,
Krallara doymayan halimizle...
Uyanın,
Ey teninde toprak kokan,
Sefaletin çaresiz insanları...
Son kralın çöplüğüne,
Taze çöp taşıyıcıları çaresizliğinde...
Meydanlar boğazına kadar
Nefret kokuyor,
Bıçak kemiğe dayandı,
Kentler tar u mar,
Sefalet gırtlağına kadar...
Kana doymak bilmeyen kralınıza
Verdiğiniz bu kaçıncı kurban?
'Kral çıplak' oysa,
Ama gözünüz kör,
Yüreğiniz kararmış...
inandığınız kehanet ocakları,
Birer sinsi plan…
Ağıtlar yurtsuz değil oysa,
Ayrılıkların büyüttüğü acıların
Teninde…
Dün kahraman bildikleriniz,
Bugün birer 'hain' oldularsa,
Ahındandır, 'esmer tenli kâhin'in,
Meydan meydan linç ettiklerinizle...

yaşıyoruz! Savaşa karşı çıkan, barıştan, demokrasiden yana tavır takınan tüm güçlere karşı devlet terörün dozunu artırarak yanıt veriyor.

Bugün süren savaş halklara, ezilenlere, emekçilere acı ve yıkımdan başka bir şey getirmiyor, halkların birbirine düşman edilmesinden başka bir işe yaramıyor. Bu yüzden bugün ülkelerimizde süren savaşın derhal durdurulması, savaşı sürdürmek için bahane edilen eylemlerin derhal durdurulması halkların çıkarınadır.

Savaşa karşı barış savunusu günün en acil görevlerinden birisidir. "Barış hemen şimdi!", "Silahlar sussun, siyaset konuşsun!" temelinde barış isteyen herkes sesini yükseltmelidir. Sinemacılar, akademisyenler, aydınlar, yazarlar... savaşa karşı olan her kesimin bir barış hareketinde birleşmesi gerekiyor.

Gerçek ve kalıcı bir barış sömürü sistemlerinde mümkün değildir. Evet kalıcı barış ancak ve ancak kapitalizm yıkıldığında kazanılabilir. Bu ama anda yürüyen ve halkların çıkarına olmayan somut bir savaşın durdurulması için, silahların susturulması için, geçici barış için mücadelenin engeli değildir.

Görev bunun için çalışmaktır. ■ **DG**

MAVİ ŞARKI

■ SERPİL KAYA

Boylu boyunca uzanır anılar
Bir kadeh şarapla kırmızıya boyanırlar
Bir kadın durur yolun tam ortasında
Taş plakta içli hüzzam bir şarkı çalar.
Kalmak mı zor, söyle gitmek mi ?
Akıp giderken hayat bir su gibi
Gönlünün teline kuşlar konar,
Söyler mavi bir şarkıyı, temizler içini.
Sen mavi şarkının kırmızı kadını
Söyle bize, daha temiz ne kaldı ?
Bir şarkı, bir şiir,
bir de yüreğindeki engin nehir
Hayatla savaşır, aşkla sevişir.

ASLI ERDOĞAN'A ÖZGÜRLÜK!

Tutuklanan, "örgüt üyeliği ve devletin bütünlüğünü bozmaktan" ağırlaştırılmış müebbet hapis talebiyle yargılanan kapatılan Özgür Gündem gazetesinin Yayın Danışma Kurulu üyesi ve yazar Aslı Erdoğan'ın dört deneme yazısını yayınlıyoruz. Avukatının sosyal medya hesabından paylaştığı ve Aslı Erdoğan'a yöneltilen suçlamalara dayanak yapılan yazılarda, sokağa çıkma yasakları, Cizre, Nusaybin, İdil, Şırnak, bir süre kendisinden haber alınamayan DBP Şırnak İl Yöneticisi Hurşit Külter ve Cizre'deki bodrumlarda Şubat ayında hayatını kaybedenlerin hikâyeleri ele alınıyor. Evet, Erdoğan'a gerçeğin peşinde koştuğu için istenen ceza müebbet hapis... Peki susacak mı gerçeğin peşinde koşanlar? Zalimin zulmüne sessiz mi kalacak aydını, sanatçısı, gazetecisi, işçisi, emekçisi? Elbette hayır! Aslı Erdoğan yalnız değildir! Aslı Erdoğan'a özgürlük! ■

"(...)

"Bu senin baban"

Alıntılamayı sürdürüyorum: Gazete haberlerinden, tanık anlatımlarından, ailelerin açıklamalarından, yetkililerin demeçleri ve duvar yazılarından...

"Diyarbakır'ın Sur ilçesinde sokağa çıkma yasağı 96. gününe girerken, ilçe tank ateşiyle aralıksız şekilde dövüldü... Hafta başında ilçeden çıkan 19'u çocuk— biri Elif Su adlı bebek— 44 kişi hala gözaltında... İdil'de sokağa çıkma yasağı 19.gününe girdi." (6 Mart)

Aslı Erdoğan tutuklandı Aslı Erdoğan tutuklandı

"Yüksekova'da okullarda karargâh kuran Özel Harekat tahtalara yazdıklarını sosyal medyada paylaştı: 'Güzel günler göstermeye geldik'... 'Ezan dinmez, bayrak inmez'... 'Fetih, 2016 Mart' (6 Mart)

"Şırnak'ın Cizre ilçesinde 79 gün süren tank, top, ağır silahlarla gerçekleştirilen saldırılar sonucu 1200 ev ağır hasarlı."

"Üç bodrumda yaralı halde onlarca insanın yakıldığı, çoğunun teşhis edilemeden Kimsesizler Mezarlığı'na gömüldüğü... Aralarında çocuk, bebek ve yaşlıların da bulunduğu 300 kadar can kaybı... Enkazın altında cenazeler bulunduğu, insan vücut parçalarının çıktığı, vücut bütünlüğü olmayan, kolları bacakları kopmuş, başı alınmış, ikiye ayrılmış cesetler olduğu..."

"İnsanlık nerede?" (M. Duymak, bir bodrumdan televizyondaki yayına bağlanıyor.)

"Bana bir torba kemik verdiler, bu senin eşin, dediler." (M. Duymak'ın eşi)

"İbret olsun diye kedi, köpek ölülerinin ağaçlara asıldığı, özellikle kadın iç çamaşırlarına ırkçı, cinsiyetçi sloganlar yazıldığı..."'"Kurdun dişine a.. değdi. Korkun!" "Kızlar geldik, ininize girdik."(Du-

var yazıları, 'a..' kadın cinsel organı)

''Ablam yakılarak katledilmiş. Vücudu tamamen küle dönmüş. Arkadaşı Sakine ile yakılırken birbirlerine sarılmışlar. Cenazeleri bütünleşmiş, ayırmak imkansız.''

''Kurunun yanında yaş da yanar.'' '' Devletin kudretini gösterdik, şimdi şefkatini göstereceğiz.''

''Bodrumlara insan yağı kokusu sinmiş, belli ki diri diri yakmışlar.''

''Bir ailenin çocuğunun cenazesine ulaşamaması hiçbir yerde görülmemiştir. Cenazemize 200m kaldı, almadan gitmeyeceğiz.''

''11Aralık'ta hurda toplamaya girdim Sur'a, yasak tekrar başlayınca 79 gün kaldım... Sekiz dokuz çocuk aynı bodrumdaydık, biri bakır telle ismini yazıp boynuna astı... Bir çocuğun başına bomba atar mermisi isabet etti. İki saat başında bekledim. Sonra öldü.'' (Ş. D. 15 yaşında)

'' Cenazemi iki aydır alamıyorum. Eli sakattı oğlumun, makineye kaptırmıştı. Uzun boyluydu.''

''Bir cenaze çıkıyor, diyorlar. Diyoruz, belki odur, gidiyoruz hastaneye, dönüp geliyoruz gene. İnsanlar cenaze gelince üzülür, biz bulunca seviniyoruz... Oğlum doğup büyüdüğü sokakta katledildi. Ne acılarla büyüttüm onu, ne yoksullukla... Gitti, daha bulamadık. Kimse kimseyi bulamadı... Kızım lise son sınıf öğrencisiydi. Bir barikat var, kızımla aramda, kaldırsınlar, gidip alayım. Bir kemik de olsa...''

''Haber verdiler, 60 kişiyi yakmışlar, bir süre inanmadık. Sonra gittik. baktık. Beş kilo, kemik— et, çözemedik, verdiler. Bu senin baban, dediler.''

''Bodrumda mutlu son'' (Duvar yazısı)
(29.03.2016)

****

Faşizm Güncesi: Bugün

Başı sonu olmayan bir gün, bir gün daha... İki uzun cümlenin, geçmişle geleceğin arasına gelişigüzel konmuş, sabitlendiği yerde sessizce bekleyen bir virgül gibi... İki upuzun, tekdüze, birbirinin tekrarı cümle... Neyin gelip geçtiğini, geri gelmemecesine yitip gittiğini, neyin bir kez, bir kez daha yitirileceğini söylemeyen... Hiçbir zaman gelmeyecek olana dair bir işaret vermeyen... Geçmiş ve gelecek... Hayat denilen bilinmezin yüzeyine saldığın ağlara takılıp kalmış, ucu bucağı, kıyıları, suları görünmeyen sisten çekip çıkardığın iki sözcük. Boş boş çınlayan, kulağını dayadığında sonsuzluğun kahkahasını atan... Işıksız derinlerden, kayalıklardan çıplak ellerinle koparıp aldığın ama yukarı varamadan buz kesmiş parmaklarından akıp giden 'geçmiş', biricik geçmişin, suskun ve soğumuş çamur... Ama hemen orada, sanki nehrin karşı yakasında süngüleri güneş ışığında parıldayan bir ordu gibi kaçınılmaz biçimde üzerine gelmeye hazırlanan 'gelecek'... Ve sanki onarılmaz bir çatlaktan sızarcasına tam içinden akıp giden anlar, günler, bugün... Soğudukça acısı hissedilen bir yaraya benzeyen hayat, ya da belki düpedüz yokluğu hayatın, sadece acıyla varlığını duyuran...

Katliam günleri... Zulüm, gözyaşı ve kan. Miadı dolmuş marşların, kimsenin mecbur kalmadıkça okumadığı 'büyük anlatıların', destanların 'temaları', ya da tam tersine, binlerce kez okunmuş, dinlenmiş, durmamacasına izlenmiş haberlerin 'konuları' değil artık, gerçeğin ufkunu daraltıp kararan, gündelik hayatımızın ışığını, gölgelerini ve renklerini belirleyen sözcükler... Sanki söyleyecek çok sözümüz var ama sesimiz kalmamış gibi. Anlatmak, anlamlandırmak, sözcüklendirmek istediğimizde boş boş tınlayan bu ses bize ait değil gibi, atamadığımız gerçek çığlıkların yerini almış bu sessizlik bile nasıl artık bizim değilse... Daha yumuşak, daha kısa tokalaşmalarımız, el çabukluğuyla kuruyoruz aşina cümleleri, daha çabuk uzatıyoruz birbirimize doğru... Her fırsatta, var gücümüzle tekrarlıyoruz 'ne kötü günlerde yaşadığımızı', tekrarlıyor ve avunuyoruz. Daha uzun yankılanıyor 'biz varız, buradayız' seslenişlerimiz, yankılanıyor ve yanıtsız kalıyor. Makyajı tazelenmiş kuklalar gibi çeviriyoruz en dayanıklı yüzümüzü birbirimize, ama sanki hiç kimse bakamıyor gözlerimizin içine... Ne göreceğini bilenlerin bezginliğiyle hep ötelere, uzaklara kayıp gidiyor meraksız, sorusuz, yanıtsız bakışlar... Aynalar her zamankinden daha ıssız, insansız... Boş ve ölü gözler, boş ve soğuk sözler, soğumuş ve ölü yürekler... Sanki kendimizin baştan savma bir kopyası, geçmişe, bizzat kendi geçmişimize yolladığımız, geleceğe sunduğumuz yüzün çizgileriyse bir türlü biçimlenemiyor, sanki bir biçim yokluğu diğeriyle değiş tokuş ediliyor... Bir hastane koridorunda parmak uçlarında yürürcesine ağır ağır geçiyoruz bu günlerin de içinden... Sanki bitmez tükenmez, gri bir şafağında Araf'ın, sislerin içinde dil gibi uzanan incecik bir yerde, çığlıkların ve çağrıların artık ulaşamadığı bir yerde yürüyor, yürüyoruz.

Bodrumlarda kuşatılmış insanların –kimi yaralı, kimi çocuk— diri diri yakıldığı günlerde yaşamanın ve yazmanın dayanılmaz ağırlığı... Hayatın yerine ikame edilen sözcüklerin, sözcüklerin üstlendiği sessizliğin korkunç ağırlığı... O uçurum orada ve burada, geçmişte, gelecekte, bugünde... Biz ne kadar gözlerimizi kaçırsak da, o benzersiz derinlikteki bakışlarını gözlerimizden ayırmıyor. Öznesini

yitirmiş cümlelerin, anlatıların suskunluğuyla, yarıda kesilmiş bütün hikâyelerin, bütün hayatların ebedi suskunluğuyla bakıyor, bekliyor ve sisli sonsuzlukta, tam içimizde yürüyor.

İlerde belki bu günlere dönüp baktığımızda, 'biz aslında faşizmi çok sevmiştik!' diyeceğiz, yepyeni boyalarla kapatırken bir kuklanın derin yara izlerini…

(20.05.2016)

****

Bir delinin tarih okumaları

Nasıl demeli, 'paradigma' yalın ve açıktı o zamanlar, herkesçe kabul edildiğinden gerçeğe tıpatıp uyuyordu. Tarihçilerin başlangıcı üzerine fikir birliğine varamadıkları o 'homojen' çağda (80'ler sonu, 90'lar) söz gelimi 'Kürt meselesi' yoktu, çünkü henüz 'Kürt' yoktu. Dilleri dönmediği için Türkçeyi katır kutur eden kimi aşiretler epeydir biliniyordu, bunlar dağlı, şalvarlı, silah tutkunu ve feodaldiler. Kenan Evren fotoğraflarının duvarları terk ettiği günlerde, pek de inmedikleri dağa çıkmış, fırsat buldukça bebek katlediyorlardı, ama bu mesele 'en geç yaz sonunda' bitecekti. Gücümüzü hazmedemeyen Batı basınında 'tuhaf' haberler yayımlanıyordu: Şehirler ablukaya alınıp günlerce taranıyor, cenaze kalabalıklarına ateş açılıyor, insanlar kaybediliyor, zihinsel engelli bir çocuk üç renkli bileklik taktığı için bir panzere bağlanıp sürükleniyordu. Hakikaten tuhaftı haberler… Ermeniler gündemden çıkmıştı, biliyorduk ki, çeteleriyle yakıp yıktıktan sonra Türklere zarar verebileceklerinden umudu kesmiş, toplu halde bu topraklardan çıkıp gitmişlerdi. Aslında bu ülkeyi sevmeyen herkese de aynısı tavsiye ediliyordu.

Binyıl başında Türkiye büyük dönüşüme hazırdı, dünyanın geri kalanı, bilgisayarlarını bir yüzyıl geriye tarihleyecek büyük hatayı beklerken, biz soluğumuzu tutmuş, dönüşmeyi bekliyorduk. Türkiye büyüktü, büyüyecekti, Türklerindi, demokratikleşecekti. Otoriter yönetimlerin sonu gelmek üzereydi, belki küçük ama insanlık için büyük adımlarla geleceğe yürüyordu.

Nihayet, günün birinde herşey değişti. Kamusal alanda Kürtçe konuştuğu için yaka paça hapse atılmayan, linç edilmeyen ilk Kürt'ün kimliği tespit edilemese de, 'Kürt' sözcüğü kamusal alana, hatta ana akım medyaya girmiş, yerleşmişti. Kürtçenin bir Osmanlı lehçesi olduğu savı son 2006da dillendirildi. Aynı yıl, imla hatası yapmadan kurabildiği cümlesi nedeniyle bir Türk yazara Nobel verildi. Ama Türklerin çoğu onun ödülünü iade etmesi gerektiğini düşünüyordu. Nobelli yazar, bu cümle-

den yargılandı, aynı maddeden yargılanan 300 kişi yargılanmıştı o yıl, beraat etti. De facto ve de juro Türkiye'de artık düşünce özgürlüğü vardı.

'Terör örgütüyle' aynı görüşleri savunanların da terörist olduğunu saptayan TMK yürürlüğe girdiğinde yurt çapında askeri vesayetten kurtuluşumuzu kutlamaktaydık. Beş yıl içinde tüm dünyadaki 'terör suçlularının' üçte biri Türkiye cezaevlerindeydi. Bu arada biz askeri vesayetten kurtulmanın yetip yetmediğini oylamış, derin devletten de kurtulmuştuk. Kendini yönetme konusunda isteksiz olanların direncine karşın Türkiye değişiyor, dünyaya posta koyuyordu. Kürtlerin 'kardeş olarak' keşfedildiği günlerdi, herkes sokaklardaydı, biber gazında rekor kırmıştık. Silah sanayimiz millileşmiş, TOMA'yla mertlik geri gelmişti, Şam'a girmemiz an meselesiydi. En kuşkucular bile, sınırda 32 'Kürt kaçakçının' bombalanması emrinin bir sivilden geldiğini duyunca suspus oldular, hakikaten buna 'askeri vesayet' denemezdi. Kürtlerin kardeş olduğunu biliyorduk ama onlara sivil demeye içimiz gitmiyordu. Askerlerin sivillere karşı işlediği suçların yargılanmasına gene siviller, biri ya da ikisi, karar verecekti artık, böylece sivilleşmemiz de nihai sınırlarına varacaktı.

2016'da, uzaklarda bir cenaze töreninde, bir haham Türkiye'ye Kürtleri öldürmeye son vermesini söylüyor, bu cümle ana akım medyada 'tuhaf konuşma' başlığıyla veriliyordu. ABD'nin beyaz bir sarayı varsa bizim çok renkli bir sarayımız vardı, bütün dünya farkındaydı, ondan bundan emir, talimat, ahlak dersi aldığımız günler çok gerilerde kalmıştı!

(17.06.2016)

****

Ayların en zalimi

(30 Mayıs, Evrensel) Nusaybin'de sokağa çıkma yasağı ve abluka 76. gününde… YPS'nin silahlı güçlerini çektiğini açıklamasının ardından bombalama ve operasyon şiddetlenerek devam ediyor, tank ve top ateşinin yoğunluğu artıyor. Mahallelerden tahliye edilen 42 kişiden 24'ü tutuklanırken, pek çok sivile işkence yapıldığına dair tanıklık var. ''Çıkanlar sivil, çoğunun yaşı küçük. Şefkatli bir mizansen sergilendi, ama sonrada işkenceye maruz kalmışlar, aileleri gözaltında kafalarının, kollarının kırıldığını gördü.''

* Şırnak obüslerle vuruluyor,76. Gününde bombardıman aralıksız sürerken, birçok ev ateşe verildi.

* Cizre'de yasağın 35. gününe dek evini terk etmeyen dedesini almak için annesiyle birlikte Cudi Mahallesi'ne giderken polisçe vurulan Emrullah Er (19), tedavisi tamamlanmadan tutuklandığı için kolunu kaybedebilir… ''Beyaz bayrağa ateş açmayız dediler. Açtılar, yaralıyken tutukladılar.''

*DBP Şırnak il yöneticisi Hurşit Külter'in akıbeti belirsizliğini koruyor. Valilik Külter'in gözaltına alınmadığını açıklarken, özel harekatçılarıntwitter hesabından TEM'de tutulduğu belirtildi. Sosyal medya üzerinden kuzenini soran Mahmut Külter'e, BÖF Tweet_Guneydogu hesabından gelen yanıt:

SENDEMİ GELDİN GUNDİ @KULTERMAHMUT RAHAT OL

HURŞİT TEMCİ ABİLERİNİN KUCAĞINDA ŞORTLAN DA BİRAZ TERLETTİK

AMA ŞİMDİ İYİ GERİLME SIRANI BEKLE (28 Mayıs 17:11)

Bir ay sonra, 30 Haziran: Lice'de başlayan askeri operasyonda 19 köy ve 58 mezrayla bağlantı koptu. İHD sivillerin hayatından endişe ettiklerini, her yerin yangın yeri olduğunu bildirdi.

* Hurşit Külter'den 35 gündür haber yok. Oğlunun kaybolmasından sonra geçen bir ayı, annesi 'kabus' olarak nitelendirdi.

(6 Temmuz, Özgür Gündem) * Lice'ye bağlı Kerwas köyünün Mehla mezrasını 30 Haziran sabahı ablukaya alan asker ve özel harekat polisleri, yangına müdahale eden 34 köylüyü işkenceden geçirdi, Mehmet Şirin Kocakaya işkencede yaşamını yitirdi… ''Mehmet ve kardeşlerini tekmelediler, 300 m öteden Mehmet'in iniltileri felçli babasına dek geliyordu… Hepimizi— geride 3 küçük çocuk ve Mehmet'in babasını bıraktılar— Kirpi'ye alıp beklettiler. 10 dakika sonra Mehmet için ambulans geldi. Bir askere sorduk. Ambulansa konuldu ama büyük ihtimalle öldü, dedi.''

HAKİKAT

(Aslı Erdoğan'ın Frankfurt Kitap Fuarı'na yazdığı mektuptan…)

"İstanbul'da bir cezaevinden, aklı hastanesiyle eski cüzzam hastanesi arasında sıkışmış, 'Kadın Tutukevi'nden sizlere, edebiyatçılara sesleniyorum. Taşların, betonun, dikenli tellerin arasından, bir kuyudan seslenir gibi: Burada benim ülkemde, akıl almaz bir hoyratlıkla çürümeye terk edilen "vicdan", neredeyse alışkanlıkla, … öldürülmeye çalışılan HAKİKAT. Nasıl başarıyor, bilmiyorum ama edebiyat her diktatörü eninde sonunda yenmeyi başarmıştır. Kendi kanımızla yazdığımız "edebiyat" - ki ben buna HAKİKAT diyorum."

* Nisebin'de gözaltına alınan 42 sivil arasında yer alan üç çocuk cezaevinden gönderdikleri mektuplarda işkenceyi anlattı. 16 yaşındaki H.A. ve E.T. kameraların önünde kek ve meyve suyu dağıtan askerlerin, kamera kapandıktan sonra geri topladıklarını, saatlerce darp edildiklerini, kadınların saçlarından sürüklenip merdivenden atıldığını yazdı. H.A.'nın kolu yakıldı, işaret parmağı kırıldı, dipçik darbeleri nedeniyle bir gözünü kaybedebilir. Karnından aldığı mermi yarasına rağmen işkence gören Ç.K. (16) kameralar kapanınca kelepçelenip sürüklendiğini anlattı.

* Hurşit Külter'den 41 gündür haber alınamıyor. ''Ölü ya da sağ versinler oğlumu. Ne yaptılar ona?''

Son sayfa haberi: Wan Büyükşehir Belediyesi Gever'de evcil hayvanların tedavisi için çalışıyor. Sokak hayvanlarının çoğunda yanık izleri tespit edilirken, açlık ve salgın hastalık riski baş gösterdi. Fotoğrafta, moloz yığınına dönüşmüş bir eve sığınan kapkara burunlu bir sokak köpeği var, sığındığı yerde, pencerenin altında, devrilmiş dolapla bir iskemle arasında ölmüş. Yara, kan yok, kısmen yanmış olabilir. Lime lime beyaz bir perde sallanıyor pencerede, Haziran güneşi, bütün şefkati ve görkemiyle artık rengi bile kalmamış köpeğin üzerinde parıldıyor.

(08.07.2016)

(www.birgun.net'ten alınmıştır, 20.08.2016) ■

GÖRÜLMÜŞTÜR

19 ARALIK KATLİAMINDAN ÇEKPAS SAPLARININ KISALTILMASINA

DEVLET AKLI KÖTÜLÜK ÜRETİYOR

■ **ADİL OKAY**

Hapishanelerde, özellikle OHAL'in ilanından sonra her gün yeni bir hak gaspı yaşanıyor. Gelişmelerin hızına yetişip tavır almak, kamuoyuna duyurmak bile zorlaştı. Klasik bir söz ama "kelimeler kifayetsiz kalıyor". Hapishanelerden gelen tutsak mektuplarında, satır aralarını okuyarak bu kötülüğe anlam vermeye çalışıyoruz. Zira biliyoruz ki bu uygulamalar münferit değildir; bir gardiyanın veya hapishane müdürünün lokal tavrı değildir. Elbette devlet vur değince üzerine vazife çıkaran işkenceden – eziyetten zevk alan insanlık düşmanları var. Her daim de olmuştur. Ama öyle anlaşılıyor ki OHAL'den sonra tutsaklara yaşatılan eza bir devlet politikasıdır. İşte bu yazı boyunca, akıl ermez, mantığa sığmaz denilen uygulamalara, tutsak mektuplarından alıntılarla örnekler verecek ve nedenlerini sorgulamaya çalışacağım.

Devlet Aklı Her Kötülüğü Bir Program Çerçevesine Oturtmuştur

Şakran Hapishanesinden yazan 22 yıllık tutsak **Gönül Bulut** şunları söylüyor: *"Açık görüşe giderken kullanmak için elime birkaç peçete aldım. 'Açık peçete götüremezsin, yasak' dediler. 'Alerjim var, kapalı peçeteyi süs için mi götüreceğim, kullanacağı'" ısrarım duvara çarptı kaldı. Bazı yasaklar artık akılla, mantıkla açıklanacak gibi değil. Ve katmerleşerek devam ediyor."*

Gönül Bulut'un yazdığı gibi ilk bakışta bunları mantıkla açıklamak zor, ancak geçmiş tecrübelerden biliyoruz ki devlet, yüzyıllardır yaptığı her kötülüğü bir program çerçevesine oturtmuştur. Üst akıl yol göstermiştir. Kötülüğün hizmetinde olan psikologlar, hekimler, adlarının başında Prof. unvanı olan danışmanlar (P**rof. Dr. Turan İtil ile Prof. Dr. Ayhan Songar** adlarını hatırlayanınız var mı? Yazının son bölümünde onlara geleceğim.) yeni zulüm araçları – uygulamaları icat edip durmuştur.

Peki AKP devletinin hapishanelerdeki politik tutsaklara yaşattığı kötülüğün amacı ne ola? Bu basit bir intikam hırsı değildir. Öyle olsa bile çekpas sapına kadar mı düştü bu devletin zindan zebanileri diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Çekpas sapı derken neyi kastediyorum açıklayayım: OHAL ile birlikte hapishanelerde hücrelere verilen çekpaslar toplatıldı ve sapları kısaltılıp geri verildi. Bunun yanı sıra çamaşır leğenlerinden, nevresimlere kadar sınırlama getirildi, v.d.

Burada sözü hasta tutsaklardan yazar **Adnan Öztel**'e vereyim: "*Sağlık sorunlarım beni oldukça zorluyor. (…) Bir aydır sırtüstü yatıyorum. İlaç alamadım. Doktora çıkarmadılar. Burada koğuş bir ara 20 kişiye çıktı. Yerlerde yatıyorduk. Normalde koğuş 10 kişilik 6 ranza atmışlar. 16 olmuş Fetöcüler gelince 20'ye çıkmıştık. Şimdi 16 kişiyiz. Görüşleri iki ayda bir kereye indirdiler. Görüşmeci sayısı 4'le sınırlandırıldı. Çekpas sapları yarıya kısaltıldı.*"

Biliyoruz ki Adnan Öztel'in yazdıkları tüm cezaevlerinde yaşanıyor. Birçok hapishanede 3 kişilik hücrelere 6 kişi konuldu. Birçok tutsak yerde yatıyor. Bu sorunlara yanıt olarak "yığılma – kalabalık" gösterildi. Bazı cezaevlerinde de 12 Eylül'de faşizmin hizmetindeki "bilim insanlarının" tavsiye ettiği ve uygulamaya konulan "karıştır-barıştır" yeniden başladı.

Tekirdağ hapishanesinden **Cebrail Çakto** da benzer sorunları dile getirmiş: *"F Tipleri üç kişilik hücreler olarak inşa edildi. Bu hücrelere karşı çıkan yüzlerce insan yaşamını yitirdi. Şimdi üç kişilik yerde altı kişi kalıyoruz. Beş yıldır ilk defa altı kişi bir arada kalıyor. Üçümüz yerde yatıyoruz. Sadece üç ranza var, onlarda tek katlı. Sistemin kendi döngüsünü sürdürebilmesi için neleri yapabileceği bir kez daha anlaşılıyor. Artık spor, sohbet, kütüphane gibi etkinlikler yapılmıyor."*

Ağırlaştırılmış müebbet tutsak **Zeynep Avcı** son yolladığı mektubunda kazanılmış haklardan birinin, ana dilde savunma hakkının da gasp edilmeye başlandığını anlatıyordu. Yine müebbetlik tutsaklardan **Tayyar Eroğlu**, 23 saat hücrede tutulduklarını, 1 saat havalandırmaya çıkabildiklerini, giderek küçülen havalandırma alanını gözetlemek için yeni kameralar takılmaya başlandığını yazmış.

F Tipi kötü de D-E-L-M veya T tipi Hapishanelerde Durum Daha mı İyi

F Tipleri'nden örnek verdim ama diğer hapishanelerde de durum hemen hemen aynı.

Bafra T tipi cezaevinden yazan **Kinyas Ataman** sorunları detaylı olarak ortaya koymuş: *"Haftalarca haber hakkımız engellenmişti. Yine sayımız 60 olmasına rağmen istediğimiz kanalları (TV) izleyebilmemize izin verilmiyor. (…) Zaten Feto*

tutuklamalarıyla kapalı spor salonu da kapatıldı, mahkûmlara yer açabilmek için. 10 kişilik odalarda 16 kişi kalıyoruz. Bazen sayımız 20'ye kadar gidebiliyor. Son aylarda oda temizliği için bize yarım çekpas sopa verilmiş, sağlamlarının yerine ikiye ayrılmış şekilde vermişler. Doğal olarak eğilerek çekmek zorunda kalıyorsun. Birçok arkadaşımızda bel ağrısı ve boyun ağrısı oluşmaya başlamış. "

Edirne F tipi hapishanesinden yazan **Murat Kur**, *"Fiziki yapılarının üç kişilik tasarlandığı F Tipi hapishaneler balık istifi biçiminde 6 kişilik odalara çevrildi, ranzasız mahpuslar yerde yatıyor."* diye yazıyor. Ve ekliyor: *"Koğuş tipinin geçerli olduğu D – E – L – M tipi hapishanelerde ise 7 kişilik yerlere onlarca kişinin yerleştirildiğini biliyoruz. Tıka basa hücrelerin / odaların /koğuşların doldurulması başlı başına bir işkencedir. Yoğunluğun yarattığı steril olmayan koşullar, havasızlık her tür hastalığa davetiye çıkarmaktadır. Her bir hücreye bir leğen, bir banyo kovasının verildiği düşünüldüğünde tablo görülecektir. Bu koşullar hasta tutsaklar için ölüm demektir."*

Tutsaklara Yollanan Mektuplar Dergiler Kitaplar

Hapishanelerdeki "okuma komisyonu" OHAL'e kadar görevini hızlı yapardı. Mektuplar okunur "Görülmüştür" mührü vurulur ve sahibine ulaştırılırdı. Şimdi mektuplarımız çok uzun bir yol kat ediyor. Ve bilinçli bekletiliyor. Ya da çok geç veriliyor. Kitap, gazete ve dergiler için de aynı uygulamalar söz konusu. Politik tutsaklar önemli bir gıdadan mahrum bırakılıyor.

M. Zeki Deniz, Bolu hapishanesinde yolladığı mektubunda konuyu detaylandırmış: *"Darbe girişimi ve ardından yaşananlar! Tüm bunlardan hapishaneler fazlasıyla nasibini alıyor. Yoğun bir sürgün süreci, kitap sınırlaması ve daha bir dizi kısıtlama vb. Ancak en zorlayıcı uygulamalardan biri, kişi başına 5 kitap sınırlamasıdır."*

Mektupların en sorunlu ulaştığı, çoğu zaman ulaşmadığı Silivri hapishanesinden **Sinan Bülbül** bu konu hakkında yazmış: *"Sözüm ona mektuplaşmanın kötülüğüne kendilerini ikna etmişler. Bu akıl hiç uslanmadı, inada bindirdi bunu. En son Görülmüştür ekibinin 55 mahpusla yaptığı çalışmaya katılmamı istediğinizde bu kez Ankara ve Suruç olayları için yaptığımız eylem için 3 ay iletişim cezası aldım. Mektuplarım ve fakslarım size ulaşmadı. En son yanımda bulunan 4 tane yazımı taahhütlü mektupla 26 Şubat 2016'da size yolladım. O mektup da benzer akıbete uğradı."*

Çıplak Arama, Doktor, Hastane ve Kelepçe

Mahkemeye veya hastaneye götürülüp getirilen tutsaklara çıplak arama dayatılıyor. Doktorun muayenesi sırasında kelepçe açılmıyor. Nitekim İstanbul İHD Cezaevi Komisyonu'nun bildirdiğine Erol Zavar mesane kanseridir. 15 kere ameliyat olmuş ve vücudundan 50'ye yakın tümör alınmıştır. (…) Bütün bunların dışında kalbinden rahatsızlık yaşamış ve anjiyo için hastaneye giderken bacağındaki platinin X-Ray cihazının ötmesi nedeni ile çıplak aramaya tabii tutulmak istenmiştir. Bu duruma itiraz eden Zavar gardiyanların saldırısına uğrayıp, hastaneye de götürülmemiştir. Hastaneye sevki sırasında bu uygulamanın insan hakkı ihlali olduğunu söylemesi ve çıplak aramaya itirazı nedeni ile haftalardır anjiyo olamamıştır.

Tutsak **Kinyas Ataman** da gönderdiği mektupta aynı konuya değiniyor: *"Revir meselesi ayrı bir dert, sevklerimiz yapıldığında, hastanelerde bu sefer kelepçe açılmama durumuyla karşılaşıyorsun. Zor bela hastaneye sevkimizi yaptırdığımızda, doktor kelepçeyi açtırmadığında boşuna gidip-geliyoruz. Cezaevinde sorunlar kronikleşmiş durumdadır. Keyfi uygulamalar, hak ihlalleri, insanların sağlığına duyarsız olmaları her şeyi gösteriyor. Dediğim gibi buralarda hiçbir ölüm doğal değildir ve hiçbir hastalık ta doğal değildir."*

Tam da 22 yıldır tutsak olan **Selvi Kalen'**in Gebze hapishanesinden yazdığı gibi, hücreler hastalığa davetiye çıkarıyor: *"Bize koğuş yapıldı denildi ve gittik. Bildiğiniz nezarete atılmış olduk. 4 kişilik yere 2 ranza yapılmış iki de çelik dolap tuvalet ve banyo var bir de minicik tezgâh. Tuvaletten çıkınca el yıkayacak lavabo bile yok. Daha da vahimi pencere yok. İçeri hava girmiyor. Nem, rutubet, koku içerde kalıyor. Banyo ve tuvaletin üstü açık olduğu için buhar ve koku koğuşa doluyor. Kapı yok 2 metre genişliğinde 2,5 metre yüksekliğinde parmaklıklar var."*

Şakran'a sürgün edilen, baskıları protesto için hücresini ateşe veren **Didem Akman** da hasta tutsak sorunlarını anlatmış mektubunda: *"Buradaki hak gasplarına karşı hücremi yakmıştım. Ve 2 haftadan fazla yanık hücrede kaldım. Her yan is ve*

her solukta onu çekiyorum. Sadece 1 saatlik havalandırma saatinde çıkıyorum. Senin mektubun da o an geldi. (…) Ohal daha pervasızca uygulamalara zemin sundu. Görüş-telefon vs. konusunda ciddi sorunlar var. Kitaplarla ilgili sınırlamalar söz konusu. Dergiler örneğin mahkemeler bile toplatma kararı vermiyor ama birçok yerde yasaklanıyor. Hasta tutsakların tedavisi en can yakıcısı. Bir arkadaşımız –Mesude Pehlivan- için kampanya başlattık şimdi. Bakırköy'deki hücre yakma davasından sonra Silivri'ye götürüldü kadın tutsaklar ve tek kişilik hücrede tutuluyorlar, tedavisi de yapılmadığından her geçen gün ilerliyor."

Sürgün ve İşkence

Görülmüştür Grubu (www.gorulmustur.org) olarak sürgünlerin hızına yetişmekte ve tutsak adreslerini güncellemekte zorlandığımızı itiraf edelim. Tutsaklar ailelerinden uzaklara neden yollanıyor? Bu keyfiyet neden? Disiplin cezası, isyan girişimi olmadığı halde politik tutsaklar neden oradan oraya, özellikle ziyaretçilerinin yaşam alanlarından uzaklara sürülüyor? Birkaç tutsak mektubundan daha alıntı yaptıktan sonra nedenlere geleceğim.

Bolu Hapishanesinden Edirne'ye sürgün edilen tutsaklardan **Baysal Demirhan** anlatıyor:

"Saat 03.00-04.00 arasıydı kapı açıldı. Sloganlar eşliğinde hapishanenin giriş kısmına geldik. Kalabalık her yer, eşyalar, insanlar... Ve kelepçeler takıldı. Ringe bindirildik. Araçlar saat 08.00 gibi hareket etti. İzmit'i geçtik Kandıra F Tipi elendi. Otobandan köprüye geldiğimizde, "İstanbul'u dinliyoruz gözlerimiz masmavi denizin köpüklü dalgalarındayken" geçtik Boğaz'ı. Ring, Tekirdağ sınırını geçince Tekirdağ F Tipi'de listeden silindi. Artık tek adres kalmıştı ve o adreste memleketin en ücra köşesinde olan Edirne F Tipi Hapishanesi'ydi ve kapısına geldik. Korna ile kapı açıldı, ring yanaştı ve durdu. (…) Hemen doktor diye kendini tanıtan biri bir şeyimiz olup olmadığını sordu. Yolculukta sorun olmadığına dair tutanak sonrası, çıplak arama dayatması yapıldı. Bunun ne hukukî, ne ahlaki ne de insani bir yönelim olmadığından dolayı bu uygulamayı kabul etmediğimi ifade etmemle, bir harala-gürele eşliğinde "arama" yapıldı. Sonra sağım solum arkam robocoplar eşliğinde C-Tek-47 hücresine kadar "refakatçı" olarak kollarıma girilip geldim."

Yine Tekirdağ'a sürgün edilen tutsaklardan Bazi Aslan'ın yazdıkları da dehşet vericiydi: *"Yanımıza alacağımız eşyalarımız verilmedi. Hastalar bu nedenle ilaç sıkıntısı çekti. Selmani adlı bacağından ameliyatlı bir arkadaşın değneklerine "kurumun malı" denilerek el kondu. "Ameliyat için gittiğimde Silivri'de ben aldım bunları" diyerek durumu açık-*

lamaya çalışıp tartışan arkadaş yürüyemeyecek halde iken kelepçelenip ringe atıldı."

Basında yer alan haberlerden ve mektuplardan da anlaşıldığı gibi işkenceye sıfır tolerans diyen AKP iktidarı, OHAL ile birlikte fiziki işkenceyi de yeniden başlattı. FETÖ'cülerle başlayan işkence uygulamaları, münferit olmaktan çıktı, sosyalist tutsakları ve Kürt yurtseverleri de hedef aldı.

Konuyla ilgili 4 yıldır tutsak olan, İzmir Disk Genel-İŞ Sendikası 2 No'lu Şube (eski) Yöneticisi **Barış Aras**'ın tanıklığı oldukça önemli. Aras, sürgüne yollandığı Edirne F tipi hapishanesinden yolladığı mektupta şunları söylüyor: *"DİSK'in tutuklu tek yöneticisiyim. Tutuklandığımda 5 yaşında olan oğlum Ulaş, şu an 9 yaşında ve zulmü benden daha yoğun yaşıyor. En azından İzmir'de her hafta görebildiği babasını şimdi imkânsızlıklar nedeniyle, okulun aksamaması için kaç ayda bir görecek? Sürgün sonrası babasının yüzünde, ellerinde şişlik ve morlukların nasıl olduğunu çok iyi anlayabiliyor.*"

19 Aralık F Tipleri ve Çekpas Sapları: Aynı Akıl

Hücre kalabalığı süreç içinde (Adli mahpuslara getirilen denetimli serbestlik sonucu) giderilmeye başlandı ama çekpaslar halen kısa. 19 Aralık "Hayata Dönüş Operasyonu"nun amacı neyse, paspas saplarının kısaltılma amacı da aynıdır: Bedenlerini teslim aldıkları tutsakların iradelerini teslim almaya çalışmak. Onları moral olarak çökertmeye çalışmak. Şimdi neden bu sonuca vardığımı açıklayayım: **Cemal Dindar,** Nisan 2016 tarihli Mesele Dergisi'nde yayınlanan "Suç ve sinizm" başlıklı yazısında 19 Aralık katliamının ve F tipleri icadının hapishanelerde sosyalist solun direnişini kırma amaçlı yapıldığını ve bunun laboratuvarlarda planlandığını yazıyor. İşte bugün benzer yorumu – analizi bu gün için genişletip yapabiliriz. Sosyalist solun ve Kürt tutsakların direncini kırmak için çekpas saplarına (ve elbette diğer kazanılmış hakların gaspına) kadar müdahaleye başlandığını, bununla politik tutsakların morallerini, direniş azimlerini kırma amacı taşındığını söyleyebiliriz.

Söz konusu yazısında Dindar, "Yeni Türkiye, cezaevlerinde kuruldu derken şu var. Epey Amerikanvari bir adlandırmayla uygulanan Hayata Dönüş katliamı, paradoks gelebilir, özünde sosyalist sol için bir okul görevi de gören cezaevlerini hücreye dönüştürme operasyonu idi." diyor. "**Hafize Z. İtil** vakfını hatırlar mısınız?" diye sorup devam ediyor: "1971'de Prof. **Dr. Turan İtil** tarafından kuruluyor. Turan İtil o dönemde ABD'de St. Louis Missouri üniversitesinde psikiyatri bölüm başkan yardımcısı. (…) Bu arada ABD Hava Kuvvetleri laboratuvarında çalışıyordu. Türkiye'de bilinen asıl etkinliği ise 12 Eylül döneminde (…) cezaevlerinde gerçekleşiyor. Özellikle biyolojik deneylerinin sonucu kamuoyundan saklansa da NATO'nun 23 Ocak 1985 tarihinde yaptığı toplantıda sunuyor. 12 Eylül darbesi sonrasında mahkûmlar üzerinde hem ruhsal hem biyolojik deneyler yaptığı, en büyük destekçisinin Prof**. Ayhan Songar** olduğu biliniyor. "

Cemal Dindar'ın uzun yazısında bu deneylerin politik tutsaklar üzerinde de yapılmak istendiğini ama onların karşı çıktığı canlı tanık ifadeleriyle açıklanıyor: *"Turan İtil, 1985'te NATO toplantısında hapishane araştırma sonuçlarını sunarken 'çözüm önerileri" de bildiriyor. Koğuş sistemi yerine hücre sistemini öneriyor. Psikiyatrist* ***Mustafa Sercan,*** *1984'te Bursa'daki psikiyatri kongresinde Ayhan Songar'ın bu araştırma sonuçlarını 'bilim camiası" ile paylaştığını ve "solcuların genetik olarak suçlu olduğunu" ileri sürdüğünü anımsıyor.*"

Sanırım bu açıklamalardan, hapishanelerden gelen birinci elden tanıkların mektuplarından sonra, yeni yeni Ayhan Songar'ların, Turan İtil'lerin AKP hizmetinde, "devletin bekası" için yeni kötülükler icat etmeye çalıştıklarını görebiliriz**.**

Ancak devlet aklının anlayamadığı şu olmuştur: Bu coğrafyada Yedikule zindanlarının inşasından bu yana, zulümle direniş başat gelişmiştir.

Gümüşhane hapishanesinden yazan 23 yıllık tutsak **Seyit Oktay'**ın dediği gibi: *"Hapishaneler hep aynı, muktedirin gadrine açık. Ama direnmek yaşamaktır, başka türlüsü de mümkün değil.*"

Kırıkkale F tipi Hapishanesinden seslenen **Resul Kocatürk**'ün ifadesiyle: *"Büyük bedellerle açılan ufuk çizgisine uzanan yolların bir bir tıkandığı zamanlar yaşıyoruz. Kuş cıvıltıları ise tan vaktini müjdeliyor.*"

Ve nihayet **Gülazer Akın**'ın yazdığı gibi: *"Önemli, ağır ve zor zamanların insanlarıyız bizler, hepimiz. Bence ona göre herkes rol alıp kuşanmalı. Zulmün belini kırmak için herkes iyi kuşanmalı cürete, mücadeleye…"*

05. 12. 2016 ■

Kaynakça:

Mesele Dergisi, Nisan 2016.
www.gorulmustur.org

Not: Yazıda belli bölümlerini paylaştığım mektupların bütününe **www.gorulmustur.org** sitesinden ulaşabilirsiniz. El yazılı orijinaller arşivimdedir. Mektuplar OHAL döneminde gelmiştir. Konuyla ilgili araştırma yapanlara verilebilir.

TOLGA NASIL KAYBEDİLDİ — III

Eve çıkıyorum. Oğlum yok. Bomboş ev... İlk ve son gözağrım, tek çocuğum yok. Bu ülkede ne aydınların, ne sanatçıların ne de dâhilerin hiçbir değerinin olmadığını çok acı bir şekilde yeniden öğreniyorum oğlumun kaybedilişi ile...

■ **KADRİYE BAYKAL CEYLAN**

-8-
13.08.2004 Cuma

Başım ağrıyor. Bir kaç lokma yemeye çalışıyorum. İlaç alıyorum. Bütün gece gözümü kırpmadım. Telefonun çalmasını bekliyorum. Tolga ararsa? Uyanık olmalıyım…

Saat 01:00 sıraları. Uyumuyorum. Uzandım. Orman görüyorum. Saçı başı dağılmış, üstü başı yırtık, yere oturmuş biri var. Elinde uzun bir şey var. Demir gibi bir şey. Isırmaya çalışıyor ısıramayınca diğer tarafını ısırmaya çalışıyor. Korkarak etrafına bakıyor. Fırlıyorum divandan. Uyudum mu acaba? Rüya mıydı? Hayır değil, sokaktaki sesler aynı. Yan komşudan konuşma sesleri aynı devam ediyor. Görüntüler gözümün önüne gelince de o sesleri duyuyordum. Saat sadece iki üç dakika ilerlemiş.

Başımın içi güm gümm... Sanki kalbim başımda atıyor. Sakin olmalıyım. Bir cama gidiyorum, bir telefona geliyorum. Uyumalıyım. Sabah savcılığa gideceğim.

Uyumadan sabahı ediyorum. Şişli adliyesindeyim. Saat 08:10. Açılmasını bekliyorum. 08:30 savcının kapısındayım. Hangisine gideceğim bilmiyorum. Bir bayan geliyor, neden beklediğimi soruyor. Elinde dosyalar var. Anlatıyorum, bana ilerde bir odayı gösteriyor. "Oraya gidin, başvurunuzu verin!" diyor. Gidiyorum. Bir iki kişi var. Söylüyorum. Dilekçe istiyor. Birisi, "Aşağıda, girişte dilekçe yazan bir yer var, hem profesyoneller daha düzgün yazarlar, oraya yazdırın, bana getirin" diyor. Koşarak aşağıya iniyorum. Yazdırıyorum. Koşa koşa yukarı çıkarken okumaya çalışıyorum. Kısacık bir yazı. Anlattıklarımın çoğunu yazmamış. Geri iniyorum. "Savcılık yazar anlattıklarınızı, siz şimdi bunu verin" diyor. Yine koşa koşa çıkıyorum. Benden dilekçe isteyen kişiye veriyorum, geride duran daha yaşlı bir beye götürüyor, sonra dilekçe elinde geri dönüyor. "Başvurunuzu Fatih Savcılığına yapmanız gerekiyor..." diyor. "Neden? Ben Gültepe'de oturuyorum." "Prosedürler öyle" diyor. İçimden "Allah kahretsin!" diyorum. Adliye çıkışında kırtasiyeden kağıt kalem alıyorum. Dilekçemi kendim yazacağım Fatih'e gidince.

Fatih'te adliyedeyim. Dilekçemi yazıyorum. Yazarken ellerim titriyor, yazı bozuluyor. Ağlamaya başlıyorum sessizce, utanıyorum. Gidiyorum. Savcılık kalemi dilekçemi alıyor, içeri giriyor. Yanıma geliyor. "Oğlunuz il dışındaymış, en son bulunduğu ile başvuru yapmanız gerekiyor." diyor

"Ama biz İstanbul'da ikâmet ediyoruz. Oğlumla aynı evde yaşıyoruz. Oraya iki günlüğüne gitti. Hem de İğneada Jandarması oğlunuz buradan ayrıldı dedi" diyorum. İçeri giriyor, çıkıyor. Aynı sözleri yineliyor. "İğneada'nın bağlı olduğu savcılığa yapacaksınız başvuruyu." Adliyeden çıkıyorum. Saat 11:00, gideceğim Kırklareli'ne. Proje müdürünü arıyorum. "Yetişemezsiniz, yarın şirketin arabasıyla gidersiniz" diyor. Tamam diyorum.

Kadıköy'e ofise geliyorum. İğneada Jandarma Karakolu'nu arıyorum. Yine A. A. Oğlumun pasaportunun evde olmadığını söylüyorum. "Oğlunuz yurtdışına çıkmış olabilir..." diyor.

"Hayır olamaz, günü doldu, parası yok, haber vermeden böyle bir şey yapmaz!" diyorum.

"Belki arkadaşları vermiştir..."

"Oğluma para verecek kadar yakın arkadaşı yok!" diyorum. "Oğlunuzun bir örgütle bağlantısı var mıydı?" diyor. "Hayır hiç bir örgütle bağlantısı yoktu." diyorum. Okuldan arkadaşlarını soruyor. Okula zorunlu olarak üç sene ara verdiğini, 2003-2004 eğitim yılında başladığını, yeniden başladığında arkadaşlarının mezun olduklarını söylüyorum.

"Oğlunuz burada değil, olsaydı haberimiz olurdu, yine de ilgileneceğiz..." dedi ve kapattı.

Karacaköy ve Kestanelik Jandarmasını arıyo-

rum. Oğlum için endişelendiğimi, eve dönmediğini belirtiyorum. Kestanelik Jandarması araştıracaklarını, Karacaköy Jandarmasında bir vukuat olursa haber vereceklerini söyledi. Saat 13:50, cep telefonu çaldı. "Ben A. K., gazeteciyim Tolga Baykal Ceylan'ı arıyorum". "Ben annesiyim". "Bu telefonun onun olduğunu sanıyordum" diyor. "Oğlum giderken evde bıraktı. Oğlum iki günlüğüne İğneada'ya gitmişti, dönmedi, kayıp, endişeliyim, oğlumu nereden tanıyorsunuz, neden arıyorsunuz?" dedim. A.K. "Oğlunuzu tanımıyorum, bir arkadaşım İğneada'da oğlunuzla tanışmış, oğlunuz bu numarayı arkadaşıma dönünce görüşelim amacıyla vermiş. Arkadaşım beni arayarak bu çocuğa bir iş verelim dedi, ben de bu amaçla aradım." diyor. "O arkadaşınız kimdir? Hangi gün tanışmış, onunla görüşebilir miyim?" diyorum. A.K., "Arkadaşım hatta şu anda, üçlü konferans görüşmesindeyiz, eski bir sinema sanatçısı" diyor, hemen ardından "A. abi!" diye sesleniyor. Şahıs telefonda devreye giriyor:

"Geçmiş olsun, adım A.S.. Oğlunuzu İğneada'da kahvehanede tanıdım. O.U. çok eski bir arkadaşımdır onun kahvehanesinde tanıştık oğlunuzla. Ben oralarda çekim yapıyordum, kamerama takıldı oğlunuz, ilgimi çekti. Entelektüel, çok bilgili birisi oğlunuz. Uzun uzun konuştuk oğlunuzla O.U.'nun kahvesinde, gece geç vakitlere kadar konuştuk. Sonra ben ayrıldım, oğlunuz oradaydı ben ayrılırken. Hatta oğlunuza salı günü İstanbul'a döneceğimi söyledim, arabam var benimle dönebilirsin İstanbul'a dedim, benim evim Beşiktaş'ta, "Annem kızar" diyerek kabul etmedi" dedi A.S. "Hangi gündü?" dedim. "Pazartesi" dedi A.S. "Yani pazarı pazartesiye bağlayan gece mi?" dedim. "Hayır pazartesiyi salıya bağlayan gece..." dedi A.S. "Emin misiniz?" dedim, "Evet!" dedi A.S. ve sordu: "Oğlunuz nasıl kayboldu?"

Anlattım... A.S.'den, O.K.'nın telefon numarasını istedim. Yanında olmadığını, eve gidince A.K.'ya bırakacağını söyledi. "Ondan alırsınız" dedi. Konuşma bitince İğneada Jandarmasını yeniden aradım. A.A.'yı bağladılar. Ona yaptığım görüşmeyi anlattım. "Oğlum pazartesi gün ve gecesi oradaymış, İğneada'dan ayrılmamış" dedim. "O.U. adlı kahveciye bakabilir misiniz" dedim. A.A. "Komutanım belki gün olarak yanılmış, günleri karıştırmış olabilir..." dedi. O.U. ile görüşeceklerini söyledi ve kapattı.

Saat 16:00 civarı. Proje müdürü ve formen geliyor ofise. Kararlaştırıyoruz. Yarın Nevruz abi, eşi ve ben Çatalca'nın Binkılıç köyünden başlayarak İğneada'ya kadar gidebildiğimiz yerlere fotoğraf bırakacağız. İğneada Jandarmasına ve savcılığa gideceğiz. İğneada köylerine giderek fotoğraf bırakacağız. Oğlumun fotoğrafının altına telefon numaralarımı yazarak çıktı alıyorum birçok. Bugün oğlumdan haber almayalı üç gün oldu. Artık kesinleşti ki Tolga kayıp. "Gençtir, arkadaşlarına takılmıştır, aramayı unutmuştur, aramayı ihmal etmiştir..." gibi telkinlere kanmanın, umut bağlamanın anlamı yok. Ben biliyorum ki oğlum bunların hiçbirini yapmaz. Bu yaşıma gelinceye kadar çok acı yaşadım. Üzüntülerim, kırgınlıklarım çok oldu. Ama ben böyle bir acı görmedim daha önce. Oğlumun canı içimde, binlerce milyonlarca cam kırığı gibi batıyor, kanatıyor yüreğimi, bedenimi.

Bugün ilk defa takip edildiğim hissine kapılıyorum. Şişli Adliyesi'nden itibaren sanki peşimde biri ya da birileri var. Fatih'e gitmek için durakta beklerken gelen birisi benimle arabaya bindi, aynı yerde indi. Savcılıktan çıkıp durağa kadar yürürken aynı kişiyi vitrin camından arkamda gördüm.

Akşamüstü ofisten çıkıp Mecidiyeköy otobüsünden indiğimden itibaren de iki genç sanki konuşa konuşa gidiyorlarmış gibi Gültepe'deki evime kadar arkamdan geldiler. Köşedeki direğin orda durdular. Biri tesbih sallıyor. Bakkala girip Murat'a çaktırmadan dışarı bakmasını, onları tanıyıp tanımadığını sordum. Murat, "Bizim mahalleden değil, tanımıyorum." dedi. Eve çıkıyorum. Oğlum yok. Bomboş ev... İlk ve son gözağrım, tek çocuğum yok. Bu ülkede ne aydınların, ne sanatçıların ne de dâhilerin hiçbir değerinin olmadığını çok acı bir şekilde yeniden öğreniyorum oğlumun kaybedilişi ile. Yarın sabah 05:30'da yola çıkacağız. Nevruz abiler beni evden alacak. Çantamı hazırlıyorum. Kitaplıkta bulduğum telefon numaralarını çantama koyuyorum. Savcılığa vereceğim.

-9-
14.08.2004 Cumartesi

Sabah erken saatlerde Levent'te Nevruz Abiyi bekliyorum. Sabırsızlanıyorum. Biraz sonra geliyor. Saat 07:30 sıraları. Yanında eşi var. Gittiğimiz yerlerde fenalaşırsam yanımızda bir kadın olsun demiş Nevruz abi. Çok sevindim Sacide ablanın bizimle gelmesine. Yola çıktık. Nevruz abi gazeteci A.K.'ın kahvecinin telefon numarasını verip vermediğini soruyor. "Önce onu bir arasaydık..." diyor.

Vermediğini söylüyorum. Gece geç vakte kadar A.K.'nın aramasını bekledim lâkin aramadı. "Verseydi hemen arardım!" diyorum. "Neden vermedi ki?" diyor Nevruz abi. "Bilmiyorum, A.K.'yı dün akşam verdiği numaradan aradım ama cevap vermedi " diyorum. "Cep mi?" diyor Nevruz abi. "Hayır, sabit hat, işyerininmiş" diyorum. Nevruz abi: "Kadriye Hanım, Tolga'nın verdiği telefon nu-

marasının olduğu köyün adı neydi, önce oradan başlayalım" diyor.

"Tamam Nevruz abi, ama o numara oraya ait mi bilmiyorum, son dört numara köyün numaralarına uymuyormuş, ya da ben mi yanlış yazdım bilmiyorum ki" diyorum. Nevruz abiye evde bulduğum kırmızı kocaman yazıyla yazılmış telefon numaralarını gösteriyorum.

"Bu Tolga'nın el yazısı" diyorum.

Nevruz abi "Aradın mı?" diyor.

"Aradım ama biri kullanılmıyormuş biri de cevap vermiyor" diyor. "Al benim telefonumdan ara" diyor ve telefonu bana uzatıyor. Arıyorum. Bir kadın cevap veriyor. Adımı söylüyorum, kiminle görüştüğümü soruyorum. Kadın söylemiyor, neden aradığımı soruyor. Oğlum Tolga Baykal Ceylan bana bu numarayı verdi kendisine ulaşmam için, "Görüşebilir miyim?" diyorum.

"Oğlunuzu tanımıyorum, yanlış vermiş" diyor kapatıyor…

Saat 09:00 sıralarında A. K.' yı arıyorum.. "Bana kahvecinin numarasını verecektiniz "

A.K., "A.S. abi gelmedi ki, numarayı bana getirecekti, size öyle verecektim..." dedi. A.S.'nin telefon numarasını istedim. A.K., "Cebini vereyim..." dedi. Numarayı alınca hemen aradım açılmadı. Binkılıç köyüne geldik. Karakol komutanı yok. Nöbetçiler çarşamba gününden bu yana karakola kimsenin bir ihbarda bulunmadığını, oğlumu kimsenin görmediğini belirttiler. Tolga'nın fotoğrafının, kayıp yazısının ve iletişim numaralarımın olduğu kağıtlardan biraz bıraktık. "Bunları dağıtacağız!" dediler. Çilingoz'da gençlerin kamp yeri olduğunu söyleyerek "Oraya da bakın..." dediler. Çilingoz'dayız. Çarşamba günü görüştüğüm Binkılıç Karakol Komutanı E.D. de Çilingoz'daymış. Yanımıza geldi. Oğlumun evden ayrılışından itibaren olanları yeniden anlattım. E.D.; "Buradan sonra Kastro var kıyıda, oraya da bir bakın ama bana kalırsa vakit geçirmeden İğneada'ya gidin, orada arayın..." dedi. Etrafta bulunanlara Tolga'yı sorduk. Oraya da resim bıraktık. A.S.'yı yeniden aradım. Komutan, "Burada çekmez, baz istasyonu yok!" diyor. Daha sonra Kastro'ya gitmek üzere ayrıldık. Nevruz Abi: "İğneada'ya gidin diye ısrar etmesi beni düşündürdü..." diyor. Ben, "İğneada Jandarması "Garajın orda gördük, oğlunuz buradan ayrıldı..." diyor, orda olsa neden öyle desinler ki?" diyorum. "Telefonu alamadık ama neyseki Tolga'nın pazartesi gecesi O.U. adlı kahvecinin orda olduğunu biliyoruz" diyorum. Sacide abla, "Bu adamlarda bir iş var. Telefon numarasını vermek çok mu zor bir şey, mesaj atar gene gönderir..." diyor.

Ben de aynı şeyi düşünüyorum..

Kastro'ya geldik. Önce karakola gittik. Durumu anlattık. Fotoğraflı kayıp yazısını bıraktık, belli yerlere asmaları için... Kendimiz de birkaç görünür yere astık. Ankesörlü telefondan A.S.'yi cep telefon numarasından aradık. Kendimi tanıttım. A.S. "Size sabit telefon numaramı vereyim yeniden arayın." dedi. Yeniden aradım. "O.U.'nun numarasını verecektiniz bana, alabilir miyim?" dedim A.S.: "0 542 779…" dedi."

Bu numara Tolga'nın bana verdiği numara ve İğneada'da kahveci O.U.'ya ait... Perşembe günü Cemile Hanım bu numarayı aradı ve konuşan adam oğlumu tanımadığını iddia etti.

Titremeye başladım yine. Önemli bir iz buldum. Çabuk çabuk telefonda bekleyen A.S.'ye, O.U.'nun yerini soruyorum. "Belediyenin arkasında". "Hiç oyalanmadan İğneada'ya gidelim" diyoruz. Doğruca İğneada'ya gidiyoruz. Demirköy'ü geçtik. İğneada'ya yaklaşırken "Oğlum burada bir yerlerde!" diyorum seslice. Hissediyorum, oğlum kötü, çok kötü bir durumda. Kulağıma o ses geliyor yine. Bu sefer kısık, inler gibi "Anneee..." Ses sağ tarafımdan geliyor. Camı açıyorum. İki yanımız da orman. Nevruz abiye "Yavaş gider misin biraz?" diyorum. Ormana bakıyorum. Başım bir sağ bir sol yana dönüyor. Orman sık, çok sık. Görmeye çalışıyorum, taa içerileri. Sanki Tolga buralarda bir yerlerde. Bırakıyorum kendimi... Bağıra bağıra... Ağlama mı, hıçkırık mı, yaralanmış bir canlının çırpınışı mı belli değil. Kendimi duyuyorum, engel olamıyorum çıkan garip seslere. Canım yanıyor, çok canım yanıyor. Etlerimi lime lime ediyorlar sanki. Gözlerimi oyuyor, dişlerimi çekiyorlar canlı canlı. Kesiyorlar, biçiyorlar bedenimi. Çiviler çakıyorlar kafama, ellerime, ayaklarıma. "Eyyy İsa, ellerini uzat oğluma!"

İğneada'dayız. Doğruca O.U.'nun kahvehaneye gidiyoruz. Önünde oturan kişiye O.U.'yu arıyoruz" diyor Nevruz abi. "Benim, diyor..." yerinden kalkmadan. Direkt "Oğlum Tolga'yı arıyorum, eve dönmedi sizde mi kalıyordu?" diyorum. Yerinden fırlıyor, yanımızdan geriye adeta kaçıyor, sağa sola bakıyor. Yüzündeki rahatlık bir anda değişiyor, gerginleşiyor. Nevruz abi ile birbirimize bakıyoruz.

"Yooo" diyor çabuk çabuk. Eliyle işaret ediyor, "Şuradaki çadırlarda kalıyordu" diyor.

"Oğlum bana bu numarayı verdi 0 542 779…. bu numara sizin mi?" diye soruyorum.

"Ben oğlunuza numaramı vermedim nerden bulmuş ki?!" diyor sinirli sinirli biraz da şaşkın yüzü.

"Oğlum pazartesi eve dönecekti, birileriyle tanışmış, evlerine davet etmişler, oğlumdan kala-

cağı kişilerin telefon numaralarını istedim, salı günü aradığında bu numarayı verirken telefon kapandı bir daha haber alamadım..." diyorum. Gösterdiği çadır yerinin uzaklığını soruyoruz. Söylüyor. "Siz de gelin birlikte bakalım." diyoruz. "Tamam" diyor. Biz bu konuşmaları yaparken içerde bir adam hem bardakları yıkıyor hem de bize bakıyor. Sürekli bakması dikkatimi çekiyor. "Arabamız var buyrun bizim arabayla gidelim " diyor Nevruz abi. O.U. kabul etmiyor. Kendi arabasıyla önden gideceğini söylüyor, "arkamdan gelin" diyor. Çadır kampın olduğu yerdeyiz. Girişte çay ocağı var. Ondan başlıyoruz oğlumun fotoğrafını göstermeye. "Tanıyor musunuz?", "Hayır, hiç görmedim" boyu şu kadar, teni, gözü saçı şu renk diye tarif ederek yeniden soruyoruz. "Hayır, olsaydı görürdüm, burası çok büyük bir kamp değil" diyor. Çadırlara gidiyoruz. Bir çok çadır sakinine soruyoruz.. Kimse görmemiş. Burada kalmamış...

O.U.'ya burada kalmamış diyorum. "Bana burasını dediydi..." diyor. Oğlumu en son ne zaman gördüğünü soruyorum. "O sabahtan sonra görmedim." diyor.

"Hangi sabah?" diye soruyorum.

"Hatırlamıyorum."

Davranışları tedirgin ve sıkkın. Biraz bekledikten sonra; "Aslında sabah ben görmedim gittiğini, yanımda çalışan çırak görmüş, bana not bırakmış." diyor. "Notta ne yazıyordu?" diyorum. "Sizin telefonlarınızı yazmış, "Annemi arar mısınız" yazmış" diyor.

"O not nerede, bana verebilir misiniz, neden aramadınız?" diyorum.

"Evde defterimin arasında, sizi aradım telefonunuz açılmadı..."

"Mümkün değil, günlerdir telefon başında bir haber bekliyorum oğlumdan!"

Sinirleniyorum.

"Çırağınızı görmek istiyorum."

"Şimdi yok, bir yere gitti." diyor.

"Oğlum size bir yere gideceğinden bahsetmiş miydi" diye soruyorum.

"Hiç bahsetmedi" diyor.

"Yalnız Limanköy'de internet bulabilir miyim diye sordu, benim internette bir şeyler yapıyordu, kasası bozulduğu için internet arıyordu" dedi.

"Siz nasıl tanıştınız oğlumla?" diyorum.

"Kahvehanemde tanıştık" diyor. "

Ne zaman?",

"Geçen hafta" ,

"Hangi gün?"

"Hatırlamıyorum" diyor.

"A. S. sizinle birlikte pazartesi gecesi geç saatlere kadar kahvehanenizde olduğunu söylüyor, doğru mu" diyorum.

"Haa, doğru doğru."

"Kaça kadar",

"Saat 13:00 gibiydi galiba, sonra oğlunuz o çadırların olduğu tarafa gitti, ben orda kaldığını sandım. Tolga orda kaldığını söyledi. Gittikten 5 dakika kadar sonra geri geldi, "Üşüdüm" dedi, ben bir hırka verdim gitti, sabah hırkayı kahvehaneye bırakmış, çırak görmüş, ben bir daha görmedim." diyor kahveci O.U.

"Bunları jandarmaya anlattınız mı?" diyorum,

"Yooo, sormadı ki..." diyor.

Yalan ağı örülüyor.

"O sabahtan sonra görmedim" ifadesi bir kaç dakika sonra değişiyor, "Geceden sonra görmedim" oluyor. Bunun gibi daha birçok çelişki ve yalanın ardarda geleceği bir döneme girdim. Örtbasın hem tanığı hem de mağduru olarak başlıyor mücadelem. Tanrı yardımcım olsun.

O.U. ile konuştuktan sonra kafamda ki ilk şüphe Tolga, A.S. ile İstanbul'a dönmüş olabilir mi? Ya da kaçırıldı mı? Çadır kamptan geri dönüyoruz, bize karakolu tarif ediyor, karakola gidiyoruz...

Not: Yoruldum bu günü yazarken. Yarın kaldığım yerden devam edeceğim bugünü yazmaya. İğneada Karakolunu...

Sorular:

2004 ağustosunda olay çok tazeyken, anlatımlı olarak isimleri ve telefon numaralarını hemen o günlerde yazılı olarak savcılığa verdiğim halde savcılıkta O.U.'nun, A.S.'nin ifadeleri neden yok?

Bugün bunları yazarken bir kaç sene öncesine gidiyor aklım. TBMM İnsan Hakları Komisyonu beni dinlemeye çağırdığında bana yöneltilen bir soru: "Tolga; devletin, girmemesi görmemesi gereken herhangi bir alanına girmiş olabilir mi?" Tolga'nın O.U.'nun bilgisayarını kullanması ve "kasanın bozulması" tesadüf mü? (Gittiğimizde kasanın hâlâ tamirde olduğunu söylüyor O.U.) Yoksa Tolga'nın web adresi ya da mail adreslerini tespit etmek mi amaç? Aslında bu soru hemen o günlerde aklıma gelmedi de değil. Komisyonun sorusuyla pekişmiş oldu sanki. Kaybedilmeden aylar önce üniversitede saldırıya uğraması da bilgisayar başındayken olmuştu Tolga'nın. Boynu sıkılmış, ölümle tehdit edilmişti. Ne arıyorlar? Hıristiyan örgütlerle bir bağ mı?

Hamiş: Okurlarımızdan gelen talep üzerine bu yazıya devam kararı aldık. ■ GÜNEY

YILBAŞI

■ **ERKAN ÖZTÜRK**
erkan1ozturk@gmail.com

Babam gene dayanamayıp iş arkadaşlarından birine kefil olmuştu. Sürekli başkalarına kefil olmaktan bir türlü vazgeçmiyordu. Arkadaşları ya borçlarını ödemiyorlar, böylece borç bize kalıyor, ya da ödeyene kadar babamın ve tabii ki de ailecek hepimizin anamızdan emdiğimiz sütü burnumuzdan getiriyorlardı. Annem babamı her defasında uyarıyor, abimi ve beni alıp annesinin evine gitmekle tehdit ediyor, hatta boşanma davası açacağını söylüyordu, ama babam bu huyundan vazgeçmiyordu.

Namuslu adamdı babam. Türkiye'nin kutuplaştığı kanlı, acılı, siyasi çatışmaların olduğu yıllardan, öğrenci hareketlerinden gelen bir adamdı. 12 Eylül'ün tokadını çok fena yiyenlerdendi. O dönemde olaylardan uzaklaşması için dedemin baskısıyla yaşı büyültülüp askere gönderilmişti. Dedem halen Kenan Paşa'ya dua okur. Eğer 12 Eylül olmasaydı dedeme göre babamın da sokak ortasında faili meçhule kurban gitmesi içten bile değildi çünkü.

Askerden dönünce birkaç başarısız iş denemesinden sonra kaderin bir cilvesi olarak, üstelik en umutsuz anlarında devlet memuru olabilmişti babam. Sülalece halen bu mucizeyi çözmekle uğraşıyoruz. Memurluğun garantisiyle de ona buna kefil olma huyu çıkmıştı. Kaç kez sıkıntıya düşmesine rağmen gene de kimseye hayır diyemiyor, bir mağduriyeti giderme düşüncesiyle sonunda kendisini de bizi de mağdur ediyordu.

Babamın iş arkadaşı Raif amca emekli olunca bir Tekel bayii açmıştı. Küçük bir dükkândı burası. İçeride içki, kuruyemiş, çikolata, sigara gibi birkaç kalem mal olurdu. Emekli parası ve eşten dosttan aldığı borçlarla dükkânını açan Raif amcaya babam kefil olmuştu. Raif amca babama zamanla kârdan da pay vereceğini söylemişti. Babam dükkânın bir nevi görünmez ortağı gibi bir şeydi sanırım, ama büyük umutlarla açılan dükkân iş yapmıyordu bir türlü. Böylece evdeki huzursuzluk büyümeye başladı. Annem her defasında babama ağız dolusu laf sayıyor, ağlayıp, feryat edip, valizini toplayıp gözdağı veriyordu. Babamı bankalardan aramaya başlamışlardı. Raif amca borçları ödeyemiyor, dolayısıyla kefil durumundaki babam bankayla, alacaklılarla, senetlerle muhatap olmak zorunda kalıyordu.

Babamın Raif amcaya verdiği para zamanla pul oldu. İş çıkışları dükkâna giden babam sürekli eli boş eve dönüyordu. Raif amca aylık ödemesi gereken borcun onda birini bile ödemiyor, bazen babama küçük bir miktar verip başından savıyordu. Babam da o parayı yol parası yapıp artanıyla ekmek alabiliyordu. Bu durumda annem daha çok deliriyor, fenalıklar geçiriyordu.

Annem, "Elin boş gelirsen eve gelme," diyordu babama. Birkaç zaman sonra iyice köşeye sıkışan babam artık daha kararlı bir halde gidiyordu dükkâna. Gerçekten de eli boş gelmiyordu. Ama hiç para getirdiğini görmedik doğrusu. Raif amca artık borcuna mahsuben babama kuruyemiş vermeye başlamıştı. Borcun tutarı kadar leblebi, Antep fıstığı, kuru üzüm, fındık ve ceviz… Kapıyı açtığımda babamın yüzünde muzaffer bir komutan edası olurdu. Koltuğunun altına sıkıştırdığı kuruyemiş paketlerini bana uzatır ve "Ben ailemin rızkını kimselere yedirmem" gibi sözler söylerdi.

Gel zaman git zaman paradan umudu kestik, Raif

amca ödemeyince borç babama kaldı. Babam borcunu almak için gidip geldikçe evdeki kuruyemiş paketleri de artmaya başladı, neredeyse dükkânı eve taşıdı. Artık ailecek kuruyemiş yemekten usanmıştık. Yemeklerin yanında bile beyaz leblebi yer olmuştuk. Evde ne kadar boş kap ve tabak varsa içine kuruyemiş dolduruyorduk. Yerli malı haftasında sınıfa en çok kuruyemişi ben götürdüm. Arkadaşlarıma bolca dağıttım. Öğretmenimin takdirini kazanmış oldum böylece.

O sene yılbaşında babam komşulara kimsenin boş yere kuruyemişe para vermemesini tembih etti. Nasıl olsa bizde yeterince vardı. Kapı kapı dolaşıp komşulara fındık içi, Antep fıstığı, ay çekirdeği, bademdağıtmaya başladım. Haksızlık olmasın diye tartarak veriyordum. Bazı kendini bilmez komşular zamanla sipariş vermeye bile başladılar.

O yılbaşını hiç unutmadım. ■

RUH KUŞU

■ **GÜLSEN GÜLBEYAZ**

Ay yine doldu,
yürek bahçemde bir çiçek,
ruh kuşu; beyaz bir kelebek
düştüğü dala tırmanan tırtıl
belki çıplak bir bebek
hışırtılı tarlalara inat
kalkıp yürümeli, su içmeliyim
nehirlere karanlıkta fısıldıyan
yankısı kanayan çığlık
kaç asırlık
bir yudum suda boğuldum
hayat suları toprağa karışan
pınarlarında hayalleri kuruyan
düşünmeden yıktığımız dünyaların
âh-ı ile yirmibir gramlık ruhudur
ışığa kavuşan
aldırma ayışığında kurtların ulumasına
özlerin aynası şahit, oldu olan
eril eril arsızca dönen dünyaya
öldü ölen nasılsa,
iliğine kadar sömürülmüş
her yerde âh-ı enin
sen asla ben olamazsın
zılgıt, ağıt, inat
özgürlüğe açlık çeken,
barışa su veren
hüzünlü çocuk gibi esen rüzgârla
dalından uzağa düşmüş tohumları yeşerten
kadınlar
karanlık maviye dolup taşan
ışıklı delik altında
soysuz sopsuz insanlığı ortaya döker
hepimiz tüm canlılar kadar canlı
hepimiz kutsal
hepimiz hiçtik
ve
aynı suyu ezelden beri hep içtik
paylaşmak her şeyse
hepimiz aynı şefkâtli sulardan içebilirdik
korkusuzca...

Aralık 2016 ■

GÜNEY DERGİSİ "UMUT İNSANDA" ETKİNLİĞİNDE OKURLARIYLA BULUŞTU

GÜNEY Kültür-Sanat-Edebiyat DERGİSİ'nin okurlarıyla buluşmayı hedeflediği "Umut İnsanda", (Şiir – Söyleşi – Edebiyat – Tiyatro – Müzik) Kültür ve Sanat Etkinlikleri Almanya'nın Hamburg ve Wuppertal kentlerinde gerçekleşti. Ankara'da yaşayan yazar ve şairler; Nevin Koçoğlu, Sema Güler, Hamburg'dan dergiye yeni katılan yazar-eğitmen-oyuncu Gülsen Gülbeyaz ve Wuppertal'de yaşayan ressam-heykeltraş İsmail Çoban'ın katılımıyla okurlarına, GÜNEY'le yeni tanışanlara 'Merhaba' dedi...

30 Ekim 2016 tarihinde Hamburg'da MUT Tiyatro'da ilki gerçekleşen "umut insanda" etkinliğinde seyirciler; şiir, edebiyat, tiyatro ve müzikle bütünleşerek keyifli iki saat geçirdiler. Derginin Genel Yayın Yönetmeni İlyas Emir'in kalp rahatsızlığı sebebiyle katılamadığı etkinliğe dergiyi temsilen Gülfer Uğur katıldı. Kuruluş tarihinden günümüze kadar dergi hakkında detaylı bilgi sundu:

1993-97 tarihleri arasında yurtdışında 14. sayıya kadar yayınlanan dergi, 1997 de Türkiye'de 1. sayıyla yayın hayatına devam etti: "(...) GÜNEY, bir yandan kültür ve sanat alanında burjuva bakış açışını, uygulamalarını, etkilerini görüp gösterme,

HAMBURG

hakim sınıfların bu alandaki saldırılarına karşı mücadele etme; diğer yandan özlemini çektiğimiz sosyalist toplumun kültürünün-sanatının temel noktalarını kitlelere götürme, sosyalizmin bu alandaki kazanımlarını savunma, geliştirip güçlendirme ve geleceğe taşıma görevlerini yerine getirmeye çalışacaktır."

"Dergimizin kapıları; gönderilen yazılar veya eserler ırkçı, milliyetçi, erkek şovenisti, gerici, faşist içeriğe sahip olmama şartıyla herkese açıktır." (...), diyerek yoluna devam eden Güney Dergisi, Ekim-2016 da 78. sayıyı kapağındaki "umut insanda" mesajıyla yayınladı.

Etkinliğe Ankara'dan katılan Güney Dergisi Ankara Temsilcisi ve yazarlarından şair Nevin Koçoğlu "Tuz ve Gece", "Tanrının Vişne Bahçesi", şair Sema Güler de "Ölüm Tohum ve Şeyler", "Uyanış Ağacı", "Feyezan" kitaplarından şiirler okudular. Yazar Gülsen Gülbeyaz'da derginin son sayısında yayınlanan "Yeni Ülke'nin beyaz atletlileri" adlı kısa öyküsünden bir bölüm okudu. Öykü, şiir okumalarında şairlere, yazarlara Hamburg'un sevilen müzisyenleri Haluk Demir(Gitar), Enis Arslan(Ney) eşlik ettiler. Etkinlik için hazırladıkları enstrümental parçalarla proğrama anlam ve zenginlik kattılar.

Ve yönetmen Ferman Karayiğit'in yazar G. Gülbeyaz'ın 'İçsel Yol' romanından tiyatroya kısa-tek kişilik oyun olarak uyarladığı, genç bir kadının kendini, geçmişte ve günümüzde çeşitli toplum ve inançlarda kadınlara verilen rolleri, ölümü ve inancı soruşturduğu "Suzan'nın Sızısı", oyuncu-yazar Gülsen Gülbeyaz tarafından sahnelendi. Etkinliğin sonunda yazarlar Güney okurlarıyla sohbet edip kitaplarını imzaladılar.

WUPPERTAL

13 Kasım 2016 tarihinde Wuppertal'de Güney Dergisi Almanya Temsilciliğinin NRW-TÖB (Wuppertal) ile birlikte düzenlediği "umut insanda" edebiyat ve sanat etkinliğine, birçok yazar, araştırmacı, eğitmen, öğretmenin de aralarında bulunduğu Güney okurlarının ilgisi yoğundu. Etkinliğe Genel Yayın Yönetmeni İlyas Emir'in hastaneden gönderdiği bir mektup okunarak başlandı. Güney Dergisi adına yapılan konuşmanın ardından Nevin Koçoğlu, Sema Güler ve Gülsen Gülbeyaz kitaplarından, şiirlerinden bölümler okudular. Üç saat süren etkinliğin diğer konuğu ressam-heykeltraş İsmail Çoban anlattığı anılarıyla etkinliğe renk ve zenginlik kattı.

Konukların sanatçı ve yazarlara sorularıyla etkinlik derin sohbetlere, yeni tanışmalara, olanak sundu: Savaşlar, göç, birçok ülkede yaşanan şiddet ve savaşların insanlığa açtığı büyük yaralara rağmen şiddetsiz bir dünya nasıl olabilir? Özgür halklar, özgür basın ve yayın hakkı, toplumsal ve bireysel ötekileşme ve ötekileştirmeler, göçün etkilediği konuşma ve yazma dilimiz, zor günlerde sanatın ve edebiyatın insanlara kattığı değerler... konuşulan, tartışılan konular arasındaydı. Okurlar tarafından yoğun ilgi gören Wuppertal "umut insanda" etkinliğinde yazarlar kitaplarını imzalarken okurlarla sohbet etme olanağı da buldular.

Hamburg'da ve Wuppertal'de gerçekleşen etkinlikler GÜNEY'i okurlarıyla buluşturma çabasının güzel örneklerini oluşturmuştur. Bu etkinliklerin çoğalması önümüzdeki dönemin de görevleri arasındadır. ■ **GÜNEY**

KÜFÜRBAZ, MACERACI VE SERSERİ KARAKTERLERİN GERÇEKÜSTÜ YOL MACERALARININ BİRLEŞTİĞİ EĞLENCELİ BİR ANLATI:

“Ayyaş Buda”

Daha önce “Tılsım-ı Kudret”, “Ozanın Şarkısı”, “İşeyen Atmaca” gibi romanlarıyla tanınan Göktuğ Canbaba’nın son kitabı bir yolculuk öyküleri derlemesi olan “Ayyaş Buda” üzerine bir sohbet yaptık.

■ **SÖYLEŞİ: MEHMET UTKU**

M. Utku: Kitapta Uzakdoğu’da geçen yol öyküleri var. Uzakdoğu seyahatine ne zaman çıktın ve neydi bu yolculuğun amacı?

G. Canbaba: 8-9 sene önce çıktığım bir yolculuktu bu. Toplamda 2 ay kaldık. Tayland’dan Nepal’e uzanan bir rota izledik. Farklı yerler görmek, değişik kültürleri tanımak ve tabii ki bol bol eğlenmekti yolculuğun amacı. Fotoğrafla uğraştığım için, güzel fotoğraflar da yakalarım diye düşünmüştüm ama seyahatin amacı kesinlikle fotoğraf çekmek değildi. Birkaç arkadaşla çıktığımız plansız, programsız bir yolculuktu.

M. Utku: “Ayyaş Buda”da yol öyküleri var. Dil ve küfür kullanımı Yeraltı Edebiyatı’nı da anımsatıyor. Biraz Yolda’ya göz kırpıyor. Sen “Ayyaş Buda”yı tarz olarak nasıl tanımlarsın?

G. Canbaba: “Ayyaş Buda”, gerçeküstü bir seyahat rehberi benim için hem bildiğimiz hem de sadece hayal edebileceğimiz yerlerde ilerleyen, bir ayağı toprakta diğeri bulutların üzerinde gezinen bir kitap. Bu kitap bildiğimiz yerleri ya da hikâyeleri anlatmıyor. Gördüğüm ve görmek istediğim mekânlarla, savaştığım, kavga ettiğim düşüncelerle ve zevk aldığım hayallerle dolu. Bu yüzden yeraltından gelen gerçeküstü bir öykü kitabı diyebiliriz.

M. Utku: Gogo ve Ferit iyi bir ikili oldu sanki. Sana gelen tepkiler nasıl? Bir başka kitapta bu kahramanları kullanmak ister misin?

G. Canbaba: Ferit için inanamayacağım tepkiler gelmeye devam ediyor. İnsanlar Ferit’i çok sevmişler. Ben Ferit’i yaratırken Gogo’nun önüne geçebileceğini düşünmemiştim açıkçası. Ama insanlar şimdiden onu bir romanda görmek istediklerini söylüyorlar, bu çok güzel çünkü güçlü bir karakter çıkmış gibi duruyor. Hem çok eğlenceli hem serseri hem de bilinmez bir bilgeliği olan değişik bir karakter Ferit. Bir şekilde Gogo’nun paralel evrenlerdeki yansıması diyebiliriz onun için.

M. Utku: Daha önce fantastik türde yazıyordun. Bir önceki romanın “İşeyen Atmaca” ile yer altı edebiyatına girdin bir yandan da çocuk kitapları yazıyorsun. Bu kadar farklı türlerde nasıl yazabiliyorsun? Aralarında en çok hangi türde yazarken mutlu oluyorsun?

G. Canbaba: Okumaktan hoşlandığım türlerde yazmayı seviyorum. Çocuk romanları, yeraltı, fantezi, hepsi sevdiğim türler. Bu türlerin hepsinde ayrı ayrı eserler vermek bazen zor oluyor gerçekten. Çünkü belli bir tür için uğraş verip bir kitap ortaya çıkarınca tabii ki, o türe çok ısınıyorsun, yazma pratikleri yaptığın için, dilin, düşüncelerin oraya kayıyor istemeden. Sonra aklına bir fikir geliyor ve başka bir türde yazmaya başlıyorsun. Yeni yazdığın türe uyum sağlamak, diğerinin atmosferinden çıkmak bazen vakit alabiliyor. Ama ben bunları göze aldım. Çocuklar için hikâyeler yazmayı da yetişkinler için öyküler karalamayı da ayrı seviyorum.

M. Utku: Peki bu kitabı, diğerlerinden farklı nasıl tanımlarsın?

G. Canbaba: “Ayyaş Buda” diğer kitaplarımdan oldukça farklı. Birbiriyle bağlantılı 28 öyküden oluşan, karakterlerin değişmediği, kara mizahi bir yol kitabı. Aslında pikaresk roman diyebiliriz “Ayyaş Buda” için; küfürbaz, maceracı ve serseri karakterlerin gerçeküstü yol maceralarının birleştiği eğlenceli bir anlatı.

M. Utku: Kitaplarını ne kadar sürede yazıyorsun? Başka bir deyişle bir romanın ortaya çıkması ne kadar sürüyor?

G. Canbaba: Kitaptan kitaba değişiyor. “Ayyaş Buda” için konuşursak, ilk öykü ve son öykü arasında 7 yıl var mesela. Bu kitabı bir gün yayınlanacak diye düşünüp yazmadığım için, uzun bir zamana

yayıldı yazma süreci. Çoğu öyküyü seyahatten döndükten iki sene sonra kaleme aldım. En son yazılan öyküyü kitap çıkmadan iki ay önce oluşturdum.

Çocuk romanlarını daha kısa sürede yazıyorum. Hikâyeyi, kurguyu oluşturduktan sonra yazma süreci 1-2 ay alıyor.

Yazma sürecinden öte, bir romanın oluşturulma süreci daha uzun zaman alıyor tabii ki. Kahramanların, hikâyenin ortaya çıkması ve şekillenmesi uzun süren bir çalışma.

M. Utku: Yazdığın metnin bitmiş olduğunu nasıl anlıyorsun? Bitmesi bir yana, bir dosyayı bir yayınevine gönderebileceğinin kararını verirken, kendi kendiniz hesaplaşırken göz önünde bulundurduğun kıstaslar nelerdir?

G. Canbaba: Önceki kitaplarımın önüne geçip geçemediğini sorguluyorum; herhangi bir yenilik getirip getirmediğimi.

M. Utku: Bir önceki kitabın "İşe-yen Atmaca", şimdi "Ayyaş Buda." İsimler bir hayli ilginç geliyordur okurlara… Nasıl buluyorsun isimleri?

G. Canbaba: Evet, roman isimleri, romanın içindeki bölüm isimleri ya da öykü kitabındaki öykü isimleriyle oynamayı seviyorum. Bu isimler genelde bir anda ortaya çıkıveriyorlar. Özellikle "Ayyaş Buda"daki öykü isimlerini oluştururken ilginç olsunlar diye düşünmemiştim hiç ama gelen tepkiler beni oldukça mutlu etti. Kitabın yazılışı gibi, içimden o an ne geliyorsa, nasıl yazmak istiyorsam öyle yazdım. Oldukça uzun öykü isimleri var mesela, "Ermando Güzel Adamdı ve Keşke Yerin Altında Yaşamaya Başlamasaydı" ya da " Evrenin Kapıları, Hardy'nin İpek Gibi Saçları ve Deli Otobüs Şoförü Hakkında" gibi.

M. Utku: Biraz da farklı yazarlardan konuşalım. Türk ve Dünya Edebiyatı'nda özellikle takip ettiğin, örnek aldığın yazarlar var mıdır? Genellikle herkesin, "Bu yazarın elinden ne çıkarsa okurum!" dediği isimler olmuştur. Senin de böyle belli isimlerin bulunuyor mu?

G. Canbaba: Çok zor bir soru, çok fazla isim var ama Ben Herman Hesse çok severim. Siddhartha ara ara okuduğum bir romandır. Sabahattin Ali, Jack London, Jules Verne, Maupassant, Chuck Palahniuk, Bukowski ayrı bir yerde, Patrick Rothfuss, Scott lynch, Neil Gaiman ayrı bir yerde.

M. Utku: Okurlarına "Ayyaş Buda"le ilgili iletmek istediğin son bir not var mı?

G. Canbaba: Yola çıkmaktan, adım atmaktan korkmasınlar. Her yolculuk bir aydınlanma ne de olsa hem zihinde hem toprakta... İyi yolculuklar... ■

YAŞANAN GERÇEKLİK VE İNSANLIĞIN HAKİKAT ARAYIŞI

■ **ADAR JİYAN**

"Uzay" denen sonsuz boşluğun derinliklerinde, okyanusta toplu iğnenin ucunun milyarda birine bile denk düşmeyen "Dünya" diye adlandırılan gezegende, vücut bulan "insan" adlı varlığın henüz adlandıramadığı koşulsuz, kesintisiz, aralıksız arayışı, belirsiz bir biçimde sürüp gitmektedir.

Bir arayış içinde olduğunu iddia eden insanoğlu-insan kızını (yani kadını) yok sayarak/yadsıyarak- kendini "akıllı tek varlık", "varlıkların en şereflisi", "canlıların en üstünü" olarak sunsa da, yaptıklarına bakınca, pek de öyle olmadığı görülecektir. Zira, kendisi dışındaki canlıların en vahşisini bile geride bırakacak kadar hemcinsine zulüm eden bu akıllı varlık; nasıl olur da bütün canlılardan daha üstün olabiliyor? Doğayı tahrip etmekten tutun, çevreyi kirletmeye; ölüm kusan aygıtlardan tutun, nükleer silahlara kadar… canlıları yok etmekte üstüne yok denecek kadar barbarlaşan bu canlı varlık, nasıl oluyor da "varlıkların en şereflisi" olabiliyor? Üzerinde yaşadığı gezegeni çıkardığı savaşlarla cehenneme çeviren, kendisine hayat sunan tüm varlıkları yok etmeye çalışan, doğanın ahengini bozan canlı bir varlık nasıl oluyor da "akıllı tek varlık" olabiliyor?

Bir akılsız varlık gösterin ki yaşadığı mekanı, akıllı insandan daha kötü kullanabilsin! Bir canlı (veya cansız) varlık gösterin ki insandan daha fazla doğaya ve diğer canlı ve cansız varlıklara zarar verebilsin! Bir onursuz varlık gösterin ki insandan daha fazla onur kırıcı, acı ve ıstırap verici olabilsin!

Bunların ne, nerede, ne zaman, nasıl ve kim/kimler tarafından yapıldığı pek önemli değil, sonuç itibarıyla önemli olan "kamil / mükemmel" (olgunlaşmış) diye adlandırılan insan tarafından yapılıyor olmasıdır. Oysa bu soru ve sorunların muhatabı yine insanın (insanlığın) ta kendisidir. Yani insan dışındaki bir varlığın çözüm olma ihtimali yoktur. Başka bir ifadeyle, bütün bunların yaratıcısı, sebebi ve yegane sorumlusu insan (insanlık) ise, çözümü de insanda aramak gerekir. Bu nedenle varlık nedeninin ve sorumluluğunun bilincinde olan her insan (ya da insanlık), ivedilikle bir çözüm arayışı içine girmesi elzemdir.

Bütün bu yapılanlara tanık olan bizlerin, hâlâ insanlığın bir mutluluk arayışı içinde olduğunu söylemesi ne denli samimi ve inandırıcı olabilir? İnsanlığın, dünden bugüne neyi amaçladığını, ne yapmak istediğini, hangi hedeflere ulaşmak istediğini anlamaktan çok, "insanlık" denilen kavramın ne olduğuna bakmak gerekir. Netice itibarıyla gerçek olan, insanlığın bize bahşettiği bu dünyanın insanlar (ve diğer canlılar) için pek de huzurlu, mutlu ve güvenilir bir yer olmadığıdır. Eğer insan için, insan eliyle kurulan bir dünya ise, neden bugüne değin insanlığın (tümünün) lehine (yararına) işleyen dişe dokunur bir gidişat yok? Çünkü amaç insanlığın mutluluğu değil; azınlığın (mutlak egemen gücün) mutluluğudur. İnsanların herbiri birer araç durumundadır. Araç durumunda olan, özne değil nesnedir. Nesnenin değerli olduğu nerede görülmüştür?

Korktuğu şeye tapınması, aşamadığı gücü (güçlüyü) tanrısallaştırması, tanrısallaştırdığı gücü kendi çıkarı için kullanması ya da o güce dayanarak kendini korumaya alması, insanın (insanlığın) aşamadığı handikaplardan sadece birkaçıdır. Kuşkusuz bunlar, bilinen ve tekrarlanan saptamalardır. Asıl olan bunları aşmak ve alternatif olabilmektir. Doğanın kurnaz ve akıllı tek varlığı olan insan, kuşkusuz birçok şeyi de başarmıştır. Doğayı tahrip etmesi, kendisi dışındaki canlıları yok etmesi, hemcinslerine savaş açarak dünyayı kan gölüne çevirmesi vb. gibi başarıları yadsımamak gerekir. İnsanın çok şey başardığı bir gerçekliktir. Ancak başardığı ve başarmakla övündüğü sonuçların çoğunun insanlığın hayrına (yararına) olmadığı da ayrı bir gerçekliktir. Her yapılan işin veya elde edilen başarının her zaman insanlığın yararına olamayacağı muhakkaktır. Konunun daha iyi anlaşılması için ilginç bir fıkrayı eklemekte yarar görüyorum:

Zamanın birinde bir memlekette, kabiliyete ve yeteneğe çok önem veren bir padişah varmış. Öyle ki, herkesten çok farklı bir özelliğe sahip, kabiliyeti olan herkes, padişahın huzuruna çıkar, bu yeteneğini ortaya koyar ve hediyeler alırmış. Bir gün huzura garip hüneri olan biri gelmiş.
-Padişahım, ben, yirmi tane iğneyi arka arkaya dizdikten sonra, elimdeki ipi bir atarım, bu iğnelerin deliğinden bir kerede geçiririm, demiş. Huzurda bulunanların hepsi, kulaklarıyla duyduklarına inanamamışlar. Adam, yirmi tane iğneyi dizmiş, almış eline ipliği, belli bir uzaklıktan fırlattığı gibi tüm iğne deliklerinden bir kerede geçirmiş. Padişah:
- Aferin sana, demiş ve hazineci başına emir vermiş:

- Bu adama, yüz altın verin. Arkasından da askerlerine dönmüş;

- Bu adama yüz değnek vurun da aklı başına gelsin! Adam şaşırmış, "Padişahım, hediyeyi anladık da, sopa ne oluyor?" Padişah:
- Bu hüner acayip bir hüner. Hiç kimsenin böyle bir şey yapması mümkün değil. Ama, sen böyle bir şeyi yapabilmek için kim bilir kaç sene boyunca uğraştın, didindin. Senin vaktin bu kadar değersiz mi? Bu çabayı, bu uğraşı insanlara faydalı olacak daha güzel bir yetenek edinmek için neden göstermedin? Hünerine yüz altın veriyorum. Boşa geçirdiğin zamanlar için de yüz sopa attırıyorum ki, aklın başına gelsin.

Dünyayı değiştirmek önemli değildir; önemli olan niçin değiştirildiğidir. Yani dünyayı değiştirmekle övünen bu akıllı, zeki ve bilinçli varlık, değişimi neden, niçin ve kimin için yaptığına bakmak lazım. Yaşamı kolaylaştıran ilk icadından (buluşundan) günümüze dek süregelen buluşların hangisinin kullanımı insanı (insanlığın tümünü) eksen almıştır? Kaldı ki tüm buluşlar, insan ayırımı yapmadan, oldukça nötr yaklaşan kafa yoran dehaların, düşünürlerin, mucitlerin (yani zihin ve kol emekçilerinin) kişisel çıkar beklemeden karşılıksız özverili çabaları sonucu ortaya çıkmıştır. Gerçeği bulmak, hakikatle buluşmak tamamen farklı şeylerdir. Burada asıl olan kendini başarılı saydığı şeylerin, insanlığı ne kadar özgürlüğe, mutluluğa ve güvenli bir yaşama götürdüğüdür. Zira insanlık bunca bilimsel ve teknolojik buluşlara rağmen, insanlığı köleliğe, mutsuzluğa ve güvensizliğe mahkûm ediyorsa, çok da önemli bir mesafe katettiği söylenemez. Yapılanların tümü ya da herbiri doğanın korunması yerine; doğanın tahribatını; dünyanın doğayla uyumu yerine, yıkımını; insanlığın özgürlüğü yerine, esaretini ve tutsaklığını getiriyorsa, değişimden ilerlemeden ve gelişmeden söz edilebilir; ancak huzurdan, mutluluktan ve eşitlikten söz edilemez. İddia edildiği gibi insanın öbür canlılardan daha şefkatli (sevecen) olduğu da büyük bir yanılgıdır. Aksine tüm canlıların korkulu rüyasının insan olduğu gerçeği ortada. Sosyal, toplumsal ve kültürel bir varlık olduğundan dem vuran insanlığın bir diğer handikabı ise, sosyalleşmenin, toplumsallaşmanın, kültürleşmenin kırıntısına tahammül gösteremeyecek kadar gözü kararmış; "teklik", "birlik", "bütünlük" sığlığında boğulmuş olmasıdır.

İnsan soyu, kendi eliyle yazdığı insanlık tarihini, bizlere toplumsallaşmanın, sosyalleşmenin ve uygarlaşmanın bir tarihi olarak öğretti. Her sonraki roplumun bir önceki topluma göre daha sosyal, daha gelişkin ve daha uygar olduğu benimsetilmeye çalıştı. Bununla yetinmeyen, sömürüyü, talanı, yağmayı meşru sayan, bunu da "uygarlık" diye tanımlayan güç (ve güçler) sömürüsüz, ezensiz/ezilensiz ilkel (doğal insani toplumu) "barbarlık" olarak göstermeyi marifet saymıştır. Oysa tek kaynaktan çıkan bu tarihi bilgi ve algılar, gücün (güçlünün) tarihi bilgi ve algılarıdır. Tümden bir hakikati yansıtmaz. Hayat ve yaşanılan gerçeklik hakikatin ta kendisidir. Hakikatle buluşmak ise, yanlış bilgi ve algıdan arınmayı gerektirir. Yanlış algı ve bilgiden arınmak ise yaşam pratiğinin yansız objektif gözlem ve deneyimleriyle sağlanabilir. Bu da dahiyane bir birikim, deneyim ve çelikten bir iradeyi zorunlu kılar.

Bugüne kadar ezberletilen bilgiler ile yaşanılan/yaşatılan gerçeklikler arasındaki derin çelişkiyi görmeden, sorgulanmadan bilinç düzeyine çıkarmak olası değildir. Alternatif bilgi, algı ve olguları sunmadan, salt mevcudun reddi ya da kabulü, sorunu çözemeyeceği gibi, daha büyük sorunlar yaşatmayı kaçınılmaz kılar. Çünkü tarihi yazanlar–ile kabul ettirmeye çalışanların aynı kaynaktan beslendiklerini görmekteyiz. Bunun farkına varmadan sorunlara eğilmek, başlı başına sorun teşkil etmektedir. Sorun olan şeyin, hiçbir zaman çözüm olmadığı/olamayacağı açıktır.

Her gerçeklik ayrı bir önem taşır. Ancak çok sık tekrarlandığında, gerçekliğin de hak ettiği önemden uzaklaştığını hatta tümden değerini yitirdiğini görmekteyiz. Bu gerçekliklerden bir tanesi de insanların "sevgi", "barış", "kardeşlik", "eşitlik", özgürlük", "demokrasi" vb kavramları sık kullanmalarıdır. Bu kavramların her birisi çok önemli ve değerli de olsa ne yazık ki dillerinden düşürmeyenler tarafından sıradanlaştırılmaktan kurtulamamaktadır.

İnsanlık tarihi, kaynağı insan olan bilgiyi iki oluktan günümüze aktarmaktadır. Birinden özgürlük, mutluluk, erdemlilik; öbüründen esaret, huzursuzluk ve kirlilik aktarılmaktadır. Bu iki oluktan beslenen insanlar arasındaki çatışma, kesintisiz devam ederken, inşa ve yıkımın yanı sıra, kazanım ve tahribatlar da vuku bulmaktadır. Tümden (homojen) bir inşadan söz edilemeyeceği gibi tümden bir yıkımdan da söz edilemez.

Her olgu, kendi karşıtını doğurur. Her varlık zıddıyla kaim olur. Kuşkusuz insanlığa bu çekilmez yaşamı reva gören güç, kendi karşıtını da doğurmuştur. Tıpkı ölümün yaşamı; kötülüğün iyiliği; karanlığın aydınlığı; savaşın barışı doğurduğu gibi.

Hakikat ise, bizlere kötülüğü değil, iyiliği; öldürmeyi değil, yaşatmayı; köleliği değil, özgürlüğü; mutsuzluğu değil, mutluluğu görev sayar. İnsan olmanın gereği de budur. ■

ÖLÜ PALYAÇOLAR

GÜLBİN SODAN

"Aynadaki ben değil, bir başkası olsaydı, ben de gülerdim. Ama o benim." Kendi sesiyle uyandı küçük Çigan. Bir karabasan gibi yinelenen düş, hakikatin kendisiydi. Sirk çoktan toparlanıp gitmiş, ama anısı gitmiyordu. Palyaçoyla konuştuğu o günün anısı.

Hemen her gece izlemişti sirki, ağaçların üstünde. Akrobat, jonglör, ip cambazı olamasa da, palyaço olabilirdi pekâlâ. Çocuklar da, büyükler de seviyordu onu. Gözlerden yaş getirinceye kadar güldürüyor, çılgınca alkışlanıyordu.

Elleri ensesinde kırlara uzanıp günlerce prova yapmıştı; palyaçoyla konuşma provası. Palyaçonun sesi, kimi gülünç, kimi acıklı, ama her zaman sevecen ve sıcak:

— Gerçekte çok farklı bir çocuksun. Ben de çocukken senin gibiydim. Yalnızdım. Arkadaşım azdı. Haksızlığa dayanamazdım.

— Sonra?

— Sonra büyüdüm ve palyaço oldum işte. Büyük kalabalıklara mutluluk veriyorum. Ben olmasam bu koca sirkin tadı kalmaz.

— Ben de palyaço olmak istiyorum.

— Olursun elbet. Babanla konuşur, yanıma alırım seni.

Sonunda karavana girerken yakalamıştı onu; "Sizinle konuşmam gerek", demişti helecanla; "Şimdi söyleyemem, çok uzun."

"Bekle", demişti karavana girdiklerinde palyaço. Önce külahını çıkarmıştı, sonra elma şekeri burnunu. Yüzündeki boyaları yıkayıp bir havluyla kuruladığında, kendi yüzüyle bakmıştı ona. Küçük Çigan bu bakışı çok iyi tanıyordu. O küçümseyici anlamı. "Sen çingenesin değil mi?", diye sormuştu sanki kınarcasına.

Daha fazla konuşmasını istemedi küçük Çigan. Düşünü kurduğu konuşmanın son cümlesini söyleyiverdi:

— Ben… Ben palyaço olmak istiyorum… Sizin yanınızda…

Palyaçonun şaşkınlıkla açılan mavi gözleri, Çigan'a çok uzun gelen bir suskunun ardından patlayan kahkahalar. Tepine tepine gülüyordu Palyaço. Islak, sarı saçlarını savurarak, katılırcasına, iki büklüm. Kolundan tutup, aynanın önüne çekmişti onu:

— Bak!

Palyaçonun tertemiz, beyaz yüzünün yanında, kara, küçük bir baca gibi dinelmişti. Baca ağzından fışkıran, kopkoyu bir dumandı saçları. Dudak kıyılarının pembe beyazlığıyla, yüzündeki yol yol kirler, iri gözlerinin kaygılı üzüncüyle alay ediyordu.

— Bir palyaço olmana gerek yok. Sen zaten palyaçosun.

Palyaçonun gözüyle bakmıştı yansımasına; "Aynadaki ben değil, bir başkası olsaydı, şimdi ben de gülerdim. Ama o benim."

Yatağından usulca kalkıp çadırdan çıktı. İçindeki gecede tek yıldız yoktu. Bir şeyler yapması gerektiğini duyumsadı. Ama ne? Birden aklına Arena geldi. Obanın söz edilmesini bile yasakladığı Arena. "Yarın Arenaya gideceğim", dedi yeni bir buluş yapmışçasına; "Döverlerse dövsünler…"

Arena dört kilometre ötedeki göletin çevresinde kuruldu. Yalnız ülkede değil, dünyada yankılar uyandıran bir yarışma için. Delik bot ve çürük can yelekleriyle göleti boydan boya geçme yarışması. Su yüzeyinin yarım metre altı balçıkla kaplı gölet, çok iyi yüzücüler için bile ölümcül. Yarışmacılar, ellerinde kalan son şeyi, hayatlarını ortaya koydukları bir kumar oynuyor. Başaranlara sunulan, büyük olduğu söylenen para ödülü ve insanca yaşam umudu. Başaramayanlar, kurtarılabilirse, kurtarılıyor, kurtarılamazsa göletin dibinde kaybolup gidiyor.

Ağzına kadar doluydu Arena. Çevresindeki ağaçlar, direkler bile. Işıklandırma, güneşli birgün yaratmış, çekim yapanlar, fotoğrafçılar, yukarıya uzanmış binlerce cep telefonu, tempolu, yırtıcı bir müzikle bütünlenmişti.

Fark edilmeden önlere yaklaştı küçük Çigan, yarışmacı gruba birkaç adım. Tek tek çürük can yelekleri giydirildi onlara. Yarışmacı olduklarını belirten bir üniforma gibi. Çoğu kadın ve çocuk otuz beş kişi. Ailece gelmişlerdi. Kıyıda sessizce bekleyen orta büyüklükte bota bakıyorlardı. Grup için oldukça sınırlı büyüklüğüne.

İzleyenlere unutulmaz anlar yaşatacak yarışma ve katımcılar, çığırtkan sunucunun övgüleriyle anons edildi. Yarışmacıların tümü sıkış tıkış bota bindirildiğinde müzik sustu. Kalabalığın uğultusunda hareket etti bot. Geçici bir sessizlik çöktü ardından. Erkekler, kürek çekiyor, kadınlar sımsıkı tutuyordu çocuklarını kucağında. Bot su almaya başladığında, bottakilerin bağırışıyla arenadakilerin gürültüsü birbirine karıştı. Korku dolu çığlıklarla, coşkulu haykırışlar güçlenerek büyüdü. Bot yalpalıyordu. Çocuğu gölete düşen kadının tiz çığırışı, herkesi ayağa kaldırdı. Kameralar ve cep telefonları o yöne odaklandı. Arena sıralarından seslenişler yükseldi:

— Haydiii… Yüzsene be yüzsene… Kurtar çocuğu… Atlasana aptal kadın…

Göletin yarısına gelmeden bottakilerin tümü sudaydı. Canhıraş yardım çağrıları, çocuk ağlayışları, haz dolu bir coşuyla kendinden geçen kitle.

Arena gözden kayboluncaya dek koştu küçük Çigan. Soluk almak için bir taşa oturduğunda, sirki düşündü. Konuşmaya çalıştığı o palyaçoyu. Arenayı dolduran insanları. "Ölü Palyaçolar", diye ünledi ağlayarak. Ve kendi sesinin yankısını dinledi. ■

GÜNEY

ALMANYA SATIŞ NOKTALARI

● **BERLİN**
Regenbogen Buchhandlung
Adalbertstr 3
10999 Berlin

● **DORTMUND**
k presse + buch
Dortmund Hauptbahnhof
Königswall 15
44137 Dortmund

● **FRANKFURT**
Schmitt & Hahn
Bahnhofsbuchhandlung,
Im Hauptbahnhof
60051 Frankfurt-11

● **FREIBURG**
Bahnhofsbuchhandlung,
Bismarckallee 3,
79098 Freiburg

● **GIESSEN**
Bahnhofsbuchhandlung,
Bahnhofsstr. 102
35390 Giessen

● **HEIDELBERG**
Schmitt & Co
Bahnhofsbuchhandlung,
Willi Brand Platz 5
69115 Heidelberg

● **KARLSRUHE**
Bahnhofsbuchhandlung,
Bahnhofsplatz 1
76137 Karlsruhe

● **KEHL**
Bahnhofsbuchhandlung,
Bahnhofsplatz 1
77694 Kehl

● **KÖLN**
Ludwig Presse + Buch
Köln Hauptbahnhof
Trankgasse 11
50667 Köln

● **MANNHEIM**
Bahnhofsbuchhandlung,
Bahnhofsplatz 17
68161 Mannheim

● **MÜNİH**
Sussmann's Presse&Buch,
Arnulfstr. 3
80335 München

● **NÜRNBERG**
Schmitt & Hahn,
Bahnhofsbuchhandlungen
Bahnhofsplatz 9
90443 Nürnberg

DEZGE*

■ **VEYSİ ÜLGEN**

Cemaati bu kadim kentten birer, onar ayrılmış, çevresinden kimse kalmamıştı. Kendisi hâlâ eşyalarını bile toparlayamamış, sanki bu kentte hep kalacakmış gibi, içinde hiçbir kuşkuya yer vermeyecek bir halde demir kapılı evde yaşıyordu. Her ne kadar mahalle arkadaşları ona haham Sami deseler de o kendini cemaate değil, bu kentin kûçelerine ait hissediyordu. Terzi olduğu halde göçen dindaşları yüzünden artık birçok işle meşgul olmak zorundaydı. Üzerinde tatlı bir yorgunluğun etkisiyle bir oraya bir buraya koşturup duruyordu.

Bir cumartesi kendine tatil saydığı günde boş durmak ona yine yaramadı. Sıkıntıdan kendini Keldani kilisesinin kapalı kapısının çaprazında bulunan yaşlı Sefer dayının çay ocağına attı. Sefer dayıdan çay istenmezdi. Çayı demler, tam kıvama gelince kendisi çayı getirir sonra içmeyeni de kovardı. Demlenmiş bu güzel çay sıkıntısına çare olmadı. Tanıdık ancak sen zaman gideceksin bakışları altında son çayını bitirmeden Mêrga Ahmedê ye doğru yol aldı. Dört ayaklı minare karşısında yeni açılan oyun salonunu fark edince heyecanla soluğu burada aldı.

Orada bekleyen üç işsizle beraber nezereye (1) daldı. Bugün şansı iyi gidiyordu. Rakipleri buna bozulup Haham Sami diye laf atmalarına da aldırış etmedi. Kazanan kendisiydi. Arada arkadaşlarından birinin sararmış olması dikkatini çekti. Şu aralar işsizlikle cebelleşen dindaşları gidince o evlerden birine yeni taşınan pala bıyıklı gûndi (2) Ramazan da bir sıkıntı olduğu belliydi..

"Sen xestesin gûndi. Ya eve git. Ya da sağlık ocağına."

Cevap vermeyen Ramazan nezere kâğıtlarını yere bıraktı. Mecburen oyuna ara verildi. Başını masaya dayadı. Numune Hastanesi uzaktı ve buraya ters düşüyordu. Diğer iki arkadaşı ile beraber onu sokakta bir paytona bindirip Mardinkapı sağlık ocağına götürdü. Diğerleri gittiği halde o Ramazan ile yalnız kaldı. Sedyede kalçasına koca şırıngayı yedikten sonra biraz rahat daha görünen Ramazan doktorun hastaneye git uyarısına aldırış etmeden

"Hadi gidip oyuna devam edelim" diyerek ayağa kalktı. Israr etmesi boşunaydı. Ancak onu terk etmemeye kararlıydı. Birlikte kâh koluna girerek kâh yalnız bırakarak ara kûçelerden (3) yine oyun salonuna ulaştılar. Oyuna tekrar başlamadılar. Ramazan'ın ona tuhaf bir şekilde bakıyordu.

"Sana bir şey söyleyecem Sami!"

Ramazan ona neden tuhaf baktığı şimdi belli oluyordu. Ona bir şey anlatmak istiyordu. Ancak bir şey söylemeden de susmaya devam etti.

"Ulan neden sedyeden kalktın. Öleceksin gûndi!"

"Bir şey olmaz. Cenaze namazımı kılarsın…Pardon senin cewi (4) olduğunu unuttum."

"Ulan dün bir bugün iki, köyden geldin hemen tam bir pêxwas (5) oldun."

"Qeder işte"

"Bana ne diyacaxsan Ramazan"

"Senin eve giracaxtık."dedi gûndi Türkçesiyle.

"Ne yapacaxtınız benim evde!" diye aynı şekilde karşılık verdi.

"Yatacaktık. Ulan haham evini soyacaktık. Malın mülkün çoxtır"

Sami gelen çayı yudumlarken,

"Ulan sen sahi öbür dünya yolcisisan. Merhamete geldin. Dilin çözilê."

"Ölmeden önce itirafçi oldum degil…şaka ya şaka."

Sami üstünde ki şoku atlattı. Başka bir yol yöntem düşünmeye başladı. Cebinde bir çeyrek altının olduğunu hatırladı.

"Ortaxların kim!

Ramazan içini çekti. Bir hata yaptığının farındaydı. Ancak durumu kurtaracak bir hali yoktu. Bir kere ağzından çıkmıştı.

"Söylemem"

"Siz işinize devam edin"

"Yani!"

"İşte gelin benim evi soyun!"

Ramazan şaşırdı.

"Şaka yapmiyem gûndi. Evde zaten bir şey yok. Hepsini göndermişem. Ben de yolciyam. Ama sen teklifimi kabul et. Sana hakkını verecem. Sen bana xırxız arkadaşlarını söyle. Sana bir çeyrek helal olsun. "Bunu derken de çıkarıp Ramazan'ın cebine koydu.

Ramazan'ın gözleri açıldı. İyice sarardı. Hemen cevap vermedi.

"İşin yok. Pêxwas olup hırsız olacağına çeyrek altını cebine koy, işine gücüne bak."

Vallahi arkadaşlarımı ihbar etmek zoruma gide"

"Kimse bilmez. Eve girdikten sonra kaç kurtul git.

"Siz cewiler ayaklı sarafsınız ha"

"Ciddiyem. Kimlerle benim evi soyacaxtiniz."

"Ben,Teymo, Wedo, Fuat ve Hüso"

"Siz eve girince ben 'ulenn!' diye bağırınca kaçacaxsın"

İçlerinde hâlâ alacağının olduğu Fuat ve Hüso'nun olması kararlılığını pekiştirmişti. İkisine de bir ders vermenin zamanı gelmişti. Bu fırsatı kaçırmayacaktı. Ramazan hallolmuştu. Sırada Teymo ile Wedo vardı.

Teymo genelde çiftkapı sağında sur dibinde ki çay baxçesinde oturuyordu. Önce sarraf arkadaşına gitti. İki çeyrek daha aldı. Sonra Teymo ya doğru yola koyuldu.

Hiç şaşırmadı. Teymo ağzında uzun Qelun (6), sırtında kareli ceket, kafasında sekizgen gûndi şapkası heyecanla dominoya devam ediyordu.

Selam verip yanlarına oturdu.

"Seninle mühim bir işim var."

"Dominodan daha mühim ne olacax!"

"Var oxlım. Çeyrek altına ne dersin mesela."

Çeyrek altın lafı Teymo'yu biraz aha canlandırdı. Domino taşlarını bıraktı.

"Yeter ya. Çay paraları benden."dedi. Birlikte çıkıp sur boyunca yürüyüşe geçtiler. Hava rüzgârlıydı, yürünülecek gibi değildi.

"Duydum evime xırxızlığa gelecekmişsınız" dedi yüksek sesle.

Teymo hiş şaşırmadı. Yüzünde hiçbir tepki yoktu.

"Kısa keseyim. Sen hiçbir şey olmamış gibi arkadaşlarınla planınıza devam edin. Evin içine girdiğinizde ben 'ulenn!' diye bağıracam, sen kaçacaksın."

Teymo'nun düşünmesine fırsat vermeden tamamdır diyerek Wedo denen Ali Paşa'nın pêxwasını bulmaya gitti. Onu çarşıya eşêfçilerin başında yakaladı.

Cebine çeyreği bıraktı.

"Xırxızlığa devam. Anladın. Kimseye bir şey söyleme. Eve girer girmez 'ulenn!'bir ses duyunca kaçacaksın. Fuat ve Hüso çıkmadan evin kapısını kapatacan." Kapıyı kapatma işini Wedo'ya vermişti. Hem onlardan daha ağır hem de en saflarından söz dinleyen biri olmasıydı.

Sırada planın son kısmını örgütlemeye gelmişti. Kadim dostu çorbacı Zaza Nuri'nin yanına gitti.

"Acaip bir dezge kurmuşam. Xeber aldım evim soyulacak. Beş kişiden üçüyle anlaşmışam. Diğer ikisinin xeberi yok. Dezgeme düşecekler. Sen birkaç arkadaşı sopalarıyla beraber al, gece evde cümbüş var. "

"İyi xoş. Geliriz, bir güzel sopa çekeriz. Unutma bunlar senden intikam alır. Yahudiliğini mana ederler."

"Doğru. Biliyorsun zaten bana da yol göründi. Bizden kimse kalmadı. Gitmek istemiyordum lâkin yapacax bir şey yok. Burada kalsam onlara zaten zor sopa çektirirdim. Bana yardım et. Elinizi boş göndermem. Siz de başınıza bir şeyler geçirin. Sizleri tanımasınlar. "

"Sen bilirsin. Çarşı karakoluna da xeber ver."

"Karakola hemen xeber vermiyecem. Sopa çektirip sonra tüm komşulara onları rezil edecem. Polis te sonra gelirse gelsin."

Ve soygun anı geldi çattı. Evde Zaza ve arkadaşı ile beraber odada sopalarıyla beraber, yataklıklar için yapılmış kocaman dolaplarda pusudaydılar.

Kapılar sessizce açıldı. Karda yürüyen adamların çıkardığı sesleri birer birer saydı. Artık evin sonunda evin salonunda gölgeler görünmeye başlayınca yüksek sesle "Ulen!!! " diye bağırdı. Nuri'nin adamı lüküs lambayı yaktı. Planı iyi işliyordu. Beklediği gibi ortada sadece Fuat ve Hüso vardı.

"Kolay gelsin axalar. İkisi de şaşkın bir şekilde birbirlerine baktılar. Diğer üç arkadaşı çoktan tüymüştü.

"Kolay gelmesin Fuat. İşte yine karşılaştık. Bu defa dezge sırası bende."

Dezgeye düştüğünü gören Fuat üstünde ki şoku attıktan sonra

"Madem xeber aldin. Niye bunu yaptın?"

"Başka türlü sana nasıl sopa attıracaktım, seni el âleme nasıl rezil edecektim oxlım? Sami bu fırsatı kaçırır mı? Bunun için üç çeyreği bile gözden çıkardım. "

"Sen yine paranla konuşisan pis tefeci. Bunu devamı da var."

Zaza ve arkadaşları fırsat vermeden sopaları indirdiler. Fuat ve Hüso da sağlam döğüşünce iş uzadı. Herkes oraya üşüştü. Millet polis derken iki hırsız belki istenilen sopaları yemeseler de fena halde rezil oldular. Artık amacına ulaşmıştı.

Birkaç gün sonra apar topar kenti terk ederek bu meseleyi de her fırsatta önemli memleket meselelerinde bir hatıra olarak anlatmaya devam etti ve asla geri dönmedi. ■

* Dezge, tuzak kurma anlamında eskiden Diyarbakır'da kullanılan bir terim.

1-Nezere, bir çeşit kâğıt oyunu
2-Gûndi, köylü
3-Kûçe-sokak
4- Cewi, Yahudi.
5-Pêxwas, serseri, kırıx
6-qelun, sigara ağızlığı

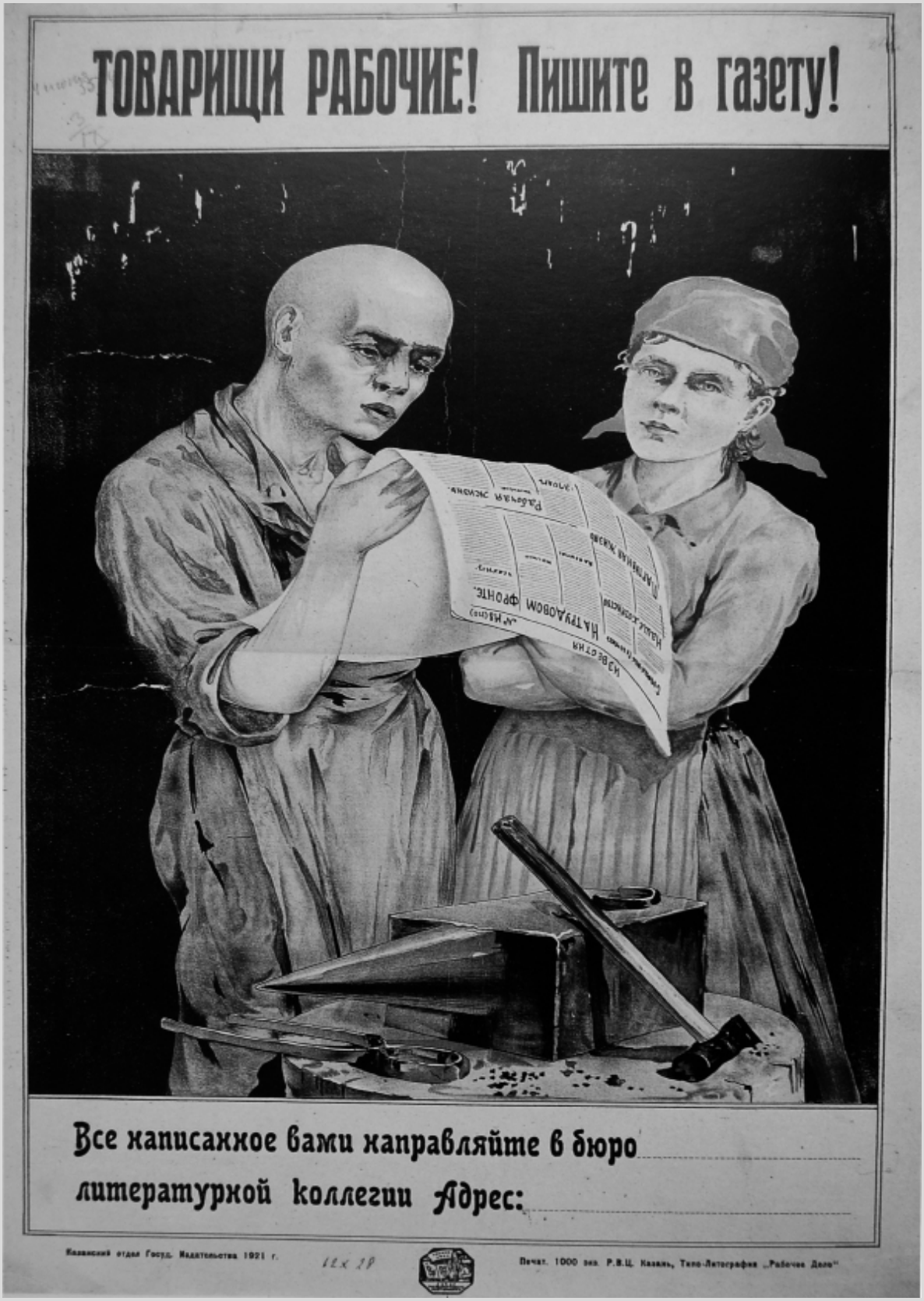

"İşçi yoldaşlar! Gazetenize okur mektubu yazın!", anonim sanatçı, 1921. Halk Eğitimi İçin Halk Komiserliği Cehalete karşı okur-yazarlık mücadelesinde Çarlık döneminin eğitim sistemini ve ders metodlarını reformdan geçirdi. Afişte bu çabadan yararlanan iki işçinin mola sırasında buvstija (?) gazetesinin bir sayısını okumaya çalıştıklarını görüyoruz. (Devlet yayınevinin ambleminde "Bilgi iktidardır." yazıyor.)

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE EĞİTİM SEFERBERLİĞİ

Sovyetler Birliği'nde Bolşevikler İktidara Geldiğinde Durum Neydi?

Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin zaferi Rusya tarihinde ve bütün insanlığın gelişme aşamasında yeni bir çağ açtı. Dünyanın altıda birinde ilk defa gerçek bir halk iktidarı doğdu. Rusya'da iktidar ele geçirilmişti ama esas zorluklar bundan sonra başlıyordu. İktidarın korunması ve sosyalizmin inşasının önünde zorluklar vardı. Çarlık Rusya'sından devralınan konulardan bir tanesi de eğitimin durumu idi.

Çarlık Rusya'sında onlarca halk yaşıyordu. Halkların ulusal/demokratik haklarının inkârı üzerinde Çarlık despotizmi şekilleniyordu. Çarlık Rusya'sında Rus olmayan uluslar ve azınlıklar her türlü haktan yoksundu. Çarlık hükümeti, Rus nüfusa, milli bölgelerin yerli halklarına aşağı bir ırk olarak görmeyi öğretiyordu. Bu halklara yabancı kökenliler adı veriliyor, onlara karşı nefret ve aşağılama kışkırtılıyordu. Çarlık hükümeti, ulusal düşmanlığı körüklüyor, bir halkı diğerinin üstüne saldırtıyordu. Milli bölgelerde hükümet dairelerinin tümünde esas olarak Rus memurlar görev yapıyordu. Resmi makamlar ve mahkeme önünde bütün işler Rus dilinde yürütülüyordu. Ulusal dillerde gazete ve kitap yayınlamak, okullarda anadilde eğitim yapmak yasaktı. Çarlık hükümeti, ulusal kültürün her türlü kımıldanışını boğmaya uğraşıyor ve "Ruslaştırma" politikası izleniyordu.

1897 nüfus verilerine göre Rusya'da okuma/yazma bilen erkeklerin oranı %33,7 ve kadınların oranı da %11,7 idi. Lenin, "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi" adlı incelemesinde, bu dönemde Rusya'nın nüfusunun 125,6 milyon olduğunu belirtir. (Bkz. "Seçme Eserler", Lenin, Cilt 1, s. 301, İnter Yayınları, Nisan 1993 İstanbul) Rusya nüfusunun 97 milyonu kırsal bölgelerde yaşıyordu. Bu dönemde toplam nüfusun altıda beşi tarımla uğraşıyordu.

Çarlık, işçi ve emekçileri cahil olarak bırakmıştı. Nüfusun beşte dördü okuma-yazma bilmiyordu. Çarlık Rusya'sında "soyluların" eğitimine ağırlık veriliyordu. Lenin bu durumu şöyle tespit ediyordu: *"Ve unutmayın ki küçük-burjuvalar ve köylüler Rusya'da nüfusun %88'ini, yani halkın hemen hemen onda dokuzunu oluşturuyor. Soylularsa ancak yüzde bir-buçuğunu. Ve işte bir hükümet ki okullar ve her tür eğitim kurumu için halkın onda-dokuzunun parasını alıyor ve bu*

parayla küçük-burjuvalara ve köylülere eğitimin yolunu kapatarak, soyluları eğitiyor!! Bu soyluluk hükümetinin, nüfusun yüzde-birinin ayrıcalıklarını korumak için onun onda dokuzunu ezen bu hükümetin neye layık olduğu açıkça anlaşılmıyor mu??" ("Gençlik Üzerine", V. İ. Lenin, s. 39-40, Sol Yayınları, Kasım 1993 Ankara)

Kilise okulları oldukça yaygındı. Ekim Devrimi sırasında Çarlık rejiminden devralınan Rusya'da okur/yazar oranı yüzde 28,4'tü. Köylüler arasında okuma yazma oranı oldukça düşüktü. Rusya bir köylü ülkesiydi. Çarlık döneminde kadınların durumu daha da kötüydü. Çocuk ve yetişkinlerin %80'e yakın kısmı eğitim imkanlarından yoksundu.

Duma'da, Kamu Eğitim Bakanlığı'nın 1913 bütçesi görüşülecektir. Duma'da Bolşevik milletvekilleri de bu dönemde yer almaktadır. Lenin Haziran 1913'te, Duma'da Bolşevik milletvekili A. Badaev'in yapacağı konuşmanın taslağını hazırlar. Lenin, "Kamu Eğitim Bakanlığının Siyaseti Konusunda" başlıklı makalesinde, okul yaşındaki çocukların toplam nüfusun % 22'sini oluşturduğunu, o dönemde okullardaki öğrenci sayısının nüfusun sadece % 4.7'sini oluşturduğuna dikkat çekiyordu. Lenin şöyle yazıyordu: "*Avrupa'da Rusya dışında bu derece barbar ve halk yığınlarının eğitim, aydınlanma ve bilgi bakımından bu derece yoksun bırakıldıkları bir tek ülke kalmadı. Ve halk yığınlarının, özellikle köylülerin bu yabanıllaştırılması da rastlantıya bağlı bir şey değildir*" ("Gençlik Üzerine", V. İ. Lenin, s. 33, Sol Yayınları, Kasım 1993, Ankara)

Lenin, Çarlık Rusya'sını Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıyor ve Rusya dışında halk yığınlarının eğitim, aydınlanma ve bilgi bakımından yoksun bırakılan başka bir Avrupa ülkesinin olmadığına dikkat çekiyordu. Lenin devamla; "*Genç kuşağın beşte dördü, Rusya'nın feodal devlet yapısı yüzünden okumaz-yazmazlığa mahkûm edilmiştir. Halkın büyük toprak sahiplerinin iktidarı yüzünden bu alıklaştırılmasına, Rusya'daki okumaz-yazmazlık karşılık düşüyor. Hükümet yayını aynı Rusya Yıllığı, Rusya'da yaşayanların yalnızca %21'inin ve okul öncesi çağdaki, yani 9 yaşından küçük çocuklar (nufustan) düşülürse %27'sinin okuma ve yazma bildiğini tahmin ediyor.*" diyordu. (Age, sf. 33) Çarlık Rusya'sının eğitim alanında ki yüzü buydu. Her beş gençten dördünün okuma yazması yoktu. Rusya'nın feodal yapısı ve büyük toprak sahiplerinin iktidarı eğitime önem verilmemesinin bir nedeni idi. Lenin, aynı makalenin sonunda çözüm yolunu göstererek şöyle diyordu:

"*Evet, Rus öğretmenler tavşanlar gibi izleniyor! Evet, hükümet Rusya nüfusunun onda-dokuzuna eğitimin yolunu kapatıyor. Evet, Kamu Eğitim Bakanlığı'mız gençliği umursamayan ve halkın bilgi özlemini hiçe sayan bir polis engizisyonu bakanlığıdır. Ama Rus köylülerinin ve özellikle Rus işçilerinin hepsi, IV. Duma üyeleri baylar, tavşana benzemez; çoktur tavşana benzemeyenleri. İşçi sınıfı 1905'te bunu göstermesini bildi ve yeniden göstermesini de bilecek; gerçek özgürlük için ve Kassolar'ın ve soyluların eğitimi değil, ama halkın eğitimi olan gerçek eğitim için devrimci savaşım yeteneğini çok daha inandırıcı, çok daha güçlü ve çok daha sağlam bir biçimde göstermesini bilecek.*" (Age. s. 40-41)

SSCB'de eğitimin gelişim seyrini görmek için, Çarlık Rusya'nın eğitim durumu ve okur yazar oranının bilinmesi önemlidir. Çünkü, Ekim Devrimi ile birlikte, Çarlık Rusya'sından devralınan eğitim sisteminden nereye doğru evrimlendiğinin bilinmesi gerekir.

Bolşevikler İktidara Geldiğinde Görev Neydi?

24-25 Ekim 1917'de burjuva diktatörlüğü yıkılıp, yerine proletarya diktatörlüğü kuruldu. Paris Komünü deneyi ertesinde Rusya'da proletaryanın iktidara gelmesi bir ilkti. Proletaryanın burjuvalar gibi yüzyılların yönetim tecrübesi yoktu. Bolşevikler iktidara gelmişti ama önlerinde çözmeleri gereken devasa sorunlar vardı. Bolşevizmin iktidarına son vermek için, burjuvazi emperyalistlerinde desteğini alarak iç savaş yürütüyordu. Bolşevik Parti'nin iktidarı, on yedi emperyalist ve gerici devletin doğrudan askeri müdahalesi ile karşı karşıya idi. Ekim Devrimi'nin ilk yıllarında, sosyalist program bütün toplumsal alanlarda uygulamaya konulamadı. Ekim Devrimi'nden hemen sonra başlayan ve dört yıl süren iç savaşta burjuvaziye karşı ikinci büyük zafer kazanıldı. İşçi ve emekçiler iktidarlarına sahip çıktı.

Ekim Devrimi ile birlikte eğitimde yeniden yapılanmaya girişildi. Lunaçarski, Halk Eğitim İşleri Komiserliği'ne atandı. Eğitim ücretsiz ve mecbu-

ri hâle getirildi. Laik bir eğitim sistemi getirilerek kilise-eğitim ilişkisi yasaklandı. 1918'de kilise okulları mahalli Sovyetlere bırakıldı. Soyluluk unvanları kaldırıldı. Çocuk işçi çalıştırılması yasaklandı. Herkesin yasalar önünde eşit olduğu ilkesi kabul edildi. Çocuk ve yetişkin herkes için eğitim seferberliği başlatıldı. 1917'den itibaren yoğun bir devrimci eğitim uygulandı, eski ilkeler kaldırıldı ve sosyalist teori uygulandı. Lenin 1918'de Birinci Tüm Rusya Halk Eğitim İşleri Kongresi'nde yaptığı konuşmada şöyle diyordu:

"Kimileri bizi, okulu sınıf okuluna çevirmekle suçlamaktadır. Ama okul ilk ortaya çıkışından itibaren zaten böyle bir sınıf okulu olmuştur. Günümüzde yaşanan yüksekokul öğretim görevlileri tarafından gerçekleştirilen sabotajlara bir göz attığımızda, öğretim elemanlarının okulu tekeline aldığını, onu sınıf mücadelesinin bir aracı ve işçilerle köylülere karşı çevrilmiş bir silaha çevirmek istediklerini görürüz. Yoksa bu beş yıldır süregelen ve hâlâ devam eden kanlı savaş, okulların emekçi halkın düşmanları tarafından kendi emelleri doğrultusunda kullanılmasından başka hangi nedenle açıklanabilir? Eski tarz okulda çocuğa kaçınılmaz ulusal önyargılar aşılanmakta; başka halklara ve diğer uluslardan işçilere karşı düşmanlık kışkırtılmakta, genç düşünceler aptalca önyargılarla karartılmaktadır. Burjuva devletlerdeki okullar burjuvazi yararına yalan ve iftiralarla doldurulmuştur. Burjuvazi tek tek uluslara karşı kin ve nefret duygularını düşünülebilecek en net şekilde kendi çıkar ve emelleri doğrultusunda, özellikle kârını kat be kat artırdığı savaşlar esnasında körüklenmektedir." (Lenin'den aktaran N.K. Krupskaya, "Lenin ve Halk Eğitimi", Evrensel Basın Yayın, s. 15-16)

Lenin'in bu tespitleri yaptığı dönem iç savaşın tüm hızı ile sürdüğü dönemdir. Lenin, 1918'deki durumu özetlemekte, sabotajlardan bahsetmekte ve öğretim elemanlarının okulları tekeline aldıklarını, okulu işçilere/köylülere karşı sınıf mücadelesinin bir aracı olarak kullandıklarını belirtmektedir. Lenin'e göre; eski tarz okul halklara, diğer uluslara ve işçilere karşı düşmanlık aşılamaktadır. Andaki durumu tahlil eden Lenin, çözümün ne olduğunu şöyle açıklamaktadır:

"Bütün gücümüzü, enerjimizi ve bilgimizi geleceğin emekçi okulunun hızla inşası için kullanmamız gerekiyor. Sadece bu emekçi okulu, bizi gelecekte bekleyen ve beş yıldır devam eden savaşa benzer çarpışmalardan ve dünya savaşlarından koruyabilir." (Age. s.16) Lenin'in bahsettiği beş yıllık savaş, 1914'te başlayan dünya savaşı ve Ekim Devrimi sonrasında süren iç savaştır.

Mart 1919'daki 8. Parti Kongresi'nde *"komünist eğitim ilkeleri"* kabul edildi. VIII. Parti Kongresi'nde parti programı karar altına alındı. Komünistlerin halk eğitimi kapsamında önlerinde bulunan görevleri kapsayan bölüm bizzat Lenin tarafından kaleme alındı. Bu bölüm şöyledir:

"Rusya Komünist Partisi; halk eğitim kapsamında, önüne, 1917 Ekim Devrimi ile başlayan ve okulun burjuvazinin sınıf egemenliğinin bir aracı olması olgusunun temelden değiştirilerek, toplumda varolan sınıf farklılıkların tamamen ortadan kaldırılması ve toplumun komünist topluma dönüştürülmesi görevini koymaktadır.

Nihai komünist toplumu kesintisiz uygulayabilecek yetenekte yeni nesillerin eğitilmesi için, proletarya diktatörlüğü sürecinde, yani komünizmin gerçekleşmesini sağlayacak koşulların hazırlık sürecinde, okul sadece komünizmin prensiplerini değil, aynı zamanda proletaryanın emekçi kitlelerin yarı proleter ve proleter olmayan katmanları üzerindeki düşünsel (zihinsel), örgütsel ve eğitsel etkisini gerçekleştirmelidir. Bu bağlamda en yakın hedef, Sovyet yönetimi tarafından belirlenen okul ve eğitim işlerinin daha da genişletilmesini içermektedir:

1-Parasız ve zorunlu, genel ve poli-teknik (teoride ve pratikte üretimin merkez dallarını tanıtacak) eğitimin her iki cinsiyetten 17 yaşına kadar olan çocuklar için uygulanması

2- Okul öncesi dönem için bir kurumsal ağın yaratılması: Örneğin kamu eğitiminin ve kadının özgürlüğüne kavuşması için küçük çocukları koruma kurumları, anaokulları, yurtlar vd.

3- İşbirim okulu prensiplerinin tam gerçekleşmesi, ders dili olarak anadilde eğitim ve iki cinsiyetten çocukları kapsayan ortak ders; iş/çalışma okulu tamamen laik olması, yani tüm dinsel etkilerden arındırılmış, üretken toplumsal işle dersin yakın bağlantılı gerçekleştirilmesi ve komünist toplum üyelerinin çok yönlü gelişimini hazırlaması.

4- Eğitim görenlerin hepsine yiyecek, giyecek, ayakkabı ve ders araç gereçlerinin devlet tarafından verilmesi.

5- Komünist düşüncelerle donanmış, onları içselleştirmiş işçi kadrolarının eğitim işleri alanında yetiştirilmesi.

6- Eğitim işleri meselesine emekçi halkın aktif katılımının sağlanması. "Halk Eğitim Sovyetleri"nin geliştirilmesi, okuma, yazma, kendini ifade edebilme sanatı gibi alanlarda seferberlikler düzenlenmesi.

7- İşçilerin ve köylülerin kendiliğinden eğitimi ve gelişimi için devlet tarafından çok yönlü yardım ve desteğin yapılması. (Eğitsel gelişimin desteklenmesi için kurumsal ağların oluşturulması; kütüphaneler, yetişkinler okulu, halk okulları ve üniversiteler, kurslar, oturumlar, sinemalar, atölyeler vb...)

8- 17 yaş sınırının üstündekilerin meslek eğitimi alanında, genel poli-teknik bilgilerle donatılarak geniş kapsamlı gelişiminin sağlanması.

9- İlk başta işçiler olmak üzere, bir şeyler öğrenmek isteyen herkese yüksekokul anfilerinin kapılarının en geniş şekilde açılması, yüksekokullarda eğitim verebilecek kapasitedeki bütün elemanların aktif katılımının sağlanması, genç bilim ve eğitimcilerin profesörlük unvanına kavuşmasının önündeki tüm engellerin kaldırılması; üniversite öğrencilerinin, proleterler ve köylülere yüksekokul olanağını kullanabilme imkânını sunacak ve onları teşvik edecek üniversite öğrencilerinin yaşamlarının maddi güvence altına alınması.

10- Emeğin sömürülmesi sonucu yaratılan ve şimdiye kadar bütünüyle sömürücülerin elinde bulunan tüm sanat eserlerinin emekçiler için ulaşılabilir olması ve onların hizmetine sunulmasının sağlanması.

11- Komünist düşüncelerin en geniş propagandasının devlet aygıtının olanakları kullanılarak yaygınlaştırılmasının sağlanması. (Lenin'den aktaran N.K. Krupskaya, "Lenin ve Halk Eğitimi", Evrensel Basın Yayın, s.17-18)

VIII. Parti Kongresi'nde kabul edilen komünist eğitim ilkeleri bunlardı. 17 yaşına kadar zorunlu parasız eğitim kabul edildi. Sınıfsal farkları kaldırmaya yönelen poli-teknik eğitim tipi esas alındı. Devralınan Çarlık Rusya'sının eğitim sisteminin değiştirilmesi ve poli-teknik eğitim sisteminin yerleştirilmesi kolay değildi. Eğitimin parasız hale getirilmesi tek başına Sovyetler Birliği'nin eğitimle ilgili sorunları çözmüyordu. Sovyetlerde farklı diller konuşuluyordu. Farklı dillerin konuşulması nedeniyle, okuma/yazma seferberliği aynı zamanda iletişim dilinin ortaklaşması ve sosyalizmin tüm ülkelerde anlatılması anlamına geliyordu.

Lenin 2 Ekim 1920'de, Rusya Komünist Gençlik Birliği III. Tüm-Rusya Kongresi'nde yaptığı konuşmada, Sovyet sistemi içerisinde okula biçilen rol konusunda geniş açıklamalarda bulunuyordu. ("Seçme Eserler", Lenin, Cilt IX, s. 509-526, İnter Yayınları, Mayıs 1997, İstanbul) Lenin, bu konuşmasında kültür sorunlarını ele alır. Proletarya iktidarı ele aldığında, emekçilerin değişimi, eğitim, yönetme yeteneği edinme, tekniğe egemen olma görevleri en önemli görevlerden biri haline gelir. Bu bakımdan işçi sınıfının önüne kültür devrimini gerçekleştirme görevi çıkar. Kültür denildiğinde sadece bilim, edebiyat ve sanat anlaşılmamalıdır. Kültür denildiğinde, bir bütün olarak üretim ve onun temeli üzerinde yükselen yaşam tarzı, ahlak, inanç, çalışma disiplini, çalışmanın örgütlenmesi, yönetme yeteneği ve yönetimin örgütlenmesi vb. anlaşılmalıdır. Lenin, *"Eski kapitalist düzenin değiştirilmesiyle birlikte, komünist toplumu kuracak olan yeni kuşağın eğitim ve öğreniminin eskisi gibi olmayacağı sonucu"* çıkacağını belirtir. "*Komünizm"* diyor Lenin *"ancak eski toplumun bize bıraktığı bilgi, örgüt ve kurumların toplamından, insan gücü ve araçlar rezerviyle kurabiliriz. Ancak gençliğe verilecek dersleri, gençliğin örgütlenmesi ve eğitimini temelden değiştirirsek, yeni kuşağın çabalarıyla, eskisinden farklı bir toplum, yani komünist toplumu kurmayı başarabiliriz."* (Age. s. 511)

Komünizm, sadece ders kitapları ve broşürlerde yazılanları ezberlemekle öğrenilemezdi. Kitap ile pratik yaşam arasındaki uçurum kapitalizmin temel özelliğidir. Komünizmi öğrenmek için kitaplara bağlı kalmak yerine pratik yaşamla bağ kurulması gerekiyordu. Pratik yaşamla bağ kurulmadan, çalışma olmadan, mücadele olmadan komünist broşür ve eserlerden alınmış kitabi bilgilerin pek bir yararı olamazdı. Komünizmi kapitalizmden ayıran tamda bu idi. Bu anlamda kapitalist sistemin eğitim sistemi temel alınamazdı. Teori ile pratiğin uyumlu olması gerektiğini belirten Lenin, burjuvazinin eğitim sistemini eleştiriyor ve komünist eğitimin pratikten bağımsız olamayacağını anlatıyordu.

Bolşevik Parti iktidarı ele almıştı. Esas zorluklar bundan sonra başlıyordu. İç savaş sürüyordu. Savaş komünizmi siyaseti uygulanıyordu. Köylülüğün fazla tahılına el konuluyordu. İşçi/köylü ayrımı vardı. Sınıflar hâlâ varlığını sürdürüyordu. Proletarya, zengin olan ve diğer insanların sıkıntılarından servet edinen köylülerin direnişini kırmak için emekçi köylüleri kazanması gerekiyordu. Sınıf mücadelesi değişik biçimlere bürünmüştü. Yeni bir toplum kurmak için emekçilerin, yoksul köylülerin proletaryanın etrafında kenetlenmesi gerekiyordu. Komünist eğitim, proleterler ve emekçilerin eski sömürücü topluma karşı sürekli mücadelesiyle birleştirdiğinde öğrenilebilirdi. Lenin şöyle diyordu:

"Eğitim ve öğrenim sadece okulla sınırlı kalsa ve hayatın fırtınalarından bağımsız olsa, öğrenime, eğitim ve terbiyeye hiç önem vermezdik. İşçi ve köylüler toprak sahipleri ve kapitalistler tarafından ezildiği sürece, okullar toprak sahipleri ve kapitalistlerin elinde olduğu sürece genç kuşak kör ve cahil kalır. Oysa bizim okulumuz gençliğe bilginin temellerini vermeli, onların kendi başlarına komünist düşünceler geliştirebilmelerini sağlamalı ve onları aydın insanlar haline getirmelidir. Okulumuz ders gördükleri dönemde genç insanları sömürüden kurtuluş için mücadeleye katılımcılar olarak eğitmelidir. ("Seçme Eserler", Lenin, Cilt IX, s. 521, İnter Yayınları, Mayıs 1997, İstanbul)

Bolşevik Parti, iktidara geldiğinde, önlerinde sosyalizmin yaşanmış bir deneyimi yoktu. Bolşevik Parti'nin önderi Lenin, ileriye doğru nasıl yol alınacağının ilkelerini ortaya koyuyordu. Lenin, neyi nasıl öğrenilmesi gerektiğini ve eski bilimden ne anlaşılması gerektiği sorularına ayrıntılı cevaplar veriyordu. Lenin devamla, okullardaki çalışmanın her adımı, eğitim ve öğrenimin amacının sömürücülere karşı emekçilerin mücadelesi ile birleştirilmesi gerektiğini anlatıyordu. Artık görev, burjuva gerçekliğinin karşısına sosyalist gerçekliği koymaktı.

Şubat 1921'de Bolşevik Parti Merkez Komitesi, Eğitim İşleri Halk Komiserliği'nde çalışan komünistlere şu talimatları gönderir:

"1) RKP programında poli-teknik eğitim bakımından özellikle (bkz. programın halk eğitimine ayrılmış 1. ve 8. paragrafları) saptanmış bulunan görüşlere koşulsuz bağlı olan Parti, genel ve politeknik eğitim için yaş sınırının on yediden on beşe indirilmesini, bize Antant tarafından dayatılan savaşın baskısı altında ülkenin yoksulluğu ve sefaleti nedeniyle ortaya çıkmış geçici bir zorunlu önlem olarak değerlendirmek zorundadır.

Kişilerin mesleki eğitimlerinin 15 yaşlarından itibaren, "genel poli-teknik bilgilerle" "birleştirilmesi" (RKP programının sözü edilen bölümünde madde 8), bunun için en ufak bir olanak varsa, kesinlikle ve her yerde zorunludur.

2) Eğitim Halk Komiserliği'nin başlıca eksikliği pratiklik ve pratik düşüncenin yokluğu, pratik deneyimin dikkate alınması ve gözden geçirilmesinde yetersizlik, bu deneyimin sonuçlarından sistematik olarak yararlanmada eksiklik, genel değerlendirmeler ve soyut şiarların ağır basmasıdır. Halk Komiserliği'nin ve Kurulun temel dikkati bu eksikliklerle mücadeleye yönelmelidir.

3) Genel olarak Eğitim Halk Komiserliği'nde, özel olarak da Mesleki Eğitim Ana Dairesi'nde merkezdeki çalışmaya uzmanları, yani teorik ve uzun yıllar süren pratik eğitime sahip pedagogları, aynı zamanda teknik (ve tanım) alanında mesleki eğitim görmüş insanları katma işi yanlış örgütlenmiştir.

Derhal bu tür çalışanların kaydedilmeleri, hizmet sürelerinin saptanması, çalışmalarının sonuçlarının incelenmesi ve bunların yerel ve özellikle de merkezi çalışmada sorumlu görevlere çekilmeleri örgütlenmelidir. Bu tür uzmanların raporu ve sürekli katılımı olmadan tek bir önemli önlem alınmamalıdır.

Elbette uzmanların katılımı iki koşul altında cereyan etmek zorundadır: birincisi komünist olmayan uzmanlar komünistlerin denetiminde çalışmalıdır. İkincisi, derslerin içeriği, genel eğitim konuları, felsefe, sendikalar bilimi ve komünist eğitim söz konusu olduğunda sadece komünistler tarafından saptanmalıdır.

4) En önemli okul tipleri programlar, ayrıca kurs, konferans, ders takriri, sohbetler için pratik egzersizler hazırlanmalı ve hem heyet hem de Halk Komiserliğince onaylanmalıdır.

5) Standart çalışma okulları ve sonra özellikle Mesleki Eğitim Ana Dairesi, bütün uygun teknik ve tarım güçlerinin, bir ölçüde iyi donanımlı her fabrika ve tarımsal işletmeden (Sovyet çiftlikleri, tarımsal deneme istasyonları, iyi idare edilen

çiftlikler ve benzerleri, elektrik santralleri vs.) yararlanılarak daha yaygın Ölçüde ve sistemli olarak mesleki teknik ve poli-teknik eğitim çalışmasına çekilmesine daha büyük bir dikkat göstermelidir.

Poli-teknik eğitim için ekonomik girişim ve müesseselerden yararlanmanın biçim ve tarzı, ilgili ekonomik organın onayıyla üretimin normal seyri bozulmayacak biçimde saptanmalıdır.

6) Çalışmanın kapsamı ve sonuçlarının saptanması ve gözden geçirilmesi için pratik, son derece kısa, fakat açık ve net rapor formları hazırlanmalıdır. Bu bakımdan Eğilim Halk Komiserliği'nde işlerin durumu son derece yetersizdir.

7) Ayrıca gazetelerin, broşürlerin, dergilerin ve kitapların gerek okullarda, gerekse de okullar dışında kütüphane ve okuma salonlarına dağıtımı son derece yetersizdir.

O nedenle gazete ve dergilere Sovyet memurlarının küçük bir kesimi tarafından el konulması ve işçi ve köylülere son derece az miktarda ulaşması söz konusu olabilmektedir. Bütün bunlar temelden yeniden örgütlenmelidir. (Lenin, Cilt IX, İnter Yayınları, sf. 535-537)

Lenin, 9. Parti Kongresi'ne sunduğu raporda, yönetim ilkesi ve nasıl yapacakları konusunda görüşlerini ortaya koyar. Eski bürokratların bir bölümünden proleter devlet yararlanmak zorundadır. Bu bağlamda Lenin, feodalizmin bağrından çıkan burjuvaziyi örnek verir. Lenin şöyle der: *„Burjuvalar, yönetim işini bilmeden zafer kazandılar ve yeni bir anayasa ilan ederek, yönetim için memurları kendi sınıflarından alıp öğrenmeye başlayarak, önceki sınıfın yönetim memurlarından yararlanarak ve kendi yeni memurlarını yönetim işleri için eğiterek, bu amaçla tüm devlet mekanizmasını harekete geçirerek, feodal kurumlara el koyarak ve okullara yalnızca zenginlerin girmesine izin vererek zaferi güvenceye aldılar. Bu biçimde yıllar ve on yıllar boyunca kendi sınıflarının yönetim memurlarını eğittiler. Şimdi, egemen sınıfın modeline göre kurulmuş olan devlette, tüm devletlerde davranıldığı gibi davranmak zorundayız. Katıksız ütopizmin ve boş lafazanlıkların bakış açısını savunmak istemiyorsak, şöyle demek zorundayız: önceki yılların deneyimlerini gözönünde bulundurmalıyız, devrimin fethettiği anayasayı güvence altına almalıyız; devletin yönetimi için, inşası için ise, yönetim tekniğine egemen olan, devlette ve ekonomide deneyim sahibi kişilere gereksinimimiz var. Bu tür kişileri ise ancak önceki sınıflardan alabiliriz.*" (Bkz. Lenin, Cilt 8, İnter Yayınları, sf. 105-107)

Bolşevik Parti, Çarlığın bürokratlarından yararlandı. Aynı zamanda kadrolarını da yönetim işleri için eğitmeye başladı. Lenin, burjuvazinin devleti yönetmeye yetenekli olduğu anlayışına karşı mücadele başlattı. Avrupa'nın en geri köylü ülkesinde, eğitimsiz, çoğu okur yazar bile olmayan bir ülkede iktidara gelmişlerdi. İşçiler, sınıfın tüm dinamiklerine sonsuz gelişme imkânı sağlayan devrim ortamında, zorlukları yendiler, yönetmeyi öğrendiler. İktidarı ele geçirdikleri devrimin ilk günlerinde, sorunlar olanca ağırlığı ile ortaya çıktığında, onları çöze çöze ilerlemesi gerektiğini biliyorlardı. Attığı her adımdan bir ders çıkararak, kitlelere sağlam ve sarsılmaz bir güven duyarak ve partinin kolektif gücüne yaslanarak yürümesini biliyordu Lenin.

İşçi-emekçilerin bilinç ve örgütlenme seviyelerinin geliştirilmesinde somut adımlar atılıyordu. 19 Temmuz 1920'de Cehaleti Tasfiye Komisyonu oluşturuldu. Krupskaya, okuma/yazma seferberliğini şöyle anlatıyor: *"Her hafta, yaklaşık kırk fabrika temsilcisini bir araya topluyorduk. Sonra birlikte, ne yapılacağı ve şunun ya da bunun en iyi hangi biçimde uygulanabileceği tartışılıyordu. Her karar hemen eyleme geçiriliyordu. Böylece, örneğin cahilliği tasfiye kararı aldık. Fabrikaların her birinde, personel temsilcileri tarafından okuma/yazma bilmeyenler kaydedildi, ders için yerler bulundu ve gerekli olanaklar tahsis edilene dek fabrika yönetimi rahat bırakılmadı. Her okuma ve yazma okuluna yetkili olarak bir işçi verildi, ders için gerekli her şeyin –tahta, tebeşir, alfabe kitabı– bulunmasından o sorumluydu. Ayrıca, dersin doğru tarzda yürüyüp yürümediğini denetleyen ve işçilerin de görüşünü alan yetkililer atandı. Biz görevlilere direktif veriyorduk ve onlardan rapor alıyorduk, asker karılarının temsilcilerini yanımıza çağırıyor, onlarla denetimleri altına aldıkları çocuk yuvaları ve öksüz yurtlarındaki durum üzerine konuşuyor, maddi ve manevi açıdan yardımcı oluyor ve genelde onlar arasında kapsamlı bir bilinçlendirme çalışması yürütüyorduk.*" ("Lenin'den Anılar", N. Krupskaya, s. 368-369, İnter

İşler Yolunda

■ VLADİMİR MAYAKOVSKİ

Ama fethettiğin toprak,
yarı-ölüyken beşiğe yatırıp salladığın
lastik topun seni üstünde havalandırdığı,
tüfeğin yere serdiği
bir damla gibi
halk yığınlarına karıştığın
yerle bağınız yaşamına,
çalışmasına şölenine ölümünedir

Çeviri: Atilla Tokatlı

Yayınları, Temmuz 1990, İstanbul) Krupskaya'nın anlatımlarından da görülebileceği gibi eğitim alanında seferberlik başlatılmıştı. Krupskaya, bu dönemde Eğitim İşleri Halk Komiserliği'nde çalışıyordu. Sosyalist ekonominin inşa edilmesi gerekiyordu. Bunun için de okuma yazma oranın geliştirilmesi de yetmiyordu. Kültürün muazzam biçimde yükseltilmesine ihtiyaç vardı. İnsanın okuma yazma bilgisinden pratikte yararlanması, okuyacak bir şeylere sahip olması, eline gazete ve propaganda broşürlerinin geçmesi, bunların doğru dürüst dağıtılıp halka ulaştırılması gerekiyordu. Politik aydınlanma ve kültürün geliştirilmesi düşüncesi ön plana çıkarıldı. Lenin 17 Ekim 1921'de, Politik Aydınlanma Şubelerinin II. Tüm-Rusya Kongresi'ne sunduğu raporda şöyle diyordu:

"Kültürü kalkındırmak-en aktüel görevlerden biri budur. Ve bu, kendine verdiği ada uygun olarak "politik aydınlanma"ya hizmet etmeyi bilirse, Politik Aydınlanma Yönetimi'nin görevidir. Kendine bir isim vermek zor değildir, fakat bunun hayata geçirilmesinde durum nedir? Bu kongreden sonra konuya ilişkin tam veriler elde edeceğimizi umarız. 19 Temmuz 1920'de Cehaleti Tasfiye Komisyonu oluşturuldu. Buraya kongreye gelmeden önce ilgili kararnameyi gözden geçirdim. Cehaletin Tasfiyesi için Tüm-Rusya Komisyonu... Yetmedi. Cehaletin Tasfiyesi İçin Olağanüstü Komisyon. Bu kongreden sonra, bu alanda kaç ilde ve neler yapıldığına ilişkin veriler elde edeceğimizi ve bize tam bir rapor verileceğini umarız. Fakat sırf, Cehaletin Tasfiyesi İçin bir Olağanüstü Komisyon Kurma zorunluluğu bile, bizim (daha hafif tabirle nasıl ifade edebilirim) yarı-barbarlar gibi birşey olduğumuzu kanıtlıyor, çünkü yarı-barbarların olmadığı bir ülkede, Cehaletin Tasfiyesi İçin Olağanüstü Komisyon kurmak bir rezalet olurdu; orada cehalet okullarda tasfiye edilir. Orada oldukça iyi okullar vardır ve okullarda ders verilir. Ne dersi? Herşeyden önce okuma yazma. Fakat bu elemanter görev çözülmemişse, bir Yeni Ekonomik Politika'dan söz etmek gülünçtür" ("Seçme Eserler Cilt IX", Lenin, s.297-298, İnter Yayınları, Mayıs 1997, İstanbul)

Lenin, cehaletin tasfiye edilmesi için yeni bir ekonominin inşa edilmesi gerektiğini belirtir. Okuma yazma oranının yükseltilmesi aynı zamanda sosyalist ekonomi ile bağ içerisinde ele alınması gerekir. Sovyet insanının kültürünün yükseltilmesine ihtiyaç vardı. Bolşevikler için Yeni Ekonomik Politika'ya bağıntılı olarak, politik aydınlanmanın, proleter kültürün geliştirilmesi,

yükseltilmesi hayati önemde idi. 1920 yılı iç savaşın sürdüğü ve proleter devletin var olma mücadelesi verdiği bir yıldır. Tüm zorluklara rağmen proleter devlet okuma yazma oranın geliştirilmesinde çalışmalar yapmaktan geri durmadı. Emekçi halk yığınlarının emperyalist-kapitalist sisteme karşı mücadelesinin ve baskısız, sömürüsüz yeni bir yaşamı inşa edip geliştirmesinin bir aracı, geleceği kazanmak için olmazsa olmazın silahı eğitimdi. SSCB'de bu ihtiyacı temel alan bir okul ve yaşamın her alanını kapsayan bir eğitim politikası geliştirilip uygulamaya sokuldu.

Lenin, 2 Ocak 1923'de yazdığı "Günlük Notları" makalesinde şöyle yazıyordu:

"1920'de yapılan nüfus sayımına göre Rusya'da okuryazarlık oranı üzerine yayınlanan çalışma ("Rusya'da Okuryazarlık" Moskova 1922, Merkez İstatistik İdaresi, Halk Eğitimi Bölümü) çok önemli bir durumu gözler önüne seriyor.

Bu çalışmadan alınmış, Rusya nüfusunun 1897 ve 1920'de okuryazarlık durumunu gösteren bir tabloyu sunuyorum.

	1000 erkek arasındaki okuryazar sayısı		1000 kadın arasındaki okuryazar sayısı		1000 kadın ve erkek arasındaki okuryazar sayısı	
	1897	**1920**	**1897**	**1920**	**1897**	**1920**
Avrupa Rusyası	326	422	136	225	229	330
Kuzey Rusya	241	357	56	215	150	281
Sibirya (Batı)	170	307	46	134	108	218
Toplam	**318**	**409**	**131**	**244**	**223**	**319**

Proleter kültür ve onun burjuva kültürü karşısındaki durumu üzerine gevezelik ettiğimiz sırada gerçekler ve sayılar bize, burjuva kültürüyle karşılaştırıldığında bile durumumuzun çok zayıf olduğunu gösteriyor. Genel okuryazarlıktan henüz çok uzak olduğumuz –başka bir şey beklenemezdi de– ve gelişimimizin, Çarlık dönemi ile (1897) kıyasladığımızda bile fazlasıyla yavaş olduğu ortaya çıkıyor." ("Gençlik Üzerine", Lenin-Stalin, s. 109, Evrensel Basım Yayın, 3. Basım, Ağustos 2011, İstanbul)

1897/1920 verilerini karşılaştıran Lenin, okuryazarlık gelişiminin çok yavaş olduğunu belirtmektedir. 1920 verilerinin ciddi bir uyarı olduğunu belirten Lenin, Batı Avrupa ülkelerinin seviyesine gelmek için acil olarak yerine getirilmesi gereken çok iş olduğunu söylemektedir.

Lenin, kitlelere gerekli kitapları ulaştırma konusunda ülke genelinde aynı içerikte örgütlenmiş ve birbirine bağlı bir kütüphane ağının oluşturulması konusuna da detaylı bir şekilde dikkat çekti. 3 Kasım 1920 tarihinde Sovyet Halk İşleri Komiserliği tarafından, "Kütüphane Kurumunun Merkezileştirilmesi ve Sovyetler çapında birbirine bağlı bir kütüphaneler ağının kurulması kararnamesi" yasallaştırılır. Sibirya ve Kuzey Kafkaslar dışında, sadece merkezi Sovyet Rusya'sında Kasım 1920'de, 33940 kütüphane vardı. Rusya Basın Merkezi'nin verilerine göre; 1920 yılı içinde on bir aylık bir süre zarfı esnasında 401 milyon gazete numunesi ve 14 milyon kitap dağıtılmıştı. (Bkz. N.K. Krupskaya, "Lenin ve Halk Eğitimi", Evrensel Basın Yayın, s.47)

Sovyet Rusya'sında, gazeteler, dağıtılan kitaplar, kapitalistler ve toprak ağaları olmadan, sosyalist yaşamın nasıl kurulacağını aydınlatan, bilgilendiren bir işleve sahipti. Ama henüz yolun çok başında olmalarına ve iç savaşın sürdüğü şartlarda atılan adımlar küçümsenemezdi. Bürokrasiyi engelleme konusunda sistematik, kararlı ve istikrarlı bir çalışma yürütülüyordu. Bürokrasinin gazeteleri ele geçirme tehlikesine karşı önlemler alınıyordu. Sovyet bürolarının sayısı artırılmaya çalışılıyordu. Çünkü daha fazla işçilere/emekçilere bu bürolar aracılığı ile ulaşılmaya çalışılıyordu. Okullarda ve okul dışında eğitim seferberliği başlatılmıştı. Muazzam öğrenme hırsı vardı. Geleceğin yöneticilerinin yetişeceğinden Lenin'in kuşkusu yoktu. Burjuvazi, emperyalistlerin himayesinde proletaryanın iktidarını yıkmak için savaş yürütüyordu. 1918'den 1921 yılına kadar uygulanan politikaya savaş komünizmi adı verilmişti. Yönetme ve yönlendirmede zorluklar yaşanıyordu. Sömürücüler iktidardan uzaklaştırılmıştı. Çarlığın kimi bürokratları yerinde duruyordu ve onlardan proleter devlet yararlanmaya çalışıyordu. Lenin, VIII. Parti Kong-

resi'nde andaki durumun bir tespitini yapıyordu. Tabi ki orada durulamazdı. Tespit edilen zor görev "*proletarya ve köylülüğün örgütlülüğüyle ve işçilerin yönetim faaliyetine çekilmesi için etkili önlemlerle*" aşılacaktı.

Lenin, halk eğitimi alanında işçilerin ve köylülerin eğitiminin önemli olduğunun bilincindeydi. Eğitim ile ilgili ivedi görevlerin tespit edilmesi bu yüzdendi. Sosyalizmin inşa sürecinde, eğitim ve bilim alanında adımlar atmak ihtiyaç değil, devrimci bir görevdi. Bolşevik Parti, en başından itibaren eğitim alanında bilinçli bir siyaset izliyordu.

Lenin, 22 Aralık 1920'de, Halk Komiserleri Konseyi'nin Faaliyeti Üzerine VIII. Tüm-Rusya Sovyet Kongresi'ne bir rapor sunar. 1920 yılı sonu ile 1921 başı, Sovyet Cumhuriyetlerinin yaşamında bir dönüm noktasıdır. Polonya ile savaş bitmiş ve Vrangel yenilmiştir. Sovyetler ülkesine karşı, bir 'Beyaz Muhafız' örgütleme yönünde ki girişimler yerle bir edilmişti. İşte böyle bir ortamda Lenin, andaki gelişmelerin bir analizini yapıyor ve sosyalizmin inşa edilmesindeki temel sorunlara dikkat çekerek şöyle diyordu:

" Fakat bizde okuma-yazma bilmeyenler olduğu sürece elektrifikasyonun gerçekleştirilemeyeceğini bilmek ve kafalara sokmak gerekir. Komisyonumuzun okuma-yazma bilmemeyi ortadan kaldırma çalışması yetmez. Öncesiyle karşılaştırıldığında çok şey, fakat gerekenle karşılaştırıldığında az şey yapmıştır. Okuma-yazma bilmenin dışında, kültürlü, bilinçli, eğitimli emekçilere ihtiyacımız var; köylülerin çoğunluğunun önümüzdeki görevler hakkında kesin bir fikre sahip olmasını sağlamalıyız. Parti'nin bu programı bütün okullara girmesi gereken temel ders kitabı olmalıdır. Bu kitapta elektrifikasyonun uygulanmasının genel planı yanında, Rusya'nın her mıntıkası için özel planlar hazırlandığını göreceksiniz. Ve taşraya giden her yoldaş, elektrifikasyon uygulaması için, geri bir yaşamdan normal bir yaşama geçiş için kendi mıntıkasına yönelik kesin bir plana sahip olacaktır. Yoldaşlar! Önünüze konan direktiflerin yerinde karşılaştırılıp düzenlenerek gözden geçirilebilir ve bu yapılmalıdır; her okulda, her çevrede komünizmin ne olduğu sorusuna sadece Parti programında yazdığı gibi yanıt verilmekle kalmayıp, aynı zamanda karanlıktan nasıl çıkılabileceğinden de söz edilmesini sağlayabiliriz ve sağlamalıyız.

En iyi fonksiyonerler, en iyi iktisatçılar ve uzmanlar, önlerine konan Rusya'nın elektrifikasyonu ve ekonomisinin restorasyonu için bir plan hazırlama görevini yerine getirdiler. Şimdi işçilerle köylülerin, bu görevin ne kadar büyük ve zor olduğunu, ona nasıl yaklaşmak ve onu nasıl ele almak gerektiğini bilmelerini sağlamalıyız." (Lenin, Seçme Eserler, Cilt VIII, sf, 291-292, İnter Yayınları)

Okuma yazma bilinmeden elektrifikasyonun da gerçekleşmeyeceğini Lenin açıkça belirtiyordu. Lenin, okuma yazma oranının gelişmesinin yeterli olmadığını, bilinçli, eğitimli emekçilere ihtiyaç olduğunu belirtiyordu. VIII. Kongre'nin önemli gündem maddesi orta köylülüğe yaklaşım ve orta köylülerin nasıl kazanılacağı konusuydu. Parti programının tüm okullarda temel ders kitabı olmasının yanı sıra, özel planlar hazırlanacağını da vurgu yapılıyordu.

Somut Adımlar Ve Sonuçlar

Dört yıllık ilkokul ve üç yıllık ortaöğretim aşamasından oluşan ilköğretim SSCB'de eğitimin zorunlu aşamasını oluşturuyordu. İlk dört yılda öğrenciler; okuma dersleri, uygulamalar, çevre gezileri ve deneyler yaparak öğrenimlerini tamamlıyorlardı. Üretim eğitimi beşinci sınıfta başlıyordu. Poli-teknik eğitimi genellikle okula yakın olan bir fabrikada, sanayi tesisinde, kolektif çiftliklerde veya okulun atölyesinde yapılıyordu. Eğitimin bu aşamasında çocukların matematik, fen ve sosyal bilimler ile modern politika konusunda temel eğitimi alması sağlanıyordu.

Sovyetler Birliği'nde eğitim karma ve laik bir temelde yapılıyordu. Dinin eğitim sistemi içerisinde yeri yoktu. Bilimsel olmayan hiçbir düşünce müfredatta yer almıyordu. Orta öğretimden itibaren, öğrencilere parti, Marksizm-Leninizm ve ülke tarihini anlatan dersler veriliyordu. Öğrencilerin sosyalist bilinç edinmelerine özel önem veriliyordu. Sovyetler Birliği'nde eğitim, üretimle iç içe geçen, yaşamın her alanını kapsayan sürekli eğitim modeliydi. 17 yaşına kadar eğitim zorunlu idi. Yedinci sınıftan itibaren, matematik, fen bilimleri, coğrafya, tarih, fizik, kimya, müzik, teknik çizim, el sanatları, beden eği-

timi, askeri eğitim ve SSCB Anayasa'sı dersleri müfredatta yer alan temel derslerdi. Yedi yıllık öğrenimlerini tamamlayan öğrenciler, istekleri doğrultusunda 2 yıllık teknik okullara devam edebiliyorlardı. Teknik okulları bitiren öğrenciler çalışma yaşamına atılıyordu.

Eğitim, sadece okullarla sınırlı değildi. Her mahallede genç komünistlerin ve mahalle gençlerinin çalışma yürüttüğü öncü evleri ve atölyeler vardı. Ayrıca komünist parti tarafından organize edilen eğitsel aktiviteler çocukların, gençlerin ve yetişkinlerinin eğitiminin devamlılığını sağlıyor ve ideolojik olarak Sovyet insanının güçlenmesini beraberinde getiriyordu.

SSCB'de eğitim parasızdı. Öğrenciler, mesleki tercih ve yönelimleri doğrultusunda üniversiteye yerleştiriliyordu. Üniversitelerde, ortaöğretim aşamasını çeşitli nedenlerle bitirememiş ama eğitime devam etmeye uygun genç işçi ve köylüleri üniversite eğitiminden yoksun bırakmamak için oluşturulmuş, İşçi Fakülteleri bulunuyordu. Üniversite eğitimi, bilimin her alanında uzmanlar ve eğitimciler yetiştiriyordu. Üniversite eğitimi, bilim, sanayi, teknik, sosyal ve siyasal konularda çalışma yürüterek işçi ve emekçilerin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel düzeylerini yükseltme amacına hizmet ediyordu. Üniversitelere bağlı fakültelerde bilimin çeşitli alanlarında uzmanlar yetiştirilirken, yüksek teknik okullarında da fabrika ve diğer üretim alanları için uzmanlar yetiştiriliyordu.

1928 yılına gelindiğinde 8 dalda, 24 bilimsel araştırma enstitüsü kuruldu. 1930 yılına kadar 83 dalda 72 bilimsel araştırma enstitüsü kurulmuştu ki aralarında Termo-Teknik Enstitüsü, Teknik Fizik Enstitüsü gibi Avrupa'da karşılıkları bulunmayan dev enstitüler de yer alıyordu.

1931 yılında, tarım alanında 47, taşımacılıkta 44, halk sağlığında 34 enstitü bulunuyordu. Toplam bilimsel araştırma enstitüsü sayısı 789'a ulaşmış durumda idi. Fabrika laboratuvarlarının sayısı binlere ulaşmıştı. Bu endüstri enstitülerinde çalışan bilim insanı sayısı 11 bine, buralarda çalışan işçi sayısı ise (fabrikalarda çalışanlar hariç) 40 bine ulaşmıştı.

SSCB'de sosyalizmin inşası ve sosyalist bireyin yaratılması için muazzam adımlar atıldı. SSCB'de eğitim sistemi; eğitimin ülke ekonomisine olan etkileri ve sosyalist bireylerin yaratılmasındaki rolü temel alınarak yürütüldü. Sosyalist eğitim, üretimle iç içe ele alındı. Eğitimin amacı, kolektif bilincin geliştirilmesi ve bireylerin çok yönlü yeteneklerinin açığa çıkarılması idi. Eğitimin amacı, halkın ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, yaşam ve bilinç düzeyinin sürekli daha ileriye götürülmesidir. Sovyetler Birliği'nde bütün zorluklara rağmen ekonomi, bilim, kültür ve sanatın her alanında muazzam başarılar elde etti. Sosyalist kadrolar, yaşamın ve üretimin her alanında gerçekleştirilen kültürel ve teknik atılımlarla toplumun daha ileriye gitmesini sağladılar. Toplumun çıkarlarını temel alan Bolşevik Parti, SSCB'nin her alanda dev adımlarla ilerlemesine öncülük etti. Komünist örgüt ve birliklerde yer alan parti ve Komsomol'un genç kadroları, İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi sürülerine karşı en ön cephede yer aldılar. Sovyet eğitimindeki başarılar, Komünist Parti ve Komünist Gençlik Örgütü kadrolarının başarısıdır. Sovyetler Birliği, bilim, kültür ve sanatı halkın çıkarları için kullandı.

"Çocuk bakımı ve eğitiminin toplumsallaştırılması bağlamında Sovyet devleti çok çeşitli kurumlar yaratmıştır. Bunlardan en çok tanınan şüphesiz kreşler ve çocuk yuvalarıdır. Ama bunun dışında, okul çocukları için bütün gün süren okullar, hafta sonu ve okul sonrası için çocuk kulüpleri ve çocukların boş zamanlarını spor ve kültürel faaliyetlerle geçirebilecekleri merkezler vs. vs. de mevcuttu. Ayrıca yatılı anaokulları ve yatılı okullar, çocuk yurtları ve komünleri yaratılmaya çalışılmıştır. Kırsal kesim için özellikle kolektifleştirme hareketiyle birlikte ürün alma dönemi için sezonluk kreşler ve çocuk yuvaları, gezgin çocuk yuvaları gibi kurumlar ilk defa Sovyetler Birliği'nde denenmiş ve gerçekleştirilmiştir." (Rusya'da 1917 Sosyalist Ekim Devrimi ve Kadınların Kurtuluşu, Cilt 2, Dönüşüm Yayınları, sf. 28)

SSCB'de okul sisteminde zorunlu eğitim aşamasından önce 3-4 ve 5-6 yaşlar arası yuvalar ve anaokulları vardı. SSCB'de kadının sosyal yaşama katılması yönünde adımlar atılıyor, küçük çocuklar için mahalle, fabrika ve kolektif çiftliklerde yaygın olarak çocuk yuvaları kuruluyordu. Ardından dört yıllık ilkokul ve birinci devre orta öğretim aşaması geliyordu. Bu zorunlu aşamadan sonra öğrenciler fabrika okulları, teknik okullar, öğretmen enstitüleri veya ikinci devre

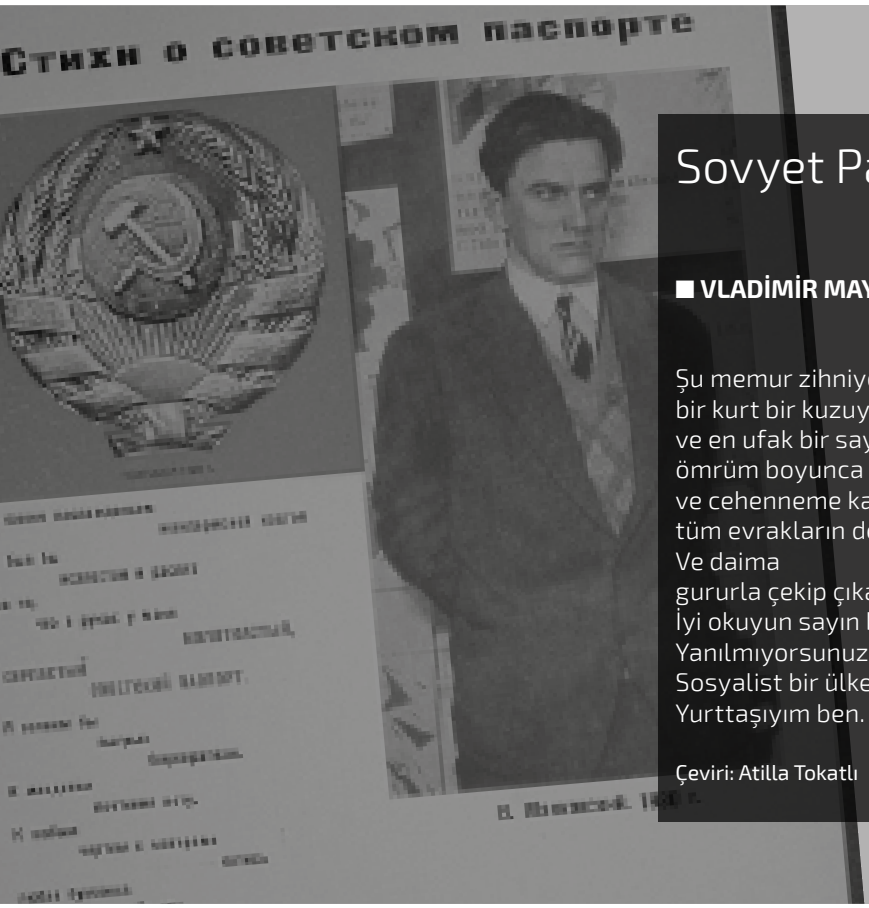

Sovyet Pasaportu Üzerine

■ **VLADİMİR MAYAKOVSKİ**

Şu memur zihniyetini
bir kurt bir kuzuyu paralar gibi paralamak isterdim,
ve en ufak bir saygı duymadım bu cinsten belgelere
ömrüm boyunca
ve cehenneme kadar yolu var
tüm evrakların derdim. Ama bu… bu başka…
Ve daima
gururla çekip çıkaracağım ceplerimden pasaportumu:
İyi okuyun sayın baylar: ve gıpta edin:
Yanılmıyorsunuz evet
Sosyalist bir ülkenin
Yurttaşıyım ben.

Çeviri: Atilla Tokatlı

orta öğretim okullarından birine yönlendiriliyordu. Eğitimin bu aşamasından sonra üniversiteler ve yüksek enstitüler ve sonraki aşamada ise araştırtma enstitüleri ile mezuniyet sonrası programlar yer alıyordu.

Sovyet halkı bilim, sanat ve edebiyat alanında muazzam değerler yarattı. Sovyet halkının kültürünün gelişebilmesi için, her şeyden önce okuma ve yazma öğrenmesi zorunluydu. Ekim devrimi, en geniş halk kitlelerine eğitimin ve kültürün yolunu açtı. Devrimden üç yıl sonra 1920'de, okuma/yazma bilenlerin oranı %32'ye yükseldi. 1934'te okuma/yazma oranı %90'na yükseldi. Bu, ciddi bir zaferdi. Şehirde ve kırlık bölgelerde görülmemiş ölçüde okul sayısı artırıldı. Sovyetler Birliği, halk eğitimi alanında geriliği tamamen ortadan kaldırdı. Okuma-yazma bilenlerin oranı 1958'de %98,5'e çıkmıştı. Sovyetler Birliği'nde, halkın eğitim ve kültür seviyesini yükseltmek için sürekli bir çalışma yapılıyordu. Eğitim/öğretim seferberliği, Sovyet halklarını bilim ve teknolojide büyük başarılara imza atan bir toplum haline getirdi.

Sovyetler Birliği'nde ortaöğrenim yaygın geliştirildi. Şehirlerde yedi yıllık eğitim zorunluluğu getirildi. 1937'de ilk ve orta okullardaki öğrenci sayısı 29,4 milyondu. 1937'de yüksekokullarda okuyan öğrenci sayısı 550 bindir. Kütüphaneler, okuma salonları, tiyatrolar, sinemalar ve farklı bilimsel kurumların sayısı giderek artıyordu. Sadece İkinci Beş Yıllık Plân (1932-1937) döneminde yapılan okul sayısı 18 bindir. Yüksek okulların ve bilimsel kurumların kapıları halk için ardına kadar açılmıştı. Çarlık Rusya'sında sadece 91 yüksekokul vardı. 1941'lerin başında Sovyetler Birliği'nde 778'den fazla yüksekokul vardı. 1941'de yüksek okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı 560 bindir. 1941'de Sovyetler Birliği'nde yüksek eğitimli insanların sayısı 1,5 milyondur. Savaştan önce 100 binden fazla uzman, yıllık olarak Sovyet üniversitelerinden mezun olmaktadır.

1917'nin başlarında Çarlık Rusya'sında 859 ga-

zete yayınlanıyordu. Bu gazetelerin toplam tirajı üç milyona yakındı. 1937'de Sovyetler Birliği'nde yayınlanan toplam gazete sayısı 8550'dir. Bu gazetelerin toplam tirajı 37 milyonu aşmaktadır. Ekim Devrimi öncesinde Çarlık Rusya'sında kütüphane sayısı 12 bin 600'dür. 1941'de Sovyetler Birliği'ndeki kütüphane sayısı 80 bindir. Bu dönemde 729 tiyatro vardır.

Bilimsel düşünmenin ve Sovyet devletinin bilimsel faaliyetinin merkezi SSCB Bilimler Akademisi'dir. Sovyet iktidarı bu akademiyi iç savaş yıllarında korudu ve daha sonra bu akademi bilimsel faaliyetlere önderlik etti. Ukrayna, Beyaz Rusya, Gürcistan, Ermenistan, Özbekistan, Litvanya, Letonya, Estonya, Azerbaycan ve Kazakistan'da Bilimler Akademileri kuruldu. Sovyetler Birliği'nin bir dizi bölgesinde SSCB Bilimler Akademisi'nin şubeleri kuruldu.

Sovyet iktidarı yıllarında bütün halklar kültür alanında ilerlediler. Sovyetler Birliği'nde ulusların dili, kültürlerinin geliştirilmesi ve ana dilde eğitim konusunda muazzam adımlar atıldı. Sovyetler Birliği sınırları içinde konuşulan 130'a yakın dilin konuşulması önündeki engeller kaldırıldı. Her cumhuriyet, eğitim ve öğretimde kendi dilini kullanıyordu. O güne kadar hiçbir alfabe ve yazı diline sahip olmayan halklar için, dilbilgisi kitapları, sözlükler hazırlandı ve kendi dillerinde ders kitapları yayımlandı. Sovyetler Birliği'nde ders kitapları birçok ulusal dilde basılmasına rağmen, içerik olarak aynı idi. Bu durum, sosyalist kültür (ve eğitimin) biçim olarak ulusal ve içerik olarak sosyalist idi. (Yukarda verdiğimiz somut veriler, "Sovyet Ülkesinde Sosyalizmin Zaferi İçin 1917-1947" adlı kitaptan yararlanılarak verilmiştir. B. M. Volin, Ceylan Yayınları, Haziran 2004, İstanbul)

Sosyalist Eğitimin Amacı

Sovyetler Birliği'nde ki eğitimin amacı, yaşamın ve üretimin her alanıyla birleşmiş, kolektif bilincin geliştirilmesine ve bireylerin her türlü yeteneğinin açığa çıkarılıp geliştirilmesine hizmet ediyordu. Sovyet Eğitimi, halkın ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, sanatsal çok yönlü olarak, yaşam ve bilinç düzeyinin sürekli daha ileriye götürülmesine dayanan bir eğitim anlayışı idi. Krupskaya, çocukların eğitimi ile ilgili yazdığı bir makalesinde, Sovyet eğitim sistemi ile burjuva eğitim sistemi arasındaki farkları şöyle açıklıyordu:

"*Sovyet eğitim sistemi, her çocuğun yeteneğini, etkinliğini, bilincini, kişiliğini ve insani özünü geliştirmeyi amaçlar. Eğitim yöntemimizin burjuva halk okullarındaki yöntemlerden değişik olmasının nedeni budur ve bu yöntemler, burjuva çocuklarının eğitimine uygulanan yöntemden tamamen farklıdır. Burjuvazi çocuğunu her şeyin üstüne koyan, onu kitlelere karşı çıkan bireyler olarak yetiştirmeye çalışır. Komünist eğitim yönteminde biz, çocuklarımızın her yönden gelişmesinden yanayız, - biz onları fiziksel ve ahlak bakımından güçlü bireyler yapmak istiyoruz. Özel mülkiyet tutkusu ile bireyci olmamalarını öğretiyoruz. Kolektife karşı çıkmayan, tersine onun gücünü oluşturan ve onu daha ileri düzeylere yükseltenler olarak yetiştiriyoruz. Çocuğun kişiliğinin en iyi ve en mükemmel olarak sadece bir kolektifte gelişebileceğine inanıyoruz. Çünkü kolektif, bir çocuğun kişiliğini yok etmez, tersine eğitimin niteliğini ve içeriğini geliştirir.*" (N. K. Krupskaya, Eğitim Üzerine, Yorum Yayınları, sf. 146-147)

Görüldüğü gibi sosyalist sistemde eğitim çocukların yeteneğini, kişiliğini ve insani özünün gelişmesine hizmet etmektedir. Sosyalist sistemde, çocuklar tek yönlü değil, çok yönlü gelişirler. Sosyalizm kapitalizmin tersine çocukları bireyci değil, kolektif bireyler olarak yetişmesini sağlamaktadır. Sovyetler Birliği'nde çocukların çok yönlü geliştirilmesi, yeteneklerinin açığa çıkarılması ve kolektif bir bilinçle yetişmeleri için "Genç Öncü Birlikleri" kurulmuştu. Bu birlikler geleceğin sosyalist kadrolarının yetişmesi için bir okuldu.

"*Genç Öncü Örgütü; üyelerine neşe ve üzüntünün paylaşılmasında kolektif ruh ve alışkanlıkları aşılamakta, kolektifin çıkarlarını kendi çıkarı olarak görmeyi, kolektifin üyelerini kendisi gibi görebilmeyi öğretmektedir. Örgüt, kolektif davranışları, yani kolektife inisiyatifini kullanarak ve kolektifin görüşüne saygı duymayı onlara öğreterek, kolektifin isteğini kendi isteğinden önde tutarak, birlikte ve örgütlü bir tavırla çalışma ve hareket etme yeteneğini geliştirir. Son olarak, çocukların komünist bilincini, insanlığın mutluluğu için savaşan işçi sınıfının, uluslararası proletaryanın muazzam ordusunun üyeleri*

olduklarını kavramalarına yardım ederek artırmıştır." (N. K. Krupskaya, Eğitim Üzerine, Yorum Yayınları, sf. 132)

Kapitalizm büyük insanlık açısından acıların yaşandığı bir toplumdur. Evsizler, sokak çocukları, hırsızlar, uyuşturucu ve alkol bağımlıları, bu sistemin 'kötü çocukları' olarak hep dışlanır. Bunları bu yaşam koşullarına sürükleyen nedenler, kapitalist sistemin yarattığı eşitsizlikler sorgulanamaz. Toplum için bir tehdit olarak görülen/gösterilen bu unsurlara karşı polisiye tedbirler geliştirilir. Ama kapitalizmin çarkları "suç" ve "suçlu" üretmeye devam eder. Kapitalist kültürün; kapitalist ilişki ve yaşam biçiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan sokak çocukları, suç işlemiş çocuklar, sosyalizmde dışlanmaz, yeniden topluma kazandırılır. Makarenko, Yaşam Yolu adlı eserinde, sokak çocuklarının eğitilip topluma kazanılması amacıyla oluşturulmuş toplulukları ve bu toplulukların elde ettiği başarıları şöyle anlatır: "*Pek çok şey oldu ve pek çok şey unutuldu. İlkel kabadayılıklar, hırsız argoları ve çekilen çileler, hep geçmişte kaldı. Topluluğun Rabfak'ı (işçi üniversitesi) her bahar bir sürü öğrenci gönderiyor daha üst eğitim kurumlarına, yakında bu üniversitelerden birer mühendis, doktor, tarihçi, yerbilimci, havacı, gemici, radyo operatörü, eğitbilimci, müzikçi, aktör ve şarkıcı olarak çıkacaklar. Her yaz bu yeni aydınlar işçi kardeşlerini –tornacıları, frezecileri, kalıpçıları görmeye gelirler, büyük bir yürüyüş yaparız sonra (...) Volga yöresinde de yürüdüler, Kırım'da, Kafkaslarda da yürüdüler, Moskova'ya, Odesa'ya, Azak kıyılarına da gittiler...*" (Anton S. Makarenko, Yaşam Yolu, II. Cilt, Payel Yayınları, sf. 497)

Poli-teknik Eğitim Nedir?

Poli-teknik eğitim çok yönlü bir eğitimdir. Poli-teknik eğitimde eğitim ve üretim iç içe geçer. Bu eğitim sisteminin amacı, kafa ile kol emeğinin birbirinden ayrılmasını önlemektir. Bu eğitim sonucunda, öğrenciler toplumun ve üretimin birer parçası haline gelir. Poli-teknik eğitimde, bilgi sadece ezbere dayanılarak kitaplardan öğrenilmez. Bu eğitim sisteminde eğitim ile yaşam iç içedir. Poli-teknik eğitim, teknoloji ile üretimin birlikte öğrenmesini içerir.

Poli-teknik eğitim, sadece meslek eğitimi ya da teknik eğitim değildir. Poli-teknik eğitim, mesleğe yönlendirmede temel eğitimdir. Meslek eğitimi, poli-teknik eğitimin verdiği temel eğitim üzerine kurulur. Birey aldığı meslek eğitimi sonucunda uzmanlaşmış gibi görünebilir. Fakat poli-teknik eğitim sayesinde her zaman başka bir mesleğe geçme olanağına sahiptir. Poli-teknik eğitim; insanın tek bir uzmanlık alanına hapsolmasını engelleyen eğitim sistemidir. Poli-teknik eğitim, öğrencileri düşünmeye ve üretmeye sevk eder. Poli-teknik eğitim; mantıksal, teknik ve ekonomik düşünme yeteneği geliştirir. Birey, üretime sorumlu biri olarak katıldığından planlı düşünme ve hareket etme yeteneği kazanır, kolektif çalışma alışkanlığı elde eder. Poli-teknik eğitimde, öğrenci sadece makineyi kullanmayı öğrenmez, makinenin çalışma prensibini, hangi parçalardan oluştuğunu, nasıl yapıldığını öğrenir. Bilimsel gelişmeleri öğrenir ve yeni teknolojiyi tanır. Böylece sanayinin gelişmesiyle gelen yeniliklere yabancı kalmamış olur. Poli-teknik eğitim sayesinde öğrenci; matematiği, doğa bilimlerini, toplumsal bilimleri ve bu bilimleri teknikte, üretimde kullanmayı öğrenir, üretimin gerektirdiği tüm becerileri kazanır. Politeknik eğitimin amacı işçiyi bir üretim dalının tutsağı olmaktan kurtarmaktır. Politeknik eğitimde; işçiler başka üretim dallarına geçebilir, sanayinin gelişimine kolayca ayak uydurabilir ve en önemlisi üretim sürecinin tamamını bir bütün olarak kavrayabildiğinden üretim sürecine egemen olur.

Sovyetlerde Yüksek Öğrenim

Sovyetler Birliği Bilim Akademisi, Sovyetlerde bütün yüksek öğretim kurumlarını denetliyordu. Bütün bilimsel araştırma ve çalışmaların merkezi, Sovyetler Birliği Bilim Akademisi idi. Yapılan bilimsel çalışmalar bu akademi tarafından denetleniyordu. Sovyetler Birliği'nde, üniversiteler, yüksek teknik okullar, yüksek sosyal bilimler okulları ve pedagoji enstitüleri yüksek öğrenim okulları idi. Yüksek okullar özerk bir statüye sahipti. Üniversiteler aynı zamanda yüksek okullara profesörler yetiştiriyordu. Üniversiteler bilimsel araştırmaların yanı sıra, toplumun bilinç seviyesini yükseltmek içinde çalışmalar yapıyordu. Fakültelere bağlı çok sayıda bilimsel

araştırma enstitüsü vardı. Bu enstitüler Bilim Akademisi'nin raporları doğrultusunda üniversitenin bilimsel karakterini belirliyordu. İlk öğretimi bitiren öğrenciler üniversiteye girme hakkına sahipti. İlk öğretimi tamamlamayan öğrenciler işçi fakültelerine girebiliyordu. SB'nde okumanın önündeki engeller kaldırılmış ve her ihtiyaca cevap veren okullar kurulmuştu.

Yüksek teknik okulları, üniversitelerden farklı olarak üretim ve üretim araçları ile ilgileniyordu. Yüksek Teknik Okullarından mezun olanlar, fabrika ve işletmelerde görev alıyordu. Sanayinin geliştirilmesinde, Yüksek Teknik Okulların belirleyici önemde bir rolü vardı. Teknik okullarda okuyanlar aynı zamanda işletmelerde çalışıyorlardı. Okul ile çalışma iç içeydi. Ekonomi de olduğu gibi, öğrencilerin üniversitelere yerleştirilmesi bir plan temelinde yapılıyordu. Böylelikle, kimi üniversitelere yığılmaların önü alınıyordu. Planlar neticesinde öğrenciler üniversitelere yönlendirilirken aynı zamanda öğrencilerin kendi istedikleri bölümleri okuyabilmeleri sağlanıyordu. Ekonomi de olduğu gibi, üniversitelerin de SB'nde eşit şekilde kurulmalarına özen gösteriliyordu. Çünkü sosyalist inşanın gelişmesine paralel olarak, üretimde uzman kadrolara acil ihtiyaç duyuluyordu. SB'nde işsizlik yoktu. Gelecek kaygısı yoktu. Üniversitelerden mezun olanlar, devlet tarafından uygun sektöre yerleştiriliyorlardı. SB'nde kısa süre içerisinde kazanılan başarılar, doğru uygulanan eğitim politikasının bir sonucuydu.

SB'nde eğitim ve öğretim proletaryanın çıkarlarına uygun olarak şekillendirildi. Sınıflı toplumlarda, eğitim küçük bir azınlığın çıkarlarına göre şekillenirken, Ekim Devrimi ile birlikte değişen toplumsal düzen, yeni bir eğitim sisteminin toplumun çıkarlarına göre şekillenmesine yol açtı.

Çarlık Rusya'sının ekonomik yapısı, Ekim devrimi sırasındaki objektif duruma bakıldığında, nerden nereye gelindiğinin cevabı ortaya çıkar. Hep vurgulandığı gibi sosyalizmin inşa edilmesi, yeni insan tipinin yaratılması bir süreç işidir. SSCB'de sosyalizmin gerçek anlamda inşası 20-25 yıllık bir dönemi kapsar. Bu dönem içerisinde küçümsenmeyecek atılımların yapıldığı bir gerçektir. Eğitim alanında çok şeyler yapılmasına rağmen, elbetteki eksiklikler, hatalar da yapılmıştır. Bu hatalar bizzat kendileri tarafından tespit edilmiştir. Her Parti Kongresi'nde ülkenin durumu, gelişmeler ele alınmış ve eksiklikler tespit edilmiştir.

Çarlık Rusya'sında çocukların ve yetişkinlerin hemen hemen beşte dördü okuma olanaklarından yoksundu. Rusya'da yapılan 1897 genel nüfus sayımına göre, dokuz yaşında ve daha yukarı yaşta olup okuma yazması olmayanların oranı, nüfusun %76'sını buluyordu. Bu oran kadınlarda %88'e yükseliyordu. Sovyetler Birliği'nin son dönemlerinde okuma yazma bilen insan sayısı %100 yaklaşmıştı. Eğitim tamamıyla laikti. Okullarda dinsel eğitim yasaktı. 14 yaşına dek kişinin bütün eğitim masraflarını devlet karşılardı. Yüksek öğretimde, geniş bir burs sistemi uygulanırdı. Üniversite öğrencilerinin dörtte üçü civarı devletten burs alırdı. Üniversite öğrencilerinin yarıya işçi ve köylü çocuklarıydı.

Sonuç

Çarlık Rusya'sı ile Sovyetler Birliği dönemi karşılaştırıldığında, Sovyetler Birliği döneminde yaşamın her alanında atılan adımların muazzam olduğu görülecektir. Sosyalizm koşulları altında sürekliliği sağlanmış bir aydınlanma hareketi ve eğitim seferberliği yürütüldü. Sovyetler Birliği'nde, diğer bir dizi muazzam gelişmenin yanı sıra, kültürel alanda devasa gelişmeler yaşandı. Sovyetleri oluşturan ulus ve milliyetler, kültür devrimi sayesinde yeni bir kimlik edinme yolunda büyük mesafe aldılar. Sovyetler Birliği'nde yaşayan tüm halklar, Ekim devriminin hemen ardından başlatılan büyük kültür devrimi seferberliğinin aktif katılımcıları/sürdürücüleri oldular.

Sovyetler Birliği, eğitim, kültür ve sanatın bütün alanlarında başarılar elde etti. Bu başarıların elde edilmesinde, komünist partisi ve komünist gençlik örgütünün önderliğinin bir sonucudur. Bu başarı, yeni bir toplum, yeni bir yaşam, yeni bir dünya kurma mücadelesinin ihtiyaçlarını karşılayıp, bu mücadelenin başarısı için kitleleri seferber edilmesinin sonucudur. Tüm bu başarılar, sosyalizmde eğitim ve bilimin sermayenin hizmetinde değil, halkın hizmetinde olduğunu kanıtlamıştır. Sovyetler Birliği, emperyalist-kapitalist barbarlık karşısında, insanlığın bütün ilerici değerlerinin mirasçısı olmuş; bizlere bugün için yol gösterici olan, zengin bir birikim ve deneyim bırakmıştır. ■

Şair işçidir

■ V. MAYAKOVSKİ

Bağırırlar şaire:
"Bir de torna tezgâhı başında göreydik seni.
Şiir de ne?
Boş iş.
Çalışmak, harcınız değil demek ki..."
Doğrusu
bizler için de
en yüce değerdir çalışmak.
Ve kendimi
bir fabrika saymaktayım ben de.
Ve eğer
bacam yoksa
İşim daha zor demektir bu.
Bilirim
hoşlanmazsınız boş lâftan
kütük yontarsınız kan ter içinde,
Fakat
bizim işimiz farklı mı sanırsınız bundan:
Kütükten kafaları yontarız biz de.
Ve hiç kuşkusuz
saygıdeğer bir iştir balık avlamak
çekip çıkarmak ağı.
Ve doyum olmaz tadına
balıkla doluysa hele.
Fakat
daha da saygıdeğerdir şairin işi
balık değil, canlı insan yakalamadayız
çünkü.
Ve doğrusu
işlerin en zorlusu
yanıp kavrularak demir ocağının ağzında
su vermektir kızgın demire.
Fakat kim
aylak olduğumuzu söyleyerek
sitem edebilir bize;
Beyinleri perdahlıyorsak eğer
dilimizin eğesiyle...
Kim daha üstün, şair mi?
yoksa insanlara
Pratik yarar sağlayan teknisyen mi?
İkisi de.
Yürek de bir motordur çünkü
ve ruh, onun çalıştırıcısı.
Eşitiz bizler
şairler ve teknisyenler.
Vücut ve ruh emekçileriyiz
aynı kavganın içinde
Ve ancak ortak emeğimizle
bezeriz evreni
marşlarımızı gümbürdeterek
Haydi!
laf fırtınalarından
ayıralım kendimizi
bir dalgakıranla.
İş başına!
Canlı ve yepyeni bir çalışmadır bu.
Ve ağzıkalabalık söylevci takımı
değirmene yollansın dosdoğru!
Unculuğa!
Değirmen taşı döndürmeye laf suyuyla!

Çeviren : Ataol BEHRAMOĞLU ■

EKİM DEVRİMİNİN KOMÜNİST KADIN ÖNDERLERİ

1917 Ekim Devrimi'nin 100. Yıldönümünde devrimin önder kadınlarına özel bir sayfa ayırmak gerek... O komünist kadın önderler ki, işçi sınıfının kurtuluşu ile kadınların kurtuluş davasını birleştiriyor ve bunu dünya tarihinde ilk kez pratiğe geçirme tarihsel şansını hayatlarını ortaya koyarak ve sonuna kadar değerlendiriyorlardı. Çarlık Rusya'sının feodal-despotik erkek egemen dünyasında bizzat kendi yaşamlarından tanıdıkları kadın cinsinin baskılanmasına karşı başkaldıradaydı bu kadınlar. Fakat onlar kendi bireysel kurtuluşlarına değil, bütün insanlığın kurtuluşuna odaklanmıştı. Ne kendileri ne de içinden geldikleri ayrıcalıklı tabakanın kadınlarının hak ve hukukları için savaşıyorlardı! Talepleri çok daha büyüktü! Onlar, işçi-köylü ezilen kadın kitlelerinin kurtuluşu için, BÜYÜK İNSANLIĞIN kurtuluşu için yaşıyor ve savaşıyorlardı!

Sosyalist Sovyetler Birliği, iç ve dış koşullar ve bizzat komünistlerin yapmış oldukları hatalar nedeniyle bugün artık yok! Ancak, insanın insan tarafından sömürüsünün yokedildiği, kadınların tam özgürleştiği bir dünya için HASRETİMİZ sürüyor!

Kadınların özgürlüğü mücadelesinin proletaryanın kurtuluş mücadelesinin bir parçası olduğunu Marks ve Engels ortaya koymuşlardı. Fakat bu esas olarak teorik ortaya koyuştu. O günün yeni yeni oluşan sosyalist işçi hareketi içinde erkek hakimiyeti sözkonusuydu. Bu hareket içinde çoğu aydın tabakadan az sayıda kadın yeralıyordu. Bu kadınların ama omuzlarındaki yük ve sorumluluk büyüktü. Bu kadın öncüler, Marksizm'in teorisini kavramak ve onu kadınların özgürlük mücadelesi için pratiğe uyarlamak zorundaydılar. Bu nedenle bir taraftan sosyalist işçi hareketi içindeki eski anlayışlara karşı mücadele etmek, ezilen kadınların sesi olmak ve onların taleplerini duyurmak, diğer taraftan ise mücadele örgütlerini yaratmak zorundaydılar. Onların her deneyimi, bu alanda yeni bir bulgu, Marksizm'in teorisine can katan bir katkı, kadınların özgürlük mücadelesinin büyük kazanımlarıydı.

Kimdi bu kadınlar ve onların mücadele hedefleri nelerdi?

Anımsayalım, tanıyalım...

NADEJDA KRUPSKAYA

■ GÜLFER UĞUR

Nadejda Krupskaya Ekim Devriminin ve uluslararası komünist hareketin kadın önderlerindendir. O, yaşamı boyunca komünizm davası için savaşmış, Rusya'da İşçi Partisinin yaratılması mücadelesinin en başından itibaren içinde olmuş, devrimin ve sosyalizmin inşasına Bolşevik Parti'nin yönetici kademelerinde bizzat önderlik etmiştir.

Nadejda Krupskaya, Lenin'in ölümüne dek onun en yakın mücadele arkadaşı-yoldaşıdır. Ve evet O' Lenin'in eşidir. Ama o hiçbir zaman salt "Lenin'in eşi" derekesinde değerlendirilemeyecek bir komünist kadın savaşçı, devrimin ve sosyalizmin önderidir.

Çarlık Rusya'sında dönemin en iyi kız öğrenci okulu olan "Prenses Obelenskaja Lisesi"'ne devam eden Krupskaya kısa zamanda devrimci görüşlerle tanışma fırsatını yakalamış ve henüz 14 yaşında

iken bu yönde hayat çizgisini belirlemişti. Bu okul esasen "soylu ailelerin" kızlarının gittiği bir okuldu, fakat Narodnik hareketin ("Halkçı" hareket: Rusya'da marksist gruplar öncesindeki etkin hareket) etkisindeydi ve kızlarını iyi bir şekilde yetiştirmeye önem veren devrimcilerin ve liberal aydınların kızları da bu okula devam etmekteydi.

19. yüzyılın ikinci yarısında Çarlık Rusya'sında kadınların durumu hâlâ haktan yoksunlukla belirleniyordu. Soylu ve zengin ailelerin kızlarına dahi toplumsal yaşamın kapıları kapalıydı. Ne kadar bilgili ve iyi eğitimli olurlarsa olsun onlara reva görülen sonuçta iyi bir eş bulup evlenmek ve yaşamlarını böyle sürdürmekti. Bununla yetinmek istemeyen genç kadınlar üniversite öğrenimi için yurtdışına çıkıyor ve bu da onlara yeni özgürlük kapılarını aralıyordu. Rus devrimci hareketinin öncü kadınları —örneğin: Wera Sasuliç (1849-1919), Wera Figner (1852-1942)— daha çok bunlar arasından sivrilenlerdi.

Bir memur kızı olan Nadejda Krupskaya'nın yurtdışında üniversite okuması mümkün değildi. Babasının ölümünden sonra, annesinin bütün amacı ona iyi bir koca bulmak iken, O Petersburg'da devrimci çevrelerde ülkenin geleceği hakkında tartışmaları izliyor, devrim ve sosyalizm düşüncelerini öğrenmeye çalışıyordu. Liseyi bitirince bir soylu kızına evde ders vererek öğretmenliğe başlamıştı. Öğretmenlik konusundaki başarılarına rağmen, onun gönlünde yatan şey özünde başkaydı. O daha büyük emeller peşinde koşuyordu.

1890 ilkbaharında, 21 yaşında, Marks'ın Kapital'ini okumasıyla artık yönünü iyice belirlemişti: Rusya'da Marksizmi hayata geçirmek için mücadele edecekti! Bir taraftan akşam okulunda öğretmenlik yaparken bunun dışındaki zamanını tümüyle Marksizmi öğrenmeye ayırıyordu. Marksist çevrelerin düzenlediği toplantılardan birinde Lenin'in izlenecek yol hakkındaki hararetli tartışmasına rasgelmişti. 24 yaşındaki Vladimir İlyiç Ulyanov (LENİN), keskin görüşleriyle o günkü devrimci çevrelerde dikkatleri üzerine çekmekteydi. Krupskaya'nın Lenin ile ilk karşılaşmasının üzerinden birkaç ay geçer. İkinci karşılaşma Lenin'in "Halkın Dostları Kimlerdir? Ve Sosyal Demokrasiye Karşı Nasıl Mücadele Ederler?" adlı kitabının tanıtımı toplantısında gerçekleşir. Lenin hararetli bir konuşmacı, Krupskaya ise iyi bir dinleyicidir. Çok geçmeden ikisi marksist mücadele arkadaşları

Lenin ve Krupskaya bir kediyle, 1920

olarak yakınlaşırlar, Vladimir İlyiç Krupskaya'nın annesiyle birlikte kaldığı eve sık sık ziyaretçi olarak gelir, birlikte akşam yemekleri yenir, gazeteler okunur, kitaplar incelenir, tartışılır... Krupskaya, Lenin'e özelde Almanca'dan metinlerin çevirisinde yardımcı olur.

1895 yılında Rusya'da devrimci proleter Partinin ilk nüvesi diyebileceğimiz "Petersburg İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği" kurulduğunda kurucu üye olarak Lenin'in yanında Nadejda Krupskaya vardır ve Lenin ile birlikte örgütün yönetiminde yerini alır. Bu örgüt, "kadın ve erkek işçiler arasında yürüttüğü sistemli kitle ajitasyonu sonucu kuruluşundan bir yıl sonra 30 bin tekstil işçisini kapsayan bir greve önderlik eder." (Gül Özgür, Rusya'da 1917 Ekim Devrimi ve Kadınların Kurtuluşu, s. 103) Lenin, Krupskaya ve diğer yakın mücadele arkadaşları tutuklanır. Lenin hapisteyken aynı şekilde hapiste olan Krupskaya'ya bir mektup yazarak evlenme teklif eder. İki yıl hapiste kaldıktan sonra Nadejda Krupskaya sürgündeki Lenin'in yanına gider. 1898-1900 Sibirya'daki sürgün yıllarında Lenin ile birlikte daha sonra Partinin görüşlerinin temeli olacak çalışmalar yürütürler. Birlikte Lenin'in "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi" adlı kitabı üzerinde çalışırlar. Krupskaya burada "İşçi Olarak Kadın" başlıklı bir broşür kaleme alır. "Rusya'da işçi kadınların koşullarını somut olarak ele alan ve bu temelde siyasi mücadele görevlerini ortaya koyan bu ajitasyon broşürü illegal olarak yayınlanır. Bu broşür, Bolşeviklerin kadın sorununa ilişkin ilk siyasi tavırları

sayılmaktadır." (agy) 1903'te Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin II. Kongresi yapıldığında Krupskaya ve Lenin, Parti Programı'na "kadının erkek ile tam hak eşitliği" için mücadele maddesinin alınmasını sağlarlar. Devrimden sonra, 1919'a kadar Bolşeviklerin programı olarak kalan bu programda yasalar önünde tam hak eşitliğinin yanısıra, işçi ve emekçi kadınların kapitalist sömürüye karşı korunmasına ilişkin talepler yeralmaktadır. (Bkz. 1903 Programı, Gül Özgür, age, s. 104)

1907 yılında önce Lenin ve ardından da Krupskaya Rusya'yı terketmek zorunda kalır. Ardından illegal olarak ve sahte kimliklerle yaşadıkları Avrupa'daki sürgün yılları gelir.

"Göçmenlik İlyiç gibi insanlara çok zor geldi. Rusya'yla sıkı sıkıya bağlıydık: Mektuplar alıyorduk, oradan ziyaretçiler geliyordu ve işçi çevresinden de mahrum kalmadık, ama tüm bu göçmenlik durumu sırtımızda ağır bir yüktü." (Nadejda Krupskaya, İşte Lenin, İnter Yayınları, s. 49)

Nadejda Krupskaya ve Vladimir İlyiç Lenin, Almanya, Fransa, İsviçre ve Finlandiya'da partili yaşamlarını sürdürmekte ve birlikte partinin inşa organı Iskra'yı çıkarmaktadırlar. Nadejda Krupskaya, tek başına bir "örgütsel büro" ve "çeviri bürosu" gibi çalışmaktadır. Rusya'daki illegal parti örgütünün inşası için gerekli bütün yazışmalar onun omuzlarındadır, bir yandan Lenin'in sekreterliğini yapmaktadır, diğer taraftan Almanca, İngilizce, Fransızca ve Lehçe dil bilgisinden dolayı çeviri ve bu yabancı dillerdeki yazışmaları yürütmektedir. Parti gazetelerinin gizli bölümlü bavullarla yerlerine ulaştırılması, adreslerin şifrelenmesi, gizli mürekkeple illegal mektupların yazılması vs. vs. bütün bunlar onun işidir.

Ve bütün bunlar illegal yaşamın bütün zorluklarıyla içiçedir. Sürgün yıllarında Avrupa'da onlarca kez yer ve ülke değiştirmek zorunda kalmış, hep yeniden işleyen bir çalışma düzeni kurmak zorunda kalmışlardı.

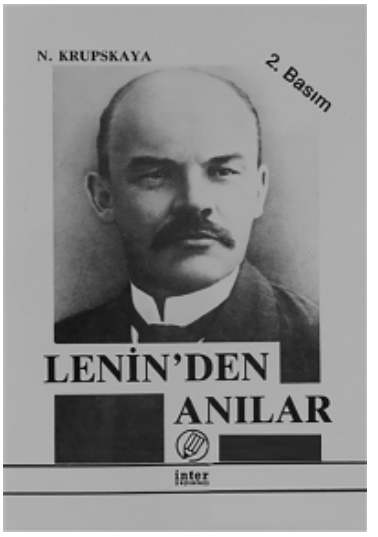

Nadejda Krupskaya, omuzlarındaki bütün bu Parti işlerinin ötesinde Lenin'in en önemli danışmanı, dinleyicisi, eleştirmeniydi. Birlikte yaptıkları uzun doğa yürüyüşlerinde üzerinde yoğunlaştıkları meseleler üzerine uzunca konuşuyor ve tartışıyorlardı. Lenin'i öne çıkardığı anılarında Krupskaya bunu şöyle anlatıyor:

"İlyiç gezintilerde, onu o an özellikle düşündüren ve uğraştıran şeyler üstüne konuşmayı severdi. Onun yaşgününde uzun bir orman gezintisi yapmayı alışkanlık haline getirmiştik ve bunu yaparken tam da yüreğinden geçenleri anlatırdı. Bahar havası, yeni yeşeren orman, patlamaya hazır tomurcuklar, bunların hepsi bambaşka bir ruh hali yaratıyordu, düşünceleri uzaklara götürüyor, geleceği düşlemeyi körüklüyordu." (age, s. 84)

1917'de "Şubat Devrimi haberi gelir gelmez İlyiç Rusya'ya dönmeye karar verdi. Öbür Bolşevikler de Rusya'ya gelmek için yanıp tutuşuyorlardı." (agy) Almanlarla "anlaşma temelinde yalnızca Bolşevikler (32 kişiydiler) yolculuk yapmayı göze aldılar (...)" (agy)

"Petrograd'a akşamleyin vardık.

İlyiç gördüğü şeyleri düşlememişti bile. Onu selamlamak için işletmelerden ve fabrikalardan binlerce işçi akın etmişti. Finlandiya İstasyonunun önündeki alan insanla doluydu. (...)

İlyiç zırhlı bir araca bindi, coşkulu halk yığınına baktı ve haykırdı: "Yaşasın sosyalist dünya devrimi!" (age, s. 52)

1917 Ekim Devrimi'ne giden bu tarihsel anları böyle anlatıyor Krupskaya. Bütün bunları an be an Lenin'in yanında ve onun en büyük destekçisi olarak yaşamasına karşın, kitleler onun varlığından bile haberdar değildiler. Nadejda Krupskaya, illegal Partinin vefalı işçisi, tek kişilik organize komitesi ve çeviri bürosu ve kimi yerlerde söylenegeldiği üzere partinin "anası", geri planda durmayı alışkanlık edinmiş, alçakgönüllü ve çalışkan emektarıydı.

Rusya'ya yeniden dönmüşlerdi ama henüz tehlike bitmemişti. Lenin yeniden illegaliteye çekilmek zorundaydı. Krupskaya ve Lenin ayrı ayrı yerlerde kalmak zorundaydılar. Lenin illegalitede partiye önderlik etmeye çalışırken, Krupskaya kolları sıvamış ve işe koyulmuştu. İlk iş olarak Bütün Rusya Öğretmenler Kongresi için Bolşevik Partinin halk eğitimine ilişkin

programının propagandasını yaptığı bir makale yayınladı. İşçiler arasında okur-yazarlık mücadelesi amacıyla birden fazla komisyon kurdu. Bolşevik Parti Merkez Komitesinde aktif yeraldı.

Sonra Ekim Devrimi patlak verdi. Krupskaya ve Lenin yeniden biraradaydılar. Uzun dönem gerçekleşmesi için çalıştıkları, hayalini kurdukları an gelmiş, Bolşevik Partinin önderlik ettiği devrim başarıya ulaşmıştı. Birlikte Kremlin sarayındaki çalışma odalarına taşındılar ve yine çalıştılar, çalıştılar, çalıştılar... Başlangıçta, kitleler Krupskaya'yı Lenin'in eşi olarak değil, halk eğitiminde sorumluluk üstlenen bir bolşevik olarak tanıdılar. Krupskaya, Çarlık Rusya'sının eğitim sistemini baştan aşağı reforme etme işine koyuldu. Onun en önemli kazanımlarından biri de "kütüphane ve kütüphanecilik" konusunda yepyeni ve koca bir sistem geliştirmiş olmasıdır. Bu alandaki çalışmaları sadece Sovyetler Birliği'yle sınırlı kalmamış, dünya çapında örnek alınmıştır. Halk eğitim merkezleri, fabrikalarda, okullarda, köylerde kurulan işçi kütüphaneleri, okuma odaları/köşeleri vb. vb. bunun örnekleridir.

1922 yılında Lenin'in felç geçirerek ağır biçimde hastalanmasıyla Krupskaya'nın yaşamı yeniden altüst olur. Eğitim Halk Komiserliği'ndeki sorumluluklarından geri çekilmek zorunda kalır ve tümüyle Lenin'in sağlığıyla ilgilenir. Doktorlarla birlikte bütün ilgisiyle Lenin'i korumaya çalışırken, kimi zaman hatta bolşevik yoldaşlarıyla sert tartışmaları dahi göze alır (örneğin Stalin ile tartışması). Tüm çabalara rağmen ve maalesef, Lenin tam olarak iyileşemez ve 1924 yılında hastalığına yenilir.

Lenin'in ölümünden sonra Krupskaya 15 yıl daha Partinin yönetiminde, öncelikle de eğitim cephesinde aktif rol almıştır. 1929 yılında Halk Eğitim Komiserliği yedek üyesidir. Partinin delegesi olarak Sovyetler Birliği'nde ve uluslararası alanda kongrelere katılır. Uluslararası kadın konferanslarının delegesi olur, bu konferansların hazırlığında aktif rol üstlenir. Üniversitelerde, okullarda, işçi toplantılarında vb. Lenin ve Leninizm hakkında konferanslar verir, konuşmalar yapar. İşçi ve emekçi kitleleri aydınlatma mücadelesinde yeni eğitim metodlarının geliştirilmesine önayak olur. Pravda'da öncelikle sosyalist pedagoji olmak üzere çeşitli makaleleri yayınlanır.

Nadejda Krupskaya, 1936

Nadejda Krupskaya, Sovyetler Birliği'nde ezilen işçi ve emekçi kadın kitlelerinin kurtuluş mücadelelerinde yol göstericidir. O kadın ile erkeğin toplumsal eşitliği için mücadelesinin önemli bir ayağının kız çocuklarının eğitimi, kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesi olduğu bilinciyle hareket etmiştir. Bu alanda eskinin köhnemiş düşünce ve geleneklerinden kurtulmak için çocukları çok küçük yaştan itibaren doğru bir temelde eğitmek gerektiği üzerinde ısrarla durmuştur. Örneğin devrimden çok önce, 1910 yılında yayınlanan "Erkek çocuklarına 'kadın işleri' öğretilmeli mi?" başlıklı bir makalesinde sosyalist pedagojinin bazı temel taşlarını ortaya koyuyordu.

Nadejda Krupskaya 70 yaşında (27 Şubat 1939) hayata veda ettiğinde Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasında muazzam yol katedilmişti. Ve bu yolun her bir aşamasında onun emek payı büyüktü.

Tümüyle devrim ve sosyalizm mücadelesine adanmış koca bir ömür... Tüm iniş ve çıkışlarıyla, çekilen zorluk ve acılarla dolu dolu yaşanmış üretken bir hayat!

Komünizm davasının alçakgönüllü, vefakar, azimli, çalışkan ve doğru bulduğu şeyi sonuna kadar savunmaktan vazgeçmeyen güçlü kadın savaşçısı.

22 Aralık 2016 ■

SELENA

■ A. KARABAĞ

Sen ne anlarsın Selena,
ismin gibi söylenmez ki
gün batışlarını aynasından uğurlayan kadın
alna bıçak gibi saplanan ağrıları
sarar başını, ağırdan yakar, iner şakaklarına
Sanki başsız bir bedenle kalmış gibi
düşer yana kolların, ararsın kapalı gözlerle
eline gelmez dağılmış başın, o da kendi derdinde.

Sen ne bilirsin Selena,
adın gibi çağrılmaz ki
ay ışığını penceresine rehineli kılan kadın
kalbe tan sarısı gibi işleyen acıları derlerken
çöker göğsüne
ve yapışır boğazına can alacağı varmış gibi
nefessiz bırakır derinden tutuşan hıçkırıklarla
Ellerinin arasına sığınır başın, sırılsıklam
ve yalnız bir sana yorgun damar damar alın hatların.

Sen ne anlarsın Selena,
ismin gibi okunmaz ki
ay saklı gecelerde yüzünü gökyüzüne resmeden kadın
resimden göze damlayan ve dile gelince
iki dudak arasına büzülüp kalan duyguların
ister bir arada ol bir yığın insanla
Susar, dalarsın olduğun yerde dalgın maviliklere
gören yalnız sanır seni, bir eşlik eden var gölgen gibi.

Sen ne bilirsin Selena,
adın gibi yazılmaz ki
günden geceye akan karasına kaşlarını dokuyan kadın
ilk buluşmadan sevdaya uzanan ömre adanmaya
ne bir ev, ne bir semt, ne bir kent taşıyabilir seni
bir başınalık, hem sitem hem yâren olur hâline
Kaçırabilirsen kaçır gözlerini
döker acı yaşını yüreğinin iki yanağından avuçlarına.

Ve sen ne anlarsın Selena,
yüzün gibi ışımaz ki
seyrine kararsız anlarda sancılı yanan gözbebeklerin
yıldızları saymak sabahlara kadar
ne gün ağarır, ne yıldız sarar saçların
Ve sen ne bilirsin Selena,
bir zümrüt gibi kazınmaz ki yüzük kaşına
zaman girdabında boş yere savurulan yaşamın
aşkın yarısı ben yarısı sen, sahilinde dolaşan kadın.

24.09.2016 ■

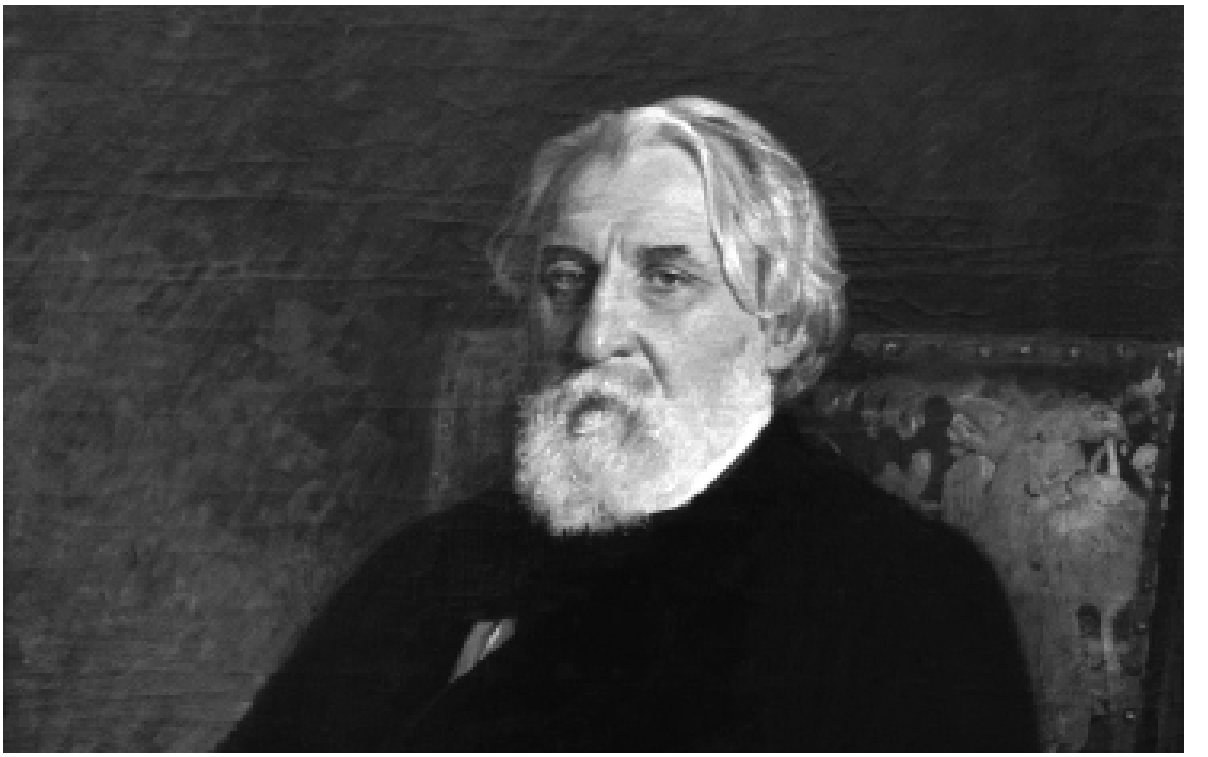

RUS KADINLARINI YÜCELTEN DAHİ:
İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV

BEDRİYE KORKANKORKMAZ

Dostluk söz konusu ise benim için ne zamanın ne de paranın önemi vardır. Hayatımda en imrendiğim şey seçkin dostlarımın olması ben de kendimi bu seçkin dostlarımın biyografilerini yazmaya adamam. Dürüst, verdiği söze bağlı kalan insanları tanımakla ve o insanların yanında itibarının olmasıyla övünmek istiyorum. Kendim gibi kişisel çıkarları olmayanların içinde durduk yere kendimi çıkarlarımın karşısında sınamak istiyorum. Doğrusunu isterseniz ben bu sonucun doğal olduğunu düşünüyorum. Çünkü sistemin çarkı böyle dönüyor. Bu çarkın karşısında yer alan insan, öncelikle ekonomik gücünü, sonra da sosyal gücünü korumanın da ötesinde geliştirmeyi başarmak istiyor. Ne yazık ki birçok insan bu kadar şanslı değil. Sosyal gücünü yitiren insan, ilk önce psikolojik bir travmayla karşı karşıya kalıyor. Alıştığı ilgiyi kanıksayan, ilgisizliği yadsıyan bir insan profilini görebiliriz birçok insanda. Kendini değersiz ve yaşam karşısında güçsüz gören insanların bakış açılarını anlamak çok zor değil. İnsanın içsel gücü, iç otoritesindeki dengeleri oluşturuyor. İçsel dengelerinin sağlam temeller üzerinde inşa etmek isteyen her insan; öncelikle iç dengelerinin dizlerini eline geçirmelidir. Bu içe yakınlığın bir başka anlamı da, kişinin kendisini yaşama hazırlamasıdır. Yaşam gerçeğini algılamanın önemi burada da karşımıza çıkıyor. Dengeyi, acılar ile sevinçler kuruluyorsa ve aslolan yaşamsa, söz hakkı yaşanılanın/yaşatılanın olmalıdır. Toplumsal dengeyi güç oluşturuyor. Bu güç, duygusal ve içten dostlukların yakını değil. Dostluk ilişkisi; her iki insanın birbirlerini tüm çıplaklıklarıyla tanımaları ve tanıdıkları yanlarını yaşadıklarıyla tamamlamasıyla gerçek anlamına ulaşıyor. Böyle bir ilişki anne ve çocuk arasındaki ilişkiyi anımsatıyor bana. Anneler çocuklarına ne kadar kırgın ve kızgın olursa olsun, çocuğunun dar gününde yanında olur ve onun yaşadığı acıları fazlasıyla içinde hisseder. Gerçek de dostluk da böyle bir ilişkinin en üst basamağıdır.

İnsanların dostlarına özveriyle yaklaşan duygusal ve çıkarsal beklentilerin güdümünde olmayan ilişkileri içinde yaşatmamız, yazık ki yaşadığımız yirmi birinci yüzyıl değerleriyle çakışıyor. Bu değerler ne yazık ki, yerini çifte standartlı ikili ilişkilere bırakıyor. Bu hem görünen hem de bilinen toplumsal bir gerçek. Toplumsal yalnızlığa kendini terk edilen insan değersel derinliği olan yalnızlığıyla baş başa kalıyor. Toplumsal yalnızlık; insanların içinde derin boşluklar yaratan ve o boşluk hissiyle yaşayan insanın kendi yaşantısını yok saymasına varacak kadar önemli sonuçları da beraberinde getiren bir gerçek üstelik. Dostluk ve insanlık gibi temel kavramların çöküşü o toplumların ekonomisiyle hal olmuyor. Umutsuz ve amaçsız bir insan yüzünü neden karanlıklara çeviriyor? Neden yaşamak arzusunu ve insana olan güvenini bu kadar çabuk tüketen gençlerimizin sayıları fazla? Neden ilişkiler uzun süreli değil? Neden bu kadar çok insanımız anti depresan kullanmak zorunda? Montaigne'in dostluk üzerine yazdığı denemeden bir alıntı yapmak istiyorum: "Benim bahsettiğim dostlukla ruhlar birbirine o kadar derin bir ahenkle karışmış ve kaynaşmıştır ki onları birleştiren dikişi silip süpürmüş ve artık bulunmaz olmuşlardır. Onun niçin sevdiğimi bana söyletmek isterlerse bunu ancak şöyle bir cevapla ifade edebileceğimi zannediyorum: Çünkü o, o idi, ben de bendim. "Kaçımızın yaşantısında böylesine derinliği olan bir dostluk ilişkimiz var? Bizi biz olduğumuz için seven dostlarımız var mı acaba? Doğru ve anlamlı her paylaşım özünde, güzellikleri ve sevgiyi barındırıyor. Yeter ki sevmesini bilelim. Yeter ki, sevgiyi anlayacak ve yaşadıklarımızla yüceltecek kadar tanıyalım ve tanıtalım kendimizi dostlarımıza. İnsanın bir başka insana güvenmesi ve yaşadıklarını paylaşması çok önemli. Paylaşmak içimizin birinci kapısıdır. O kapıyı hiç kimsenin kilitlemesine izin vermemeliyiz aslında. Ne yazık ki, çoğunlukla hiç değmeyecek bir insanın davranışı yüzünden, kapımızı kendimize ve insanlığa kapatıyoruz. İnsanın doğasında vardır kendini kötülüklerden korumak. Peki, bu koruma güdümüzü nasıl kontrol altında tutmalıyız? Yoksa kendimizi korumak adına yaşamın güzelliklerinin kapısını mı kapatıyoruz kendimize? Ben, kendimi korumak adına, sanki kendimi hep cezalandırmışım galiba. Dostluğun güzel yüzünü seyretmenin güzelliğini doyasıya yaşamak istiyorum. Saflığın, inceliğin ve sadeliğin manzarası olan yüzünü. Hangi renk, bu güzelliği bu denli çıplak yansıtabilir? Her yaşanılan kendi içinde gerçeğini buluyor. Ve her gerçek, anlayanın, anlatanın ve de yaşatılanın içinde hayat buluyor. Şu ellerime bak, onlar bile dostluğun o güzel yanaklarını okşamamış olmanın eksikliğini taşıyor. Yaşamak, sevmekle güzel. Dostluk, yüreğimin bir başka kapısı oldu. Ve çok kapılı yüreğimle ben mutluyum aslında. Aslolan yaşadıklarının farkına varmak ve farkında olduklarının kıymetini bilmek. Buradaki yanlış, içimizde taşıdığımız ve bizi insan yapan erdemlerimizi; erdemsizliği, yaşam felsefesi edinmiş insanların elimizden almasına izin vermemiz. O insanların amaçları da bu. İçimizdeki güzelliklere sahip çıkmak direnmeyi gerektiriyor. Tabii ki, bu direnişi sağlıklı bir yaşam birikimi ve yerleşik değerlere olan bağlılığımızla kazanılabiliriz. Farkında olmamız ve altı çizilmesi gereken asıl çelişki, koruma adına korumamız gereken güzelliklerimizi kaybettiğimizi farkında olmadığımız gerçeğidir. İnsanın doğrularının en ufak bir olumsuzluk karşında yer değiştirmesini anlayamıyorum. Düşüncelerini duygudan yoksun abartılı sözcüklerle ifade edenlerden her zaman korktum. Yüreği ve usu boş olanların bu yüzden süse ve aşırı abartıya ihtiyaçları var. Sicim gibi yağan bir yağmurun sokakları ıslatması için reklâma ihtiyacı var mı? Yağmur, caddeleri, sokakları, ağaçları, çiçekleri yıkadığı gibi, insanların içini yıkayamaz; çünkü insanın içini kendisi yıkayabilir. Bu da, belli bir bedel ödemeyi gerektiriyor. Her şeyden önce, insanın kendisine hangi açıdan bakmayı istemesiyle ilintilidir. Hiç düşündük mü, kocaman pencereleri olan evlerde yaşayan insanların, neden yüreklerinin pencerelerinin olmadığını? Çünkü onlar, pencerenin sadece evlerde olduğuna inanır ve bu yüzden büyük pencereli, "Bir ev" satın alır, yüreğinin pencereli "bir evi" olmaz. Aynı insanlar, bir kış günü, penceresine konmuş minik bir serçeye ekmek vermeyi düşünmez. O serçeyle konuşmayı, arkadaş olmayı bilmez. Yağan yağmurda ıslanmanın zevkinden de habersizdir. Üzerindeki kalın veya kürklü mantosu, onun dışarıdaki en güvenilir korumasıdır. Aslında, hiç kimsenin göremediği, en acısı, bizim bile farkında olamadığımız binlerce korumayla dolaşıyor olmamız. İnsanın kanayan yarası, kendi gerçeğini görmekte zorlanmasıdır. Benim böylesi bir düşünce sarmalı içinde girmemin nedeni İvan Sergeyeviç Turgenyev oldu. Onun kendi sesinden yapıtlarına yansıyan hayatını dinlemek istedim. Günlerden sonra Kasım güneşinden yararlanmak için bir çay bahçesine uğradım kahve içmek için. Yalnız başıma oturmuş çevreyi seyrediyordum. Birden oldukça kibar bir bey yanınıza oturabilir miyim? diye sordu.

Yüzüne bakar bakmaz onu tanıdım. Evet, yanıma oturmak için izin isteyen kişi İvan Sergeyeviç Turgenyev'den başkası değildi. Şaşkınlığımdan olacak ona oturun demek için bir süre bekledim. Kendime geldikten sonra sevincimden önce ona sarıldım sonra da oturmasını söyledim. Karşımdaki sandalyeye oturdu. Karşılıklı konuşmadan öylece etrafı seyrettik. Sonunda sözün kilidini ben açtım. Sevgili dostum, bana kendi hayatından söz eder misin?"

"Gülümsedi. Ben varlıklı bir toprak ağasının oğlu olarak Rusya'nın merkezindeki Oryol şehrinde doğdum. İlk gençliğimi bir kır malikânesinde geçirdim. Orada serflerin hayatını ve efendi ve serf ilişkilerini en kötü hallerini gözlemleme olanağı buldum. Zor bir kişiliği olan annem hem köylülerin hem de kendi ailesinin sefil bir hayat sürmesine yol açıyordu. Beni çok sevmesine karşı en küçük bir hatamda beni kırbaçla döverek cezalandırıyordu. Ben serfler için aracılık yaptığım için annem benim harçlığımı kesmekle yetinmedi beni konacağım servetten mahrum bırakarak sefalet içinde yaşamamı sağladı. Acı geçen çocukluğumu hiç unutmadım. Annem ölünce köylülerin durumunu düzeltmek için çok çaba harcadım. Hizmetimizdeki tüm hizmetkârları serbest bıraktım. 1861'de köylüler özgürleştiği zaman, hükümetle işbirliği yapmak için elinden geleni ardına koymadı. Ben çocukluğumda yarım yamalak eğitim gördüm."

"Eğitim durumunuz üzerinde biraz daha yoğunlaşmak istiyorum. Eğitimini nasıl tamamladın?"

"Annem tarafından tutulmuş öğretmenler arasında her türden insan vardı. Moskova Üniversitesi'nde bir, Petersburg Üniversitesi'nde üç yıl geçirdikten sonra 1837'de mezun oldum. Tutarlı ve yeterli bir eğitim almadığım hissine kapıldığım için 1838'le 1841 yılları arasında Berlin'deki üniversiteye devam ederek boşlukları kapattım. Berlin'deyken bir grup genç Rus'la tanıştım. Bu gençler Hegelcilikten oldukça etkilenmiş bir Rus felsefesi hareketinin Alman idealist felsefesinin çekirdeğinin oluşturan gençler oldular aynı zamanda."

"Yazmaya ilk ne zaman başladın sevgili dostum?"

"Gençliğimde genellikle Mihail Lermontov'a öykünerek şiirler yazdım.1847'de düz yazıya yönelip *Bir Avcının Notları* adlı yapıtımın ilk öyküsünü yayımlatınca yazar olmaya karar vermiştim. Bu öyküm inanılmaz bir etki yarattı. Diğer öykülerle birlikte yapıt olarak yayımladığımda da aynı etkiyi yarattı."

"Kısa bir zaman sürecinde ünlü olmanı neye bağlıyorsun?

"Benim esnek, müzikal akıcı düz yazım kadar öykülerimin konusu da toplumda bir karşılık gördü. Öykülerimde serflerden söz ediyordum, onların yaşama ve insana bakışlarının psikolojik tahlillerini de yapıyordum. Serflerin insancıl yanlarını kalpsiz efendilerinden üstün kılıyordum."

"Okuyucunun günümüzde bile ilk yazdıklarınızı beğeniyle okumasını nasıl açıklıyorsun sevgili dostum?"

"Okuyucunun bugün bile hayranlık duyduğu şey ara ara benim nesrime değişik yerlerine giren ve insan yaşamında karşılığı olan öyküler olmasıdır. Benim öykülerimde konu olarak irdelediğim selflerle ilgili dokunaklı ve idealist insani serf portrelerimde serfliğin insanlık dışı olduğunu vurgulamam bazılarının canını sıkıyordu. Gogol'un ölümünün akabinde benim yazdığım kısa makalem Petersburg'da sansüre uğramasına karşı Moskova'da sansüre uğramadan basıldı. Sansürcü emekli oldu ama bende itaatsizlik suçundan bir aylığına hapsedildim malikâneme sürgüne gönderilerek iki yıldan uzun süre orada yaşadım. Döndükten sonra ilk *Rudin*'i yayımladım. Akabinde *Bir Asilzade Yuvası* ile *Arefe*'yi yazdım."

"İlk romanın Rudin'e ait izlenimlerini benimle paylaşır mısın?"

"1885'te yayımlanan Rudin'de 1840'ların kuşağını Alam üniversitelerinde yaşayan idealist Rus aydınları betimliyordum. Romanda benim en sevdiğim manzaraları betimleyen bölümler çoktur. "…yaşlı ıhlamur ağaçlarının arasındaki altuni koyuluk güzel kokan bir patika; patikanın ucunda bir parça zümrüt yeşili ışık." En sevdiğim yöntemi kullanarak bir partinin veya yemeğin bitiminde serinkanlı uysal, zeki kahramanla çabuk sinirlenen kaba gösterişçi budala arasında bir kavga çıkarıyorum. Benim karakterlerimin tipik kaprisli davranış şekillerini görebilirsin. Bizim dönemimizde Rusya koca bir rüyaydı. Kitleler uydudaydı tabiri caizse. Aydın entelektüeller gecelerini uykusuz geçirirlerdi. Gecelerini ülke sorunlarını konuşarak geçiren gençlik yürüyüşe ancak geç saatlerde çıkarlardı. Benim genç kız karakterlerim yataktan hemen kalkıp tel çemberli terliklerini giyer yüzlerini yıkar kokularını sürünür ve öyle bahçeye koşarlar. Bahçede kaçınılmaz buluşmalar gerçekleşir. Rudin Almanya'ya gitmeden evvel Moskova Üniversitesi'nde okur. Bir karakter olarak 1840'ların ilerlemeci idealisti Rudin'i Hamlet'in yanıtını özetliyor: "Sözcükler, sözcükler, sözcükler." İlerlemeci fikirlere sarılıp sarmalanmışlığına karşın oldukça etkisiz biri. Soğuk kalpli, sıcak bir kafa. İktidarda her şeye karşın kalmayı beceremeyen bir heveskâr, eyleme geçemeyen bir

işgüzar. Onu seven ve kendisinin de sevdiği kız, annesinin onunla evlenmesine razı olmadığını söyleyince, kızdan hemen vaz geçer oysaki kız onunla her yere gitmeye razı iken Rudin kızı bırakıp çekip gider ve Rusya'nın dolaşmadık hiçbir yerini bırakmaz ama neye el atsa başarısız olur. Yakasını bırakmayan kötü talihi ve usunun enerjisini birkaç belagatli sözden öte duygularını ifade edememe yetersizliği Rudin'i şekillendirir ve kişiliğini belirginleştirir ve 1848 yılının Paris'inde kurulan barikatlarda lüzumsuz şekilde ama kahramanca ölür."

"Sevgili dostum. "Bir Asilzade Yuvası" romanın hakkında ne düşünüyorsun?"

"1858'de eski dönemlerdeki seçkinlerin Ortodoks ideallerinde soylu olan ne varsa, yüceltim. Romanımın kadın kahramanı Liza saf ve gururlu benim kızımın mükemmel cisimleşmiş halidir".

"*Arefe* romanın hakkında neler söylersin?"

"1860 yılında yazdığım *Arefe* aşığı İnsarov'un ardından gitmek için ailesini ve memleketini terk eden benim bir başka kız öykümdür. İnsarov'un tek amacı Türklerin elindeki ülkesini özgürlüğe kavuşturmak olan bir Bulgar kahramanıdır. Yelena bir savaşçı olan İnsarov'u Rusya'daki gençliğinde benimsediği beceriksiz delikanlıya tercih eder. İnsarov veremden ölür ama Yelena kahramanca yoluna devam eder. Tüm iyi niyetime karşı *Arefe* sanatsal açıdan benim başarısız bir romanımdır. Ne garip ki, en popüler olan romanım da *Arefe*'dir. Yelena bir kadın karakter olmasına karşı toplumun istediği kahraman insan tipidir. Aşk ve görev üzerine her şeyinden hiç düşünmeden vaz geçen yazgının yoluna çıkardığı zorlukları cesurca göğüsleyen, özgürlük idealine düşkün, mazlumlarım özgürleşmesine, kadınların hayatlarını gönlünce yaşaması özgürlüğüne kavuşmasına en önemlisi sevme özgürlüğüne yürekten bağlı bir kadın. Bana etkili Rus erkeği yaratmadığım için eleştirilerde bulundular."

"Senin ölümsüz yapıtın olan "Babalar ve Oğullar" üzerine konuşmak istiyorum. Bu yapıtın hakkında ne düşünüyorsun?"

"1840'ların iyi niyetli, beceriksiz ve zayıf insanlarıyla, devrimci yeni nihilist gençlik arasındaki ahlaki çatışmayı sergiledim. Bu genç neslin temsilcisi olan Bazarov, saldırgan şekilde materyalisttir; onun için ne din ne ahlaki değerler ne de estetik söz konusudur. Kurbağalardan başka hiçbir şeye inanmaz; onların da tek anlamı, kendi pratik bilimsel deneysellerinin sonuçları olmasıdır. Ne ayıp ne de utanç bilir. Ben Bazarov karakterimi ne kadar övsem de Bazarov aracılığıyla övdüğümü düşündüğüm radikaller öfkelendiler ve Bazarov'u kendi karşıtlarını memnun etmek üzere yaratılmış bir karikatür olarak algıladılar. Çok öfkelendiler bana. Benim bütün yeteneğimi yitirdiğimi düşünüyorlardı. Bir an afalladım. Ne yapacağımı bilemedim. İlerlemeci topluluğun güvenini kazanmışken, iğrenç bir umacıya dönüşmüş olarak buldum kendimi. Ben oldukça kibirli birisiydim. Salt şöhret değil, şöhretin dışsal belirtileri de çok önemliydi benim için. Hem çok gücendim hem de çok hayal kırıklığına uğradım. O sırada yurtdışındaydım hayatımın büyük bir kısmını yurtdışında geçirdim sadece kısa süreliğine döndüm Rusya'ya."

"Yaşadığınız kırgınlık ve hayal kırıklığından dolayı edebiyatı bırakmayı düşündünüz mü?"

"Evet, düşündüm. "Yeterli" başlıklı metinde edebiyatı bırakma kararımı açıklıyordum. İki roman daha yazdım kararımın akabinde ve hayatım boyunca yazma serüvenini sürdürdüm. *Duman*'da Rus toplumunun tüm sınıflarına ait yakınmalarımı dile getirdim. Bakir Topraklar'da 1870'te yaşadıkları dönemin toplumsal hareketleriyle yüzleşen iki tip Rus sergilemeye çalıştım. Roman kahramanı Nejdanov'un Hamlet misali tereddütler; kültürlü, rafine gizliden gizliye şiire ilgi duyar. Benim olumlu kahramanlarım gibi mizah duygusundan yoksun biridir Nejdanov. Üstüne üstlük marazi bir aşağılık ve işe yaramazlık duygusunun etkisi altındadır. Marianna saf hakiki amacı uğrunda ölmeye hazır ciddi ve naif bir kız. Solomin ise sessiz ve güçlü adam. Markelov, namuslu ahmak. Sipyagin ve Kalomeytsev'de sahte liberallerle dürüst gericiler vardır. Ben sarih yazdığım için hiçbir şeyi okurun sezgilerine bırakmıyordum bir şeyi aklıma düşürüp sonra da bunun sıkıcı bir şekilde ne olduğunu açıklıyordum. .Romanımın zahmetli önsözleri ve uzun hikâyeleri okuyucuya ıstırap verecek denli yapaydır; ben karakterlerimin yazgısı hakkında okuyucunun merakını iyice tatmin etmek için sanatsal dehamı tehlikeye atacak kadar zor bir şekilde elimden geleni yaptım."

"Sevgili dostum elimdeki yapıtta senin hoş bir yazar olmakla birlikte büyük bir yazar olmadığın yazıyor. Asla Madam Bovary'yle kıyaslanacak bir şey yazmadığını, seninle Flaubert'in aynı edebiyat ekolüne mensup olduğunu söylemenin yanlış olduğunu, senin gündemdeki toplumsal problemlerle meşgul olma konusundaki hevesin de konuları ele alışındaki banallik de, Flaubert'in haşin sanatıyla benzerlik taşımadığını yazıyor. Bu konudaki fikrini benimle paylaşır mısın?"

"Sevgili Bedriye, her yazar

kendi dünya görüşünden yola çıkarak yazar. Ben de hayata bakışımdan yola çıkarak gündemdeki konuları okuyucunun tüm çıplaklığıyla anlaması için elimden geleni yaptım. Kimsenin sanatsal dehasıyla yarışmayı düşünmedim. Kaldı ki ben Gorki ve Çehov gibi Rusya'nın dışında oldukça şöhretliydim. Bu yazarlarla benim aramda doğal bir bağ kurmak yanlış olur. Benim en kötü taraflarımın Gorki'nin eserlerinde yer bulduğu, benim en iyi taraflarımın da Rusya manzarası anlamında Çehov tarafından çok güzel bir şekilde geliştirildiği görebilirsin."

"Sevgili dostum, *Bir Avcının Notları* ve romanların dışında çok sayıda hikâye, uzun hikâye ve haber yazdın. Bunlardan erken tarihli olanların pek özgünlüğü veya edebi kıymeti yoktur; sonradan yazdıkların arasında bazıları oldukça dikkat çekicidir. "Sakin Köşe" ile "İlk Aşkı"ı anımsamak yeterlidir diye düşünüyorum. Ben bunlardan yola çıkarak şunu sormak istiyorum: Mutlu bir hayatın oldu mu? Yaşamın sana iyi davrandığını düşünüyor musun?"

"Sevgili Bedriye, kişisel hayatımda mutlu olmadım. Çileli geçen bir çocukluğum vardı, annemden dolayı. Hayatımın tek gerçek ve büyük aşkı ünlü şarkıcı Pauline Viardot-Garcia'ydı. Kadının mutlu bir evliliği vardı; ben onların aile dostlarıydım. Ben hiçbir mutluluk beklentisi olmaksızın hayatımı ona adadım. Sevdiğim kadının yakınında yaşamaya özen gösterdim. Sevdiğim kadının kızları evlendiğinde onlara bir drahoma verdim. Rusya'da olduğumdan daha çok mutluydum yurtdışında yaşarken. Yurtdışında radikal eleştirmenler yoktu. Merimée ve Flaubert'le dost olmuştuk. Yapıtlarım Fransızcaya ve Almancaya çevrilmişti. Batı'nın edebiyat çevrelerinde en büyük yazar olmakla beraber tek Rus yazarı olarak algılanmamın huzuru yaşıyordum. Çekiciliğim ve zarif tavırlarla yabancıları etkiliyordum ama Rus yazarları ve eleştirmenleriyle karşılaştığımda hemen kibirleniyor ve sıkılganlaşıyordum. Tolstoy, Dostoyevski ve Nekrasov'la ağız dalaşına girmiştim. Tolstoy'un dehasını takdir ettiğim kadar onu kıskanıyordum da. 1871'de Paris'e yerleştim. Madam Viardot'ya gönülden bağlı olmama karşı kendi ailemi kuramadığım için acı çekiyordum. Dostlarıma yazdığım mektuplarda yalnızlıktan şikâyet ediyordum. Rusya'ya dönmeyi arzu etmeme karşı yerleşik düzenimi değiştirme gücünü kendimde görmüyordum. İrade gücünden yoksunluk benim en zayıf noktamdı. *Babalar ve Oğullar* yayımladıktan sonra eleştirmenlerin yapıtımı acımasızca eleştirmesini kabullenmekte zorluk çekiyordum. Tüm bunlara rağmen *Babalar ve Oğullar* Rusya'da çok okunan yapıtlar arasına girmişti. Yapıtlarım çok seviliyordu; romanlarım her zaman çok okundu dille getirdiğim liberal fikirler halkı özellikle de gençleri bana doğru çekiyordu. 1883'te Paris yakınlarındaki Bougival'de öldüm ama bedenim Petersburg'a getirildi. Binlerce kişi tabutumun arkasında mezarlığa yürüdü. Cenazem oldukça kalabalıktı; bir sürü dernek temsilcileri katılmıştı. Bir sürü çelenk gönderilmişti tören alayı neredeyse üç kilometre uzunluğundaydı. Rus okurları bana duydukları sevgi ve vefalarını göstermekte cimri davranmamıştı."

"Sevgili dostum, sen doğayı resmetmekte başarılı olduğun kadar İngiliz taşra kulüplerinde gördüklerine benzer renkli küçük karikatürler boyamakta da ustaydın."

"Evet, o konuda gerçekten ustaydım. Altmışlı ve yetmişli yılların Rusya'sındaki züppelerin, ünlü kişilerin karikatürlerini yaptım. Benim üslubum tuhaf bir şekilde parça bölüklük etkisi yaratır; çünkü benim çok sevdiğim bazı bölümler diğerlerinden fazla pohpohlanmıştır dolayısıyla sanki benim tercihimle güzel sarih ama çekicilikten uzak nesrin umumi akışı içinde güç ve esneklikle büyüyerek öne çıkar. Ben güzel şeyleri yazmaya koyulduğumda benim zarafetimle yuvarlanmış cümlelere pek yakışıyordu. Öykülerimde kullandığım anlatıcılar yapay, hatta topaldır; karakterini izlerken *İki Toprak Sahibi*'nin kahramanı gibi topallamaya başlar. Dehamın, edebi hayal gücü bakımından, bir başka anlatımla betimleyici sanatımın özgürlüğüne denk gelen hikâye anlatım biçimlerini doğal şekilde bulmak bakımından yetersiz kaldığını düşünüyorum. Romanlarım ve kısa öykülerim büyüleyici bir biçimde betimlenmiş çeşitli mekânlardaki konuşmalardan oluşur, hoş kısa biyografilerle zarif taşra resimleriyle bölünen güzel uzun konuşmalar vardır bunların arasında. Rusya'nın eski bahçelerinin dışındaki güzellikleri aramak için arayışlara girdiğimde düşkün bir tatlılığa bürünür. Benim yazım deham hakkında yazılan şu saptamayı yerinde buluyorum: "Onun mistisizmi parfümlerle, sislerle, her an canlanabilecek eski portrelerle, mermer sütunlarla vs. dolu plastik pitoresk bir mistisizmdir" Benim hayaletlerim insanların tüylerini ürpertmez; daha doğrusu yanlış şekillerde ürpertirler. Güzelliği betimlerken oldukça cömert davranırım. Altınlar, kristaller, ipekler, elmaslar gibi…"

"Düzyazı şiirler (1883) yapıtın hakkında ne düşünüyorsun?"

"Bu yapıtım diğer yapıtlarımdan eskidir. Bunların melodisi

hep yanlıştır; cilaları ucuz durur ve felsefi, inci çıkarmak için suya dalmayı haklı çıkaracak kadar derin değildir. Gene de saf dengeli Rus nesrine öncülük eder. Benim düzyazılarım nasıl tam yağlı sütü akla getirmiyorsa, düzyazı şiirlerimde sütlü tatlı gibidir. Benim en iyi metinlerimden biri de *Bir Avcının Notları*'dır. Yapıt köylüleri biraz idealize etmesine karşı benim en sade, en sahici karakterlerimdir. Ayrıca mekânlara, insanlara ve tabii ki doğaya ait son derece tatmin edici betimlemeleri içerir. Benim bütün karakterlerimin içinde en mükemmeli "Turgenyev kızı'dır. Maşha (Sakin Bir Köşe), Natalya (Rudin) ve Lisa (*Bir Asilzade Yuvası*) anımsatmakta yarar var diye düşünüyorum. Rus kadınlığını yüksek bir merhum olarak yaratma konusunda üzerime düşen görevi layığıyla yaptığımı düşünüyorum. Benim hayatım ve yapıtlarım konusunda sana söyleyeceklerim bundan ibaret sevgili Bedriye."

"Şu ana kadar gerek senin yazın, dehan gerekse hayatın konusunda elimdeki kitaba gereğinden fazla bağlı kaldım.Yer yer aynı cümleleri yazdığım da oldu. Şu an elimdeki kitabı bir kenara bırakıyorum. Bana göre sen kibirli değilsin, sadece sevme ve sevilme arzusuyla yanıp tutuşan birisisin. İçindeki aşağılık duygusunu yenmek için şöhrete ve şöhretin sana getirdiği ilgiye bu yüzden çok bağımlısın. İçindeki yalnızlığı tüm çıplaklığıyla dile getirmeyecek denli gururlusun. Aşka ve sevdiğin kadına hiçbir şey beklemeksizin hayatını adaman her türlü övgünün ve sevginin değerini yüceltmenin olmazsa olmazıdır. Mutluluğun ne olduğunu hayatı boyunca bilmeyen birisi olarak yalnızlık ile mutsuzluğunu onuruyla taşıyacak kadar da bilgesin. Çocukluğunda annem tarafından gördüğün işkenceye rağmen romanlarında kadın kahramanları yücelttin. Yapıtlarına eleştirmenler kadar acımasız bakmıyorum. Dilimize çevrilen yapıtların beğeniyle okunuyor hâlâ. Rus yazarlara karşı öfkenin altında yatan asıl nedenin kendini onlarla yarıştırıyor olmandır. Sanat dehanın onların gerisinde kaldığını görmek ruhunu ve gururunu fazlasıyla incitiyordu. Bu yüzden gerçeklerle yüzleşmemek için Rusya'da değil de yurtdışında yaşamak sana kendini daha iyi hissettiriyordu. Yazdıkların, yaşadıklarından beslendiğin kadar toplumsal gerçeklerden de besleniyordu. Çocukluğunun izlerini yapıtlarında özelliklerde serfler hakkında yazdıklarından anlaşılıyor. Erkekleri korkak ve yetersiz bulmanın altında yatan gerçekse senin gerçeklerle yüzleşme cesaretinin olmamasında kaynaklanıyordu. Bir aileye ait olma istediğine rağmen bir aile kurmamanı zaaflarını yenecek gücü ve sevgini bir başka kadına vermeme konusundaki kararsızlığından kaynaklanıyordu. Tüm bunlara karşı yaşadıklarına ve hislerine ölüne değin ihanet etmedin. Çıkarların için kimsenin karşısında boynunu bükmedin. Bildiklerin ile inandıklarını kahramanların aracılığıyla ölümsüzleştirdin. Münzevi bir hayat yaşadığını düşünenlere inat, içinde oldukça sosyal bir hayat yaşadın doğrularına bağlı kalarak. Dostluklara hayatında önemli bir yer verdin ve dostlarına ihanet etmedin. İnsanlığın kütüphanesine kazandırdığın yapıtlarla katkıda bulundun. Hayatta hiç kimse senin kadar sevilmemiş olmanın ağırlığını yüreğinde taşımadı. Bu sevgini evlenerek bir eşe ve baba olarak çocuklara vermeni isterdim. Sevgiye yüklediğin anlamdan yola çıkarak çocukların olsaydı çok iyi bir baba olacağını düşünüyorum. Yalnızlığa kendini mahkûm eden güzelliklerin dervişi olarak algılıyorum seni. Tam anlamıyla ne yazdıkların ne de yaşadıkların doğru algılanmadı. Dünya ve insanlara belki bu yüzden kırgın ayrıldın aramızdan. Hem yaşadıklarınla hem de yazdıklarınla kendini gerçekleştirdiğin için huzurlu olmalısın. Yalnız değilsin. Sevenleri çok olan bir yazarsın. Bana verdiğin bilgilerden ziyade karşılıksız dostluğun için sana minnettarım. Bir sonraki buluşmamızda buluşmak dileğiyle esen ve şen kal. ■

Kaynak: *Rus Edebiyat Dersleri.* Vladimir Nabokov. Türkçesi: Yiğit Yavuz, Fatih Özgüven, Ayşe Nihal Akbulut. İletişim Yayınları, s. 103-149.

Sormadın serüven boyunca

■ **HASAN ÇAPİK**

yaşam

kambur
ey yoksul !

serüven boyu
sormadın sen
neden?

kurtuluş
oysa kurtuluş
ucunda soruların!

NANAY NENE

■ **ALİ FUAT KARAÖZ**

Ali Akgün'e…

Hey gidi Nanay nenem hey!

Sen ki ne kadar vicdanlıydın, düşmanına bile… Dayım da sana çekmiş derlerdi.

O davranışın ne muhteşemdi öyle, bunlar böyle midir? Bu kadar yaşanandan sonra seninle kıyaslamak… Yetmiyor mu sözcükler, değil sen, ağayla bile…

Ağa… Dayımın can düşmanı dayı…

Ne biçim yapmıştın ama onu o gün. Dersini aldı mı? O kadar becerikli olsa zaten öncekiler yaşanmaz mıydı? Ne mi anlar iyilikten, kendini beğenmiş, nasipsiz…

Hani, ne güzel olmuştu Nanay nene…

O gün dayım ile ağa dağda karşılaştıklarında uzun atışmalardan sonra tutuşmuşlar kavgaya. Geldi ha, gitti ha, boğuşmuşlar epeyce. Sonunda ağayı yuvarlamış tepeden aşağıya. Kolunu, kaburga kemiklerini kırmış. Hak etmiş mi? Acıdan kıvranırken inleyişi, kan kusturdukları gibi değilmiş. Ne de olsa can tatlı…

Nanay nenem köyde duymuştun olan biteni. Duyarda durur musun? Hemen yola revan olmuştun. Ne de olsa yörenin tek kırık çıkık ustasıydın, aksi hali yakışır mıydı sana, kimsenin aklına bile gelmezdi tersini yapacağın. Zaten başkaları ne der diye hareket etmez, vicdanını dinlerdin her zaman.

Can düşmanının evine girince önce sessizlik oldu değil mi? Konaktakiler içten içe kinle bakmışlardır, bazılarının içinde fırtınalar kopuyor muydu? Yoksa gözleri her şeyi ele mi veriyordu, gizlemeye gerek duymadılar mı? O durumda belli mi olur Nanay nene! Neyse ki saldırmamışlar sana, ne de olsa ihtiyaçları vardı.

Nanay nenem dayımın kırdığı kemikleri düzeltmek için neler yaptın, kaburgalar için çok uğraştın mı, ağanın yattığı odada çok yoruldun mu? Kırık kemikleri usta ellerin hemencecik yerine oturtuvermiştir. Su, sabun, ak bez istedin mi düşmanlarından, verdiler değil mi? Sarıp sarmaladın onu, hasta yatağına uzattın nazikçe. İşini bitirdikten sonra giderken kapının önünde durup geri döndün. Hınç ve minnetle bakan ağanın gözleriyle karşılaştığında gözlerin, içini döktün hiç hesapsız: Ağa ağa, ben buraya yörenin tek kırık çıkık ustası olarak geldim. Oğlumla mücadelen başka! Bana şükran duygunla bu meseleyi karıştırma, o ayrı bu ayrı!

Yutkundu genç adam, hüzünlü, dalgın gözleri tavana bakıyordu, içinde fırtınalar kopuyor, eski zamanlara tarifsiz bir özlem duyuyordu. Ah ne olurdu…

Nanay nenem diye iç geçirdi yatağında bir kez daha. Toparlandı düşmana inat…

"Böyle şey mi olur?" diyen avukat karşısındakine bakıyordu o sıra. Öfkesini belli etmemeye çalışıyor, ne zamandır umutsuzca direniyor, olan biteni kabullenemiyordu. Gözleri çakmak çakmaktı, her yanını ateşler basmıştı sanki.

"Ama ama bu yaptığınız Ortaçağın engizisyon mahkemelerinin yaptıkları… Bu zamanda böyle şeyler… Cadı avına çıkmış gibi, olacak şey değil!"

"Avukat Bey, neden bahsediyorsunuz siz? Yasada bunun yeri var, siz ne biçim hukukçusunuz?"

"İyi de yüzbaşım, bunun farklı yolları var, ille de bu şekilde yapmak hangi vicdana sığar? Bir hücreye kapatabilir, ne bileyim başka türlü yapabilirsiniz, illa ki ortalık yerde böyle…"

Sesi sert çıkan komutanın nevri döner gibi oldu. Bu avukat bozuntusu neden bahsediyordu, işini ondan mı öğrenecekti. Sınırı aşıyordu, buna da dersini vermek, haddini bildirmek zorunda kalabilirdi.

"Hayır," dedi kahredici bir sesle. Kendinden o kadar emin, o kadar muktedir bir edayla söyledi ki ötedeki bazı erlerin içine soğuk su serpildi. Yatağın her iki tarafında, kapının önünde, koğuşun ötesinde berisinde adeta işgal ordusu gibi her yerde donuk, tepkisiz, robot gibi duruyor, hiç ses çıkarmıyorlardı, çoğunun gözü avukatın üzerindeydi.

Koğuştaki diğer hükümlüler yenik bir ordunun neferleri gibi bir kenara çekilmişler, olan biteni sessizce izliyorlardı perişan bir halde. Başlarında silahlı askerler duruyordu. Çoğu hükümlünün gözlerine bir şey yapamamanın kahredici hüznü yansıyor, yapılanı kabul edemiyorlardı, yanlış bir hareket onarılması güç, daha kötü sonuçlara neden olabilirdi.

Avukatın cılız karşı çıkışı iyice sönümlendi. Bu şartlarda elinden gelen bir şey de yoktu zaten.

"Ama efendim, bu tarz bir muamele, insan…"

"Yeter artık avukat bey, bu konuşma burada bitmiştir. Sizden mi öğreneceğiz insanlığı, onuru…"

Yüzü ekşidi, gözleri ayrıldı komutanın.

"Bu hükümlü seri bir katil, çok tehlikeli biri, yaptıkları yetmemiş olacak ki koğuştakileri de ayartıyor, mahkeme salonunda yaptıkları unutulmadı, diğerlerinin arasına karışmaması, onlarla hiçbir surette temasa geçmeme-

si gerekiyor. Haberin yok mu, bu konuda mahkeme kararı var, bir avukat olarak karara saygılı olmanızı hatırlattırma bana."

"Size ders vermeye kalkışmak ne haddime yüzbaşım, 'ihtilattan men' konusunu hepimiz biliriz, ama böyle olmaz ki. Hem ders verir gibi hukuktan bahsediyorsunuz, hem de seri katil diyerek kanıtlanmamış işleri gerçekmiş gibi ileri sürüyorsunuz. İlk defa çıkmış bir hükmü keyfinizce böyle uyguluyorsunuz. Benim işim müvekkilimin haklarını korumak, adalet ve hukuk sınırları içinde ona sahip çıkmak... Ölçütüm öncelikle insan hakları evrensel bildirgesidir!"

Yüzbaşı iyiden iyiye sinirlendi, her şeyi kestirip atmak geldi içinden ama zor tuttu kendini.

"İç hukuk," dedi, "iç hukukumuz insan haklarına saygısız mı demek istiyorsun! Baksana seri katili bile hala besliyoruz. Kim bilir, bilmediğimiz başka hangi masum insanların, askerimizin canına kıydı, barikatların ardında Çiğli'de, Tariş'te, Çimentepe'de…"

Döndü yatakta yatana baktı. Çıkık elmacık kemikleri ile bir deri bir kemik, adeta iskelet gibiydi bir zamanların tığ gibi delikanlısı. Gözaltlarındaki kararmış haleler katman katmandı. Üç numara makine ile kesilmiş saçları, uzamış sakalı ile çizgili pijamaların içinde askerleri izlemeye çalışıyordu belli belirsiz. Hüzünlü gözlerini, sanki eski zamanlardan bir şeyler arar gibi bazen tavana dikiyor, derin derin soluk aldıktan sonra avukata döndürüyordu, en sonunda dayanamadı.

"Boş ver ağabey!" dedi.

Bacakları ve kolları gergin bir halde iyice açılmış, bir zamanlar deli dolu, yerinde duramayan cüssesi ile çarpı işareti oluşturmuştu, sırtüstü yatıyor, doğru dürüst kıpırdayamıyordu bile. Her tarafı kasılmış, kol ve bacakları uyuşmuştu. El ve ayak bileklerini ranzaya bağlayan kelepçeler sıkıyor, sol ayağının kemiğine dayanan kelepçe müthiş rahatsızlık veriyordu ne zamandır. Pis yatağın kokusuna alışalı uzun zaman olmuştu. Israrla giymek istemediği, uğruna o kadar acı çektiği mavi, tek tip elbise yatağının hemen ucuna bırakılmıştı. Başını kaldırmaya çalıştı.

"Buna da dayanırız, nelere dayanmadık ki!"

Gözlerini kapattı, dudaklarını belli belirsiz kıpırdattı.

"Şafak vakti gencecik, en güzel dostlar zamansız gittikten sonra…"

Haziran 2014 ■

ÖTELERDE IŞIĞIN

■ RAHİME HENDEN

I
Kaç iklim ötedesin şimdi?
    Parıldadı taa ötelerde ışığın.
Söyle adını da kurtul
    o isimsiz çocuğun.
Havan mermisi miydi
    ayağını parçalayan;
söyle de kurtul o kimsesiz çocuğun.

II
Masal kahramanları
    çok güçlüdür çocuğum;
tarifi imkânsız
    hayal dünyanda.
Söyle bana,
    baban niye güçsüz?
Masallar parçalanmadı mı?
    Her biri dipsiz kuyu.
Sana çocukluğundan kalma
    yırtık bir resim,
tarih sayfalarından fırlamış Ejderha.

III
Apansız terk ediyor
    gemi rıhtımı...
Ardında kayıklar alabora.
    Sen misin hep uzaklara bakan;
ufkun kızıllığında yol alan gemi?
    Söyleme bana utangaç olduğunu.
Kaç seyre daldın
    çırıl-çıplak gökyüzü?
Öyle susma.
    Konuş hadi.
Özgürlüğü anlatan adamın
    neydi adı?

21.07.2016, Köy ■

ANKA KUŞU

■ YAVUZ AKÖZEL

Hava yine puslu, gri bir sis tabakası, uzaklarda görülen kentin birbiri üstüne abanmış evlerini gizemli bir tabloya dönüştürüyor. Kahırlı, acı veren bir tablo! "Kahırlı ve acı veren" diyorum, çünkü bu koca kentte yaşayan insanların ezici çoğunluğu kıt kanaat geçinen insanlar. Şu, yüksek yüksek binaların dıştan yansıyan görkemli görünümleri de sizleri aldatmasın. Küçücük küçücük odacıklara sıkıştırılmış milyonlarca insan açlığın sınırında korkunç bir boğuşmanın içerisinde insanlıktan çıkıyorlar.

Yine de bu milyonlarca insanın yaşam standartları bizim için kıskanılacak bir durum! Biz, geriye kalan milyonlar, daha da altı, en alttakileri oluşturuyoruz. Şöyle başınızı kaldırıp, kentin dağını taşını dolduran bizim yıkıntılarımıza bakınız! Kentin en dışına dek, uzaklarda görülen yüksek dağların yamaçlarına dek, sel yataklarına, korkunç yarların en uç noktalarına dek ulaşmışız.

Bunları neden yazıyorum ki? Bu bir öykü girişi değil gibi! Ama artık gizli kapaklı bir şey kalmadı! Her şey ortada ve şimdilik herkes kendi hesabına düşene gönlü yatmış gibi görünüyor. Bu olanaksızlıklar içerisinde çırpınan, çaresiz kalan ve acı çeken milyonlarca yüksek binaların ve gecekonduların insanlarının karşılarında en donanımlı lüks içerisinde yaşamlarını sürdüren insanlara, ufacık da olsa bir tepkileri olmuyor! Anlayacağınız, zengin ve fakir, kurt ve kuzu gibi değil, kardeş kardeş bir arada yaşıyorlar! Biri yiyor, diğeri de melül melül bakıyor!

Parasızlık ve kimsesizlikten, zar zor girmeyi başardığm üniversiteyi bırakmak zorunda kaldım. Şimdi yana yakıla iş arıyorum. Doğrusu babam öldükten sonra, beş nüfuslu ailemizin tüm yükü benim üzerime kaldı. Esmer olduğum için değil, Roman olduğum için iş bulamıyorum. Sahi benim Roman olduğumu nerden anlıyorlar? Bunu bir çözebilsem! Hayır, hayır! Bu sadece kurguladığım bir kuruntu bence. Ama garsonluğa bile razıydım. Şöyle tepeden tırnağa beni süzen patron düşündü, düşündü, sağa sola döndü, alttan üstten aldı, çarptı, böldü sonunda "hayır!" dedi! Peki buna ne demeli?

İçimde bir kuş, bir serçe kuşu çırpınıyordu. Bu çırpıntı giderek büyüdü, büyüdü, kocaman kanatlarını çırpan bir Anka kuşuna dönüştü. Anka kuşu, uzun kış gecelerinde sobanın etrafına sıra sıra dizilip de ninemin anlattığı ve yalvararak tekrar tekrar anlatmasını istediğimiz o 'mest' olduğumuz masaldaki kutsal kuştu. İnsanları sırtına alıp, kocaman kanatlarını çırpa çırpa, açlığın, yoksulluğun olmadığı, oyuncakların, her türlü yiyeceğin hatta çikolatanın bile istemediğin kadar bol olduğu mutluluğun ülkesine uçurup götürüyordu. Orada, bütün bir kış boyu soğuktan titreme, ev kirası, dayak, babaların işsiz kalması, elektrik, su faturaları yoktu. Üstelik o ülkede biz Çingenelere de oldukça değer verirlermiş. Babam orada hemen iş bulabilir, eve her gün gülücükler saçarak ve dilediğimiz her şeyi alarak gelirmiş. Üstelik, artık ne bize ne de anneme tek fiske bile vurmazmış! Yalnız o ülke çok çok uzaklardaymış. Anka kuşunun yemek gereksinimini karşılamak için tonlarca et ve suyu kanatlarının köşeciklerine yüklemek, sonra da 'gak' deyince et, 'guk' deyince de su vermek gerekirmiş!.. Ninem böyle anlatıyordu. Ama bizde Anka kuşuna verecek ne et ne de su vardı. Aradan yıllar geçti... Sürüne sürüne, ama o çocukluk yıllarımıza özgü güzel düşlere yata yata bugüne dek geldik!

Evet! havanın puslu olması yetmiyormuş gibi aynı zamanda soğuk! İnsanı iliklerine dek donduracak bir soğuk yani. Kentten böylesine uzaklaşmama ve bu soğuğu iliklerime dek duyumsamama aslında otobüs beklerken başımdan geçen bir olay neden oldu. Anlatayım:

Aralık ayını da geride bırakıp kapkara bir ocak ayını, hep birlikte, yani biz, zar zor geçimini temin eden insanlar kapıda, anlatılması güç bir acı ve ümitsizlikle karşılıyoruz! Gerçekten de kapkara bir aya ve tamamen umuttan soyutlanmış bir yeni yıla giriyoruz. Acı ve ümitsizlik dolu bir yeni yıl! Daha şimdiden gökyüzünde, rengarenk parlak ışınlar, göz kamaştırıcı yıldızlar saçan hava-i fişekler, birbiri ardı sıra patlıyor.

Bu bana zevk değil, keder veriyor. Demek ki diyorum, "Bir yıl daha boşu boşuna, bir yıl daha çaresizlik ve acılarla.. Üstelik öğrenimini de yarıda bırakmış olarak! Geldi ve geçti!"

Ama içimde ekolaşan bir ses şöyle konuşuyor benimle:

"Haydi, haydi. Bu kadar karamsar olma" diyor!" Güzel şeyler olacak, çok güzel şeyler! Bugüne bakıp da yarın için kesin yargılara varma! Yanardağlar aniden patlayıp, püskürmüyor mu?"

Ekolaşan bu ses çok uzun sürmüyor. Şöyle geçmişe dönüp bakıyorum, şu bas bas bağıran karanlığın bizde uğrattığı yıkımlara dönüp, bir yol bakıyorum!

Her acıya ve soruna, asla pabuç bırakan cinsten

değilimdir! Neşeli türküleri severim! Gönlümü ferah tutmak için uzun havalara, mayalara ve "beklerim her gün bu sahillerde" gibi hüzünlü şarkılara yan çizer, gidip mastikanın, çifte tellinin yanına demir atarım.

İşte ben ve bizim gibi olanlar böyleyizdir. Unuttum söylemeyi, ben Çingene veya bir başka deyişle Roman'ım. Babam anlatırdı, eskiden bize 'Kıpti' derlermiş ve nüfus cüzdanlarında da 'Kıpti' yazarmış. Elbette ki söylenenlere aldırmıyorum. Roman, çingene veya Kıpti söyledikleri için değil, hayır! Aşağı gördükleri için de değil; iki gözüm önüme aksın, yaşamamız için en ufak bir şans tanımak istemedikleri için gönül koyuyorum.

İnsan hor görülmelere, aşağılanmalara, tepeden bakılmalara, kovulmalara, küfür edilmelere bir yerde katlanıyor ve artık umursamıyor. Bir yerde ekmeği kapabilmek için küfre karşı gülücükle yanıt veriyorsun, kovulmalara karşı sırnaşıklaşıyorsun! Benliğime dokunmuyor mu peki? Elbette dokunuyor! "Katlanmak" ile "benliğine dokunmak" ayrı şeyler olsa gerek. Her kovuluş ve aşağılanmaya bilerek, kendi ayaklarınla gidiyorsun. İçinde bir umut vardır sürekli, güzel bir şey olacak duygusu anlayacağın. Ama her şeye hazırlıklısındır da! Çünkü aslında ne olacağını az çok tahmin edebiliyorsundur! Buna "katlanmaya hazır olmak" denir. Ama kovulduktan, aşağılandıktan sonra ne kadar gülmeye çalışırsan çalış; ne kadar insanı hop hop oynatan türküler söylemeye çalışırsan çalış; yüreğinde bir kan seli akıyor, bir acı şey içini kavuruyor sonra kan seli sanki soğuyan bir lav gibi donuyor, taşlaşıyor, taşlaşan bir kin yumağı oluyor.

Siz dağlardan denize doğru akıp da donmuş lav yataklarını hiç gördünüz mü? Önce kıpkızıl ha bire akmışlar akmışlar, sonra da yavaş yavaş, usulca donup taşlaşmışlar.

Akşam bitişiydi. Güneş, İzmir körfezini tam arkasına almış, tepede bulanık görüntüsü içerisinde görülen Kadifekale'nin hizasında kızılı ağır basan bir renk karmaşası ile batmak üzereydi.

Akşamın ayazı, insanın iliklerini adeta donduruyordu. Otobüs durakları ana baba günüydü. Seyyar satıcılar arabalarına yükledikleri sebze, meyve, plastik eşya, tekstil gibi mallarını son bir hamleyle durakta birikmiş, otobüs, minibüs bekleyen insan kalabalığına satmak istiyordu. Herkeste bir telaş ve bir an önce evlerine ulaşabilmenin sabırsızlığı vardı. Satıcıların birbirine karışan bağırtıları, arabalardan çıkan homurtuyla karışık korna sesleri gerçekten bu kızıl ve bir renkler tayfına bürünmüş akşamın içerisinde insana yine de garipsi bir hüzün veriyordu. Çünkü satıcıların haykırışları titrek ve yalvarıcı oluyor bu soğukta. Onların bu titrek ve yalvarıcı haykırışlarında hemen kentin en sonuna, en ıssız yerlerine atılmış yıkıntı evler ve babalarını bekleyen aç ve perişan çocuklar, çaresizlikle onları avutmaya çalışan anneler gözlerimin önünde görüleşiyor.

On sekiz, yirmi yaşlarında benim gibi oldukça esmer bir bayan, topuklarına kadar uzun kırmızı bir entarinin üzerine dizlerinin hizasında siyah, eski bir manto giymiş; ince, beyaz bir lastikle bağladığı gür, simsiyah saçları neredeyse belinin hizasında. Bizim tarzda yani, alacalı bulacalı giyinmiş olmasına karşın, (biz çingeneler, alacalı bulacalı canlı, parlak renkleri çok severiz!) endamı, güzelliği tüm ilkelliklerini örtbas etmeye yetiyor da artıyor bile. "Roman" olduğu her halinden belli. Gözgöze geldik. Gülümsedim. Tam o sırada yanına sokulan 15-16 yaşlarında yine Roman olduğu adeta paçalarından akan genç, bayana yaklaşarak usul usul bir şeyler anlatmaya başladı, ama genç kız hep omuz silkiyor, başını olmaz gibilerinden yukarı doğru kaldırıp indiriyordu. Elinde taşıdığı tıka basa dolu poşetle beraber sürünürcesine gencin yanından bana doğru üç-beş adım attı, ama genç, bir kez bayanın başına dolanmıştı ve rahat bırakmaya hiç de niyetli değildi.

Durakta bekleşen kalabalığa hiç aldırmadan bayana daha da yaklaşıp, sigarasını yere attıktan ve diğer elini de cebinden çıkardıktan sonra, kızın bileklerine yapıştı. Kızın bir elinde tuttuğu tıka basa dolu poşet yere düştü, bileğini kurtarmak istediyse de oğlanın iri, güçlü, bir pençeyi andıran elleri buna izin vermedi.

— Hadi gel, eve gidiyoruz!

— Hayır, gelmiyorum!

— Geleceksin!

— Ben kendi yoluma gitmek isterim!

— Eve gel de bunları kendin söyle!

— Nedenmiş o? Her zamanki gibi değil mi? Sabahın köründe düş yollara, taaa gecenin körüne kadar çalış, son kuruşuna kadar getir ver! Gecenin körüne kadar çalıştığım yetmiyormuş gibi, bir de evde de yatağı boylayana dek eşekler gibi hizmet et. Yetti artık arkadaş, ben yokum, benden buraya kadar!

— Anne, iki gözü iki çeşme, yatakta hasta yatıyor. Baba, hiç kimseyle konuşmuyor, lal oldu, lal! Ya ufaklıklar? Gel de gözlerinle gör, acınacak durumdalar!

— Anne çok mu hasta? Ya Bayramşah? Salih?

— Anne çok hasta valla. Bayramşah ve Salih tam perişan oldular senin yokluğunda! Her şey sana bağlı Gülendam! Her şey sana bağlı! İstersen gelme!

Kalabalığın içerisinde, olaya kulak verip izleyenler tartışmanın bir rahatsız etme, sürtünme olmadığını çok geçmeden anladılar.

Başı örtülü, elli yaşlarında gösteren bir bayan yanındaki aynı yaşlardaki bir başka bayana 'Çingene

ama güzel!' dedi. Yanındaki bayan da 'güzelliğine güveniyor, evden kaçmış herhalde' diye yanıtladı onu.

'Ah bu kışın ayazında evden mi kaçılırmış? Tam geri zekalılık yani' diye, bir başka bayan kafasını uzattı duraktaki akşam ayazının bu ayak üstü muhabbetine.

Kafasını uzatan dördüncü başörtülü, yine elli yaşlarında gösteren uzun karga burunlu, kısık gözlü, cırtlak sesli bayan, 'Amann, kaçarsa kaçsın! Alt tarafı 'bir çingene değil mi, çene yormaya bile değmez' ayol şunların kılıklarına, bir baksanıza!' O sırada gelen otobüse durakta bekleyenler en önce binmek için saldırıya geçti, kadınlı erkekli, çoluk çocuklu, bebekli bir insan yığınağı birbirlerini ezmeye, iteklemeye başladılar. Haydi gelsene sonra yer kalmayacak diye üsteleyince dayanamayıp yanlarına gittim. Kimsenin kuyruğa girmeye, beklemeye tahammülü artık kalmamıştı. Delikanlı, Gülendam'ı otobüse doğru çekmeye çalışıp 'haydi' dedi.

— Arkadaş rahatsız etmesene bayanı. Hem bileğinden tutmuşsun, ne hakkın var böyle hırpalamaya?

— Sana ne? Senin üstüne vazife değil! Çek git yoluna!

— Sen bayanı rahatsız etme, bileğini de bırak öncelikle. İşte o zaman ben de yoluma çeker giderim!

— Bileğini tuttuğum bayan, benim bacım!

— Neyin olursa olsun! Böyle bileğini tutmaya, sıkıştırmaya, zorlamaya, zorla otobüse bindirmeye çalışmaya hakkın var mı?

— Amma da kafa ütüledin ha birader! Bu bayan benim bacım diyorum! Kaç hafta oldu eve gelmiyor. İş yerinden de izin almış! Üff...be! neye anlatıyorum ki?

O sırada otobüs tepeleme dolmuş ve zar zor kapılarını kapatıp hareket etmişti. Ama yine de durak hınca hınç doluydu. Sanki otobüs gelmemiş ve tıka basa yolcu yüklenip gitmemiş gibiydi. Akşam, yerini giderek ayazı daha da keskinleşen bir geceye bırakıyordu.

Durağın önüne tezgahını kurmuş olan simitçi bir yandan arta kalan simitlerini ara sıra üşümüş, çok derinlerden çıkan bıkkın sesiyle 'taze gevrek' diye satmaya çalışıyor, öte yandan da bize laf yetiştirmekten geri kalmıyordu:

— Sen ne karışıyon gardaşım? Oğlan bacısını eve götürmeye çalışıyor, sen de tutmuş pişmiş aşa çomak sokmaya çalışıyon. La hevlevela!

— Bayan gördüğüm kadarıyla on sekiz yaşını çoktan geçmiş ve kendi sorumluluğuna girmiş. Gitmez gitmez! Zorla götüremez ya! Hem belki gitmek istemeyişinde bilmediğimiz nedenler vardır?

— Zorla veya iyilikle! O erkek kardeşiymiş duydun ya! Götürmeye de vurmaya da tutmaya da hakkı var. Kızın avugatlığını yapmak sana mı kaldı?

Sözüne devam edecekti ki başımıza üşüşmüş olan ve merakla bu çekişmenin sonunun neye varacağını ilgiyle izleyen kalabalığın arasındaki altmış yaşlarında kelli felli, gri fötr şapkası yine aynı renk ipek atkısıyla emekli bir bürokrat görünümündeki bey:

'Elbette ki tutar' deyip, bana hainceye baktı ama ortaya konuştu. Sonra bacısının bileğini hâlâ bırakmamış olan delikanlıya dönüp:

— Bırakma evladım, gerekirse iki de tokat at, kızkardeşini al ve eve götür!

Sonra Gülendam'a dönüp:

— Kızım eve git eve! Bak, güzelmişsin de! Vallahi kaparlar, kaparlar!

Delikanlıyı bu otoriter ses daha da yüreklendirdi ve bana doğru hainceye bakarak, beye yanıt verdi:

— Evet, bey amca! Gerekirse döverim de. Bacım değil mi? Evet, gerekirse döverim de!

Kalabalıkta karmaşık sesler çıkıyordu. Kimi dövebilir, kimi dövemez diye düşünce belirtip, ne kadar bilge olduklarını gösteriyorlardı.

Yaşlı bir bayan:

— Bıraksın bayanı ayol! Gitmez gitmez... Zorla güzellik olur mu, diye kestirip attı.

Bir başka yaşlı bayan:

— Kötü yola düşebilir diye, işaret parmağını sinirli sinirli sallayarak itiraz etti.

Elindeki şemsiyeyi baston gibi kullanan sinek kaydı tıraşlı, ince bıyıklı düz siyah saçlarını biryantinle adeta zamklamış, kırk yaşlarında bir bay:

— Ben böylelerini çok gördüm! Hırsızlık, gizli zina, kaptı kaçtı! Her şey beklenir bunlardan, bu çingeneler yok mu? Ihı .. ıhı.. Belki de bu yaptıkları bile rol, polim!

Adam resmen açıktan açığa tüm zehrini kusarak, bizlere hakaret ediyordu. Artık bu kadarı fazlaydı. Karşısına dikilip:

"Senin yaptığına resmen terbiyesizlik denir" diye adama yumruklarımı gösterdim. Hiçbir şey olmamış gibi nikotinli dişlerini açığa çıkaran ukala bir sırıtışla kalabalığın arasına karıştı.

O sırada gelen otobüsü gören kalabalık, bizi bırakıp itişe kakışa otobüse saldırıya geçince, Gülendam, ben, delikanlı bir de simitçi kısa süre baş başa kalmış olduk böylece.

Şemsiyeli adamla tartışıp ardından da yumruklarımı gösterdiğimi Gülendam'ın kardeşi görmüştü.

Delikanlı bana dönüp, 'Sen de bizden misin be abe? Yani Roman?' diye ezik ve ürkek bir ses tonuyla sordu. Sonra, 'kusura bakma be abe! Yani benzettim de!' diye, yutkunarak biraz da mahcup konuşmasını sürdürdü.

O bana haince, hırsla bakan genç gitmiş, aniden yerine mahzun, çaresiz bir çocuk gelmişti.

“Annem hasta, çocuklar perişan, odun yok, ekmek yok, Gülendam’ı götürmem gerek!” diye bir mırıltı şeklinde usulca konuştu.

“Ben de Roman’ım“ dedim. ” Bir kilometre uzaktan bakan bile ne olduğumu hangi milletten olduğumu hemencecik anlar!“ Birazcık da şakayla karıştırıp, yumuşak, sevecen bir tonla söylemiştim!

Araya Gülendam girerek, yalvarıcı bir ses tonuyla:

— Abe be. Bak sen de bizdenmişsin, zaten ilk gördüğümde anlamıştım. Bak ben kardeşimden büyüğüm, yine de erkek olduğu için bana hükmetmeye çalışıyor… Söyle de beni eve götürmeye kalkmasın! Gitmem!

— Peki gideceğin, kalacağın yerin var mı?

— Var! Uzundere’de bir gecekondu odası. Kardeşim tanır onları, Fatmagül’ün ablaları yani. Bir odasını bana verdiler ucuza. Dönüp Gülendam’ın kardeşine:

— İşde duydun! Evi de varmış. En iyisi sen şimdi…

Genç ne söylemek istediğimi henüz son sözcükler ağzımdan dökülmeden anladı ve karşı durdu:

— Hayır abe be.. Şurdan şuracığa gidersem namerdim! Bacım eve gelecek, annem hasta!

Aslında ben da Gülendam’ın eve gitmesini, annesine, babasına, kardeşlerine kol kanat germesini istiyordum, ama sakıncalar da görüyordum. Gazetelerde, okuyor, televizyonlarda gözlüyorduk:

“Kızını zorla pazarlayan hain anne suç üstü yakalandı.!”

“Çocuklarına zorla hırsızlık, kaptı kaçtıcılık yaptıran baba yakayı ele verdi vb.”

Gülendam’a dönüp, ”Gülendam bak, annen hastaymış, küçük kardeşlerin de perişan! Sakıncası yoksa git eve, ha?” diye usulcacık kulağına fısıldadım.

Annesinin hasta, kardeşlerinin de bakıma muhtaç oluşları gerçekten Gülendam’da daha ilk duyduğunda bir etki bırakmış, onu bir ikilem içerisine sokmuştu. Şimdi de benim üstelemem ve anımsatmam üzerine, yanıt vermeden, direnmeden başını öne eğip sessizleşti.

Yine de huzursuzdum. İçimdeki bir ses ‘Sen de git‘, gözlerinle gör ki huzura kavuşasın, diye fısıldıyordu. Ama asıl bu değildi beni gitmeye zorlayan neden… Gülendam’daki bir giz, içime ılık ılık akan bir iksir, beni ona doğru sürüklüyordu. Ona doğru koşan bir coşku, sevinç hemen oluşmuştu içimde!

Gülendam’da kendime ilişkin bir şeyler yakalamıştım. Mutlaka yaşamını da görmek istiyordum. Mutlaka kendime ilişkin acı fakirliğimin yankısını onların bu otobüs durağına dek yansıyan fakirlikleriyle karıştırıp yoğurmak istiyordum. Ondaki bu küçücük isyan korunu, içimde kıvılcımlanan sessiz isyanla birleştirip müthiş bir aleve dönüştürmek istiyordum.

Gencin de duyacağı tonda: ”Kabul ederseniz ben de gelip ailenizle tanışmak isterim!“ dedim ve sorgulu gözlerle iki kardeşin gözlerinin içerisine baktım!

Tepeleme birbirimizin üzerine abanarak gidiyoruz. Bir bakıma da iyi oluyor. Üşümemiz geçti, ısındık. Otobüs her durduğu durakta biraz daha hafifliyor. Sonunda kentin son evlerini de geride bıraktık. Karanlık iyice çöktü, sessiz bir gecenin içerisinde otobüs bir durup bir kalkıp tıslıyarak gidiyor. Düz yoldan sola kıvrılarak uzun bir sırtı tırmanıyoruz, yamaç olduğu gibi iğreti yapılmış gecekondularla

dolu. Pencerenin buğusunu silip bu yarı karanlık, paslı ışıklarla aydınlanmaya çalışan garip yıkıntılara bakıyorum, yolların kenarı su birikintileriyle dolu ve otobüs birikmiş suları savurarak yoluna devam ediyor. Ara sıra balçıklara batmamak için sekerek yürümeye çalışan insan siluetleri karanlığın içerisinde bir hayalet gibi görünüp yitiyorlar. Yıldızsız soğuk ve karanlık gökyüzüne bakıyorum. Kentin bir ucunda, dağların ardına gizlenmiş bir gecekondu yığınağı! Ne zaman gelmişler? Ne zaman kondurmuşlar? Sonunda otobüsten iniyoruz. Gülendam bana bakıp gülümsüyor.

"Evimiz hemen şu yolun kıvrımında" diye eliyle çamurlu sokağın sonunu gösteriyor. Evlerin hepsi birbirine benziyor, öyle iğreti ve iniltili. Çıtı çıkmayan bir sessizlikte ve yorgun düşerek gecenin karanlığına yaslanmış. Sokaktaki bozuk lamba pır pır yapıp, bir yanıyor, bir sönüyor ve çamurlu yolun öbür ucunda, beş altı tane sokak köpeği, kuyruklarını apış aralarına sıkıştırmış hırlaşıyorlar.

Ev gerçekten soğuk. Gülendam'ın babası benimle toka yapıp, merakla beni incelerken, bir yandan da çatırtılarla kırdığı sebze ve meyve kasalarını, iğreti kurulmuş bir saç sobaya tıkmaya çalışıyor. Dört beş yaşlarında gösteren ve her haliyle de ikiz oldukları belli olan biri kız diğeri oğlan iki sevimli çocuk, bana yabansı yabansı, simsiyah gözlerini dikerek ürkek ve merakla bakıyorlar. Köşede, pencerenin dibindeki divanda hasta yatan anne, kızını ve beni görünce doğrulup kalkıyor; hâlâ güzelliğini yitirmemiş yüzünde içleri ferahlatan bir tebessüm ve mutluluk dolanıyor.

Yanan soba, odanın soğuğunu bir parça olsa da kırıyor, sonra Gülendam annesinin duldasına oturup, ellerini tutuyor, saçlarını okşuyor ve yüzünü, yüzüne sürüyor!

Pencerenin kenarına gidip perdeyi aralıyorum. 'İçimden artık gitme zamanı geldi' diye düşünüyorken, Gülendam'ın babası: 'Bu soğukta yollara düşüp de rezil olma, hem bu saatten sonra otobüs de olmaz! istersen bu gece burada kal evladım' diye üsteliyor. Yanıt vermiyorum. Dışardaki karanlığı ve uğuldayan soğuk rüzgârı dinliyorum. Derinlerden gelen bir çocuk ağlaması rüzgârın uğultusuna karışıp yitiyor.

Gülendam, gözlerimin içine bakıp "gitme!" der gibi oluyor! Yüreğindeki bu fısıltıyı, yüreğimde duyuyorum. Sonra çocukları usulca yanıma çekip, ıştahla yanan sobanın yanında, dizlerimin dibine oturtuyorum. Ve başlıyorum anlatmaya. Anlattıkça coşuyorum ve sıcacık, masmavi bir gökyüzünde, mutluluğun ülkesine doğru uçuyoruz. Anka kuşuna "gak" dedikçe et, guk dedikçe de "su" veriyoruz! Bayramşah ve Salih ile beraber. ■

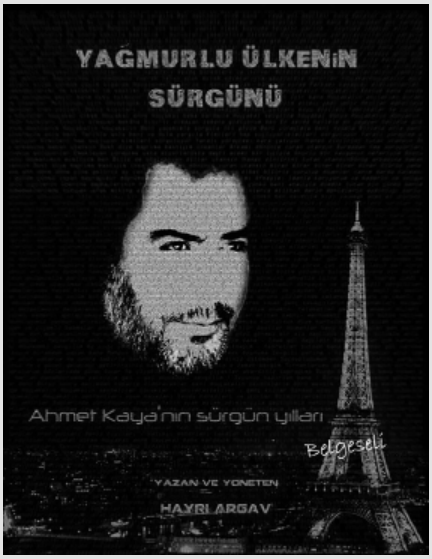

■ SÖYLEŞİ: MEHMET KAYA

O bir yazar... O bir yönetmen... O bir senarist... O bir pedagog... O bir... O bir...

Onu tanıtırlarken öyle meziyetli birisi olduğunu söylememişlerdi... Siyasi bir kimliği olduğunu tahmin edebilirdim ama ya diğer yanları? Örneğin sinemacı yanı? Ahmet Kaya Belgeselini yapmıştı... Yoğun olarak Avrupa ve Türkiye'nin çeşitli kentlerinde gösterilmişti... Mültecilere yönelik çalışmaları... Yazar yanı? Sahi yazarlığı.... "Güneş Doğmadan Asılmak" adıyla yayınlanmış bir romanı olduğunu biliyordum; öğrendim ki birçok kitabı var, sonra çocuk öyküleri, senaryo yazarlığı... Son dönemde bir araştırma kitabının yayınlandığını duydum: "O Şafağın Atlıları - 12 Eylül İdamları" Adından da anlaşılacağı üzere 12 Eylül darbesi sonrasında idam edilenleri araştırıp yazmıştı...

Sinemacılığıyla, sürgündekilere ilişkin çalışmalarıyla, kitaplarıyla üretken ve değerli bir dost oldu benim için... Her karşılaştığımızda, görüştüğümüzde kendisiyle söyleşmeyi istediğimi ama bir türlü bunun gerçekleşmemiş olmasından dolayı başta kendime kızdığımı söylüyordum, O da "daha zamanımızın olduğunu" söyleyip geçiştiriyordu.

Geçtiğimiz günlerde Hayri Argav'la bir söyleşi fırsatı yakaladım...

Ben sordum o yanıtladı...

Ve ortaya bu söyleşi çıktı...

YÖNETMEN HAYRİ ARGAV:

“Sürgünlük insan hakları sorunudur...”

GÜNEY: Çok klasik olacak ama, bize Hayri Argav'ı tanıtır mısınız? Sürgünden başlayalım isterseniz... Önce Dersim göçmenliği, ardından Elazığ ve İstanbul Sanırım “sürgün” yaşamınızın önemli bir parçası...

HAYRİ ARGAV: Sürgünden başlayalım: Dersim sürgünlerinden değilim. Kadın, çocuk bütün çevre köylüler düz bir arazide toplatılmış. Türkçe bilenler beyaz bayrağın, bilmeyenler kırmızı başların altında gitmiş. Baba tarafım Türkçe bildiği için katliam ve sürgünden kurtulmuşlar. Annem 10 yaşında iken katliamın tanığı olmuş. Günlerce aç-susuz halde dağlarda meşelikler içinde saklanarak kurtulmuşlar. Yakın akrabası Çavuş Kamo'un öyküsü beni derinden etkilemiştir: Askerden yeni gelişi, yakışıklılığı, üstünde kimsede olmayan ceketi, ölüme götürülüşü, sözlüsüne verilmesi için cebinden çıkarıp annesine verdiği askerlik fotoğrafı ve küçük yuvarlak bir aynası...

Babamın dedesi -tahminen 1880-1890 yıllardabugün Bingöl sınırları içinde bulunan Cunan'dan Dersim'in iç kesimlerine göç etmişler. Ben burada adı Ermenice Sıvcoğ, Zazaca Şıhso, Türkçe Burmageçit olan köyde doğdum. Dersim'de tarıma açık az sayıda bölgelerden biridir doğduğum köy. Urartular gibi Çarsancak Beyleri'nin de Dersim içindeki son yerleşim yeri bu köy ve çevresidir. Ayrıca bu aynı yerde Ermeni kültürünün çok taze ve derin izleri var. Ermeni kimliği ailemizin bir yarısını oluşturur.

Köyün yanı başında Munzur akar. Sakin ve yeşil haline de dağları önüne katıp da sürükleyen hırçınlığına da tanık oldum Munzur'un. Rüyalarım bu köyde oluşmaya başladı. Öğretmenim babaannemdi. -Her ne kadar sonradan onun dağlar, ırmaklar, Güneş-Ay-yıldızlar üzerine anlattıklarının hiç birinin doğru olmadığını öğrendim ise de, o benim hep öğretmenim olarak kaldı.- Hem de büyük bir öğretmendi. Dünya ile ilgili ilk bilgileri ondan duymuştum: “Mazgirt Dağları'nın arkasında dünyanın düzlüğü başlıyor. Orada küçük bir tümsek bile yoktur. Günlerce, aylarca gidiyorsun dünyanın düzlüğü hiç bitmiyor. Sonra karanlık başlıyor; gözün gözü görmediği zifiri bir karanlık. Gidenlerden hiç kimse dönmemiş bir daha. O nedenle dünyanın ucunu ve sonunu gören yok...” Kardeşi Memli'nin eşkıyalığını, mavzerini nasıl kullandığını, karısı Bese'yi beş yerinden nasıl bıçakladığını... Çarsancak Beyleri'ne nasıl gelin gittiğini ve ilk eşinin ölümünü... Beş yaşı dünyamı babaannemin bu öyküleri besledi. O hem Ermeni hem de Dersim katliamını yaşamıştı. Biraz büyüyünce onun ağzından dinledim bu iki büyük trajediyi. O Munzur'un ne çok kadın ne çok çocuk cesedi taşıdığını...

GÜNEY: Gençliğiniz Dersim'de mi geçti.

HAYRİ ARGAV: Hayır. Elazığ'a taşındığımızda 5-6 yaşlarındaydım. Liseden sonra da Elazığ'dan ayrıldım. Yıl 1978 idi. Yüksek tahsil-siyasi çalışmalar iç içe geçti. 12 Eylül dönemiydi: Yeni öğretmen olmuştum; tutuklandım. Beş yıllık bir tutsaklık döneminin ardından İstanbul'da gazeteciliğe başladım. '90 yıllarda iki kitabım arka arkaya toplatıldı. 7 yıl 8 ay ceza aldım. Yeniden cezaevine girecektim. Birçok yazar ve aydın gibi Avrupa'da bir sürgün olarak buldum kendimi. 20 yıl gidemedim. Bugün 22. yılındayım sürgünlüğümün.

GÜNEY: 12 Eylül dönemi... İşkence ve cezaevi yılları... Biraz bu süreçten bahseder misiniz?...

HAYRİ ARGAV: 12 Eylül Askeri darbesi büyük bir terör estiriyordu: Yoğun baskı ve tutuklamaların yanı sıra daktilo, teksir makinası gibi yazı ve baskı makinalarının evlerde bulundurulması da yasaklanmıştı. Bir taraftan siyasi bir çalışma içindeyim. Bozuk bir teksir makinamız vardı. Zor durumda elden geçirip kullanabiliriz düşüncesiyle saklamak için onu sendikacı bir arkadaşımla birlikte Erciyes Dağı'nın eteklerine götürdük. Karlı bir kış gecesiydi. Yakalandık. Yoğun bir şiddet ortamı yaşadık. Gece çok karanlıktı. Acımızı, çığlıklarımızı öylesine öttü ki gece, Erciyes bile duymadı. Ve soğuk. Ben aranıyordum. Ama kalkıp gitmemizi istediler sonra. “Yanlış adam yakalamışız” türünden... Bu yöntemler o zamanın bilinen

ölüm tuzağıydı. Bütün gücümüzle şiddete dayandık; yerden kalkmadık. Falakada patlamış kanlı ayaklarımızla yalın ayak saatlerce yürütüldük sonra...

Kayseri Ulaştırma Taburu'da ve sonra da Zincidere Askeri Cezaevi'nde (Cezaevi binası 4 Katlıydı. Bodrum ve 1. Kat işkence ve sorgu yeriydi) yoğun işkenceler yaşadık. Gözbağımla cezaevi koğuşuna atıldığımda aradan 6 ay geçmişti. Üstelik felç olmuştum; kollarımı hareket ettiremiyordum. Bir buçuk yıl boyunca arkadaşlarımın desteğiyle ihtiyaçlarımı karşıladım.

Cezaevi süreci baskı ve yargılamalarla geçti. 2. Ordu Sıkıyönetim Komutanlığı sahasında bulunduğumuz için Kayseri, Konya, Malatya, Elazığ gibi şehirlere aktarılıp durduk. Konya Dutlukır Askeri Cezaevi'ndeyken iki arkadaşımla birlikte firar ettim. Ne ki, özgürlüğümüz sadece 2 gün sürebildi. 1986 baharında tahliye olduğumda aldığım cezadan 17 ay daha fazla yatmıştım. Sonra İstanbul. Öğretmenlik yapma hakkım elimden alınmıştı. Siyasi çalışmalar, gazetecilik ve yazarlık süreci başladı.

GÜNEY: Sonra Hollanda, Almanya... Avrupa... Almanya'ya göç, Wuppertal'da geçen 20 yıllık bir süreç... Nasıl bir duygu sürgün olmak, nasıl yaşadınız, neler yaptınız? Buradaki çalışmalarınız hakkında biraz bilgi verir misiniz?

HAYRİ ARGAV: Evet göçebe bir süreç. Sürgünlük bir duygu ezikliği halidir bence. O nedenle gezdiğiniz, gittiğiniz yerlerde mutlu olamıyorsunuz bir türlü. Geride bıraktıklarınız yakanızı bırakmıyor. Türkiye'yi terk ederken kendimden utandım, geride kalan çocuklardan, insanlardan utandım. Onlara ihanet etmiş hissini yaşadım. Bu duygu beni hala da terk etmiş değil. İnanıyorum bütün sürgünler için durum budur. Bir sürgün ruh hali. Bu ruh halindeyseniz, parçalanmış bir yaşamın içinde yüzüyorsunuz demektir. Ben Hollanda'ya geldim. Eşim ve kızım Almanya'ya. 2,5 yaşındaydı kızım. Uzun süre birleşemedik. Yıllar sonra Almanya'da bir araya gelebildik ancak. Bu durumdan en çokta çocuklar etkileniyor. Anne ve babalarının peşinden anlamadıkları nedenlerle tanımadıkları dünyalara sürüklenip duruyorlar... Kızım da öyle oldu. Sürgün yaşamı kurmak zordur. Toparlanması zaman alıyor. Bir de içinde bulunduğunuz yaşamının dayattığı gerçekler var; yaşamınızı sıfırdan kurmak zorundasınız. Bir eviniz bile yok. Dil öğrenmeli, iş bulmalısınız. Diliniz olmadığı için oradan getirdiğiniz meslek, yetenek hiç biri işe yaramıyor... Bu ağır baskı altında dil ve ardından pedagoji eğitimi aldım. Ama politik süreç ve yazmaktan da kopamadım. O yıllarda Özgür Politika Gazetesi'nde yazmaya başladım. Onu Tv. programları izledi. Bu koşularda bir de sinema ile tanıştım. Hollanda'da iken senaryo yazmaya başladım. Bunlarla yaşamın içinde olduğunuzu hissediyorsunuz. Hollanda'da tiyatro ve film yönetmeni Willem Kuntjes aracılığıyla sinema ile buluştum. O ve tanıdığı arkadaşlarından hem senaryo hem sinema dersleri aldım. İlerleyen yıllarda W. Kuntjes'in çektiği "De Idioot" (Bunak) filminde yönetmen yardımcısı olarak görev aldım. Almanya'ya geldiğimde sinema çalışmasına daha çok zaman ayırdım. Birçok senaryo yazdım. Sonra çocuklar, iş ve yazma sürecinde ilk yönetmenlik deneyimimi edindim. Kolye - Das Medaillon filmimi çektiğimde yıl 2007 idi.

GÜNEY: Zor ve zorluklarla dolu bir yaşam. Ve bir de sürgünlük psikolojisi. Bütün bunlar üretmeyi zorlamıyor mu?

HAYRİ ARGAV: Bir sürgünseniz ve de bir sanatçı yanınız varsa, sizi besleyen, sizi siz yapan geldiğiniz ülkedeki o sokakların eksikliğini derinden hissedersiniz. Sürgünlük bir şaşkınlık halidir. Girdiğiniz her sokak, her şehir kapılarını ardına kadar size açıyor, ama size yabancı ve soğuk. Aradığınız o insanlar o sokarlar değil gördükleriniz; sizi tanımayan, sizin de onu tanımadığınız sokaklar. Gezdiğiniz, yaşadığınız yer kültürü ve diliyle sizi beslemiyor artık. Bu nedenle kuşatılmış bir yalnızlık içindesiniz hep. Bitmeyen bir mutsuzluk hakim oluyor yaşamınıza. Yılmaz Güney, Ahmet Kaya gibi ünlü insanlar için sanıyorum bu daha ağır bir durumdu. Hiçbir şey yazmamış, okumamış duygusuna kapılıyor insan. Üretemiyorsunuz. Nazım, Yılmaz Güney ve Ahmet Kaya'yı tutsak alan bu koşullar oldu. Üçü de sürgünde fazla üretemedi.

İlk geldiğim yıllarda bir Alman marketine gitmiştim. Bir rafta Buzbağı şarabını gördüğümde kimselere belli etmeden o rafın önünde ağladım. Şişe bana ben ona bakıyordum. Üzüm bağlarının yerini bile bildiğim Elazığ'dan geliyordu o şarap... Otobanda gördüğü TR plakalı TIR'ların peşine takılıp giden arkadaşlar gördüm...

Bunların yanı sıra bir de maddi yaşamın kendisi sizi zorluyor: Dil, iş ve ilişki sorunu... İki ülke değiştirmiştim. İki dil öğrenmek zorunda kaldım. Almanya'da Alman Çocukları Korumu Birliği bünyesinde göçmen anne-babalara pedagoji dersleri, okullarda seminerler vermeye başladım. Pedagoji ham sosyoloji ham da Psikoloji ile ilişkili bir alan. Yazın ve sanat alanında üreten biri için insanlarla çalışıyor olmak, müthiş bir kaynak ve haz; büyük zenginlik katıyor insana. Aile terapisti eğitimi almam bu olanakları daha da büyüttü. Buna karşın, aslında bir sürgün için zorluklar hiç bir zaman bitmez sanıyorum. Çünkü yaşadığı, yaptığı her şey geçiciymiş gibi geliyor ona. Gönlü kavga ettiği, hapis yattığı o topraklarda hep. "Bir gün oralara döneceğim." umudu...

GÜNEY: İlk sorum sürgünlük üzerine olmuştu.

Almanya'da da sürgün bir yaşamınız oldu. Ve siz bir sürgün olarak sürgünlerin örgütlenmesine önemli bir katkıda bulundunuz... Avrupa Sürgünler Meclisi (ASM) adlı örgütlenmenin gerçekleşmesinde emeği geçenlerden birisisiniz... Bu Meclis ve sürgünlerin örgütlenmesi hakkında neler söyleyeceksiniz?

HAYRİ ARGAV: Türkiye'de biri göçertilmiş, diğeri göçmüş iki tip sürgün var. Bunların bir kısmı iç sürgünleri, diğeri de dış sürgünleri oluşturuyor. Avrupa, Türkiye'den sonra Türkiyeli nüfusun en çok yaşadığı yerdir. 1915 Soykırımından sonra Ermeniler, Osmanlı Saray çevresi, sonraki yıllarda komünistler-sosyalistler ve doksanlarda ise Kürtler ve Aleviler sürgün olarak bu topraklara geldiler. Gerçi hala da geliyorlar. Sürgün, Osmanlılardan bu yana süre gelen bir devlet politikasıdır çünkü.

Sürgünlük bir insan haklarını sorunudur. Ve çözüleceği yerde geldikleri ülkedir. Bu nedenle sürgünler sorunu, Türkiye'nin çok önemli sorunlarından biridir. Bu sorunu sahiplenen bir platformun oluşturulması fikri bende 2011 yılında oluştu. İlerleyen süreçte benim gibi sürgün olan arkadaşlarla bu düşünceyi geliştirdik. Kasım 2013 Kasımında 10 ülkeden ve 150 kişinin –kurumlar da destek verdiler- katılımıyla bir sürgünler toplantısı gerçekleştirdik. Avrupa Sürgünler Meclisi böyle oluştu. İyi bir etki yarattı. Başta basın büyük ilgi gösterdi. TESEV, –o zamanlar çözüm süreci tartışmaları yaşanıyordu- AK Parti Hükümeti'nin bilgisi dahilinde bizimle ve sürgündeki kuruluşlarla bir görüşme gerçekleştirdi. Biri Brüksel, diğeri İstanbul olmak üzere iki konferans yaparak sürgün sorununu Türkiye'nin siyasal gündemine sokmak istiyorduk. Maalesef bütün bunların önü dar görüşlü ve bireysel hesapları olan insanlar tarafından tıkandı. Ben de Sürgünler Meclisi eş başkanlığından çekildim. Güçlü bir demokrasi basamağının bu şekilde boğulmuş olmasına hala çok üzülüyorum.

GÜNEY: Sinemaya ilişkin sorulara geçmek istiyorum. Yağmurlu Ülkenin Sürgünü - Ahmet Kaya'nın sürgün yılları isimli belgeseli hazırladınız... Böyle bir belgeselin hazırlanması düşüncesi nereden çıktı? Hazırlığından gösterimlere kadar süreci biraz anlatır mısınız? Beş ülkede yapılan çekimler ve üç yıllık zorlu bir çalışmanın ürünü diye biliyorum...

HAYRİ ARGAV: Aynen dediğiniz gibi. Çekimler beş ülkede yapıldı ve çok zorlu bir çalışma oldu. Ahmet Kaya, Yılmaz Güney gibi yaşamları, sanatları ve güncel tarihsel süreçle iç içe geçmiş insanların belgeselini yapmak zordur. Hele bir de sürgün iseler... Onların o duygularını, yaşadıklarını da anlatmalısınız o belgeselde.

Ahmet Kaya büyük bir sanatçıydı. Hâlâ de öyledir. Belgeselini çekmemde ortak yanımız olan sürgünlük önemli bir rol oynadı belki. Onun yaşadıkları çok daha farklıydı: Her şey çok hızlı gelişti onda. Gözümüzün önünde eriyip gidiyordu. Yaşarken Paris onun için bir mezardı ve nitekim öyle de oldu. O ölünce Türkiye'de bazı çevreler hem günah çıkarma hem de ondan yararlanmak için Ahmet Kayacı kesildi. İki yüzlülüktü bu. Onların Ahmet Kayası, gerçek Ahmet Kaya değildi. Bu durum beni gerçek Ahmet Kaya'yı ortaya koymaya itti. Belgesel fikri böyle oluştu. Türkiye, Fransa, Almanya, Belçika ve Güney Kürdistan'da çekimler yaptık. Yüzlerce saati bulan arşiv görüntüleri edindik. Yaşamında ona eşlik etmiş –başta eşi Gülten Kaya, kardeşleri, yeğeni- insanlarla görüştük. Geniş bir yazılı basın arşivi taraması yaptık. Paris'i, onun gözünden o şehri, İstanbul'u, arandığında saklandığı evi ve terk ettiği evini, stüdyosunu çektik. Bütün bunlar üç yıl zaman aldı. Ortaya çıkardığımız belgeselde Ahmet Kaya'yı anlatabildik mi? Bilmiyorum. Zaman ve tarih bunun yanıtını versin.

GÜNEY: Ne tür tepkiler aldınız? Bazı çalışmalar çok değerli olmalarına rağmen sanki hak ettiği ilgiyi görmüyor, Ahmet Kaya belgeseli hak ettiği ilgiyi gördü mü sizce? İzleyiciyle buluşabildi mi "yeterince"? Neler söylemek istersiniz bu konuda?

HAYRİ ARGAV: Sinema filmlerine oranla belgesellerin izleyicileri daha azdır. Tek seferlik gösterimlerdir çoğu. Günümüzde sinemalarda bir seferlik dışında gösterime giren ticari amaçla çekilmiş belgesele rastlamak çok ender. Bu nedenle Türkiye gibi ülkelerde belgesel yapımlara –TRT gibi devlet kanalları hariç- sermaye yatırılmıyor. Geriye dönüşü olmuyor çünkü. Yağmurlu Ülkenin Sürgünü-Ahmet Kaya'nın Sürgün Yılları belgeseli ticari amaçla çekilmiş bir belgesel değildi zaten. Buna karşın, Avrupa'da yapılan gösterimlerde iyi ilgi buldu. Ama bu gösterimler maalesef Türkiye'de yaygın yapılamadı. Organizasyon işiydi. Bir de ticari amaç gütmediği için...

Yaygın gösterilmese de filmin hak ettiği yeri bulduğu kanısındayım. Ortaya çıkardığımız belgelerle ona yapılanları, ona tuzak kuranları ve hukuk adına ona ceza verenleri deşifre ettik. Biliyorsunuz Öcalan'ın posteri önünde yapıldığı söylenen bir "Berlin Konseri" davası vardı. Mahkeme Hürriyet gazetesinde yayınlanan bir fotoğraftan hareketle ona 3.9 ay ceza verdi. Ama ortada konserin görüntüleri hiç yoktu. Bir yıl gibi bir araştırmanın sonucunda o konserin orjinal görüntülerini bulduk. Yayınlanan fotoğrafların ve o gecede ona atfen yazılan sözlerin hepsinin tam bir kurmaca olduğunu kanıtladık. Ona komplo kurulmuştu. Çünkü Ahmet Kaya, Öcalan'ın Suriye'den çıkarılmasıyla Kürtlerin içinde bulunduğu zor bir süreçte çıkış yapmış, onlara güç ve moral vermişti. Oluşan demoralize ortamın sürmesi için devlet bu

türden çıkışları-sesleri susturmak istiyorlardı.

Bizim belgeseldeki verilere dayanılarak onu "Vatan haini", "Alçak" ilan edenler Paris'teki mezarına gidip önünde timsah gözyaşları dökmek zorunda kaldılar. Bu bakımdan hak ettiği yeri bulduğunu düşünüyorum belgeselin.

GÜNEY: Ailesinin tepkisi nasıl oldu?

HAYRİ ARGAV: Eşi Gülten hanım ve Kardeşi Emine, yeğeni Simge hanım bu belgesele konuştular. Emine abla büyük destek sundu. Gülten hanım uzak durdu sonra. Sonradan ortaya çıktı ki, kendisi de bir başka belgesel hazırlıyormuş. Ve iki de aynı gün gösterildi. Gülten hanımın belgeseli İstanbul'da Lütfi Kırdar Spor Sarayı'nda, bizim belgesel ise Paris ve İstanbul'da küçük sinemalarda gösterildi. İlk defa burada söylüyorum: Gülten hanım bizim belgeselin gösterimini ve cd dağıtımını yasal yollardan engelledi. Dediğim gibi bu belgesel çekilirken yapıcı firma olarak ne Sterk Film Prodüksiyon'nun ne de CD'nin basım ve dağıtımını yapan MİR Müzik'in kar amaçlı düşünceleri yoktu ve olmadı. Ailesinin bu isteği üçerine gösterim ve CD dağıtımı durduruldu. Bunu da anlamak gerekiyor: Ahmet Kaya hakkında en son kararı verecek olan sonuçta onlardır. Bunda bir yanlış ve doğruluk varsa onlara, ailesine aittir.

GÜNEY: Son çektiğiniz "Annemin Saatleri" hakkında neler söylemek istersiniz?

HAYRİ ARGAV: Annemin Saatleri, uzun metrajlı film hazırlığı sürecinde çekilmiş kısa metrajlı bir sinema çalışmasıdır. Çocuk oyuncuların tamamı ilk kez kamera karşına geçmelerine karış, büyük bir başarı gösterdiler. Başrol oyuncusu -henüz 6 yaşında- Sude Sali büyük perpormans sergiledi. Almanya'da katıldığı Film festivallerinde üç ödülle karşılık buldu.

GÜNEY: Sizin başka senaryo çalışmalarınız ve yaptığınız filmler de var... Biraz bahseder misiniz?

HAYRİ ARGAV: Sinema dünyasında ayakta durmak zor. İyi bir senaryonuzun olması yetmez, iyi ilişkilere sahip olmanız da gerekli. Yakın döneme kadar Türkiye'de iyi filmler çekildi. Türkiye'de çok az film devlet desteği olmadan çekiliyor. Dizi sektörü açık, ama sinema değil. Avrupa'da ise durumlar daha farklı: Göçmen kökenli olmanız bazen dezavantaj. İlk filmim Avrupa Birliği ve Almanya Aile Bakanlığı tarafından finanse dilmiş olmasına karşın, son projeler için aynı desteği alamadım. Bitmiş haliyle bekleyen birçok film projesi var. 2015 yılında uzun metrajlı bir film projesi olan "Berlin Nerede?"ye kaynak bulamadım. Sanırım diğer projeleri devreye sokmam gerekecek.

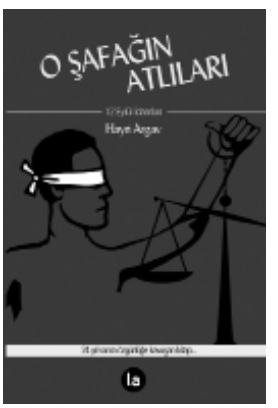

GÜNEY: 2008'de sürgünden memlekete döndünüz... Neler hissettiniz sahi? Hayır, Avrupa Sürgünler Meclisi'nin kurucularından, sözcülerinden biri gibi değil, Hayri Argav olarak neler hissettiniz?

HAYRİ ARGAV: Karışık bir duygu hali; sevinç ve korku. Dönüyorsunuz; bıraktığınız o ülkeye, insanlara dönüyorsunuz. Bildiğiniz sokaklar karşılayacak sizi. İnsanlar, arkadaşlarınız, dostlarınız, ailenizle buluşacaksınız. Korku: Ya o sokaklar, her şey gitmiş, değişmişse? Ya yalnızlığımla yüzleşirsem?... Buruk gitmiştim. Annem Akciğer kanseri olmuştu. Yirmi yıllık özlemimi de alarak son bir kez olsun onu görmek için yola çıkmıştım. Gittiğimde onu bir cemevi morgunda buldum. Bir battaniyeye sarılmıştı. Döndüğümü söyledim ona sessizce. Duydu mu, mutlu oldu mu? Bilmiyorum. Ama ben yıllar sonra ona gitmiş olmanın acısı içindeydim. Çocukken bıraktığım insanların her biri yirmili-otuzlu yaşlarda. Onlarla konuşmaya nereden başlayacağımda zorlandım. Gittiğim İstanbul, gördüğüm insanlar bana yabancıydı. Bir dönem çalıştığım, oturduğum yerlere uğradım. Hiç farkında olmadı, hiç biri beni anımsamadı. O resimlerden çıkarılıp atıldığımı acıyla gördüm. Çok az resim buldum eskiyi andıran, benim tanıdığım ama onların beni tanımadığı resimler... Hüzünle döndüm.

GÜNEY: Dönüş tamamdı da tekrar Almanya'ya gelirken sanırım bir engelleme olmuştu... Tam olarak ne olmuştu, biraz bahseder misiniz?

HAYRİ ARGAV: 2008 yılında katıldığım bir Tv. programında yaptığım konuşma rejimi rahatsız etmiş. Dava açmışlar. Dava ki; suçlamalarını gerekçelendirecek hiçbir şey yok konuşmamın içeriğinde. Buna karşın, dava açılmış. Sürgündeki aydınları baskılandırma politikası. Başka bir şey değil. Havaalanında gözaltına alındım. İfade verdim. Hakkımdaki tutuklama kararı kaldırıldı ve Almanya'ya geri döndüm. Bu soruşturma yıl sonra -2016- 1 ile 5 yıl arası ceza istenen bir davaya dönüştü. "Suç basın yolu ile işlendiği için, aynı suçun 3 yıl içinde işlenmemesi koşuluyla ertelenmesine.." karar verilmiş. Yani üzerimde bir tehdit taşıyorum.

GÜNEY: Yazarlığınıza geçelim... 'O Şafağın Atlıları-12 Eylül İdamları' kitabınız çıktı... Kitabı biraz okurlarımıza tanıtır mısınız...

HAYRİ ARGAV: Kitap iki yıllık bir araştırmanın sonunda, 1994 yılında yazıldı. O yıllarda toplatılma tehlikesi nedeniyle biraz bekletildi. Geç basıldı, ama buna karşın toplatılmaktan kurtulamadı.

"Dönüyorsunuz; bıraktığınız o ülkeye, insanlara dönüyorsunuz. Bildiğiniz sokaklar karşılayacak sizi. İnsanlar, arkadaşlarınız, dostlarınız, ailenizle buluşacaksınız. Korku: Ya o sokaklar, her şey gitmiş, değişmişse? Ya yalnızlığımla yüzleşirsem?.. Buruk gitmiştim. Annem akciğer kanseri olmuştu. Yirmi yıllık özlemimi de alarak onu bir kez olsun görmek için yola çıkmıştım. Gittiğimde onu bir cemevi morgunda buldum. Bir battaniyeye sarılmıştı. Ona döndüğümü söyledim sessizce. Duydu mu, mutlu oldu mu? Bilmiyorum..."

Kitapta yasadışı bir şey yoktu. Onların yasadışılıklarını ortaya belgelemiştim. 12 Eylül Askeri Darbesi 49 insanı idam etmişti. Asıl hedefleri sol siyasilerdi. Bunu kapatmak için sağ ve adli mahkumları da işin içine katmışlardı. Ben de idam edilen 18 Sol görüşlü insanın yaşamını araştırmıştım. Dava dosyaları, aileleri, arkadaşları, avukatları, 1976-1984 yıllarını kapsayan basını ve devlet tutanaklarına dayanarak kapsamlı bir araştırma yaptım. Hatta MGK, Danışma Meclisi, Başbakanlık vb. Kurumların yazışma ve açıklamalarını, aldıkları kararları incelemek için iki hafta kadar Meclis Kütüphanesi'de çalıştım. Buna karşın kitap toplatıldı. Kitap üzerindeki yasak 2013 yılı sonunda kalktı. La Yayınları da 2016 yılı yazında kitabı yenden bastı. Tabii genişletilmiş bir baskı oldu.

O Şafağın Atlıları-12 İdamları, idamları ilk ve en kapsamlı araştıran bir kaynaktır. Kitap birçok belgesele, kitap ve makaleye kaynak olmuştur ve olmaktadır. Kitap yasaklandıktan beri 24 yıl geçti. Sonrasında ortaya çıkan bütün belge ve anlatılar kitabı doğrulamışlardır. Ciddi ve sağlıklı bir araştırma yapmış olmak tabi ki sevindirici.

Sırada 12 Eylül'ün ilk romanı olan "Güneş Doğmadan Asılmak" adlı romanım var. Kitap 1990 yılında piyasaya çıktı ve o koşullarda bir yıl içinde iki baskı yaptı. Yedi bin sattı. La Yayınları onu yeni genç okurlarla buluşturmak için hazırlık yapıyor. Aynı durumda bekleyen 6 da çocuk hikayem var...

GÜNEY: Elbette okurlarımız kitabı alıp okuduklarında daha detaylı bilgilere ulaşacaklardır... Son olarak geleceğe dönük şeyler sormak istiyorum... Yeni projeleriniz var mı? Ben bir Yılmaz Güney belgeseli projeniz olduğunu duymuştum... Bu konuda bir Yılmaz Güney belgeseli yapıldı... 1 Nisan 2016'da bir gala ile gösterime girdi... İzlediniz mi bilmiyorum. Belki bunun üzerine bir şeyler söylemek istersiniz...

HAYRİ ARGAV: Yılmaz Güney belgeseli hazırlığım yok. Bunu birkaç TV programında da sordular. Olay şu: Suna Canan arkadaşım Su TV için bir Yılmaz Güney belgeseli hazırladı. Ben de belgeselin tekstini yazma ve kurgusunu yapma gibi küçük katkılarda bulundum. Durum bundan ibaret.

Son belgeseli duydum. Fakat üzülerek söyleyeyim, hâlâ izleyemedim. Umarım yakın dönemde...

GÜNEY: Yılmaz Güney sineması ile ilgili...

HAYRİ ARGAV: Yılmaz Güney sineması farklı boyutlarda tartışılıyor: Sanatsal, siyasal ve kimlik. Sanatsal açından Yılmaz Güney sineması dünyada kabul görmüş realist bir akımı temsil etmiştir. Öyle ki bazılarının bir dönem için dediği o "lümpen" dönem de dahil. Siyasal etikete gelince; Türkiye'nin toplumsal gerçekliği içinde bundan kopuk filmler yapılamazdı. Bence Yılmaz Güney'in en politik filmi "Duvar"dır. Filme sürgün öfkesi damgasını vurmuştur. Bir sürgün olarak bunu anlayabiliyorum. Aynı ökeyi Ahmet Kaya'da da görüyoruz. Hırçın, öfkeli, ağlamaklı... Salonlara sığmıyor. Yılmaz Güney'de salonlara sığmıyor. Sert konuşmalar, mesajlar. Sürgün öfkesi hepsi. Ülkelerinden sürülmelerine isyandır hepsi.

Son süreçle birlikte Yılmaz Güney sineması için süren bir tartışma da, Yılmaz Güney'in Türk sinemasını mı, Kürt sinemasını mı temsil ettiği... Ben böyle bir ayrımı zorlama buluyorum. Yılmaz Güney hem Türk sinemasıdır, hem de Kürt. Çünkü ikisi de onun yarattığı bu zeminden beslenmiş ve beslenmektedir.

GÜNEY: Sanat ve diğer çalışmalarınızla kendinizi şimdi nerede buluyorsunuz?

HAYRI ARGAV: Babaannemim beni 5 yaşımdayken bıraktığı yerdeyim hala. Dünyanın o "karanlık, giderek zifiri karanlık" olan sonunu çok merak ediyorum. Onun peşindeyim. İnsanlar o karanlığın taa dibini gidip de dönebilsinler diye...

GÜNEY: Söyleşi için teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılarınızın devamını dileriz...

HAYRİ ARGAV: Ben de çok teşekkür ediyorum. Güney okurlarına selamlarımı iletiyorum. ■

SİNEMA VE YÖNETMEN(LER)

■ **TEMEL DEMİRER**

"Sinema insanı bulmak ister."[1]

Sinema…
1895 Aralık'ının son günleri... Her şey fotoğraf malzemesi üretimi yapan Lyon'lu Antoine Lumière'in, Boulevard des Italiens'teki Robert Houdin Tiyatrosu'nda yaptığı hokkabazlık ve gözbağcılık gösterileri ile büyük ilgi toplayan Georges Méliès'nin tiyatrodaki çalışma odasının kapısını vurmasıyla başlar.

Antoine Lumière yaptığı numaralarla herkese parmak ısırtan Méliès'yi saat dokuzda Grand Cafe'ye olağanüstü bir gösteri izlemeye davet eder ama ne olduğunu açıklamaz. Méliès, hayli meraklanarak kabul eder ve dokuzda buluşma noktasına gider. Orada kendisi gibi davet edilmiş seyircilerle birlikte gösteriyi beklemeye başlar.

Gösteri Antoine Lumière'in oğulları August ve Louis'in bir süre önce icat ettikleri ve "cinematographe" adını verdikleri aletle yapılacaktır. Bekleme süresinde karşılarında gerili beyaz perdede ne gibi bir numara izleyeceğini düşüneduran Méliès, birkaç dakika sonra yüzyılın icadına tanıklık edeceğini ve tarihe geçeceklerini nereden bilebilirdi ki.

Ekrana önce Lyon'daki Bellacour Alanı'nı gösteren hareketsiz bir fotoğraf yansıtılınca başta Méliès olmak üzere tüm salon hayal kırıklığına uğrar. Bunun için mi gelmişlerdir? Bunu görmek için mi? Çok geçmeden karşılarında gerili beyaz perdede bir arabayı çekmekte olan bir at son hız üzerlerine gelmeye başladığında gösterinin bundan ibaret olmadığını anlayacaklardır. Perdede ayrıca insanlar yürümekte, arabalar geçmekte, sokağın kargaşası olanca doğallığıyla aksetmektedir. İlk andaki korku ve panik hissi yerini önce şaşkınlığa sonra da hayranlığa terkeder.

Lumière Kardeşler'in 28 Aralık 1895 Cumartesi günü, Paris'in Boulevard des Capucines, 14 numaradaki Grand Hotel'in altındaki Salon des Indiens'te yaptıkları halka açık bu ilk gösteri daha sonra sinema tarihçilerince, XX. yüzyıla damgasını vuran sinemanın başlangıç tarihi olarak kabul edilecektir. Sinemanın tarihi başlamıştır... Lumière Kardeşlerle başlamıştır...

Lumière Kardeşler'e göre sinema yaşamın uzantısıdır, sinema yaşam demektir.

Gerçekten de, her şeyin insan(lık)ın düşlerinde çekilen planlarla, bir mağara duvarına çizilen resimlerle başladı. Rekin Teksoy'un da dediği gibi, Kuzey İspanya'nın Santander ilindeki Altamira Mağarası'nda 1879'da ortaya çıkarılan paleolitik dönemden kalma renkli duvar resimlerinden, Çinlilerin İÖ XI. yüzyıldan kalma, duvara yansıttıkları gölgelerden menkul Uzakdoğu kökenli, sonradan bizde Karagöz adıyla uyarlanan gölge oyununa dek aslında sinema hep vardır ve sanıldığından da uzun, zorlu bir bir evrimin sonucudur.[2]

Bu evrimde, sinemayı filmleriyle sinema yapan, öne çıkan oyuncuların gerisindeki yönetmenler oldu; mesela coğrafyamızdaki Metin Erksan, Yılmaz Güney, Şerif Gören, Zeki Ökten, Erden Kıral, Tunç Başaran, Memduh Ün, Ö. Lütfü Akad, Atıf Yılmaz, Nuri Ceylan vd'leri gibi…

Kolay mı? Rıza Kıraç'ın dediği gibi, "Sinema gerçeklikle en fazla doğrudan ilişki kuran sanat dalıdır. Gerçeklikte yaşananlar ile sinemanın ilişkisi tek yönlü değil, karşılıklıdır. Yani sinema gerçeklikten etkilendiği kadar onu etkilemiştir de. Çünkü sinema toplumbilimi göstermiştir ki, sinema insanın tutumlarını, davranışlarını ve düşüncelerini değiştirebilmekte, kamuoyu oluşturabilmekte ve modalar yaratabilmektedir. Bu nedenle sinema egemen sınıfın düşüncelerinin (ideolojisinin) aktarılmasının bir aracı olduğu kadar, muhalif olanların da muhaliflik-lerini ifade ettikleri önemli bir araç"ken;[3] direksiyonda hep yönetmenler oldu.

*****

Örneğin, "Tüm zamanların en büyük, en etkileyici yönetmeni"[4] olarak tanımlan Federico Fellini gibi…

'La Dolce Vita', 'Sekiz Buçuk', 'Satyricon', 'Roma', 'Amarcord', 'Kadınlar Kenti' ve niceleri…

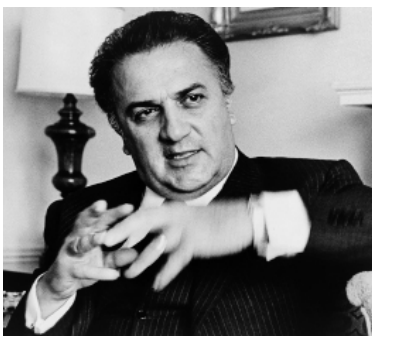

Sinemada düş gücüne büyük önem verir ve şunları fısıldardı kulağımıza:

"Gerçekçi olanlar yalnızca düş sahibi olanlardır"...

"Son yok. Başlangıç yok. Sadece hayatın sonsuz tutkusu var"...

"Film yapmak uzaya astronot göndermek gibidir"...

"Düşgücümden fışkıranlar içbenimin gerçeğidir"...

"Düşlerim bana o kadar gerçek gelir ki, aradan yıllar da geçse kendime sık sık şunu sorarım: 'Bu gerçekten başımdan geçti mi, yoksa sadece bir düş müydü? Düşler görüntülerle konuşur. Hiçbir şey bir düşten daha gerçek olamaz, çünkü düşler bütün yüzeysel yorumların uzağındadır, düşler kavramlardan değil, simgelerden oluşur. Düşte her şeyin bir anlamı vardır, her rengin, her ayrıntının"...

*****

'Viridiana', 'Tristana', 'The Discreet Charm Of The Bourgeoisie', 'That Obscure Object Of Desire', 'Un Chien Andalou', 'L'age d'Or', 'Belle de Jour' Onundu…

"Benim gözümde insan hayatı, bir sineğin hayatından daha değerli değildir. Aslında ben her canlının hayatına saygılıyım, bu

periler kadar gizemli ve etkileyici bir sinek bile olsa," derdi.

Onun hakkında sinema tarihçisi Ado Kyrou, "Tüm sinema tarihinde, Luis Buñuel'in eserinden daha özgür, daha kişisel bir yaratış yoktur," derken; "Sinema özgür bir kafanın elindeyse olağanüstü ve tehlikeli bir silahtır. Düşler ve duygular, içgüdü dünyasını anlatmadaki en iyi araçlardır" sözünün sahibiydi Luis Buñuel…

O, 1954'te André Bazin'e, "Yaşamda, insanın kendini kurtaramadığı iyiyi, kötüyü ayırma güdüsü bulunduğunu bana gerçeküstücülük öğretti. İnsanın özgür olmadığını gerçeküstücülük aracılığıyla buldum. İnsanın kesin özgürlüğüne inanıyordum ama gerçeküstücülükte izleyeceğim bir yöntem gördüm. Bu durum yaşamımda hem büyük bir ders, hem de çok güzel ve şiirsel bir adımdı," derken kendisini de yeterince net tanımlıyordu…

Evet, gerçeküstücü sinemanın babası sayılan İspanyol yönetmen Buñuel, geleneksel ahlâka, alışılmış hayallere, duygusalcılığa, toplumun yasak-günah bağnazlığına karşı bir sinemacı. "Burjuva ahlâkı, ahlâksızlığın ta kendisidir; çünkü insana ters kurumlar üzerine kuruludur," sözleri sanatının özeti gibi.

1900'de doğdu. Federico García Lorca ve Salvador Dalí ile üniversite arkadaşlığı vardı. 24 yaşında Dali ile birlikte Paris'e giderek gerçeküstücülerle tanıştı. İlk filmi "Endülüs Köpeği"ni kendinin ve Dali'nin gördüğü birer rüyadan ilhamla çekti.

1930'da ikinci filmi, 'Altın Çağ' geldi. Bu film, toplumun tüm saygın kurumlarını yerle bir ettiği için yasaklandı, kopyalarına el kondu. Yasak ancak 1981'de kaldırıldı.

Buñuel, ülkesine döndükten sonra, 1946-1964 arası yirmi film çekti. Bunlardan bazıları, Cannes'da en iyi yönetmen ödülünü aldığı 'Unutulmuşlar', 'Rüzgârlı Bayır', 'Bu Bahçede Ölüm', 'Bir Hizmetçinin Anıları', 'Tristana', 'Saman Yolu', 'Gündüz Güzeli' gibi filmlerdir. 'Son Yemek' ise İspanya'da yasaklandı ama 1963'te Altın Palmiye aldı. En son filmi, 'Arzunun O Belirsiz Nesnesi' oldu.

Yenilikçi, kışkırtıcı, düşündürücü, bireyin ve toplumun açmazı olan tabuları yıkmaya yönelik filmler yapan Buñuel, töreleri değiştirme iddiasında değildi ama aklın kırılganlığını ve sallantıdaki evlerini hangi kaygan zeminlere inşa ettiklerini insanlara göstermeye niyetliydi.

Bazen toplumsal gerçekleri, bazen büyük, onulmaz tutkuları, bazen de inanç ve vicdanla dogmalar arasındaki çatışmayı işleyen filmleri yanında tek bir filmde, keskin bir ironiyle, bunların tümünü irdelediği de oldu. Ama konusu ne olursa olsun gerçeküstücü bakışı hep kendini duyurdu. Çünkü gerçekle düşün kesişme noktaları keskin değil iç içeydiler.

Hollwood'a pek yüz vermeyen Buñuel, kalıplara uymayan, özgür yaklaşımı ile yozlaşmış değerlere olduğu kadar akademik ölçülere hapsedilmek istenen sanata da başkaldırdı. Gerçeküstücülük onun için şiirsel bir biçim değil, insan aklının kendine yönelttiği, zincirlerini koparmaya kararlı bir çığlıktı. Öyle ki bu koparma işi demir balyozla yapılsa daha iyiydi. Sanatının amacı aklın ciddi bir sansür oluşturan baskısını yenmek, düşlerin büyüsüne dönmekti.[5]

*****

Siyasal düzeyde angaje, sanatsal düzeyde devrimci, estetik düzeyde de yenilikçi tiyatro ve opera mizansenleri yanında, yaratıcı sinemasına özgün örnekler getiren filmleriyle hatırlanan Patrice Chéreau, 68 yaşında yaşama veda etti.

İlginç bir yaşamı olmuştu. Mesela 1970'lerde Wagner'in 'Nibelung Halkası'nı devrimci ve yenilikçi bir yaklaşımla yorumladığında ıslıklanan Chéreau'nun sahnelediği yapıtın 1980'de yapılan son gösterileri ise tam 45 dakika ayakta alkışlanacaktı.

Kolay mı? Henüz 32 yaşında yabancı bir tiyatro adamının, Wagner'in tetralojisini, dekorları, ışıkları ve estetik bütünlüğüyle yenilikçi bir sahne düzeni içinde farklı bir yaklaşımla yorumlaması, antik çağda geçen konuyu XIX. yüzyıla taşıyarak yapıtı kapitalizmin ve işçi sınıfının sömürülmesinin bir alegorisi olarak yorumlaması, tutucu Wagner hayranlarını küplere bindirmişti...

Chéreau'nun çok yönlü yaratıcı dehası, tutucu direnci birkaç yıl içinde kırmış; Chéreau imzalı tetralojinin 1980'de yapılan son gösterileri tam 45 dakika ayakta alkışlanmıştı. 1982'de Paris yakınlarındaki devlet sahnesi Amandiers Tiyatrosu'nun başına getirilen Patrice Chéreau, Marivaux, Shakespeare gibi klasik yazarların oyunları yanında, Jean Genet, Jean-Marie Koltès, Marguerite Duras gibi çağdaş Fransız yazınının özgün adlarını da sahneliyor; ayrıca genç oyuncuların eğitimine yönelik girişimlerde bulunuyordu.

Opera mizansenleri yanında yedinci sanata da el atan Chéreau, yaratıcı sinemasının özgün örnekleri arasında yer alan 'Yaralı Adam' (1983) 'Kraliçe Margot' (1994), 'Beni Sevenler Trene Binerler' (1998) 'Mahremiyet' (2000) gibi filmleriyle Cannes, Berlin ve Venedik festivallerinde yarışıyor, birçok ödül kazanıyordu.

1974-2009 yılları arasında 11 film imzalayan Chéreau, sürekli okuyan, soluklanmadan çalışan, mükemmeli arayan bir sanat adamıydı. Eşcinselliğini saklamadığı gibi, öne çıkarmaktan da kaçınan, çok yönlü bir sanatçı, gerçek bir kültür adamıydı. Oyuncu yönetiminde başarılı olduğu kadar, iyi bir sinema ve tiyatro oyuncusuydu da. Andrzej Wajda'nın 'Danton'undan (1982), Michael Haneke'nin 'Kurtlar Zamanı'na dek birçok önemli filmde rol almıştı.

Cannes Festivali Başkanı Gilles Jacob'un 21 Ekim 2013'de söylediği gibi "bir usta sustu"...[6]

Ardında büyük izler bırakarak!

*****

92 yaşında kaybettik; 'Hiroşima Sevgilim', 'Amerikalı Amcam' ve 'Acı Hatıralar' gibi filmleriyle sinema tarihinin unutulmazları arasında giren yönetmen Alain Resnais'ı. O, Fransız Yeni Dalga akımının en önemli isimlerindendi.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde çektiği bir kısa filmle yönetmenlik kariyerine başlayan Resnais,

savaş sonrasında yaşanan yıkım ve acılar üzerine kafa yoran entelektüel dünyanın içinde yer aldı. Bu dönemde büyük ufuklar açan Yeni Dalga sinemasının içinde yer aldı. Ancak, bu akımın öncü isimleri Jean-Luc Godard, François Truffaut ve Jacques Rivette'in de çevresinde toplandığı 'Cahiers du Cinema' dergisinde yer almadı.

Başta 'Hiroşima Sevgilim' olmak üzere filmlerinde ağırlıklı olarak tarih, zaman ve bellek temalarına odaklanan Resnais, konularını çoğu kez edebiyat alanından seçiyor ve esrarengiz hikâye biçimleri, lirik kurgu seçimleriyle döneminin en kışkırtıcı ve çarpıcı çalışmalarına imza atıyordu. Usta yönetmenin zaman zaman deneysele kayan sineması kendisinden sonra gelen kuşaklar üzerinde büyük izler bıraktı.[7]

Atilla Dorsay'ın, "Resnais, son yarım yüzyılda sinema sanatını radikal bir biçimde yenileyen bir avuç yönetmenden birisiydi... Sinema ile şiiri emsalsiz bir biçimde kaynaştırmasıyla sinema tarihinde bir çığır açmıştı. O günden beri her filmiyle farklı bir şey denedi, hınzırlığı hiç ihmal etmedi. Şaşırtmayı hep başardı. Bir Resnais, filmi izlemek sinema tarihinden bir yaprağı çevirmek gibidir... Her hâlde Resnais olmasaydı, sinema sanatı eksik kalırdı," diye betimledi O; "Gerçek öyle bir şey ki, onu ancak bir anın boşluğunda yakalayabilirsiniz" vurgusuyla hepimize şunu hatırlatırdı:

"Biçimle öz arasında varolduğu söylenen ikilik bana hep saçma bir yargı olarak gözükür. Soylu duyguları yansıtan 'biçimsiz' bir filmin tümüyle biçimci bir filmden daha düzeyli olduğu düşüncesi gülünçtür. Ancak biçim aracılığıyla iletişim kurulabilir. Biçim olmazsa seyirciye bir şey iletemez, onda heyecan yaratamazsınız."

*****

Ve beklenmedik trajik bir sonla yaşamını yitirip, 'Ağlayan Çayır' (2004), 'Zamanın Tozu' (2009), 'Öteki Deniz'den (2012) oluşan üçlemesinin son bölümünü -ne yazık ki- gerçekleştiremeyen Theo Angelopoulos...

Evet, 2012 yılının 24 Ocak'ında film çekimleri esnasında geçirdiği bir trafik kazası sonucu yitirmiştik Onu...

"Benim çalışmalarımın karak-

teristik özellikleri, her şeyden önce uzun yıllar film izlememden kaynaklanır. Yıllar boyunca çevremdeki her tür filmi izledim, ilginç bulduğum öğeleri özümsedim ve sonra bunların hepsi yüzeye girip benim üslubum, yazılarım hâline geldi. Benim uzun çekimi, sekans çekimini tercih etmem, genelde paralel montaj dediğim şeyi reddetmemden kaynaklanır. Benim gözümde, her kare kendi soluğu olan canlı bir şeydir. Tabii bu da müdahale kabul etmeyen bir süreçtir, doğal bir açılışı ve sonu olmalıdır,"

diyen Angelopoulos'un Nanterre Üniversitesi'nce -ona verilen- doktora törenindeki (1999) konuşmasında da şunların altını çizmişti:

"Sinemaya girdiğimden beri aynı ekiple beraberim. Onlar beni tanıyorlar, ben de onları tanıyorum. Yıllar geçtikçe ailem gibi oldular. Çekimde onlara sık sık bağırıp çağırıyorum. Oysa görmediğim zamanlarda hepsini yürekten özlüyorum. Ekibe yeni bir teknisyen katılınca hemen endişeleniyorum, sanki her şey ona bağlıymış gibi. Onlarla projelerimi, kuşkularımı paylaşıyorum. Bunca yıl geçmesine karşın aynı kaygı, aynı coşku. Yolculuklar, ayrılıklar, sürgünler... Yol, yollar benim çoğunlukla tek yuvam.

Görüntülerse işte tam bu yolculuklarda doğarlar. Notlar almanın anlamı yok. Çizgileriyle, renkleriyle, biçemleriyle, devinimleriyle, estetik dengeleriyle, ışıklarıyla belirirler. Yüzlerce fotoğraf salt bellek kayıtlarıdır. Çekim öncesi hiçbir şey sona ermez. Çekimdeyse her şey yeni bir gerçekliğe göre biçimlenir. Oyuncular, mutlu ya da mutsuz öngörüler, fışkıran düşünceler. Buna karşın başlangıç bende gerçekleşecek olanı doğurur. Uzun süren o hiçlikten film düşüncesi doğar. İlk filmin üstünden nerdeyse kırk yıl geçti. T. S. Eliot'u serbestçe yorumlayıp şunları diyebilirim: İşte uzakta ben, yolun yarısından ötede tarihin öfkeleriyle harcadığım yıllarım, görüntüleri hâlâ yetkinlikle kullanmaya öğrenmeye zorluyorlar beni. Her uğraşım hem yeni bir başlangıç hem de bir başarısızlık gibi çünkü kendimizi tam anlatmadığımız zaman aslında tam o anda öğrenebiliyoruz. Böylelikle her gözü pek girişim duyguların belirsizliğine yapılan yeni bir başlangıç. Tutkuların taşkın, aşağılanan yoğunluğuna dalmak. Söylenmemişe yönelik tam bir saldırı. Yitirileni bulmak, yeniden bulmak, sürekli yitirmek. Yeniden bulmak. Sonum benim başlangıcımdır."[8]

Onun hakkında eşi Phoebe Economopoulos, "Kızlarımız küçükken babalarının onlara peri masalları anlatmasını beklerlerdi. Theo'da masal anlatmayı beceremediğinden onlara bir peri masalı yapma sözü verdi. 'Sisli Manzaralar' elbette sıra dışı, çok sert ve etkileyici bir peri masalı," derdi.

Aynı biçimde 'Leyleğin Geciken Adımı' (1991), 'Ulis'in Bakışı' (1995), 'Sonsuzluk ve Bir Gün' (1998), 'Ağlayan Çayır' (2004) ve 'Zamanın Tozu'nu (2009) çeken görüntü yönetmeni Andreas Sinanos, yönetmenin mükemmeliyetçi tutumunu tüm yaşamına yaydığını, tükenmez bir enerjisi olduğunu, bir film biter bitmez yenisini düşündüğünü belirtirken; "Theo mekânlar için nerdeyse sonsuz yolculuklara çıkardı. Her şeyi kafasında kursa da yaratım süreci finale dek bitmezdi. Sabit planları sevmediği için plansekanslar, kaydırmalar, vinç, zoom objektifler kullanırdık,"[9] diyordu.

Ve nihayet; "24 Ocak 2012'de kaybettiğimiz Angelopoulos'un sinematografisi, bugünün sinemacılarına hâlâ çok şey söylerken; yaşamı savunanların cephesinde yerini hep koruyan Angelopoulos, 'Bir gün mutlaka kazanacağız,' diyebilme tutkusuna da katkı koyuyor"ken;[10] "Sinema ustası Angelopoulos yerküredeki yolculuğunu bitirmiş, T. S. Eliot'ın şiirindeki gibi, 'Sonum başlangıcımdır' diyerek sonsuzluğa, yeni bir başlangıca doğru yola çıkmıştı... O, XXI. yüzyılla yüzleşecek, değer yargılarının yitişini, etik olanın çöküşünü, büyük sermayenin sanatla çatışmasını, ülkesindeki ekonomik krizi, yozlaşmayı, sığınmacıları anlatacaktı"[11] durmadan ve her zaman hepimize!

24 Temmuz 2016, Ankara ■

NOTLAR

[1] Şenay Aydemir, "Uğur Yücel: Artistlerle İşim Yoktur, Kafa Ararım", Radikal, 22 Mart 2014, s.4-5.
[2] Gamze Akdemir, "Sinema Aydınlanmanın ta Kendisidir", Cumhuriyet Kitap, No:787, 17 Mart 2005, s.4-6.
[3] Rıza Kıraç, Sinemanın ABC'si, Say Yay., 2012.
[4] Nilgün Cerrahoğlu, "Fellini ile Nostalji Yolculuğu", Cumhuriyet, 6 Nisan 2013, s.12.
[5] İnci Aral, "Buñuel ve Aklın Zincirleri", Cumhuriyet, 9 Ekim 2012, s.14.
[6] Mehmet Basutçu, "Sahnelerin Devrimcisiydi", Cumhuriyet, 22 Ekim 2013, s.14.
[7] "Sinema Belleğini Kaybetti!", Radikal, 3 Mart 2014, s.22-23.
[8] Aslı Selçuk, "Theo Angelopoulos'un Anısına", Cumhuriyet, 29 Haziran 2012, s.14.
[9] Aslı Selçuk, "Theo Angelopoulos'a Saygıyla", Cumhuriyet, 19 Ekim 2012, s.16.
[10] Çağrı Kınıkoğlu, "Melankoliye Teslim Olmamak İçin", Sol, 24 Ocak 2014, s.15.
[11] Aslı Selçuk, "Beni Deniz Kıyısında Unutun", Cumhuriyet, 25 Ocak 2014, s.14.

İRAN SİNEMASI'NDA KADINLIK HALLERİ

■ **MEHMET UTKU**

İran sineması son 30 yılda büyük yol kat etti. Onlarca yönetmen dünya çapında filmlere imza attı. "Kara tahta", "Kaplumbağalar da uçar", "Sarhoş atlar zamanı", "Kirazın tadı", Cennetin rengi", "Cennetin çocukları, "On", "Serçelerin şarkısı" bir çırpıda sayabildiğimiz filmlerden.

İran sinemasının elde ettiği bu başarının kaynağının ne olduğu yıllardır tartışılıyor. Aslında bir çeşitliliğin ortak sonucu olduğu düşünülüyor. İran sinemasının başarısına bir örnek olarak da şu gösterilebilir: Günlük hayattan elde edilen sıradan bir konu, işleniş tarzı ile büyük takdirler kazanıyor. İnsanların ilgisini çeken jokerler olarak nitelendirebileceğimiz şiddet, cinsellik, aksiyon gibi ögeleri kullanmadan da başarıyı yakalıyor. Sansür sebebiyle daha çok, simgesel anlatım kullanılıyor. İslam Devrimi'nin sonuçlarından biri olarak, kadın oyunculara yönelik eserlere pek rastlayamıyoruz. Birçok yapım, çocuklar üzerine kurulu, masum hikâyelerden oluşuyor.

Kadını yok sayan bir "devrim"

İran'da İslam Devrimi'yle birlikte kara çarşaflara bürünen ve evlerine kapatılan kadınlar film karelerinden de çıkardılar. Sinemaya dair temel yasakların yanında sinemada kadınlara konulan yasakların bambaşka bir yeri vardı. Sıradan bir kadın temsili dahi imkânsız hâle geldiği için 1979–1983 arasında yönetmenlerin birçoğu senaryolarında kadına olabildiğince az yer verdiler, hatta kadını neredeyse yok saydılar. Çoğu yönetmen için kahramanlarının çocuklar olduğu filmlere yönelmek, çocuklarla oluşturulan metaforik (değişmeceli) atmosferden büyüklere mesajlar vermek, seçilebilecek en zararsız ve tehlikesiz yol haline geldi. Ne var ki bu zorunluluk ve çaresizlik, İranlı çocuk sanatçıların olağanüstü performansıyla oldukça değerli eserlerin oluşumuna da katkı sağladı.

Kadına dair kısıtlamalar ve kadının sinemada yer alış biçimi, devrim sonrası ilk birkaç yılın ve sonrasındaki on yılın görece daha ağır bir sorunu olarak durmasına rağmen, İran sinemasının hâlâ en temel problemidir.

Birçok Müslüman ülkede İslami hareketin gelişimini araştırıp detaylandıran İslam araştırmacısı yazar Eyüp Nazihi'ye göre, İslami kültürde kadın, baştan çıkarıcılığın ve dolayısıyla toplumsal yoldan çıkmanın kaynağı olarak görülür. "Yoldan çıkmamak" için "çözüm", kadının kendini gizlemesi, yani örtünmesi ve erkeğin kendini sakınmasıdır. Nazihi'ye göre İslami kültür, seksi, arzulanan ve hayatın meşru zevklerinden biri olarak kabul eder. Fakat burada zorluk şudur ki, İslami kültürde kadınların da cinsel olarak aktif olduklarına, agresif olmamaları koşuluyla, inanılır. Buradaki agresiflik, femme-fatal benzeri, erkeğe kontrolünü kaybettiren, tahrik eden ve onu düzensizliğe yönelten (fitne) bir kavramdır. (Âdem ve Havva hikâyesindeki Havva gibi yoldan çıkartan)

Bu, feminist sinema kuramı tarafından anlatıla gelen, kadının, popüler sinema tarafından bir arzu nesnesi olarak görülmesi ve gösterilmesi durumundan farklı değildir. Kadın gösterilmeden de "arzu nesnesi" olabilmektedir. Soltan Parvaneh de kadına yaklaşım açısından devrim öncesi ucuz-ticari sinemayla, devrim sonrası sinemanın sınırlarını belirleyen anlayış arasında bir fark olmadığı düşüncesindedir: Her iki sistem de kadınlara cinsel tatmin "araçları" olarak bakar. Bir tanesi parçaları ve bedeni ve sonra da kadının sinemadaki fiziksel varlığını ortadan kaldırır. Çünkü kadın

cinsel bir varlıktır. Ticari sinemaysa, kadınlara bu şekilde bir bakışı, onun bedeninin parçalarını; göğüslerini, kalçalarını, bacaklarını, belini, izleyicileri çekmek için kullandı. Bu iki yaklaşım farklı görünebilir ama gerçekte aynı madalyonun iki yüzüdür. Her ikisi de toplumdaki ataerkil (paternalist) sistem kültürünün sonuçlarıdır. Her ikisi de kadınları pasif, parçalanmış ve kendi gerçek varlığından ayrılmış olarak sunmaya çalışırlar.

İslami rejimin özel alan dışında kendini hissettirdiği, varlığını tartışılmaz kıldığı en önemli simge, kadının başına dolanan örtüdür kuşkusuz. Toplumsal hayatın bu önemli göstergesinin sinemada farklı olmasını beklemek doğal olarak pek mümkün değildi. Senaryodan başlayan bu yasaklar, film setinden filmin oluşumuna, filmin seçici heyete sunuluşu ve kabulüne kadar bir dizi aşamada ve farklı gözler tarafından tekrar tekrar didikleniyor ve bir gözün normal görebildiğini, bir diğeri "İslam'a aykırı" bulabiliyordu. Kadının senaryo kapsamındaki kabul edilebilir temsili 1996 Sinemacılar Rehberi'nde şöyle tanımlanmıştır:

"Müslüman kadın mutlaka iffetli, takvalı, Tanrı korkusuna sahip ve çocuklarının eğitiminden sorumlu, yani toplumda önemli bir rol almış biri, fedakâr eş, merhametli anne gibi gösterilmelidir. Mal ya da cinsel arzuları giderme nesnesi olarak gösterilemez."

Kadının kışkırtıcı yürümelerden kaçınması, yüzüne yakın çekim yapılmaması, gülmemesi, koşmaması, eğilip doğrulmaması, İslami sinema anlayışına aykırı hiçbir hâl, tutum ve davranış içine girmemesiyle özetlenebilecek bu yeni yasaklar dizisi de çok etkili olamadı. Yönetmenler değişik metaforik anlatılar ve biçemlerle yukarda sıralanan yasakları işlevsiz hale getirebildiler. Örneğin, oğlunun ağır yaralı olduğunu duyan annenin ya da kocasının başı belada hâline derman olabilecek kadının koşmasına kimse itiraza yeltenmez. Yine Taam-e Gilas (Kirazın Tadı, 1996) filminde, tüm film boyunca kur yapılan genç kızın ifadesiz hâli tam bir gerilime dönüşmek üzereyken, çifti bir arada olabildiğince uzaktan çekmeye zorlanır yönetmen Kiyarustemi. Kızın "evet"inin anlaşılması ve izleyicilerin bu aşka dair kaygılarını gidermek için, zeytin koruluğunun güzel manzarasının üstüne aniden neşeli bir barok şarkı koyar. Etemad'ın Banoo-e Ordubehesht (Mayıs Kadını, 1998) filminde, evine giren kadının üstünü çıkarırken sıra başörtüsüne geldiğinde film karesinden çıkıp başörtüsünü gerisin geriye fırlatması da bir başka örnektir (Yaren, 2002: 78). Ancak bu ve benzer filmlerin "şer'i açıdan uygun olmadıkları hâlde zaruret nedeniyle caiz sayıldıkları" dile getirilmektedir. Ayettullah Hamaney'in şu değerlendirmesi bu tartışmaların düğüm noktası gibidir: Eğer kadın tiyatro ve sinemaya kendi tabii hâliyle, tabii vaziyetiyle iştirak etmişse bu haram değildir. (Elbette namahrem olan kadın ve erkeğin birbirleriyle temas etmemesi kaydıyla) Bu zaten her yerde haramdır. Kadınların tiyatro ve sinemada şehvet uyandıracak bir şekilde yer alması ve bu çağrışımı yapacak konuşmalar yapması da haramdır. Öyleyse, kadın sinema veya tiyatroya normal hâliyle iştirak etmişse, ahlaki bakımdan bütün hareketlerine dikkat ediyorsa haram değildir.

Sorunun özü kuşkusuz ki, İslam Devrimi ideologlarının toplum tasarımlarındaki ideal kadın tipiydi. Sinema ve diğer görsel sanatlarda, kadına dair kurallar, kadına dair sınırlamalar çizilen ideal kadın tipinin sinemasal temsilinin eksiksiz olmasını amaçlıyordu. Ancak bu amaç, yapılan filmlerin inandırıcılıktan uzak, tekdüze filmler olmalarını engelleyemiyordu. Çünkü toplumsal gerçeklik tasarımla uyuşmuyordu. Gerçek yaşamda var olmayan kadınların sinemada varmış gibi kabul edilmeleri bir şeye yaramıyordu. Son derece sınırlı bir temsildi bu. Kültürel idealleştirme, kadının sanat alanlarında işlenmesinin en büyük engelidir. Bu idealleştirme nedeniyle kadının perdede olumsuz bir karakter olarak yansıtılması zorlaşıyor. Bunun yanında kadının sinemada örtülü olarak yer alması gereği de filmlerdeki karakter çeşitliliği anlamında bir problem teşkil ediyor ve sonuçta örtüye atfedilen anlam kadının olumsuz bir kişilik olarak gösterilmesine engel oluyordu. ■

Yararlanılan kaynaklar:
Şarkın Şiiri; İran Sineması, Cihan Aktaş, Nehir Yayınları, 2005
İran Sineması, Hamid Dabaşi, Agora Yayınları, 2004
Kadın, **İslam ve Sinema**, Gönül Dönmez Colin, Agora Yayınları, 2006

TİYATRO, SİNEMA VE DUBLAJ SANATÇISI JEYAN MAHFİ AYRAL TÖZÜM:

"Ben mesleği seçmedim, meslek beni seçti!"

Jeyan Mahfi Ayral Tözüm, 1930 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Babası Necdet Mahfi Ayral Şehir Tiyatrosunda oyuncu idi. Çocuk yaşta babasının elinden tutup tiyatroya götürmesiyle kariyeri 9 yaşında başladı. Sanat hayatında 76. senesini geride bırakan Jeyan Mahfi Tözüm ile tiyatroyu, sinemayı ve dublajı konuştuk.

■ **RÖPORTAJ: MUTLU HANER**
■ **FOTOĞRAF: MEHMET HANER**

Mutlu Haner: Jeyan Hanım hem tiyatro, hem de dublaj ve sinema sanatçısısınız. Bize sanat hayatının başlangıcını anlatabilir misiniz?

Jeyan Mahfi Tözüm: Benim babam Necdet Mahfi Ayral o devirde tiyatroda oynuyordu. Aynı zamanda sahne amiriydi. Muhsin Ertuğrul, Peer Gynt (Per-günt) isimli bir eser koyacak sahneye. Pergünt dünya çapında bir müzikal eserdir. Orada rol alacak bir kız çocuğu gerekiyor. Muhsin Bey babama diyor ki bir kız çocuğu lazım. O zamanda böyle çocuk bolluğu yok tabii. Babam da kızım var, isterseniz getiririm demiş. Muhsin Bey'in tamam demesi üzerine, babam aldı beni 9 yaşımda

götürdü sahneye. Sene 1939'du. Gittim, Muhsin Bey bir şeyler sordu bana şimdi hatırlamıyorum. İlk rolüm, sahne açıldığı anda bir Norveç dansı vardır, bu oyunda, orada Ferih Egemen'le dansımız vardı. Bu bir. Aynı oyunda ikinci rolüm de Per-Günt'ün sevgilisi Solveig vardır ki onu Nevin Akkaya (1916-2015) oynuyordu. Per-Günt'ü de Tâlat Artemel (1901-1957) oynuyordu. Ben orada sahnenin dibinde küçük kapı yapmışlardı, o kapının önünde bir tabure var ve Per-Günt , sevgilisi Solveig'i hayal ediyor. Ben de o taburenin üzerinde hayali oynuyorum. Ağzımı oynatıyorum, çünkü Solveig, kuliste şarkısını söylüyor. Ve ben de hayali oynuyorum. Böyle başladı ve başlayış o başlayış, 50 sene sürdü tiyatro hayatım.

Önceleri çocuk piyeslerine oynadım. Fakat bu arada 12 yaşımda dram tiyatrosunda , Rüzgar Esince diye bir İtalyan piyesinde, oynamaya başladım. Ve her zaman baş rol oynadım. Mesela Çalıkuşu'nu oynadım. Amerikan piyesi olarak Kadınlar piyesinde oynadım. Yerli piyeslerde çok oynadım. Pirandello'yu çok oynadım, fakat hep baş roldü oynadıklarım. İstanbul Belediyesi Şehir tiyatrosundan emekli oldum.

Mutlu Haner: Dublaj nasıl başladı peki?

Jeyan Mahfi Tözüm: Bu arada ben 10 yaşımdaydım. Babam beni bugünkü Sadri Alışık sokağı, o zamanlar Bursa Sokağı idi. Marmara Stüdyosu vardı. Orada da Mahmut Moralı idare ediyordu dublajı. Bir Arap filmi gösteriliyordu. Ümmü Gülsüm ve Abdülvahap oynuyorlardı baş rollerde. O zamanlar da Arap filmleri furyası vardı. Ve o filmde Ümmü Gülsüm ile Abdülvahap'ın küçük bir kızları vardı, benim yaşlarımda. Gittim mikrofonun karşına ve mikrofon yukarıda, sabit duran bir nesne. O zamanlar böyle şimdiki gibi inip çıkması olan mikrofon yok. Mahmut Bey dedi ki iskemle getirin dedi ve o iskemlenin üstüne çıktım, orada da başlayış o başlayış ve 60 sene boyunca durmadan dublaj yaptım. Şöyle diyeyim, ben liseyi bitirdim ve doktor olmayı düşünüyordum. Fakat baktım ben bu işte profesyonel olmuşum. Hatta derim ki ben mesleği seçmedim. Meslek beni seçti... İlk etapta küçük rolleri konuştum fakat neden sonra sesimin kalitesi, ya konuşma tarzım bilemeyeceğim, büyük rol oynayanları seslendirmeye geçtim. Belgin Doruk ile başladım. Ondan sonra aklınıza hangisi geliyorsa bütün yıldızları konuştum.

Mutlu Haner: En çok sesinizin yüz olarak kimle uyumlu olduğunu düşünüyorsunuz.

Jeyan Mahfi Tözüm: Belgin'le. Sonra Hülya (Koçyiğit) ile.

Mutlu Haner: Dublaj zor mudur?

Jeyan Mahfi Tözüm: Bir an bakarsınız, "Aa ne var ben de yaparım, çok kolaydır" dersiniz. Çıkar gelirsiniz mikrofonun başına, hiç bir şey yapamazsınız. Zordur çünkü... Çünküsü çok. Bir kere senaryo. Senaryoya bakacaksın, ekrana bakacaksın, nasıl bir rol oynuyorsa onun rengini vereceksin, tonlamasını doğru yapacaksın ve kelimeyi oturtacaksın! Türkçe dublaj yabancı film dublajından zordur. Çünkü Amerikan filminde İngilizce konuşur ve sen cümlenin boyu kadar konuşacaksın. İster evet desin, ister hayır desin ne derse desin, kelimenin harfi harfine oturmasına gerek yok. Ama Türkçe öyle değil, kelime birebir oturtulacak. Onun için dublaj zor.

Mutlu Haner: Fakat mesleğinizi seviyorsunuz.

Jeyan Mahfi Tözüm: Hem seviyorum, hem de mesleğim bu. Fakat mesleği tiyatro ve dublaj olmayanlar da, mesela Adalet Cimcoz tiyatrocu değildi ama güzel sesi vardı. Abisi Ferdi Tayfur dublaj idare ettiği için, getirdi dublaj yapmaya başladı.

Mutlu Haner: Peki örnek aldığınız , sizden önceki kuşaktan bir dublaj sanatçısı oldu mu?

Jeyan Mahfi Tözüm: Yo ben kendi kendimin örneği oldum. Ha ama şu; tiyatro oyuncusu olarak Samiye Hün'ü örnek aldım. Hadi Hün'ün eşi. Bunların hepsi öldüler, şimdi rahmetliler.

Mutlu Haner: Şehir Tiyatrosunda kimlerle oynadınız?

Jeyan Mahfi Tözüm: Hepsiyle oynadım. Vasfi Rıza Zobu ile Mutlu Günler, Modern Aile ve Domino'da oynadım. Bedia Muvahhit ile Kadınlar ve Gecikenler'de oynadım. Cem Karaca'nın babası Mehmet Karaca vardı o da bizim tiyatroda oynuyordu. Eşi Toto Karaca da Ses Opereti'ndeydi. Gülriz Sururi'nin babası Lütfullah Sururi bizim tiyatro da oynuyordu gene. Hepsiyle oynadım.

Mutlu Haner: Babanız Necdet Mahfi, Ayral ile hangi oyunlarda beraber oynadınız?

Jeyan Mahfi Tözüm: Üç piyeste oynadım babamla. Ölüler Vergi Ödemez'de oynadık birlikte. Kış Masalı vardı. Bir de Paris'li Kız vardı, orada amcamı oynuyordu. Paris'li Kız benim için şöyle önemlidir. Ben orada birinci perdeyi Fransızca, ikinci perdeyi Türkçe, üçüncü perdeyi İngilizce oynamıştım.

Mutlu Haner: Hangi Filmlerde oynadınız peki?

Jeyan Mahfi Tözüm: Seven Ne Yapmaz (1947), Gençlik Günahı (1947), Dertli Pınar (1948), Uçuruma Doğru(1949), Efsuncu Baba(1949), Beklenen Şarkı(1952) ve Bozkurt Obası(1953).

Mutlu Haner: Son filminiz Zeki Müren ile.

Jeyan Mahfi Tözüm: Evet, Zeki'nin de ilk filmiydi.

Mutlu Haner: Peki radyo tiyatrosu?

Jeyan Mahfi Tözüm: 1949 - 1969 arası radyo piyesinde çalıştım. Fakat malesef, piyeslerin çekildiği plaklar vardı ilk önce, plağa okurduk, ne onlar kalmış, ne de sonra bantlara okurduk, o bantlar kalmış günümüze. Kamyon kamyon atmışlar. Mesela Paris'li Kız kasete alınmıştı, çok enterasandır, o devirde görüntüye çekilmişti, o da kalmamış günümüze.

Mutlu Haner: Yazık ki sizin filmlerinizin de çoğu günümüze kalmamış, bir Beklenen Şarkı var onu biliyoruz.

Jeyan Mahfi Tözüm: Hepsi yandı! Hepsi yandı! O da depoda oldu. Depo yangını oldu. Yalnız benim filmlerim değil, 300-400 tane film yandı.

Mutlu Haner: "Nayır , nolamaz" nasıl çıktı?

Jeyan Mahfi Tözüm: Abdurrahman'ın yaptığı bir şey. Bizim Abdurrahman Palay diye bir arkadaşımız vardı. Bizim dublaj sehpamız vardı, senaryo koyulurdu oraya ve Abdurrahman dirseğini çenesinin altında dayardı, böylelikle "hayır" çıkmazdı, "nayır" çıkardı. Öyle oluştu "nayır" , "nolamaz" lar. Ama yanlıştı tabii, hiç birimize yoktur "nayır" , bir Abdurrahman Palay'da vardı. Ama Cüneyt Arkın'ı seslendirdi, Yılmaz Güney'i, Ayhan Işık'ı seslendirdi o başka tabii.

Mutlu Haner: Dublaj yaptığınız filmlerden aklınıza kalan bir anınız var mı?

Jeyan Mahfi Tözüm: Türkân'ın Ağlayan Melek filmi vardı. Orada Türkân Şoray ile Oya Peri'yi karşılıklı konuştum. Filmde Türkân'ı seslendiriyordum. Oya Peri de bir Rum kızını oynuyor ve onu Rum şivesiyle konuşacak biri gerekli. Geldi bir arkadaş, yapamadı. Bir arkadaş daha geldi, ben ona söyle-

dim işte şöyle yapacaksın, böyle yapacaksın o da yapamadı. Benim Rumcam olduğu için, dublajı idare eden Sacide Keskin geldi "Sen konuş!" dedi. Şaşırdım tabii, hem Türkan'ı, hem Oya'yı nasıl konuşurum öyle Lorel Hardy gibi. Sacide Hanım, "Yaparsın" dedi. Tuncer vardı, ses mühendisi, o dedi "Sen konuş" ben idare ederim dedi ve konuştum. Gayet de iyi oldu. Hem Türkân Şoray'ı hem Oya Peri'yi konuştum. Kimse bir şey anlamadı.

Mutlu Haner: Şöyle demişsiniz bir yerde, starlar film başına 100 bin alırken, biz bin lirayı bile zor alırdık.

Jeyan Mahfi Tözüm: Evet öyle maalesef. Çalıştım 60 sene, elimde bir şey yok. Şöyle bir şey anlatayım... Bundan 40 küsur sene evvel Fatma Girik Sokak Kızı diye bir filmde oynamıştı. Ve Altın Portakal almıştı. Pesen Film'in sahibi Nevzat Bey'e dedim ki; "Nevzat Bey, hani o Altın Portakal var ya, o portakalın yarısı benim..." Nevzat Bey, "Niye?" dedi. "Ne demek niye?" dedim. "Canını ben verdim, nefesim yoruldu ona can vermekten". Nevzat Bey üzüntüyle; "Sahi öyle ya!" dedi. Bu kadar. O kadar oyuncu seslendirdik ama bir karşılığı yok. Kimse sesimizin oyun kabiliyetini bilmez. ■

GÜNEY SATIŞ NOKTALARI

ADANA
- Kitapsan-Gazipaşa Bulvarı
- Kitapsan-Çakmak Plaza
- Kitapsan-T.Özal Bulvarı

AKHİSAR/MANİSA
- Kültür Kitabevi

AMED
- Aram Kitabevi
- Kafka Kitabevi

ANKARA
- Dost-Kızılay
- Turhan-Kızılay
- İmge-Kızılay

ANTALYA
- Kitapkurdu Sahaf Kitabevi

ANTEP
- Güney Kitabevi

ELAZIĞ
- Jiyan Kitabevi

ESKİŞEHİR
- Aşiyan Sahaf

KIZILTEPE/MARDİN
- Mawa Kitap Cafe

İSTANBUL
- Mephisto-Taksim
- Mephisto-Kadıköy
- İmge-Kadıköy
- Üçdeniz Kitabevi-Kadıköy
- Semerkant-Taksim
- Pandora-Taksim
- Medya Kitabevi-Taksim
- Güney Kültür Merkezi-Esenyurt
- Güney Dergisi Bürosu/Taksim

İZMİR
- Kitapsan-Konak
- Kitapsan-Alsancak
- Pan Kitabevi-Karşıyaka
- Yakın Kitabevi-Alsancak

KONYA
- Kitapsan-Selçuklu

MARDİN
- Leylan Cafe Kitap

MERSİN
- Kitapsan-Mezitli
- Kitapsan-Akdeniz
- Kitapsan-Yenişehir
- Tekağaç Kitabevi
- Antixahaf Kitabevi-Tarsus

SAMSUN
- Tutunamayanlar Kitabevi /İlkadım

SİNEMA NOTLARI

■ **ANUŞ PAZARCIYAN**

Loach'tan iyi bir film

I Daniel Blake
(İngiltere 2016)
Ben, Daniel Blake
Yönetmen: Ken Loach
Oyuncular: Dave Johns, Hayley Squires, Dylan McKiernan, Briana Shann,Helen Dixon, vd.

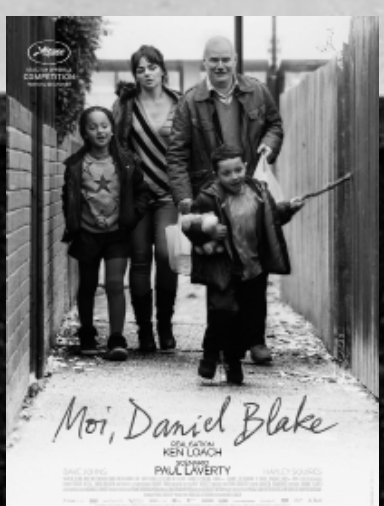

Ken Loach, düşüncelerine sadık kalan, ilkeli tavrından taviz vermeyen az sayıdaki sol sinemacıdan biri. 1967'den bu yana yaptığı sinema filmlerinin tümünde, -ister güncel ister geçmiş dönemlerdeki öyküleri anlatıyor olsun- ezilenlerin, sömürülenlerin öykülerini anlatıyor. Bu taraf olduğunu hiç gizlemiyor. Tarafı ezilenlerden, sömürülenlerden yana. 80 yaşında yaptığı "I Daniel Blake" 27. sinema filmi. Sisteme duyduğu kızgınlığında hiç gerileme yok.

"Daniel Blake"de Ken Loach, İngiltere'nin Newcastle-on-Tyne kentinde 59 yaşında, çok sevdiği eşini kısa süre önce kaybetmiş bir marangozun öyküsünü anlatıyor. Daniel Blake (Dave Johns) geçirdiği bir kalp krizi sonrasında çalışamaz hale geliyor. Film kriz ve hastane sonrası bir doktor kontrolünde başlıyor. Doktor ona bir süre daha çalış-

maması gerektiğini anlatıyor. Aslında işsizlik parası alması gerekir. Fakat gittiği özelleştirilmiş "İş Merkezi"nde kendisine işsizlik parası alabilmesi için önce bir "karar verici heyet" raporu gerektiği, bunun için bir dizi form doldurması gerektiği açıklanıyor. Bunlar da onun kullanımını hiç bilmediği internet üzerinden doldurulması gereken formlardır. İşşizlik parası konusunda karar verilene kadar yaşayabilmesi için sosyal yardıma ihtiyacı vardır. Bununla ilgili kurumda, kendisine aslında işsizlik parası alması gerektiği, sosyal yardım alabilmek için çalışamaz durumda olması gerektiği, bunun için ise "İş Merkezi"ndeki "karar vereci heyetin" kararının beklenmesi gerektiği anlatılıyor! Bir kurum, diğer kuruma gönderiyor Daniel Blake'i.

Bugüne kadar el emeği ile ka-

zandığı ile yaşamış bir insan için adeta dilenci durumuna düşürülme Daniel Blake'i olağanüstü yaralıyor.

Heyet, doktorun açık raporuna rağmen, Daniel Blake'i "çalışabilir" olarak kategorize ediyor. Şimdi artık işsizlik parası alabilmek için iş aradığını ve fakat bulamadığını ispatlamak zorundadır. Daniel'in kendine düşmanca yaklaşan bir "İş Merkezi" çalışanına söylediği gibi, "Aslında çalışamaz durumda olan birinin, aslında olmayan işi, arar gibi yapması ve bunu da ispatlaması"dır ondan istenen! Tabii itiraz hakkı vardır "çalışabilir" kategorisi içinde ele alınmasına, fakat bu "biraz" sürer! İyisi mi, o iş arar gibi yapmalıdır!

Bu "İş Merkezi" ve sosyal yardım kurumuna gidiş gelişlerde Daniel, iki çocuklu, kente yeni taşınmış, parasız ve işsiz Katie (Hayley Squires) ile tanışır. Bu tanışma bir isyanla başlar. Kenti tanımadığı için ve parasızlıktan ancak yürüyerek gelmek zorunda kaldığı için, Katie kendisine verilen randevuya birkaç dakika geç kalmıştır. Bu yüzden işlemi yapılmamaktadır. Katie bunun kendisinin ve çocuklarının aç bırakılması anlamına geldiğini anlatmaktadır. Fakat "İş Merkez"nde onun dinleyen yoktur! Kural kuraldır! Daniel Blake ayağa kalkalarak, sırada kimin olduğunu sorar. Sırada olana sırasını Katie'ye verip veremeyeceğini sorar. Olumlu cevap alır. Buna rağmen "İş Merkezi" çalışanları bunu kabul etmezler. Katie, çocukları, Daniel Blake merkezin güvenlikçileri tarafından zorla dışarı çıkartılır.

Daniel Blake, kendi çok kötü durumda olmasına rağmen, Katie ve çocuklarına elinden geldiğince yardım eder. Burada ezilenlerin, sömürülenlerin kendi aralarındaki dayanışmayı görürüz.

Katie, bütün gücüyle iş arar. Ama iş bulamaz. Bir alışveriş merkezinde yiyecek çalarken yakalanır.

Güvenlikçi ona yardımcı olabileceğini, eğer yardıma ihtiyacı olursa, kendisini verdiği telefon numarasından arayabileceğini söyleyerek onun serbest bırakır. İlk anda emekçilerin dayanışması gibi görünen bu tavrın gerisinde Katie'nin zor durumundan yararlanmak olduğunu daha sonra görürüz. Katie bu ilişki üzerinden, çocuklarını doyurmak, okula göndermek için gerekli parayı vücudunu satarak kazanmaya yönelir. Bunu öğrenen Daniel Katie'yi bundan vazgeçirmeye çalışır. Başaramaz, bir kez daha yıkılır. İlişkisini keser.

Bu ilişki daha sonra araya çocukların girmesi ile yeniden kurulur.

Daniel Blake, itirazının görüşüleceği mahkeme günü, yeni bir kalp krizi geçirerek ölür.

Mahkemeyi kazanması nerede ise kesindir, fakat kalp artık bu kadar aşağılanmaya dayanamayacak kadar zayıftır.

Onu öldüren devlet ve özel kurumlar açısından onun ölmesi aslında işsizlik istatistiğinden bir kişinin daha eksilmesinden başka bir anlam taşımaz.

Filmin son sahnesinde Katie, Daniel Blake'nin mahkemede okumak için yazdığı savunmayı okur. "Ben Daniel Blake, bütün hayatı boyunca çalışmış bir insanım ve insan onuruna uygun bir tavır istiyorum."

Bunun talep edildiği kurumlar, aslında onu ölüme sürükleyen, işçide insanı değil, çıplak kârını gören kapitalizmin kurumlardır. İhtiyarlamış, hasta insanlar kapitalizm için bir yüktür yalnızca!

"I Daniel Blake"de Ken Loach, bunu hiçbir süslemeye kaçmadan, yalın bir sinema diliyle mükemmmel anlatıyor.

Görün bu filmi.

Fatih Akın'dan bir roman uyarlaması…

Tschick
(Almanya 2016)

Yönetmen: Fatih Akın
Oyuncular: Tristan Göbel, Anand Batbileg, Mercedes Müller, Aniya Wendel, Anja Schneider, Uwe Bohm, Udo Samel, Claudia Geisler, Marc Hosemann, Alexander Scheer, Friederike Kempter, vd.

Fatih Akın yeni filmi 2013 yılında ölen Alman yazar ve ressam Wolfgang Herrndorf'un son ve en çok satılan romanının uyarlaması.

Film/roman ismini öykünün iki baş karakterinden biri olan 14 yaşındaki Rusya Almanı Andrej Tschichatschow'dan alıyor. İsmin okunması zor olduğundan bizzat kendisi yeni sınıfına ilk girdiğinde "Kısaca Tschik" (Türkçe okunuşu: Çik) diye tanıtıyor kendini. Tschick'i filmde, ilk kez kamera karşısına geçen Anand Batbileg canlandırıyor.

Tschik büyük bir özgüvene sahip, kafasına koyduğunu yapan,'başkası ne der'e kulak asmayan, yeni geldiği okul ve sınıfta -yalnızca kökeni nedeni ile değil- gerçekten "yabancı", başka bir

dünyanın insanı bir genç insan.

Tschick, bir yol/yolculuk filmi.

Anlatılan bir yandan Tschick'in içine yeni girdiği, içinde bir yabancı olarak yerini aradığı, kurallarını sorguladığı topluma sonu trajik olarak bitten yolculuğunun filmi.

O bu yolculuğunda yalnız değil. Ona, onunla aynı yaşta ve fakat onun tersine özgüvensiz, çekingen, içine kapanık bir başka genç insan, Maik Klingenberg (Tristan Göbel) eşlik ediyor.

Maik eski Berlin'in Marzahn bölgesinde bir villada yaşayan üst-orta gelirli bir ailenin tek oğludur.

Görünürde her şey iyidir. Gerçekte ise Maik'in annesi (Anja Schneider) sık aralıklarla tedavi için kliniklerde yatan alkolik biri; emlakçi babası (Uwe Bohm) ise eşine ve çocuğuna karşı şiddet kulanan, hasta eşini sürekli aldatan bir maçodur. Evde genellikle yalnız olan ve arkadaşı olmayan Maik'in dostu Video oyunlarıdır. Sınıfın en güzel kızı olan Tatjana'ya (Aniya Wendel) aşıktır. Ona doğum gününde vermek amacıyla onun bir portresini yapmıştır. Okul tatili ve Tatjana'nın doğum günü partisi kapıdadır. Tatjana aslında sınıfta görünmez bir kişilik olan Maik'i yaş günü partisine davet etmez.

Tatil'in ilk günlerinde babası sevgilisi ile "iş gezisi"ne çıkarken Maik'i ona 200 avro vererek evde yalnız bırakır. Burada villanın havuzunda yüzen Maik'i, hayalinde babası ve sevgilisini vurup, öldürürken görürüz.

Daha sonra eski bir Lada ciple Tschik gelir Maik'in evine. Ona kendisi ile birlikte Valahay'a gelmesini önerir. Cipin çalınmış olduğu bellidir.

Yolculuğa çıkmaya karar verirler. Bu yolculuk Maik için, çocukluktan ergenliğe, delikanlılığa yolculuk olacaktır.

İlk durak davet edilmediği doğum günü toplantısıdır. Gösterili bir biçimde yanaştırırlar cipi partinin yapıldığı mekana. Tscik'in teşviki ve cesaretlendirmesiyle Maik yaptığı portreyi Tatjana'ya verir ve tek sözcük etmeden; gayet "cool" çıkar mekandan.

Sonrasında Valahay'a doğru yolculuğa çıkan Tschick ve Maik'in Doğu Almanya yolculuğunu izleriz. Sanayi işletmeleri demonte edilmiş, çürümeye terk edilmiş, her tarafı dökülen, insanları işsiz ve fakat insansız doğası güzel bir ülkeye yolculuktur bu. Bu yolculuk, yolculuk boyu büyüyecek bir arkadaşlığa yolculuktur aynı zamanda.

Bu yolculukta bir dizi kendine özgü insanla karşılaşırlar.

Yolculuk sırasında Tschik'in ayağı yaralandığında, Maik onun yönlendiriciliğinde arabayı kullanmaya başlar. Yolculuk kendilerinin saçlu olmadığı bir kazayla biter. Kazada Tschick ve Maik ayrı yerlere savrulurlar. Filmin giriş sahneleri de zaten bir gece vakti otoyolda şaşkın dolaşan domuzlar, polis arabalarının ve cankurtaranların ışıkları ile aydınlandığı bir ortamda yüzü gözü kann içinde Tschick'i arayan Maik resimleridir.

Sonrası Maik'in babasının avukatlar aracılığı ile gözaltından kurtarması, dövmesi, onu ve annesini terketmesi, Maik'in yine sarhoş olan annesi ile birlikte evin mobilyalarını havuzun suyuna gömmesidir.

Okulun başladığı günle biter film. Kendinden emin, başka bir Maik'tir okula başlayan. Acaba Tschick nerededir?

Fatih Akın yine iyi bir film yapmış. Film –arada bir delikanlıların Lada'nın torpido gözünde buldukları kasetteki Clayderman müziği ile nefeslenen– rap müziği temposu ile, oyuncuların sahiciliği ile, sahici diyalogları ile, kurgusu ile, hareketli kamerası ile bence Fatih Akın'ın halen en iyisi olan "Duvara Karşı"ya — onun çarpıcılığına varamadan— dönüş gibi.

Oliver Stone'dan ABD'li bir kahraman öyküsü...

Snowden

(ABD/Almanya 2016)

Yönetmen: Oliver Stone
Oyuncular: Joseph Gordon-Levitt, Shailene Woodley, Melissa Leo, Zachary Quinto, Tom Wilkinson, Scott Eastwood, Robert Firth, Demetri Goritsas, Jaymes Butler, Andrew Dits, Nicolas Cage, Rhys Ifans vd.

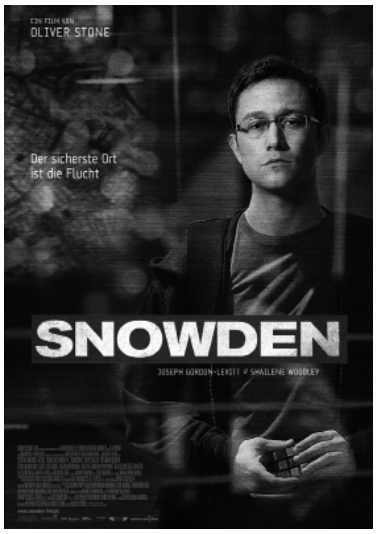

Oliver Stone ABD'nin demokrasi iddiasına inanan biri olarak, ABD emperyalizminin pisliklerini ortaya döken filmlerine bir yenisini ekledi. "Snowden" filmin başında açıklandığı gibi "gerçek olgulara dayanan" bir film. Anlatılan Edward Snowden'in (Joseph Gordon-Levitt) öyküsü. Snowden bilindiği gibi 2013 yılına kadar CIA ve NSA'da çalışmış olan deha derecesinde yetenekli bir bilgisayar uzmanı. CIA ve NSA için yüzlerce mühendis ile birlikte özel programların geliştirilmesinde emeği olan bir programcı. 2013'te son çalıştığı yer olan Hawai'deki NSA yerleşkesinden kaçarak Honkong'ta, daha önce "citizenfour" ismiyle yazıştığı ve CIA ve NSA'nın illegal dinleme yöntemleri hakkında bilgiler sızdırdığı Amerikan kadın gazeteci Laura Poitras (Melissa Leo) ile yaptığı söyleşide CIA ve NSA tarafından geliştirilen PRISM,Tempora, XKeyscore ve Boundless Informant adlı programlar hakkında bilgi ve belgeler sunan kişi. (Söz konusu söyleşi "citizenfour" adlı dökümanter film olarak 2014 sonunda gösterime girdi. Aslında bu dökümanter Stone'nun filminden önemli.) Snowden CIA ve NSA'nın bu programlar ve geliştirilen başka programlar üzerinden dünyadaki tüm internet aktivitelerini denetleyecek, istediği zaman engelleyebilecek, istediği gibi manipüle edebilecek durumda olduğunu bütün dünyaya belgeleri ile duyurdu. Bu bütün dünyada geniş yankı bulan bir skandaldı. ABD ve ona dost ülkelerin –en başta da İngiltere'nin– casusluk örgütleri ABD'de "devlet sırlarını ifşa ettiği" suçlaması ile "casus"lukla suçlanan Snowden'in yakalanıp ABD'ye getirilmesi için harekete geçtiler. Aslında doğruyu anlatmak dışında bir suçu olmayan Snowden birdenbire dünyanın en çok aranan suçlusu haline geldi. Rusya'ya sığınmak zorunda kaldı. Bugün hâlâ Rusya'da yaşıyor. ABD'ye iadesi veya bir türlü ele geçirilmesi halinde ABD'de ömürboyu hapis cezası bekliyor yolunu.

Oliver Stone, "Snowden"de bütün dünyaca bilinen bu öykünün kahramanının, onu sonunda attığı adımları atmaya götüren öncesini anlatıyor. Bize onun kişiliğini, özelini tanıtıyor. Anlattığının ne kadarının biyografi, ne kadarının kurgu olduğunu bilmiyoruz. Fakat sonuçta baştan sona merakla, sonunda bir casusluk filmindeki kadar heyecanla izlediğimiz bir portre çıkıyor ortaya.

Oliver Stone'nun Snowden, aslında içe kapanık, vücutça zayıf, fakat üstün zekalı bir ABD yurtseveridir. Bu yurtseverlik onu, iyi bir bilgisayar uzmanı olmasına rağmen, Irak savaşı sırasında gönüllü olarak askerliğe başvurmaya kadar götürür. Fakat sahada savaşacak yapıda değildir. Askerlik eğitiminde bacağı kırılır. Onun bilgisayar konusunda uzmanlığını gören bir subay üzerinden CIA ile temas kurulur. CIA için çalışmaya başlar. ABD demokrasisine inanan, ABD'de her şeyin yasalara uygun yapıldığına inanan, CIA

gibi kurumların gerekliliğine inanan biridir. Siyasetle, hele hele muhalif bir siyasetle hiçbir ilgisi yoktur. Tesadüfen tanıştığı fotoğrafçı sevgilisi Lindsay (Shailene Woodley) üzerinden tanışır muhalif siyasetle. Pek sevmez bunu. Sevgilisinin hatırı için bile olsa örneğin Irak'ta ABD işgaline karşı çıkmaz. Sonuçta ABD askerleri oraya demokrasi getirmek için gitmişlerdir ne de olsa!! Ve ABD'nin ve tüm hür dünyanın güvenliği sağlanmaktadır orada!! Bu kafa yapısındaki Snowden önce CIA, sonra NSA bünyesinde bilgisayar program-

larının geliştirilmesinde çalışır. Geliştirilen programların ne için kullanıldığını gördüğnde, hele hele bu programlar üzerinden her bireyin en özel bilgilerinin bile izlenebileceğini ve bunun da amaçlandığını ve yapıldığını da kavradığında, Amerikan ideallerine inanan bir yurtsever olarak yurtseverlik görevini yerine getirmeye karar verir. Sonrası bütün dünyaca bilinen öyküdür.

Filmin sonunda Laura Poitras'ın dökümanter filminden alıntı ile Snowden'in orjinalini görür ve dinleriz. Stone'nun Biopic'ine biraz daha inanılırlık katmak için iyi düşünülmüş bir sondur bu.

Oliver Stone'nun çekilmez ABD demokrat / yurtseverlik propagandasını bir yana bırakabilirseniz seveceğiniz, iyi kurgulanmış, iyi oynanmış (Joseph Gordon-Levitt çok iyi), iyi çekilmiş, Hollywood ortalamasının üzerinde iyi bir film.

Tek Yol/Tek Çıkış: Erkek(liğ)i öldürmek

The girl on the train

(ABD 2016)
Trendeki Kız

Yönetmen: Tate Taylor
Oyuncular: Emily Blunt, Haley Bennett, Rebecca Ferguson, Justin Theroux, Luke Evans, Allison Janney, Édgar Ramírez, Lisa Kudrow, Laura Prepon, Darren Goldstein, vd.

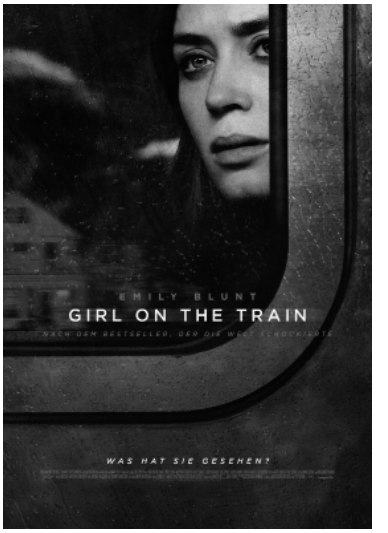

Çok satan romanları sinemaya aktarmak moda. Bu adeta çok seyirci garantisi gibi görülüyor herhalde. Fakat bu hesabın her zaman tutmadığının epey örneği var. Çok okunan kitapların okyucusu kafalarındaki kendi resimleri ile gidiyorlar bu filmlere. Beklenen bulunmayınca kasa başarısı düşüyor kaçınılmaz olarak. Bu yüzden rizikosu da var çok satanları sinemaya aktarmanın.

"Trendeki Kız", Paula Hawkins'in 2015'in Dünya çapında en çok satan kitaplar listesinde yer alan romanı.

Tate Taylor, zaten adeta senaryo gibi yazılmış romanı resimliyor.

Öykü yaşam çizgileri kesişen üç genç kadının gözünden anlatılan bir öykü.

Rachel Watson (Emily Blunt) kocası Tom Watson'dan (Justin Theroux) çocuğu olmadığı için ayrıldıktan sonra kendisini alkole veren, alkoliklik nedeniyle bir süre işini de kaybeden, fakat kocasından ayrıldıktan sonra yanına "geçici olarak" yerleştiği ev arkadaşı Cathy'ye ((Laura Prepon) gerçeği söylemeyen, her sabah işe gider gibi evden çıkıp, akşama eve dönen genç bir kadındır.

Günlerinin bir bölümünü hep kocası ile mutlu bir hayat yaşamış olduğu evin önünden geçen trende geçirmekte, cam kenarında oturup bir su kabına doldurduğu içkisini içerken, eski evini ve komşu evini seyretmektedir.

Eski evinde şimdi eski kocası Tom yeni eşi **Anna** (Rebecca Ferguson) ve yeni doğmuş çocukları Evie ile görünürde mutlu bir hayat sürmektedir. Anna Rachel'in eski eşinin peşinde olduğunu, mutluluklarını kıskandığını düşünmektedir. Kocasına gelen isimsiz telefonların Rachel'den geldiğini düşünmektedir. Gerçek düşündüğü gibi değildir.

Rachel için tren seyahatlerinde hep öpüşürken, oynaşırken, sevişirken gördüğü eski komşuları Scott (Luke Evans) ve **Megan** Hipwell (Haley Bennett) mükemmel, mutluluğun zirvesinde bir çifttir.

Rachel günün birinde yine trenle geçerken, Megan'ı balkonda tanımadığı bir erkekle

sarmaş dolaş görür. Sonra Megan kaybolur. Rachel'in dünyası altüst olur. Kaybolan Megan'ın peşine düşer bir dedektif gibi.

Sonrası bir alkolizm hastasının hayalleri ile gerçekliğin birbirine karıştığı bir gerilim filmidir.

Sonundaki çözüm hiçbir şeyin göründüğü gibi olmadığı ama bir şeyin açık olduğunun altının çizildiği bir çözümdür:

Kadınlar çeşitli biçimlerde kendini gösteren erkek şiddetinin kurbanıdırlar. Kurtuluş kadın dayanışmasında, ve erkek(liğ)in öldürülmesindedir.

Böyle bakıldığında radikal feminist bir romanın uyarlaması "Trendeki Kız."

Sadece konu yetse idi, çok iyi derdim "Trendeki Kız"a. Fakat yetmiyor. Emily Blunt'un iyi oyunu da yetmiyor. Sonuçta "Trendeki Kız", seyredilebilir ortalama bir psikolojik gerilim filmi konumunu aşamıyor.

Woody Allen Film Atölyesi'nin 2016 ürünü Aşkın acayip halleri

Cafe Society

(ABD 2016)

Yönetmen & Senaryo: Woody Allen
Oyuncular: Jeannie Berlin: Rose Dorfman, Steve Carell: Phil Stern, Jesse Eisenberg: Bobby Dorfman, Kristen Stewart: Vonnie, Blake Lively: Veronica Hayes, Parker Posey: Rad, Corey Stoll: Ben Dorfman, Ken Stott: Marty, Anna Camp: Candy, Paul Schneider: Steve, Sheryl Lee: Karen Stern, Sari Lennick.

2016 ürününde Woody Allen 1930'lardan bir öykü anlatıyor. Cafe Society bir yanıyla bir nostaljik Hollywood ve genelde sinema güzellemesi. Bu güzelleme fakat nefret dolu bir aşkın güzellemesi. Hollywood'un iki yüzlü ve yüzeysel sosyetesinden duyulan rahatsızlığı da geçerken gösteren bir güzelleme. Film bunun yanında Amerika'da bir Yahudi aile öyküsü. Bunun yanında aşkın acayiplikleri, insani ilişkilerin karmaşıklığı üzerine bir film. (Belki 'StardustMemories' ve 'Manhattan' dışta tutulduğunda) Bütün Woody Allen filmlerinde olduğu gibi öykünün/diyalogların belirleyici olduğu bir film. Bütün Woody Allen filmlerinde olduğu gibi filmin ritmi jazz müziği ritmi. Fazladan bu kez 1930'ların havasını mümkün olduğunca verebilmek için kostüm ve set dekoruna epey özen gösterilmiş. Film küçümsenmeyecek bir görselliğe sahip. Kamera çok başarılı.

Filmin baş karakteri 1930'larda New York'ta bir Yahudi mücevherci ailesinin ailesinin küçük oğlu Bobby Dorfmann (Jesse Eisenberg). Ağabeyi Ben (Corey Stoll) bir gangster. Haksızlığa hiç dayanamayan bir komünist yahudi ile evli ablası Evelyn (Sari Lennick) ise öğretmen.

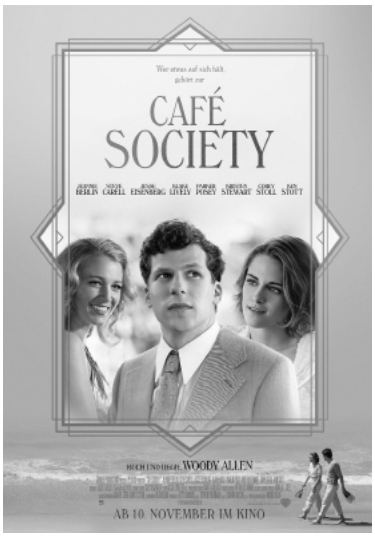

Bobby anne/babasının ısrarına rağmen baba mesleğini devam ettirmek istemiyor. Şansını Los Angeles'te şov dünyasında denemek istiyor. Annesi Rose'nin (Jeannie Berlin) erkek kardeşi Phil Stern (Steve Carell) Hollywood'un en ünlü casting firmalarından birinin şefidir. Rose ondan Bobby'ye bir iş bulması için yardımcı olmasını ister. Bir bavulla Los Angeles'e taşınan Bobby, sürekli işi olan, ya seyahatte, ya telefonda, ya bir partide olan Phil'den randevu alabilmek için epey bugün git, yarın gel oynar. Sonunda buluşurlar. Telefon konuşmalarından fırsat buldukları ölçüde konuşurlar. Phil Bobby'i kendisine yardımcı olarak işe alır. Yahudi aile dayanışmasıdır bu. Yeğenine iş vermeyecek te kime verecektir? Bu arada sekreteri Vonnie'ye (Kristen Stewart) de Bobby'e Los Angeles'i tanıtma görevi verir.

Vonnie ve Bobby arasında bu Los Angeles tanıtım gezileri sırasında (bu aynı zamanda dönem Hollywood'nun tanıtımıdır) duygusal bir yakınlaşma olur. Fakat Vonnie kendisinin sık sık geziye çıkan bir sevgilisi olduğunu söyleyerek, bu yakınlaşmanın ilişkiye dönüşmesinden kaçınır. Süreç içinde bu sevgilinin gerçekte Phil olduğunu, onun eşi ile Vonnie arasında bir seçim yapmakta zorlandığını öğreniriz. Biz öğreniriz de bundan Bobby'nin haberi yoktur henüz. Von-

nie Phil'i seçim konusunda zorlamaktadır. Phil önce eşinden ayrılacağını söyler, sonra vazgeçer. Phil'in bu tavrı karşısında Vonnie Bobby limanına sığınır. Gezginci sevgilisinden ayrıldığını açıklar. Aralarında mutlu bir aşk ilişkisi başlar.

Sonrası Phil'in korkunç mutsuzluğu ve bu mutsuzluğunun nedenini en yakını ve en güvendiği insan olan Bobby' e açıklaması; kendisine yalan söylendiği için hayal kırıklığına uğrayan Bobby'nin bir Hollywood partisinde tanıştığı ünlü bir oyuncu/yazar çiftin çağrısı üzerine New Yorck'a dönüşü, ağabeyi Ben'in gece kulübünü işletme işini üzerlenmesidir. Ben gerekli pis işleri yapar, rahatsızlıkları "beton kalıp içine gömme" metoduyla ortadan kaldırırken, Bobby gece kulübünü sosyetenin gelip gittiği bir kulüp haline getirir. Daha sonra kulüp Cafe Society ismini alır. İyice ünlenir. Bobby kulüpte tanıştığı zengin, güzel genç dul Veronica (Blake Lively) ile evlenir. Çocukları olur. "Mutlu" bir aile kurmuştur.

Sonra günün birinde ünü Hollywood'a kadar varan kulübe Phil ve eşi Vonnie gelirler. Phil eşinden ayrılmış, Vonnie ile evlenmiş, onlar da "mutlu" bir aile kurmuşlardır. Çocukları vardır. Vonnie ve Bobby paylaştıkları sırla, hiçbir şey olmamış gibi selamlaşırlar. Hâlâ aşıktırlar birbirlerine fakat artık yapacak bir şey yoktur. Woody Allen'in geri plandaki anlatıcı olarak arada bir kendi sesiyle yaptığı yorumlardan birinde söylediği gibi " Ama hayat kendi planlarını kendi yapmaktadır." Ve de bazen bu planlar "Sadist bir senaryo yazarının yazdığı bir komedi"ye benzer.

Filmin son bölümünde Ben'in kimi cinayetleri açığa çıkar. İdam cezasına çarptırılır. İdamın kısa süre öncesinde din değiştirip, katolikliğe geçtiğini açıklar. Bu açıklamanın Dorfmann ailesinde yarattığı tepki ilginçtir. Baba bunu onca kötü bulmamaktadır. Ne de olsa katoliklikte "öbür dünya"da yaşam vardır. Anne ise "öbür dünyada yaşam için din mi değiştirilir" modunda söylenmektedir kızgınlıkla. Film başladığı gibi jazzla kapanır.

80'ine varan Woody Allen görünen odur ki, ölene kadar her yıl bir filmle seyirci karşısına çıkma konusunda kararlı. Ve aslında her yıl yaptığı filmlerle sinemaseverlere keyifli bir birbuçuk saat yaşatmayı başarıyor.

Cafe Society -kuşkusuz en iyisi değil-, ama yine de, hiçbir zaman belli bir seviyenin altına düşmeyen bir Woody Allen markalı film. Görülmeye değer.

Yavaşlığın dayanılmaz güzelliği

Paterson

(ABD 2016)

Yönetmen & Senaryo:
Jim Jarmusch
Oyuncular: Adam Driver, Golshifteh Farahani, Kara Hayward, Trevor Parham, Jackson Harper, Frank Harts, Barry Shabaka Henley, Jaden Michael, Brian McCarthy, Rizwan Manji, Johnnie Mae, Masatoshi Nagase, Sophia Muller vd.

Hızın belirlediği bir dünyada yaşıyoruz. Herkes büyük bir aceleyle bir yerlerden bir yerlere koşuşturuyor. Haberler veya haber sayılanlar, çağdaş dedikodu pazarı sosyal-medya üzerinden ışık hızıyla yayılıyor. Hemen herkes her an herkes tarafından

ulaşılabilir olmayı önemli olmakla eş tutuyor. Bir yerlerden bir yerlere giderken, aynı anda başka yerlerden başka yerlere gidenlerle digital "haberleş"me sürüyor.

Hızlı yaşam mutlu ediyor mu insanları? Etrafınıza bir bakın. Sabah otobüste, metrobüste, minibüste, metroda insanlara

bir bakın; ya da çoğunlukla tek başlarına sıkışık trafikte acele eden makas atıp diğerlerinin önüne geçmeye çalışan insanlara bir bakın. Mutlular mı sizce?

Yavaş ve şiirsel filmlerin ustası Jim Jarmusch, Paterson'da bize bir başka dünyanın varlığını ve mümkünlüğünü gösteriyor.

Paterson, ABD'nin New Jersey eyaletinde 145 bin nüfuslu bir kent.

Paterson (Adam Driver) insanları normal hızda hareket eden, birbiriyle bağırıp çağırmadan konuşan, bindikleri otobüs yarı yolda bozulup durduğunda panik yapmayan, şoföre yardımcı olmaya çalışan bu kentte belediye otobüs şoförlüğü yapan genç bir adam. Sefere başlamadan önceki ve seferler arasındaki boş zamanlarında gözlemlerini dizelere döken bir şair. Çevresindeki normal hayatı, normal insanları gözlemleyen, günün normalinde şiiri arayan ve bulan, kurşun kalemle şiir defterine kaydeden bir insan.

Her sabah işe gitmek için hep yeni fikirlerle kendini şaşırtan sevgili eşi Laura'yı (Golshifteh Farahani) öpüp hep aynı yoldan yürüyerek merkezi garaja gidiyor. Otobüsüne biniyor. Merkezi garajdaki servis şefini hep aynı soruyla, "Yenilik var mı, haberler nasıl" selamlıyor. Hemen her zaman aynı şikayetlenmeleri dinliyor. Değişmeyen bir sabah töreni.

Sonra hep aynı olan turuna başlıyor. Arada bir yolları nasılsa Paterson'a düşen turistler dışında hep tanıdığı insanlar.

Öğlen arasında evden getirilmiş sefer tasındaki yiyecek, termostaki içecek, şelale karşısında park bankında oturup yiyip içmek, belki birkaç satır karalamak.

Mesai sonrasında garajdan yürüyerek eve dönmek. Kapıda evin köpeği tarafından hep çarparak yerinden oynatılan posta kutusunu sağlamlaştırmak ve postayı almak, eve girmek.

Evde eşinin her gün değişen iç dekorasyonuyla karşılaşmak, birlikte yemek yemek, eşinin en yeni iş fikirlerini dinlemek, sevinmek. Eşine son yazdıklarını okumak. Ondan övgü almak. Onun "Bu şiirleri mutlaka yayınlamalısın" sözlerini dinlemek.

Sonra evin köpeğini dışarı çıkarmak. Hep aynı birahaneye gitmek. Köpeği dışarıda bağlı bırakmak. Tanıdık insanların tanıdık dertlerini dinlemek. Birasını içmek. Eve dönmek.

Sonra sevgili eşiyle sarılıp huzur içinde uyumak.

Sonra ertesi gün…

Ertesi gün… Ertesi gün….

Filmin kronolojik olarak izlediği 7 gün içinde tek yenilik, —evin dekorasyonunun hen gün değişmesi dışta tutulursa— sürekli yeni fikirlerle dolu eşinin, bu fikirlerden en yenisini, örneğin 'cupcake' yapıp bunları hafta sonu pazarında satma fikrini hayata geçirmesi. Country şarkıcısı olmaya karar vermesi. Oldukça pahalı bir gitar ısmarlaması. Eşini bir akşam yeni gitarıyla Country şarkıcısı kıyafetiylekarşılaması. Çocuk gibi seviniyor Laura başarılarına.

Bir de evin köpeğinin şiir defterini parçalaması var. O bile bir trajedi konusu, bir kavga nedeni olmuyor. Öyle ya normal gün şiir dolu. Görmesini bilene.

"Ohio Blue Tip kibritleri,
Dünyanın en iyileri."

Jim Jarmusch'un Paterson'u, koşuşturma arasında biraz nefeslenip, yavaşlamaya, günün normali içinde güzeli aramaya şiirsel bir çağrı. Jim Jarmusch filmlerini sevenler için bir "mutlaka." Onu tanımayanlar da, eğer kendilerini filmin ritmine uydurabilirlerse severler bu filmi. Ama tabii günün hızlı görselliğinin dışında olan bu film için "Bu ne ya" deyip, sıkılanlar da olacaktır.

Türkiye'den iki film

Ekşi Elmalar
(Türkiye 2016)

Yönetmen&Senaryo:
Yılmaz Erdoğan
Oyuncular: Yılmaz Erdoğan, Devrim Yakut, Farah Zeynep Abdullah, Songül Öden, Şükrü Özyıldız, Fatih Artman, Cezmi Baskın, Ersin Korkut, Caner Cindoruk, vd.

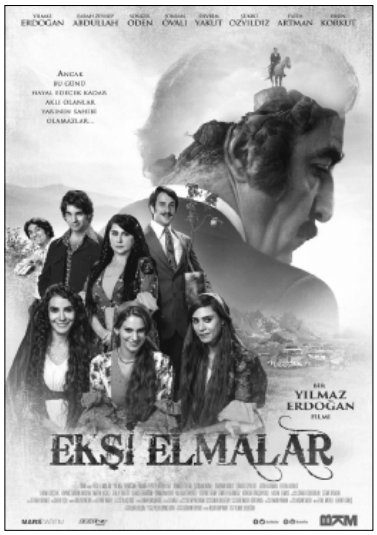

Önce, sevdiğim ve film beğenisine güvendiğim bir arkadaştan övgüsü geldi filmin. Merakla gittim ve sevdim filmi.

"Ekşi Elmalar" Yılmaz Erdoğan'ın hem senaryosunu yazıp, hem de yönetmenliğini yaptığı altıncı filmi. Başrollerden birinde de yine kendisi tabii. Oyunculara yine BKM ekibiyle çalışıyor.

"Yeşil Elmalar"ın senaryosu, Erdoğan'ın açıkladığına göre, kendi teyzelerinin hayat hikayelerine dayanıyor. Hakkâri'de uzun süre belediye başkanlığı yapmış ve 1977'de seçimleri kaybetmiş Aziz "Reis"in ailesinin öyküsü anlatılan.

Teyzeler bu ailenin üç kızı: Muazzez (Farah Zeynep Abdullah), Safiye (Şükran Ovalı) ve Türkan (Songül Öden). Ailenin en küçük kızı olan Muazzez'in bakışı ile anlatılan öykü, 1977'de de "Reis"in seçimi kaybetmesi ile başlıyor. 1990'lı yıllarda bitiyor.

Muazzez'in anlatımında geri dönüşlerde "Reis"in nasıl otoriter, geleneklere bağlı, feodal bir otorite olduğunu görüyoruz. Reis, evin hâkimidir. Her şeyin en iyisini bilir. Herkes onun otoritesini tanımalıdır. Hatta elma ağaçları bile. Hakkari'nin en güzel elma ağaçları onun bahçesindedir. O bu bahçeyi, 'ekşi elma' ağaçlarını aşılama yöntemiyle dönüştürürerek yaratmıştır. Aşı tutmayan, hâlâ 'ekşi elma" vermeye devam eden, bu anlamda ona direnen tek bir ağaca bile tahammülü yoktur. Hayalleri vardır. En büyük hayali inşa edilecek bir teleferik yoluyla Hakkâri'yi turizme açmaktır. Fakat halk ona ihanet eder! Belediye başkanı seçmezler onu! Onun elma bahçesi kadar güzellikleri ile ünlü, evlenme çağına gelmiş üç kızı vardır. Onları da elma bahçesi gibi koruma altında tutmaktadır. Eve kapalıdır kızlar.

Dönem eve kapalı genç kızların romantizmi fotoromanlar üzerinden tanıdıkları bir dönem. Filmin ilk sahnelerinde anlatıcı Muazzez ile tanışıyoruz. Gece vakti, bahçedeki gürültü üzerine

elinde bir av tüfeği fırlıyor bahçeye ve elma hırsızlığı yapanları kovalıyor. Ağaçta olan bir genç adam, —Özgür— (Şükrü Özyıldız) kaçamıyor. Boş olduğunu sonra öğrendiğimiz silah tehdidi altında tanışıyorlar. Özgür, köye akraba ziyaretine gelmiş, saçları şampuan kokan (ayıp, erkek kokar mı?) köy acemisi, kentli bir gençtir. Filmin sonunda bir 'ekşi elma' ağacı altında mutlu sona kanat açacağı belli olan bir fotoroman aşkının başlangıç sahnesidir bu.

Seçimi kaybetse de "Reis" reis olmaktan çıkmaz. Reisliğini en başta kızlarının kiminle evleneceğine, kızların ve eşinin isteklerine hiç önem vermeden, kendisinin karar vermesi ile sürdürür. İlk iki kız evlendirildikten sonra, ev işleri için kuma getirme önerisi ile sürdürür.

80'li yılların ortalarından itibaren Kuzey Kürdistan'da başlayan ve giderek sertleşen savaş ortamı, Reis'in de giderek bunaması sonucu hiçbir şeyi belirleyemeyecek hale gelmesi, kente (Antalya'ya) göçü beraberinde getirir.

Reis artık Muazzez'in anlattığı öyküde geçmişteki benliğini yaşayan bakıma muhtaç bir ihtiyardır.

Öyküsü ve kurgusu gayet iyi olan "Ekşi Elmalar" bir somut aile öyküsü çerçevesinde Türkiye'de 1980'li yıllarda yaşanan hızlı değişimleri de gösteren bir film.

"Ekşi Elmalar" görselliği açısından, (Yaylaya çıkış ve yayla sahneleri gerçekten mükemmel) oyunculuğu açısından da özenle yapılmış, ortalamanın üzerinde bir film. Görürseniz seveceğinizi sanıyorum.

Bir baba/kız öyküsü…

Sen Benim Herşeyimsin
(Türkiye 2016)

Yönetmen & Senaryo uyarlaması: Tolga Örnek
Oyuncular: Tolga Çevik, Cengiz Bozkurt, Melis Birkan, Tuna Çevik, Tan Çevik, Hülya Gülşen Irmak, Tuncay Beyazıt vd.

Antalya'nın Çıralı ilçesinde 10 yaşlarında bir erkek çocuk ve babası sahilde kumda yürüyorlar. Çocuğun gözünde hiçbir şeyden korkmayan "Cesur Çıralı" baba, çocuğa hayatta hiçbir şeyden korkmaması gerektiğini öğretmeye çalışıyor. Kurtların insanların kendilerinden kortuğunu his ettiklerinde saldırdıklarını, fakat korkmayıp gözünü kurdun gözüne diktiğinde kuyruklarını kısıp gerilediklerini anlatıyor. Babası onu hatta bir keresinde Çıralı'nın en yüksek şelalesinden aşağı atıyor korkusunu yenmesi için. Büyüdüğünde geri dönüp baktığında, bu dersleri verdikten kısa süre sonra kanserden ölen babasının kendisini hayata hazırladığını anlıyor çocuk.

Bu çocukla yirmi yıl kadar sonra yeniden karşılaşıyoruz. Turistlere incik/boncuk, kendi yap-

tığı elişi eşyalar satarak geçinen, sorumsuz bohem bir hayat yaşayan, sürekli sevgili değiştiren genç bir adamdır artık o: Sedat Çıralı (Tolga Çevik). Günün birinde kapı çalınıyor. Kapıda adını bile hatırlamakta zorlandığı, ama bütün sevgililerinde olduğu gibi onu çok sevdiği konusunda yeminler etmiş olduğu bir genç kadın duruyor: Pınar (Melis Birkan). İsminin Duygu olduğunu, babasının Sedat olduğunu söylediği bir bebekle duruyor kapıda. Sedat'ın hayır, olamaz vs. itirazları arasında, dışarıda bekleyen taksiye ödemek için 50 lira alıyor Sedat'tan, bebeği bırakıp gidiyor. Gidiş o gidiş.

Sedat panik içinde Pınar'ı bulmak için, bebekle birlikte İstanbul yolculuğuna çıkıyor. Pınar'ın son çalıştığı otelde onun hakkında bilgi almak için onun iş arkadaşının olduğu onuncu kata çıkıyor. Otelin bu bölümüne

çoçuklar alınmadığı için, bebeği havuz kenarında güneşlenen bir karı kocaya kısa süreliğine emanet ediyor. 10. katta balkona çıktığında, Duygu bebeği havuza doğru emeklerken görüyor. Ve Duygu'nun havuza girdiğini gördüğünde, bütün korkularına rağmen onuncu kattan atlıyor havuza. Bu onun Türkiye'nin en aranılır dublörü olmasının başlangıcı oluyor.

Sonrasında Sedat'ı çok iyi bir baba olarak yaşıyoruz. Çoçuğu ile çocuk olan, onu hayatın tüm kötü gerçeklerinden sakınmaya çalışan, onun için güzel bir hayal dünyası yaratan bir baba. Bu hayal dünyası içinde bir de Birleşmiş Milletler örgütü için çalışan ve bu yüzden çok meşgul olan, fakat kızı Duygu'yu hiçbir zaman unutmayan, ona sürekli mektuplar yazan sevgili, ideal bir anne de var. İlk fırsatta gelecek olan, on yıldır gelemeyen anne!

Gerçek sandığı hayalindeki anne ile yakından uzaktan ilgisi olmayan gerçek anne, Duygu 10 yaşındayken çıkıp geliyor. O şimdi İngltere'de yaşamaktadır. Düzenli bir hayat kurmuştur. Bir sevgilisi vardır. Artık kızı Duygu ile ilgilenebilir! Onu hatta yanına almak istemektedir.

Sedat için Duygu'nun isteği belirleyicidir. O kadar ki, o "herşeyim" dediği kızı eğer İngiltere'de annesinin yanında yaşamak isterse göndermeye hazırdır.

Buna rağmen Pınar, Duygu'nun velayetini tek başına almak için mahkemeye başvurur. Mahkeme bütün tanıkları dinleme ertesinde bunu red eder.

Pınar babalık testi yapılmasını ister. Sedat için Duygu onun "herşeyi" olan kızıdır. Fakat test sonucu onun Duygu'nun biyolojik babası olmadığını gösterir. Velayet biyolojik anneye verilir!

Duygu için de fakat Sedat onun herşeyidir. Çıralı'ya kaçarlar! Sonrasını filmi seyrettiğinizde görün.

"Sen Benim Herşeyimsin" annelik nedir; babalık nedir; çocuk eğitimi nedir, nasıl olmalıdır, gerçek cesaret nedir vb. gibi çok ciddi sorulara bir komedi formatında cevap arayan, duygu yüklü, güzel bir film.

Film, girişinde ekibin tanıtıldığı, bütün filmi özetleyen güzel bir animasyonla başlıyor. Bu animasyon ertesinde filmi birlikte seyrettiğimiz bir arkadaşa "çıkabiliriz" dedim. Çıkmadık tabii. İyi de yaptık. ■

■ KAYA ÖNTAŞ

AT İZİ – İT İZİ!

"SOSYALİZMDEN GERİ DÖNÜŞ SORUNU" KİTABI DÖNÜŞÜM YAYINLARINDAN ÇIKTI

Sosyalist hareket içinde uzun yıllardır tartışılan bir sorun var: "Reel sosyalizm", "yaşayan sosyalizm" adı verilen, 1990'lı yılların başlarında çöken ekonomik sistem gerçekten sosyalist mi idi? Çöken, gerçekten Sosyalizm/Komünizm mi idi? Yoksa başlanılan sosyalizm inşası deneyinin kesintiye uğratıldığı, sosyalizm adına uygulanan bir çeşit bürokrat devlet kapitalisti, yozlaşmış bir sistem mi idi? Öyle ise, bu sosyalizmden bürokrat devlet kapitalizmine dönüşüm hangi süreçlerden geçerek gerçekleşmişti? Bu süreçte gerçek komünistlerin hatalarının payı var mıydı? Varsa nasıl ve ne idi bu pay? Bu süreçte ekonomi ve siyaset birbirlerini nasıl etkilemişlerdi? "Geri dönüş"te iktidar sahibi revizyonistler sosyalist ekonomi teorisinde ve ekonomide nelere sahip çıkmışlardı. Teoride neler ekonomi bilimini yeni şartlarda ilerletme, geliştirme adına değiştirilmişti? "Sosyalizmden geri dönüş sorunu" kitabı bu sorulara yanıt arıyor..

1.Basım: Ekim 2015
ISBN: 978-975-8286-26-3
500 sayfa
Dönüşüm Yayınları

İsteme Adresi: Fatih Mah. Bahçeyolu Cad.
Ülbeği İş Merkezi No: 9 Kat: 4 Esenyurt / İstanbul
Tel./Faks: 0212 - 620 67 57
donusumyayinlari@gmail.com

Okudun mu?

İsteme Adresi:
Fatih Mah. Bahçeyolu Cad.
Ülbeği İş Merkezi
No: 9 Kat: 4 Esenyurt / İstanbul

Tel./Faks: 0212 - 620 67 57

Tammam Azzam "Özgürlük Anıtı"